

Brandstichters onder vuur

Brandstichters onder vuur

Een empirisch onderzoek naar zaken van brandstichting en hun daders

L. Dalhuisen
F. Koenraadt

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Afbeelding omslag:
L'incendie, 1987, ets van Constant Nieuwenhuys

Ontwerp:
Vantilt Producties & Martien Frijns

ISBN: 978 90 3524 743 7
NUR: 800, 624

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

© 2014 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Universiteit Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoud

Voorwoord	11
1 Inleiding	13
1.1 Het probleem van brandstichting	13
1.2 Belang van het onderzoek	17
1.3 Probleemstelling en onderzoeksvragen	18
1.4 Afbakening van het onderzoek	19
1.5 Methoden	20
1.6 Opbouw	22
1.7 Leeswijzer	23
2 Brandstichting en brandstichters in de vakliteratuur. Een karakterisering van daad en daders	25
2.1 Brandstichting nader bekeken	26
2.1.1 Mate van delictplanning	26
2.1.2 Wijze van brandstichting	26
2.1.3 Locatie	27
2.1.4 Reisgedrag en afstand	27
2.1.5 Moment van de brandstichting	28
2.1.6 Object van de brandstichting	29
2.1.7 Intoxicatie ten tijde van het delict	30
2.1.8 Gevaarlijkheid van de brand	30
2.2 Brandstichters nader bekeken	31
2.2.1 Sociodemografische kenmerken	31
2.2.2 Motieven	33
2.2.3 Psychopathologie	34
2.2.4 Sociale problematiek	36
2.2.5 Recidive	37
2.3 Conclusie	38

3	Brandstichters onderscheiden naar delictgedrag en daderkenmerken	39
3.1	Motief als onderscheidende factor	40
3.2	Dader-/daadkarakteristieken als onderscheidende factor	50
3.3	Multifactoriële benadering	55
3.3.1	Het model van Canter en Fritzon	55
3.3.2	Kocsis en Cooksey en seriële brandstichting	58
3.4	Samenvattend overzicht	61
3.5	Conclusie	62
4	De populatie brandstichters van het empirisch onderzoek	63
4.1	Enkele algemene kenmerken	63
4.1.1	Sociale karakteristieken	63
4.1.2	Gedragmatige karakteristieken	66
4.1.3	Psychopathologische karakteristieken	68
4.1.4	Motieven	72
4.2	Indeling in typen	72
4.2.1	Informatie uit (buitenlandse) literatuur	73
4.2.2	Informatie uit interviews	74
4.2.3	Exploratieve clusteranalyse	75
4.2.4	Uiteindelijke indeling	76
4.3	Conclusie	77
5	Vandalistische brandstichting	79
5.1	De vandalistische brandstichter	79
5.1.1	Sociale karakteristieken	79
5.1.2	Gedragmatige karakteristieken	82
5.1.3	Psychopathologische karakteristieken	83
5.1.4	Motieven en houding ten opzichte van het delict	86
5.2	Casusbeschrijving	86
5.3	De vandalistische brandstichting	88
5.3.1	Het delict en de afdoening	88
5.3.2	Mate van delictplanning	89

5.3.3	Wijze van brandstichting	89
5.3.4	Locatie	91
5.3.5	Reisgedrag en afstand	92
5.3.6	Moment van de brandstichting	92
5.3.7	Object van de brandstichting	93
5.3.8	Intoxicatie ten tijde van het delict	93
5.3.9	Gevaarlijkheid en slachtoffers	94
5.3.10	Postdelict gedrag	94
5.4	Samenvattende conclusie	94

6 Gestoorde brandstichting 97

6.1	De gestoorde brandstichter	97
6.1.1	Sociale karakteristieken	97
6.1.2	Gedragmatige karakteristieken	100
6.1.3	Psychopathologische karakteristieken	102
6.1.4	Motieven en houding ten opzichte van het delict	106
6.2	Casusbeschrijving	106
6.3	De gestoorde brandstichting	108
6.3.1	Het delict en de afdoening	108
6.3.2	Mate van delictplanning	109
6.3.3	Wijze van brandstichting	110
6.3.4	Locatie	111
6.3.5	Reisgedrag en afstand	111
6.3.6	Moment van de brandstichting	112
6.3.7	Object van de brandstichting	112
6.3.8	Intoxicatie ten tijde van het delict	113
6.3.9	Gevaarlijkheid en slachtoffers	113
6.3.10	Postdelict gedrag	114
6.4	Samenvattende conclusie	114

7 Brandstichting als relatiedelict 115

7.1	De relationele brandstichter	115
7.1.1	Sociale karakteristieken	115
7.1.2	Gedragmatige karakteristieken	117

7.1.3	Psychopathologische karakteristieken	119
7.1.4	Motieven en houding ten opzichte van het delict	122
7.2	Casusbeschrijving	123
7.3	De brandstichting als relatiedelict	124
7.3.1	Het delict en de afdoening	124
7.3.2	Mate van delictplanning	126
7.3.3	Wijze van brandstichting	126
7.3.4	Locatie	127
7.3.5	Reisgedrag en afstand	128
7.3.6	Moment van de brandstichting	129
7.3.7	Object van de brandstichting	129
7.3.8	Intoxicatie ten tijde van het delict	130
7.3.9	Gevaarlijkheid en slachtoffers	130
7.3.10	Postdelict gedrag	131
7.4	Samenvattende conclusie	131

8 *Opportunistische brandstichting* 133

8.1	De opportunistische brandstichter	134
8.1.1	Sociale karakteristieken	134
8.1.2	Gedragmatige karakteristieken	136
8.1.3	Psychopathologische karakteristieken	138
8.1.4	Motieven en houding ten opzichte van het delict	141
8.2	Casusbeschrijving	141
8.3	De opportunistische brandstichting	143
8.3.1	Het delict en de afdoening	143
8.3.2	Mate van delictplanning	144
8.3.3	Wijze van brandstichting	145
8.3.4	Locatie	146
8.3.5	Reisgedrag en afstand	147
8.3.6	Moment van de brandstichting	147
8.3.7	Object van de brandstichting	147
8.3.8	Intoxicatie ten tijde van het delict	148
8.3.9	Gevaarlijkheid en slachtoffers	149
8.3.10	Postdelict gedrag	149
8.4	Samenvattende conclusie	149

9 De zucht naar brandstichting 151

9.1	De zuchtige brandstichter	151
9.1.1	Sociale karakteristieken	151
9.1.2	Gedragmatige karakteristieken	153
9.1.3	Psychopathologische karakteristieken	155
9.1.4	Motieven en houding ten opzichte van het delict	157
9.2	Casusbeschrijving	158
9.3	De zuchtige brandstichting	160
9.3.1	Het delict en de afdoening	160
9.3.2	Mate van delictplanning	161
9.3.3	Wijze van brandstichting	161
9.3.4	Locatie	162
9.3.5	Reisgedrag en afstand	163
9.3.6	Moment van de brandstichting	163
9.3.7	Object van de brandstichting	163
9.3.8	Intoxicatie ten tijde van het delict	164
9.3.9	Gevaarlijkheid en slachtoffers	165
9.3.10	Postdelict gedrag	165
9.4	Samenvattende conclusie	166

10 Conclusie en aanbevelingen 167

10.1	De vandalistische brandstichter	169
10.1.1	Daderkenmerken	169
10.1.2	Delictpatronen	172
10.2	De gestoorde brandstichter	177
10.2.1	Daderkenmerken	177
10.2.2	Delictpatronen	181
10.3	De relationele brandstichter	185
10.3.1	Daderkenmerken	185
10.3.2	Delictpatronen	186
10.4	De opportunistische brandstichter	188
10.4.1	Daderkenmerken	188
10.4.2	Delictpatronen	189
10.5	De zuchtige brandstichter	192
10.5.1	Daderkenmerken	192

10.5.2 Delictpatronen	193
10.6 Aanbevelingen voor opsporing	196
10.7 Aanbevelingen voor verhoor	198
Samenvatting	201
Summary	209
Literatuur	217
Bijlagen	223
1 Respondentenlijst	223
2 Samenstelling leescommissie	224
3 Interviewvragen	225
4 Scoringslijst	228
5 Indeling in subgroepen	233
6 Tabellen met betrekking tot het moment van de brandstichting	236

Voorwoord

Het thans voor u liggende boek vormt de neerslag van een onderzoek dat werd uitgevoerd in opdracht van het onderzoeksprogramma Politie & Wetenschap in de periode van oktober 2012 tot juni 2013 door het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht.

Bij de uitvoering van het onderzoek hebben we de steun en medewerking gehad van diverse mensen. Graag danken we allen die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van dit onderzoek en deze rapportage: de secretarissen, griffiers, sectiehoofden c.q. archiefmedewerkers bij het Openbaar Ministerie in Utrecht en Zwolle voor hun bereidwillige medewerking bij de ontsluiting, de selectie en het opdiepen van de benodigde dossiers, en onze gesprekspartners van het pluriform samengestelde expertpanel voor hun openhartige en deskundige informatie.¹ Daarnaast bedanken we de studenten die aan de faculteit rechten van de Universiteit Utrecht de door ons gedoeerde vakken volgden en daarmee als creatief klankbord voor de ontwikkelde analyses fungeerden.

Tot slot bedanken wij de leden van de leescommissie² voor hun kritisch en constructief commentaar op de eerdere versie van dit rapport.

Utrecht, maart 2014

Lydia Dalhuisen
Frans Koenraadt

1 Zie de respondentenlijst in bijlage 1.

2 Zie voor de samenstelling van de commissie bijlage 2.

Inleiding

De mens is het enige schepsel dat vuur maakt, dat heeft hem de heerschappij over de wereld geschonken.

Antoine de Rivarol, 1836³

Vuur is een element dat door mensen wereldwijd op een of andere wijze wordt gebruikt, afhankelijk van de samenleving waar zij deel van uitmaken.⁴ Het belang van vuur kan niet worden onderschat. Sinds de domesticatie ervan ten minste vierhonderdduizend jaar geleden speelt vuur een belangrijke rol in het voortbestaan van de mensheid.⁵ Hierbij valt te denken aan de praktische toepassingsmogelijkheden van vuur, bijvoorbeeld in de bereiding van voedsel. Daarnaast heeft vuur een symbolische betekenis. Aan vuur worden belangrijke zuiverende en louterende waarden toegedicht, wat onder andere blijkt uit godsdienst en literatuur.⁶ Ondanks deze positieve kenmerken heeft vuur ook een negatieve kant. Als de destructiviteit ervan niet gecontroleerd kan worden, kan vuur namelijk ook vernietigend werken. In dat geval spreken we van brand. Brand kan verschillende oorzaken hebben, waaronder brandstichting.

1.1 Het probleem van brandstichting

In de media verschijnen frequent berichten over brandstichtingen. Uit de jaarlijkse Brandweerstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijkt dat in 2011 in Nederland bijna 41.000 branden zijn geregistreerd. Hierbij gaat

3 'L'homme est le seul animal qui fasse du feu, ce qui lui a donné l'empire du monde.' A. Rivarol. *Pensées inédites de Rivarol*. 1836.

4 Goudsblom, 2009: 229.

5 Goudsblom, 2009: 33.

6 Goudsblom, 2009: 238.

het om bijna 25.000 buitenbranden, ruim 14.000 binnenbranden en circa 1750 schoorsteenbranden. Brandstichting is een belangrijke oorzaak van deze branden, van alle circa 39.000 binnen- en buitenbranden werd 20,3 procent veroorzaakt door brandstichting. Het aandeel van brandstichting in de binnen- en buitenbranden is de laatste jaren redelijk stabiel. Wanneer hierbij, zoals het CBS doet, de branden met een onbekende of andere oorzaak buiten beschouwing worden gelaten, blijkt het aandeel van brandstichting nog groter. Van de binnenbranden waarvan de oorzaak bekend is, gaat het in 22,3 procent van de gevallen om brandstichting. Van de buitenbranden met een bij het CBS bekende oorzaak, werd 66,5 procent veroorzaakt door brandstichting. Wanneer de branden veroorzaakt door vandalisme hierbij betrokken worden, ligt dit percentage zelfs op 87,3 procent.⁷

Brandstichting is dus een belangrijke oorzaak van brand. Het leed van de slachtoffers is hierbij doorgaans groot. Behalve dat er bij de brand dodelijke slachtoffers kunnen vallen, ervaren slachtoffers van brandstichting veel emotionele problemen. Overlevenden ondervinden verschillende moeilijkheden, waaronder fysieke problemen. En wanneer geliefden of eigendommen zijn verloren, kan dit bij slachtoffers resulteren in een veranderde visie op de wereld.⁸ Hieruit blijkt wel dat brandstichting een grote invloed heeft op immaterieel vlak. De materiële schade is eveneens omvangrijk. De totale directe schade veroorzaakt door brand in 2011 bedroeg ongeveer 764 miljoen euro, waarbij de schade veroorzaakt door brandstichting en vandalisme bijna 55 miljoen euro bedroeg.⁹

Deze negatieve consequenties van brandstichting op zowel immaterieel als materieel vlak vragen om een maatschappelijke reactie. Veel zaken van brandstichting blijven echter onopgelost. Hierbij speelt allereerst het *dark number* een duidelijke rol. Dat omvat ongemelde brandstichtingen of branden die onterecht niet aangemerkt zijn als brandstichting. Van het deel van de brandstichtingen dat wel als zodanig erkend wordt, is de opsporing van mogelijke daders een volgend probleem. De aard van het delict bemoeilijkt het vinden van de schuldige(n). Brandstichting is namelijk een delict dat zich kenmerkt door een zekere indirectheid en een heimelijke wijze van handelen. Om inzicht te krijgen in de opsporing van brandstichting zijn de geregistreerde misdrijven en het aan-

7 Centraal Bureau voor de Statistiek, 2012.

8 Williams & Clements, 2005.

9 Centraal Bureau voor de Statistiek, 2012.

deel van brandstichting¹⁰ daarin vanaf het jaar 2000 tot en met 2011 onderzocht.¹¹ In 2011 werden in Nederland 7000 brandstichtingen door de politie vastgelegd in een proces-verbaal. Van deze brandstichtingen werd 21 procent opgehelderd; dat wil zeggen dat ten minste één verdachte bij de politie bekend is, ook al ontkent deze of is zij voortvluchtig. Tabel 1.1 geeft een overzicht van de aantallen per jaar. Hieruit blijkt dat het aandeel opgehelderde brandstichtingen sinds 2000 toeneemt en zich recentelijk rond 20 procent lijkt te stabiliseren.

Tabel 1.1: Aantal al dan niet opgehelderde geregistreerde brandstichtingen per jaar en het aantal verdachten van brandstichting

Jaar	Totaal	Opgehelderd	Percentage opgehelderd	Aantal verdachten* art. 157-158 Sr
2000	8679	1352	15,6	2389
2001	8739	1569	18,0	2554
2002	8269	1497	18,1	2583
2003	9326	1769	19,0	2986
2004	9021	1772	19,6	2979
2005	9320	2175	23,3	4820
2006	9415	2115	22,4	4930
2007	9350	1965	21,0	4310
2008	8655	1760	20,3	3935
2009	8280	1675	20,3	3215
2010	7090	1420	20,0	2335
2011	6960	1465	21,0	2430

Bron: CBS 'Geregistreerde criminaliteit; soort misdrijf, 2000-2004' en 'Geregistreerde criminaliteit, misdrijven en verdachten naar regio, 2005-2011'

* Tot en met 2004 gaat het hier om verdachten die zijn gehoord, vanaf 2005 gaat het om geregistreerde verdachten

De opgehelderde zaken resulteren lang niet allemaal in een daadwerkelijke veroordeling. In 2011 zijn van de bijna 1500 zaken nog geen 1000 zaken bij het Openbaar Ministerie ingeschreven. Van deze ingeschreven zaken leidde dit in ongeveer 40 procent uiteindelijk tot een schuldigverklaring, al dan niet met oplegging van een strafrechtelijke sanctie. Tabel 1.2 geeft een overzicht van de

-
- 10 Brandstichting wordt ingedeeld naar wetsartikel, te weten art. 157 en art. 158 Sr. Hierbij gaat het om (schuld aan) brandstichting, ontploffing of overstroming. Het gaat dus niet enkel om brandstichting, wat bij de interpretatie meegenomen dient te worden.
- 11 Vanaf 2005 is een nieuwe methode van dataverzameling gehanteerd, namelijk centrale aanlevering van gegevens via de landelijke politiedatabank 'Geïntegreerde Interactieve Databank voor Strategische bedrijfsinformatie' (GIDS). Hierdoor is sprake van een trendbreuk in de cijferreeksen. Het niveau van de geregistreerde misdrijven ligt binnen GIDS iets hoger (onder andere doordat nu ook strafbare feiten zonder aangifte worden meegeteld), de trend in ontwikkeling blijft echter nagenoeg gelijk. Hier dient rekening mee gehouden te worden bij de interpretatie van deze gegevens.

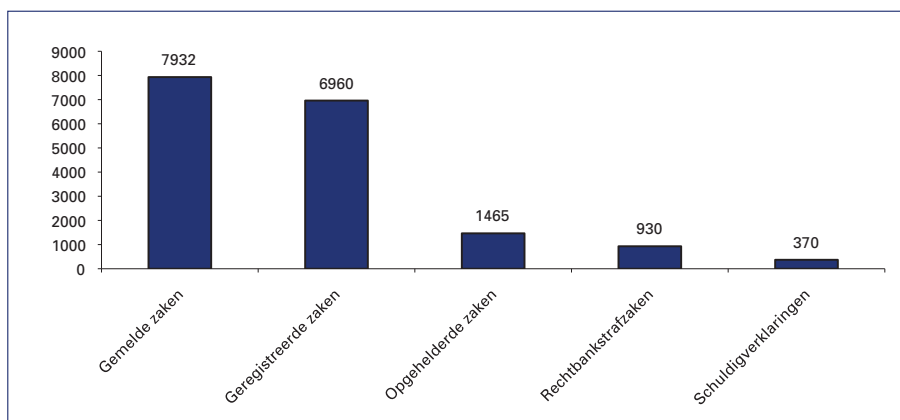
strafzaken en afdoeningen per jaar. Opvallend is dat het aantal ingeschreven strafzaken en het aantal afdoeningen de laatste jaren sterk afneemt.

Tabel 1.2: Aantal ingeschreven strafrechtszaken voor brandstichting en afdoeningen door de rechter per jaar

Jaar	Ingeschreven strafzaken	Afdoening door rechter in eerste aanleg		
		Totaal eindbeslissingen	Schuldig	Vrijspraak
2000	1310	725	680	40
2001	1345	730	685	30
2002	1315	785	740	30
2003	1610	805	750	35
2004	1525	810	765	30
2005	1575	810	750	45
2006	1685	870	795	60
2007	1675	785	720	50
2008	1455	780	685	80
2009	1135	600	520	65
2010	975	495	420	65
2011	930	425	370	40

Bron: CBS 'Misdrijven, vervolging en berechting 2000-2011'

Wanneer we het voorgaande schematisch weergeven, is duidelijk een trechterwerking te zien die breed begint bij het aantal gemelde brandstichtingen en smal eindigt bij die zaken waarin een dader schuldig wordt bevonden (zie figuur 1.1). Dit toont aan dat veel gevallen van mogelijke brandstichting niet worden opgelost, waardoor daders onbekend blijven en de schade niet verhaald kan worden.

Figuur 1.1: Het aantal gemelde zaken van brandstichting tot en met de uiteindelijke schuldigverklaringen in 2011

1.2 Belang van het onderzoek

Uit de hiervoor beschreven maatschappelijke impact die brandstichting zowel emotioneel als financieel heeft en het feit dat veel zaken van brandstichting onopgelost blijven, volgt logischerwijs het belang van een goede opsporing voor de politiepraktijk. Hierbij is kennis over brandstichting en brandstichters van groot belang. Meer inzicht in de verschillende typen daders en de aard van de door hen gepleegde delicten kan immers positief bijdragen aan het opsporingsonderzoek. Concreet resulteert dit onderzoek in een onderverdeling naar dadertypologieën, met aandacht voor daderkenmerken, motieven van daders en kenmerken van hun branden. Op basis van deze onderverdeling wordt vervolgens onderzocht welke daad- en daderkenmerken typerend zijn voor een bepaalde subgroep en waarop de groepen onderling van elkaar kunnen worden onderscheiden. Kennis hierover kan bijdragen aan de opsporing en het verhoor van verdachten van brandstichting. Daarnaast dragen de resultaten bij aan een beter begrip van motieven van een bepaald type dader, wat bij uitstek behulpzaam kan zijn tijdens het verhoor van verdachten. Daar komt bij dat het fenomeen van brandstichting in samenhang met de persoon van de brandstichter in Nederland nauwelijks is onderzocht. De onderzoeken die er zijn, missen generaliseerbaarheid door bijvoorbeeld een kleine populatie,¹² behandelen brandstichting niet als apart onderwerp¹³ of zijn verouderd.¹⁴ Recente onderzoeken van Schoenmakers en anderen vormen hierop een positieve uitzondering, al richten deze onderzoeken zich enkel op seriële brandstichting.¹⁵ De meeste onderzoeken naar brandstichting en brandstichters zijn uitgevoerd in de Verenigde Staten, Engeland en Australië.¹⁶ Maar de bevindingen uit buitenlands onderzoek kunnen niet zonder meer van toepassing worden verklaard op de Nederlandse situatie, gezien de internationaal grote verschillen in niet alleen strafrechtspleging, criminalistiek en (forensische) geestelijke gezondheidszorg, maar ook op sociaaleconomisch, klimatologisch, ecologisch en architectonisch gebied. Dit onderzoek draagt bij aan de 'body of knowledge' met betrekking tot brandstichting en brandstichters in Nederland door het inzicht in verschillende

12 Zoals Labree e.a., 2010.

13 Zoals Vinkers e.a., 2010.

14 Zoals Zeegers, 1984.

15 Schoenmakers e.a., 2010, resp. Schoenmakers e.a., 2012.

16 Bijvoorbeeld Canter & Fritzon, 1998; Dadds & Fraser, 2006; Gannon & Pina, 2010 en Kocsis & Cooksey, 2002.

daad- en daderkenmerken en mogelijke verbanden hierin te vergroten. Daarnaast draagt het onderzoek bij aan het principe van ‘good practices’ door een concrete werkwijze aan te reiken met betrekking tot de opsporing en het verhoor van brandstichters.

1.3 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Het gedragskundig perspectief op brandstichting en de daarmee verbonden brandstichters is in het opsporings- en gerechtelijk vooronderzoek cruciaal. Enerzijds kan de gedragskundige visie in criminalistische en forensisch-psychologische zin bijdragen (identificerend), anderzijds in forensisch-gedragskundige zin (individualiserend). Waar beide perspectieven in de rechtspraktijk om strafprocessuele redenen sterk van elkaar gescheiden (dienen te) blijven, bouwen deze in het onderhavige onderzoek wederzijds op elkaar voort. Dit onderzoek heeft als doel de daad van brandstichting en de verschillende typen brandstichters en hun motieven in Nederland in kaart te brengen om kennis over subgroepen van brandstichters te vergroten en deze groepen van elkaar te kunnen onderscheiden, wat kan bijdragen aan de opsporing en het verhoor van verdachten.

Probleemstelling

Om dit doel te bereiken wordt antwoord gegeven op de volgende probleemstelling: Hoe zien de patronen van het delict brandstichting in Nederland eruit en wie of wat is de persoon van de verdachte in zaken van brandstichting?

Onderzoeksvragen

Deze probleemstelling zal worden beantwoord aan de hand van de volgende onderzoeksvragen.

- Wat zijn de voornaamste sociale, gedragsmatige en psychopathologische karakteristieken en motieven van diegenen die brandstichten?
- In hoeverre zijn er, gedragskundig c.q. psychopathologisch gezien, verschillende subgroepen van daders van brandstichting te onderscheiden?
- Welke criminologische en gedragskundige patronen zijn te onderscheiden in de delictscenario's van brandstichters?

- Hoe verloopt het Nederlandse opsporingsonderzoek met betrekking tot brandstichters en hoe kan op basis van de onderzoeksbevindingen hieraan worden bijgedragen?

1.4 Afbakening van het onderzoek

Definitie brandstichting

Allereerst is het van belang een duidelijk onderscheid te maken in begrippen die wat al te gemakkelijk met elkaar geassocieerd worden, namelijk: ‘vuur maken’ (een algemene, bij uitstek menselijke praktijk), ‘brandstichten’ (een in het Wetboek van Strafrecht omschreven strafbaar gestelde handeling) en ‘pyromanie’ (een psychopathologische vorm van brandstichting).¹⁷ Dit rapport richt zich op brandstichten, waarbij de juridische omschrijving wordt gehanteerd. In het Wetboek van Strafrecht zijn verschillende artikelen opgenomen, waarin een of andere vorm van brandstichten juridisch wordt gekwalificeerd. In dit rapport gaat het specifiek om artikel 157 (opzettelijke brandstichting).

Seriële en niet-seriële brandstichting

De afgelopen jaren is in Nederland onderzoek verricht naar seriële brandstichting. Denk hierbij aan het onderzoeksrapport *Het vuur aan de schenen* en recenter onderzoek naar daderkenmerken en delictpatronen van seriebrandstichters.¹⁸ Deze kennisontwikkeling op het gebied van seriële brandstichting is belangrijk. Er moet echter niet uit het oog verloren worden dat seriële brandstichters een klein onderdeel uitmaken van de totale populatie brandstichters.¹⁹ Het onderhavige onderzoek richt zich dan ook niet enkel op seriële brandstichting, maar op alle vormen van brandstichting, waarbij de niet-seriële brandstichters dus ook meegenomen worden.

¹⁷ Koenraadt e.a., 2012.

¹⁸ Schoenmakers e.a., 2010; resp. Schoenmakers e.a., 2012.

¹⁹ Wachi e.a., 2007.

Niet enkel pyromanie

Hoewel in de media niet altijd onderscheid gemaakt wordt tussen (seriële) brandstichting en pyromanie, is het belangrijk te onderkennen dat in zaken van brandstichting meestal geen sprake is van pyromanie. De diagnose ‘pyromanie’ wordt zelden gesteld en is veel beperkter dan het fenomeen ‘brandstichting’.²⁰ Ook in gevallen waarin brandstichting voorkomt onder invloed van pathologie, is dat meestal geen pyromanie.²¹ Brandstichting is dus zelden het gevolg van pyromanie.

1.5 Methoden

De probleemstelling en onderzoeksvragen worden beantwoord met gebruikmaking van verschillende onderzoeksmethoden. Er wordt een combinatie gemaakt van literatuuronderzoek, kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Voor de indeling in verschillende subgroepen wordt voornamelijk gebruikgemaakt van literatuuronderzoek en kwalitatieve methoden. De kenmerken van het delict, persoonskenmerken en de eventuele samenhang hiertussen worden onderzocht aan de hand van kwantitatieve analyses.

Literatuuronderzoek

Verschillende onderzoeken over brandstichting en brandstichters, zowel nationaal als internationaal, zijn geanalyseerd om de huidige stand van zaken in beeld te brengen. Specifiek is gekeken naar verschillende daad- en daderkenmerken blijkend uit onderzoek en naar de wijzen waarop in de literatuur onderscheid gemaakt wordt tussen verschillende categorieën. Hoewel er vooral buitenlandse literatuur voorhanden is en de resultaten daaruit niet zonder meer van toepassing zijn op de Nederlandse situatie, kan het beeld dat uit het literatuuronderzoek naar voren komt hypothesevormend werken. Het literatuuronderzoek vormt hierbij een aanknopingspunt voor een mogelijke indeling in subgroepen van brandstichting en brandstichters, die vervolgens in het huidige onderzoek nader geanalyseerd kan worden.

²⁰ Plinsinga e.a., 1997.

²¹ Koenraadt e.a., 2012.

Kwalitatief onderzoek

De hypothetische indeling in subgroepen is getoetst aan de praktijk door het voeren van interviews met sleutelfiguren uit het werkveld. In totaal zijn elf experts geïnterviewd: drie rechters, twee officieren van justitie, twee brand-onderzoekers van de technische recherche, één rechercheur, één instructeur/geleider brandversnellende middelen en twee forensisch psychologen/psychotherapeuten.²² Het ging hierbij om semigestructureerde diepte-interviews. Om vertekening te voorkomen is allereerst de open vraag gesteld hoe men de groep van brandstichters zou omschrijven en vervolgens of men hierbij een indeling zou kunnen maken. Hierna is de eigen indeling ter verificatie aan de respondenten voorgelegd.²³

Kwantitatief onderzoek

Om inzicht te krijgen in verschillende delict- en daderkenmerken in gevallen van brandstichting zijn honderd strafdossiers van veroordeelde brandstichters geanalyseerd. Bij twee arrondissementsparketten, te weten Zwolle-Lelystad en Utrecht, ging het elk om 50 strafdossiers.²⁴ Hierbij ging het expliciet om zaken waarbij er in eerste aanleg een veroordeling voor één of meer art. 157 delict(en) is uitgesproken. De strafdossiers zijn geselecteerd aan de hand van een query op basis van het voorkomen van art. 157 in de tenlastelegging. Vervolgens is handmatig gekeken of er al dan niet sprake was van een veroordeling. Om tot 50 representatieve zaken te komen, is bij elk van de arrondissementsparketten vervolgens geselecteerd op datum, waarbij begonnen is met de meest recente, beschikbare zaken. De inhoud van de dossiers is geanalyseerd aan de hand van een scoringslijst. Deze lijst is gebaseerd op FBI-onderscheid in zaken van brandstichting, een risicotaxatie-instrument dat in de forensische sector veelvuldig wordt gebruikt (de HKT-30),²⁵ eerder uitgevoerd onderzoek op basis van

²² Zie bijlage 2.

²³ Zie bijlage 3 voor de interviewvragen.

²⁴ Waarbij het bij het parket Zwolle-Lelystad expliciet ging om Zwolse zaken. Met de inwerkingtreding van de Wet herziening gerechtelijke kaart op 1 januari 2013 is het aantal arrondissementen in Nederland teruggebracht van negentien naar tien. Utrecht en Zwolle vallen sinds 1 januari 2013 respectievelijk onder arrondissementsparket Midden-Nederland en arrondissementsparket Oost-Nederland.

gedragskundige rapportages opgesteld in het Pieter Baan Centrum²⁶ en toegepaste items ontleend aan vakliteratuur.²⁷ De lijst bevat zowel demografische en psychopathologische aandachtspunten als sociale en culturele kenmerken van de verdachte en diens achtergrond.²⁸ Vervolgens zijn deze gegevens met behulp van het statistische rekenprogramma SPSS kwantitatief verwerkt.

Beperking onderzoek

Een belangrijke beperking van het onderhavige onderzoek is de generaliseerbaarheid van de resultaten. Het gaat specifiek om veroordeelde brandstichters. Zoals in § 1.1 beschreven is er sprake van een trechterwerking waarbij zaken waarin een veroordeling wordt uitgesproken maar een klein deel vormen van alle brandstichtingszaken. Er is sprake van een groot ‘dark number’ van brandstichters die nooit gepakt worden. En het is onduidelijk hoeveel brandstichtingen niet als zodanig worden herkend. Bovendien worden de 100 strafdossiers onderverdeeld in subgroepen. Dit resulteert erin dat de populaties per subgroep ongelijk zijn in grootte en er kleine groepen ontstaan. Met betrekking tot de subgroepen is een voorbehoud tevens op zijn plaats. Bij de vertaling van onderzoeksresultaten naar de praktijk moet rekening gehouden worden met de bescheiden en specifieke steekproef. Hierbij wordt vermeld dat met dit onderzoek niet gestreefd wordt naar volledigheid. Doel is om op basis van een steekproef een indeling te maken in verschillende dadertypen en bijbehorende onderscheiden karakteristieken.

1.6 Opbouw

In hoofdstuk 2 wordt beschreven welke algemene daad- en daderkenmerken van brandstichting en brandstichters naar voren komen uit nationale en internationale vakliteratuur. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een beschrijving gegeven van de verschillende wijzen van categorisering die uit verschillende onder-

²⁵ Ministerie van Justitie, 2003.

²⁶ Koenraadt e.a., 2007.

²⁷ Bijvoorbeeld Canter & Fritzon, 1998.

²⁸ Zie bijlage 4 met de scoringslijst.

zoeken naar voren komen, en wordt tevens ingegaan op daad- en daderkenmerken binnen de diverse categorieën. Daarna worden in hoofdstuk 4 kort de daad- en daderkenmerken van de hele onderzoekspopulatie beschreven en wordt aan de hand van de eerste onderzoeksvraag gekeken of er sprake is van een enkel, homogeen patroon of dat de groep van brandstichters heterogeen is. Hierop voortbouwend wordt een onderscheid gemaakt in subgroepen, waarmee antwoord wordt gegeven op de tweede onderzoeksvraag. Deze verschillende typen worden in de hoofdstukken 5 tot en met 9 beschreven, waarbij per subgroep een overzicht wordt gegeven van de verschillende daad- en daderkenmerken. Hierbij wordt aandacht besteed aan criminologische en gedragskundige patronen alsmede aan risicofactoren (de derde onderzoeksvraag). Ten slotte zal in hoofdstuk 10 afgesloten worden met een conclusie en aanbevelingen met betrekking tot de opsporing van brandstichters (de laatste onderzoeksvraag).

1.7 Leeswijzer

De hoofdstukken 2 en 3 geven achtergrondinformatie op basis van vakliteratuur. Voor lezers die specifiek geïnteresseerd zijn in de verschillende typen brandstichters vanuit de praktijk, wordt doorverwezen naar hoofdstuk 4, waarin een indeling in vijf typen wordt gemaakt op basis van het literatuuronderzoek, de interviews en de geanalyseerde dossiers. Vervolgens kan men gericht per type de uitgebreide onderzoeksresultaten vinden in de daarbij behorende hoofdstukken 5 tot en met 9. In deze hoofdstukken wordt uitgebreid stilgestaan bij de daad- en daderkenmerken behorend bij die verschillende subtypen. De meer in tijd beperkte lezer kan ook meteen naar hoofdstuk 10 gaan, waarin specifiek wordt uitgewerkt welke daad- en daderkenmerken de vijf typen brandstichters van elkaar onderscheiden.

Brandstichting en brandstichters in de vakliteratuur

Een karakterisering van daad en daders

Incendiary

That one small boy with a face like pallid cheese
And burnt-out little eyes could make a blaze
As brazen, fierce and huge, as red and gold
And zany yellow as the one that spoiled
Three thousand guineas' worth of property
And crops at Godwin's Farm on Saturday
Is frightening – as fact and metaphor:
An ordinary match intended for
The lighting of a pipe or kitchen fire
Misused may set a whole menagerie
Of flame-fanged tigers roaring hungrily.
And frightening, too, that one small boy should set
The sky on fire and choke the stars to heat
Such skinny limbs and such a little heart
Which would have been content with one warm kiss
Had there been anyone to offer this.

Vernon Scannell, 1993²⁹

Dit hoofdstuk beschrijft kenmerken van brandstichting en brandstichters die naar voren komen uit de vakliteratuur. Allereerst wordt ingegaan op karakteristieken van de daad in §2.1, vervolgens worden in §2.2 kenmerken van de brandstichters beschreven. Er wordt afgesloten met een conclusie.

29 V. Scannell. *Collected Poems*. 1993.

2.1 Brandstichting nader bekeken

2.1.1 Mate van delictplanning

Met betrekking tot brandstichting blijkt uit onderzoek gebaseerd op patiëntendossiers en/of gevangenisdossiers onder 283 brandstichters in de Verenigde Staten dat in de helft van de gevallen de brand impulsief werd gesticht. De specifieke mate van delictplanning varieerde erg.³⁰ Uit Nederlands onderzoek naar 72 brandstichters die pro Justitia zijn onderzocht in het Pieter Baan Centrum in de periode 1950 tot 2010, blijkt dat 59 procent van de brandstichtingen impulsief werd gepleegd.³¹

2.1.2 Wijze van brandstichting

Fins onderzoek naar seriële brandstichting, bestaande uit 42 series met in totaal 248 brandstichtingen in de periode 1991 tot 2001, toont aan dat de overgrote meerderheid van seriële brandstichters gebruikmaakt van lucifers of aanstekers en deze ook meebrengt naar de plaats delict.³² Het hierboven beschreven onderzoek van Ritchie en Huff (1999), dat zich meer algemeen op brandstichters richt, laat zien dat in ruim 51 procent van de gevallen gebruik werd gemaakt van lucifers en dat ruim 16 procent van de branden aangestoken was met behulp van een aansteker. Daarnaast was sprake van een ander ontstekingsmechanisme in ruim 7 procent van de gevallen. Een brandversnellend middel werd gebruikt in 71 procent van de brandstichtingen. Hierbij ging het voornamelijk om benzine. Uit onderzoek van Dickens en anderen (2007) in het Verenigd Koninkrijk onder 129 mannelijke en 38 vrouwelijke brandstichters die werden opgenomen in een psychiatrische kliniek, blijkt dat vrouwen vaker brandstichten met gebruikmaking van stof of lappen dan mannen. Brandstichting in vereniging wordt vaker gepleegd met gebruikmaking van meer geavanceerde methoden, zoals een timingapparaat of brandversnellers, zo blijkt uit onderzoek van Molnar en anderen (1984) naar 225 brandstichters van 16 jaar en ouder die van 1978 tot en met 1981 zijn opgepakt in een specifiek stedelijk

³⁰ Ritchie & Huff, 1999.

³¹ Dalhuisen & Koenraadt, 2012.

³² Santtila e.a., 2004.

gebied in Amerika. Verder blijkt uit het onderzoek van Ritchie en Huff (1999) dat brandstichters soms vooraf bedreigingen uiten jegens het beoogde slachtoffer. Dit gebeurt in 16 procent van de gevallen, waarbij verbale bedreigingen de boventoon voeren. De meeste brandstichtingen worden alleen gepleegd.³³ Het Finse onderzoek naar seriële brandstichters laat zien dat slechts in 12 procent van de gevallen sprake is van meer dan één dader.³⁴ Brandstichting uit vandalisme vindt echter vaak in een groep plaats, evenals politieke brandstichting of brandstichting tijdens rellen.³⁵ Het onderzoek van Molnar en anderen (1984) toont aan dat brandstichting uit financieel gewin ook vaak samen gepleegd wordt.

2.1.3 Locatie

Een Frans onderzoek naar 50 brandstichters, deels verblijvend in de gevangenis en deels opgenomen in klinieken, toont aan dat 56 procent van de gestichtte branden plaatsvond op landelijke locaties, zoals aan/bij boerderijen of in de natuur, de overige branden waren gesticht op stedelijke locaties.³⁶ Opvallend zijn 53 brandstichtingen door elf daders, die werden gesticht in de directe omgeving van de dader. Deze daders waren voornamelijk verstandelijk gehandicapt. Vijf van deze branden werden gesticht bij directe burens, zestien andere branden werden gesticht op de plaats waar men werkte, vijftien op de locatie waar men werd vastgehouden (de gevangenis of een kliniek), negen branden werden gesticht bij familie thuis en de overige branden op diverse locaties dicht bij de woning van de brandstichter.

2.1.4 Reisgedrag en afstand

Brandstichters gebruiken verschillende manieren om naar de locatie van de brandstichting te reizen. Uit onderzoek van Schoenmakers en anderen (2012) onder 21 daders van in totaal 311 brandstichtingen blijkt dat seriële brand-

³³ Vreeland & Levin, 1980.

³⁴ Santtila e.a., 2004.

³⁵ Moll, 1974.

³⁶ Yesavage e.a., 1983.

stichters in Nederland vaak lopend of op de fiets zijn. Dit komt overeen met bevindingen uit het hiervoor beschreven onderzoek van Santtila en anderen (2004) naar seriële brandstichters in Finland. Hieruit blijkt dat in 45 procent van de brandstichtingen de daders lopend waren, in nog eens 18 procent werd gebruikgemaakt van de fiets. De afstand die brandstichters afleggen, is vooral voor seriële brandstichting onderzocht. Hierbij kan gebruikgemaakt worden van het oorspronkelijk voor serieverkrachters ontwikkelde *environmental range-model* van Canter en Larkin (1993). Zij onderzochten reispatronen van serieverkrachters en vonden twee duidelijk onderscheiden patronen, namelijk: de stroper en de forens. Stropers blijven dicht bij huis terwijl forensen reizen om hun delicten te plegen. Canter en Larkin (1993) ontdekten dat de meerderheid van serieverkrachters vanuit het stroper-model te werk ging. Uit onderzoek naar seriebrandstichting blijkt dat dit model ook daarvoor bruikbaar is en dat brandstichters niet ver reizen en vooral in hun eigen woonomgeving brandstichten.³⁷ Seriële brandstichters lijken dus voornamelijk te passen in het stroper-model. Een onderzoek naar de afgelegde afstand door daders van 156 opgeloste zaken van eenmalige brandstichting in het Verenigd Koninkrijk toont aan dat de gemiddelde afstand die wordt afgelegd twee kilometer is met een variatie van nul tot ruim 116 kilometer. Hieruit valt af te leiden dat ook niet-seriële brandstichters over het algemeen niet ver reizen. Verder blijkt dat brandstichters met een sterke emotionele component in hun gedrag veel korter reizen dan brandstichters die een direct instrumenteel doel nastreven met hun brand, bijvoorbeeld wraak op een specifiek individu.³⁸ Brandstichting in vereniging vindt plaats op grotere afstand van de eigen woning dan solobrandstichting, zo blijkt uit het onderzoek van Molnar en anderen (1984).

2.1.5 Moment van de brandstichting

De meeste brandstichtingen vinden 's nachts plaats. Uit het hiervoor beschreven onderzoek van Yesavage en anderen (1983) blijkt dat van de 45 branden waarbij de pleegtijd bekend was, er 37 's nachts gesticht werden. De acht branden die overdag werden gesticht, waren alle het werk van geestelijk gestoorde brandstichters. Uit onderzoek naar seriebrandstichting blijkt ook dat deze bran-

37 Kocsis & Irwin, 1997; Schoenmakers e.a., 2012; Tamura & Suzuki, 2008.

38 Fritzon, 2001.

den vooral 's avonds en 's nachts gesticht worden.³⁹ Uit het onderzoek van Molnar en anderen (1984) naar het verschil tussen solobrandstichters en gezamenlijke brandstichters, blijkt dat gezamenlijke brandstichting voornamelijk plaatsvindt tussen middernacht en zonsopkomst, terwijl solobrandstichters in de avonduren even actief zijn als na middernacht.

2.1.6 Object van de brandstichting

De brandstichting kan gericht zijn op personen of enkel op materiële zaken.⁴⁰ Uit het Nederlandse onderzoek van Dalhuisen en Koenraadt onder 72 brandstichters (2012) blijkt dat dit ongeveer gelijk verdeeld is, waarbij materiële zaken iets vaker als object worden gekozen. Het onderzoek van Ritchie en Huff (1999) onder 283 brandstichters maakt eveneens onderscheid tussen zaken en personen, al scharen ze objecten met een persoonlijke betekenis niet onder de persoonscategorie. Ze vonden dat woonhuizen, vooral de eigen woning of het huis van bekenden (bijvoorbeeld ouders of ex-partners), maar ook kerken, voertuigen en bosschages vaak doelwit waren van de brandstichtingen. Een persoon wordt in hun onderzoek in mindere mate als object gekozen, waarbij vooral vreemden, de (ex-)partner of de ouders slachtoffer werden. Een ander onderzoek onder 153 volwassen brandstichters, die in het kader van een pro Justitia-rapport psychiatrisch zijn onderzocht in het Verenigd Koninkrijk, laat de volgende objecten zien: het huis van iemand anders (30 procent), het eigen huis (26 procent), een commercieel object (12 procent), voertuigen (11 procent), hostels/tijdelijke verblijfplaatsen (4 procent), een café of bar (4 procent), scholen, vuilnisbakken en overige losliggende objecten, ziekenhuizen, werkgevers (elk 3 procent), boerderijen (2 procent), hotels, kerken, sociale voorzieningen en de rechtbank (elk 1 procent).⁴¹ Uit de hier besproken onderzoeken blijkt dat woonhuizen frequent object zijn van brandstichting.

39 Santtila e.a., 2004; Schoenmakers e.a., 2012.

40 Persoonlijke objecten van brandstichting kunnen zowel daadwerkelijk een persoon zijn op wie de brandstichting is gericht, als mede bezittingen van een persoon, waarbij de brandstichter door middel van het verbranden van deze persoonlijke voorwerpen die persoon tracht te treffen. Dit is anders bij brandstichting uitsluitend gericht op een materiële zaak, waarbij het object geen persoonlijke betekenis heeft.

41 Rix, 1994.

2.1.7 Intoxicatie ten tijde van het delict

Van de 153 volwassen brandstichters onderzocht door Rix (1994) was 38 procent onder invloed van een middel ten tijde van de brand. Hierbij ging het voornamelijk om alcohol, al dan niet in combinatie met andere middelen (35 procent). Ritchie en Huff (1999) vonden in hun resultaten dat 56 procent van de brandstichters onder invloed van alcohol was ten tijde van het delict. In een later onderzoek onder 34 brandstichters in dezelfde regio als de brandstichters uit het onderzoek van Rix (1994) blijkt zelfs dat alle onderzochte brandstichters onder invloed van alcohol waren ten tijde van het delict.⁴² Deze toename kan mogelijk verklaard worden door de kleinere onderzoekspopulatie en/of het tijdsverloop. Ook in geval van seriematige brandstichting is men vaak onder invloed ten tijde van het delict. Alcohol is hierbij het meest voorkomende middel.⁴³ Uit Fins onderzoek onder 90 mannelijke recidiverende brandstichters blijkt eveneens dat alcoholintoxicatie een rol speelt bij brandstichting; 68 procent was onder invloed van alcohol ten tijde van het delict.⁴⁴ Mannen zijn vaker onder invloed op het moment van de brandstichting dan vrouwen.⁴⁵

2.1.8 Gevaarlijkheid van de brand

Uit het onderzoek van Dalhuisen en Koenraadt (2012) blijkt dat brandstichtingen vrijwel altijd resulteren in materiële schade. Van schade toegebracht aan personen is sprake in 55 procent van de rapportages, waarbij het vooral gaat om bedreiging en/of gevaar voor het leven. Onderzoek naar seriële brandstichting laat zien dat in 30 procent van de gevallen sprake was van gevaar voor het leven of dat er gewonden waren gevallen door de brandstichting.⁴⁶

⁴² Jayaraman & Frazer, 2006.

⁴³ Santtilla e.a., 2004; Schoenmakers e.a., 2010.

⁴⁴ Lindberg e.a., 2005.

⁴⁵ Dickens e.a., 2007; Rix, 1994.

⁴⁶ Santtilla e.a., 2004.

2.2 Brandstichters nader bekeken

2.2.1 Sociodemografische kenmerken

Geslacht

De meeste daders van brandstichting zijn man.⁴⁷ Uit de misdaadgegevens van de FBI blijkt bijvoorbeeld dat 89 procent van alle gearresteerde brandstichters in de periode van 1969 tot 1978 man was.⁴⁸ Uit een studie van Anwar en anderen (2011) naar alle veroordeelde brandstichters in Zweden van 1988 tot en met 2000 blijkt dat 80 procent van de 1689 brandstichters man is. Ander onderzoek naar psychiatrische rapporten en/of gevangenisrapporten van brandstichters, uitgevoerd door Ritchie en Huff (1999), laat een aandeel mannen zien van bijna 83 procent. Op basis van zowel klinische als criminologische gegevens lijkt de man-vrouwratio te liggen rond 6:1.⁴⁹ Hoewel vrouwen duidelijk in de minderheid zijn, zijn er ook signalen dat hun aantal groeit. Uit Fins onderzoek blijkt dat het percentage vrouwen dat veroordeeld is voor brandstichting, jaarlijks met 0,2 procent toenam tussen 1965 en 1991.⁵⁰ Onderzoek naar veroordeelde brandstichters in Engeland en Wales laat eveneens een duidelijke toename zien in het aandeel vrouwen. Was in 1951 nog slechts 1 op de 25 veroordeelden vrouw, in 2001 is dit aandeel gegroeid naar 1 op de 7 veroordeelden.⁵¹ Deze toename kan deels verklaard worden door de algehele toename van criminaliteit onder vrouwen.⁵² Desondanks zijn brandstichters voornamelijk mannen en mannen zijn over het algemeen dan ook oververtegenwoordigd in de uitgevoerde onderzoeken. Er zijn echter ook onderzoeken uitgevoerd specifiek naar vrouwelijke brandstichters.⁵³

47 Barker, 1994; Dalhuisen & Koenraadt, 2012; Davis & Lauber, 1999; Dickens & Sugarman, 2012; Räsänen e.a., 1995; Ritchie & Huff, 1999; Rice & Harris, 1991; Rix, 1994; White, 1996.

48 Stewart, 1993.

49 Gannon & Pina, 2010; Stewart, 1993.

50 Räsänen e.a., 1995.

51 Soothill e.a., 2004.

52 Slotboom e.a., 2013.

53 Anwar e.a., 2011; Coid e.a., 1999; Stewart, 1993; Wachi e.a., 2007.

Leeftijd

Brandstichters zijn vaak jonger dan andere delictplegers.⁵⁴ Het delict ‘brandstichting’ is voornamelijk gerelateerd aan een jeugdige leeftijd. Geschat wordt dat de helft van alle brandstichtingen aan bezittingen en een derde van de auto-branden gepleegd worden door personen van 18 jaar of jonger.⁵⁵ Uit onderzoek van Schoenmakers en anderen (2010) op basis van het politieregistratiesysteem HKS blijkt dat de gemiddelde leeftijd van verdachten van brandstichting die in dit systeem opgenomen zijn 21 jaar is. De meest voorkomende leeftijd ligt met 15 jaar een stuk lager. Uit het Zweedse onderzoek naar alle brandstichters veroordeeld tussen 1988 en 2000 blijkt dat de gemiddelde leeftijd van de mannen 28 jaar en van de vrouwen 31 jaar is.⁵⁶ Rix (1994) onderzocht 129 mannelijke en 24 vrouwelijke volwassen brandstichters, bij wie de gemiddelde leeftijd van de mannen 25 jaar was en de vrouwen gemiddeld 31 jaar oud waren. Hierbij moet worden opgemerkt dat jongeren niet zijn meegenomen in dat onderzoek; de cijfers geven derhalve geen representatief beeld van de gehele onderzoekspopulatie. Gesteld kan worden dat brandstichters over het algemeen jonger zijn dan andere delictplegers.

Overige kenmerken

Over het algemeen worden brandstichters in de literatuur gekenschetst als jonge blanke mannen die ongehuwd zijn en geen baan hebben.⁵⁷ Uit Nederlands onderzoek bij 291 adolescenten in de leeftijd van 12 tot 18 die in voorlopige hechtenis verkeerden, bleek dat brandstichting voornamelijk door autochtone jongens werd gepleegd.⁵⁸ Ook recent onderzoek in het Verenigd Koninkrijk onder 129 brandstichters die zijn opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis laat zien dat 93 procent van de patiënten die brand hebben gesticht blank is.⁵⁹ Andere kenmerken die vaak voorkomen bij brandstichters zijn: een lager dan

54 Dickens & Sugarman, 2012; Docat e.a., 2013; Gannon & Pina, 2010..

55 Canter & Almond, 2002.

56 Anwar e.a., 2011.

57 Barker, 1994; Dalhuisen & Koenraadt, 2012; Davis & Lauber, 1999; Dickens & Sugarman, 2012; Räsänen e.a., 1995; Ritchie & Huff, 1999; Rice & Harris, 1991; Rix, 1994; White, 1996.

58 Veen e.a., 2011.

59 Hollin e.a., 2013.

gemiddelde intelligentie,⁶⁰ alcoholproblematiek,⁶¹ een problematische gezins-situatie die vaak gekenmerkt wordt door afwezige en/of mishandelende ouders⁶² en gedragsproblemen in de jeugd.⁶³ Uit onderzoek specifiek onder vrouwen blijkt dat zij eveneens over het algemeen alleenstaand en werkloos zijn en een beperkte scholing hebben genoten.⁶⁴ Al zijn vrouwen wel relatief vaker gehuwd dan mannelijke brandstichters.⁶⁵ Zoals hiervoor bleek, zijn er eveneens verschillen in leeftijd, waarbij vrouwen gemiddeld ouder zijn dan mannen.⁶⁶ Ook met betrekking tot achtergronden zijn er verschillen tussen mannen en vrouwen. Vrouwelijke brandstichters hebben vaker te maken gehad met seksueel misbruik in de jeugd,⁶⁷ hebben minder vaak speciaal onderwijs gevolgd en er is minder vaak sprake van diefstal als kind.⁶⁸

Onderzoek toont aan dat brandstichters die alleen opereren, verschillen van brandstichters die opereren in duo's of grotere groepen. Zo hebben solobrandstichters vaker een afwezige vader in de gezinssituatie, zijn ze ouder, lager opgeleid, vaker werkloos en hebben ze vaker een geschiedenis in de geestelijke gezondheidszorg of psychotische klachten ten tijde van het delict.⁶⁹

2.2.2 Motieven

Aan de vraag vanuit welk motief de brandstichter handelt, is in de literatuur uitvoerig aandacht besteed. Wraak lijkt het meest voorkomende motief bij zowel mannen als vrouwen.⁷⁰ Branden uit wraak, al dan niet in combinatie met woede, maken ten minste 40 procent uit van alle brandstichtingen.⁷¹ In het onderzoek

60 Dalhuisen & Koenraadt, 2012; Davis & Lauber, 1999; Stewart, 1993; Vreeland & Levin, 1980.

61 Dalhuisen & Koenraadt, 2012; O'Sullivan & Kelleher, 1987; Puri e.a., 1995; Räsänen e.a., 1995; Repo e.a., 1997; Ritchie & Huff, 1999.

62 O'Sullivan & Kelleher, 1987; Rix, 1994; Stewart, 1993.

63 Harris & Rice, 1996; Stewart, 1993; Vreeland & Levin, 1980.

64 Coid e.a., 1999.

65 Anwar e.a., 2011.

66 Anwar e.a., 2011; Dickens e.a., 2007; Rix, 1994.

67 Dickens e.a., 2007; Puri e.a., 2005.

68 Dickens e.a., 2007.

69 Molnar e.a., 1984.

70 Dalhuisen & Koenraadt, 2012; O'Sullivan & Kelleher, 1987; Ritchie & Huff, 1999; Smith & Short, 1995; Wachi e.a., 2007.

71 Dalhuisen & Koenraadt, 2012; O'Sullivan & Kelleher, 1987; Ritchie & Huff, 1999.

van Dickens en anderen (2007) onder 167 volwassen brandstichters verklaren wraak en woede zelfs bijna 56 procent van de brandstichtingen. Daarnaast zijn veelvoorkomende motieven: vandalisme, financieel gewin, een ander delict verhullen, geïnduceerd door een psychische stoornis, middel om aandacht te krijgen, sensatiezucht en suïcidaliteit.⁷² Dickens en collega's (2007) vonden ook een genderverschil met betrekking tot het motief. Brandstichting door vrouwen vloeit significant vaker voort uit aandacht zoeken of een suïcidepoging dan brandstichting door mannen. Een ander verschil in motieven werd gevonden door Molnar en collega's (1984). Zij vonden dat bij alleen opererende brandstichters wraak het meest voorkomende motief was. Bij de branden die in vereniging werden gesticht, was een financieel motief oververtegenwoordigd.

Hoewel seksuele motieven vroeger, mede onder invloed van het gedachtegoed van Freud (1932), aangenomen werden, blijkt dat dit in latere jaren nauwelijks gevonden wordt.⁷³ Motieven worden vaak gebruikt als basis om brandstichters in te delen in verschillende typologieën.⁷⁴ In hoofdstuk 3 zal hier verder aandacht aan worden besteed.

2.2.3 Psychopathologie

Brandstichters hebben vaak een psychiatrische voorgeschiedenis of een actuele psychiatrische diagnose.⁷⁵ Een diagnose die rechtstreeks samenhangt met het stichten van brand is pyromanie. In het classificatiesysteem van de DSM-IV-TR (American Psychiatric Association, 2000) wordt pyromanie geschaard onder 'Stoornissen in de impulsbeheersing'. Inmiddels is de DSM-V geïntroduceerd met dezelfde criteria voor pyromanie. De diagnostische criteria bestaan uit inclusie- (A tot en met D) en exclusiecriteria (E en F):

Pyromanie

- A Opzettelijke en doelgerichte brandstichting bij meer dan één gelegenheid.
- B Spanning of opgewonden stemming voor de daad.

72 Barnett & Spitzer, 1994; Dalhuisen & Koenraadt, 2012; Faulk, 1988; Geller, 2008; Inciardi, 1970; Prins e.a., 1985; Rix, 1994.

73 Horley & Bowlby, 2011; O'Sullivan & Kelleher, 1987.

74 Gannon & Pina, 2010.

- C Gefascineerd zijn door, belangstelling hebben voor, nieuwsgierigheid naar of aangetrokken worden door vuur en de situatie eromheen (bijvoorbeeld apparatuur voor de bestrijding van de brand, handelingen, gevolgen).
- D Lust, voldoening of opluchting tijdens het brandstichten of bij het kijken naar of deelnemen aan de gevolgen.
- E Het brandstichten wordt niet begaan om geldelijk gewin, als een uiting van een sociopolitieke ideologie, om een misdrijf te verbergen, als uiting van woede of wraak, om de eigen levensomstandigheden te verbeteren, als reactie op een waan of hallucinatie, of als gevolg van een oordeelsstoornis (bv. bij dementie, zwakzinnigheid, intoxicatie door een middel).
- F Het brandstichten is niet eerder toe te schrijven aan een gedragsstoornis, een manische episode of antisociale persoonlijkheidsstoornis.

Gezien de strenge inclusie-, maar vooral de strikte exclusiecriteria, wordt een diagnose van pyromanie niet snel gesteld. Hoewel in de media gesuggereerd wordt dat dit wel het geval is, is in zaken van brandstichting meestal geen sprake van pyromanie.⁷⁶ Psychische problemen die daarentegen wel veel voorkomt bij brandstichters, zijn persoonlijkheidsstoornissen en dan vooral de antisociale persoonlijkheidsstoornis, alcoholmisbruik en schizofrenie;⁷⁷ vooral de recidivisten laten veel psychische problematiek zien.⁷⁸ Er lijkt een direct verband met psychosen te zijn. Zweeds onderzoek toont aan dat individuen met schizofrenie en andersoortige psychosen een significant verhoogd risico hebben op een veroordeling voor brandstichting.⁷⁹ Uit het Nederlandse onderzoek van Dalhuisen en Koenraadt (2012) blijkt dat meer dan de helft van de onderzochte brandstichters pathologische persoonlijkheidstrekken vertoonde in het verleden. Daarnaast is in 10 procent van de gevallen sprake van één of meer persoonlijkheidsstoornissen in het verleden. Onderzoek naar genderverschillen toont aan

75 Puri e.a., 1995; Ritchie & Huff, 1999; Rix, 1994.

76 Koenraadt e.a., 2012; Plinsinga e.a., 1997.

77 Barnett & Spitzer, 1994; Hoertel e.a., 2011; Ritchie & Huff, 1999; Rix, 1994.

78 Barnett & Spitzer, 1994.

79 Anwar e.a., 2011.

dat vrouwelijke brandstichters vaker psychiatrische diagnoses hebben dan mannelijke brandstichters.⁸⁰ Ze hebben daarnaast vaker depressieve klachten, en psychosen en automutilatie komen vaker voor.⁸¹ Onderzoek naar vrouwelijke brandstichters in een gevangenis in Londen toont eveneens aan dat zij vaak lijden aan gedragsstoornissen, een hoge prevalentie van persoonlijkheidsstoornissen hebben en dat automutilatie en zelfmoordgedachten in de voorgeschiedenis veelvuldig voorkomen.⁸²

2.2.4 Sociale problematiek

Brandstichters ervaren moeilijkheden op het gebied van sociale vaardigheden.⁸³ Door slechte communicatieve vaardigheden kan de sociale interactie problemen opleveren en brandstichters worden dan ook vaak omschreven als verlegen en niet-assertief.⁸⁴ Verondersteld wordt dat brandstichters de brand gebruiken als een passief-agressieve manier om uiting te geven aan hun emoties. Een vroege Canadese studie van Rice en Chaplin (1979) toonde aan dat sociale vaardigheidstraining bij tien gehospitaliseerde mannelijke brandstichters resulteerde in een significante verbetering van sociale vaardigheden. Het is echter onduidelijk of dit ook zou leiden tot een vermindering van brandstichting. Vreeland en Levin (1980) zien brandstichting, tezamen met antisociaal gedrag, seksuele problemen, huwelijksproblemen, werkgerelateerde problemen en alcoholisme, als indicator van een algemeen gebrek aan sociale vaardigheden en zelfvertrouwen. Een geschiedenis van falen kan resulteren in de verwachting ook te falen in de toekomst. Brandstichten kan dan gebruikt worden om het zelfvertrouwen te vergroten en controle uit te oefenen op de omgeving.

80 Dickens e.a., 2007.

81 Rix, 1994.

82 Coid e.a., 1999.

83 Gannon & Pina, 2010.

84 Harris & Rice, 1996; Rice & Chaplin, 1979.

2.2.5 Recidive

Recidivecijfers met betrekking tot brandstichting variëren van 4 procent tot maar liefst 60 procent.⁸⁵ Deze grote verschillen hangen samen met verschillen in de onderzoekspopulatie. Soothill en Pope (1973) vonden in een follow-upstudie van 82 beschuldigde brandstichters die in 1951 voor de hogere rechtbanken van Engeland en Wales zijn verschenen, na twintig jaar slechts bij 4 procent bewijs voor een nieuwe veroordeling voor brandstichting. Terwijl uit een latere, hierop voortbouwende studie van Soothill en anderen (2004), waarin deze data vergeleken werden met alle veroordeelde brandstichters in Engeland en Wales in 1963-1965 (n=1352), 1980-1981 (n=5584) en 2000-2001 (n=3335), blijkt dat ongeveer 10 procent van de brandstichters recidivist is. Canadees onderzoek naar de specifieke en algemene recidive van 208 mannelijke brandstichters die opgenomen waren in een maximaal beveiligde psychiatrische kliniek, laat zien dat in gemiddeld 7,8 jaar 16 procent van de mannen nogmaals brandsticht. De algemene recidive is een stuk hoger; 31 procent pleegde een geweldsdelict, 57 procent een niet-gewelddadig delict en 66 procent liet enige vorm van recidive zien.⁸⁶ Recent Nederlands onderzoek naar 72 in het Pieter Baan Centrum onderzochte brandstichters toont aan dat er sprake is van specifieke recidive in 31 procent van de gevallen. Algemene recidive die zich uit in de justitiële voorgeschiedenis komt vaker voor. Bij 63 procent is sprake van voorafgaande formele justitiële contacten en in 54 procent van de geobserveerde zaken is sprake van één of meer voorafgaande (voorwaardelijke) veroordelingen tot vrijheidsbeneming.⁸⁷

Er bestaat een bepaalde subcategorie van brandstichters met een verhoogd risico op herhaling, namelijk: personen met een vorm van verminderde toerekeningsvatbaarheid die geen andere delicten dan brandstichting hebben gepleegd.⁸⁸ Het gaat hier om 'specialisten', ook wel zuivere brandstichters genoemd. Dit zijn de brandstichters die enkel het delict 'brandstichting' hebben gepleegd. In tegenstelling tot 'generalisten' of niet-zuivere brandstichters, die ook andere typen delicten plegen. Bij zuivere brandstichters is vaak sprake van psychisch gestoorde daders.⁸⁹ Deze psychische stoornissen lijken ten grondslag

85 Brett, 2004.

86 Rice & Harris, 1996.

87 Dalhuisen & Koenraadt, 2012.

88 Barnett e.a., 1999.

89 Lindberg e.a., 2005.

te liggen aan het herhalingsgedrag bij deze zuivere brandstichters. Uit onderzoek in Finland naar recidivisten bleek dat vijftien van de zestien personen met verstandelijke beperkingen en vijftien van de achttien brandstichters met psychotische stoornissen zuivere brandstichters waren. Daarentegen behoorden slechts 12 van de 47 brandstichters met persoonlijkheidsstoornissen tot deze categorie.⁹⁰

2.3 Conclusie

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van onderzoeken met betrekking tot verschillende kenmerken van brandstichting en brandstichters. Hieruit komt een beeld naar voren van brandstichting en brandstichters, zoals dit blijkt uit de, veelal buitenlandse, literatuur. Hoewel dit beeld niet rechtstreeks te vertalen is naar de Nederlandse situatie en specifiek naar het onderhavige onderzoek, bieden de hier besproken kenmerken een leidraad voor het verdere onderzoek. Verschillende besproken onderzoeksbevindingen geven een indicatie dat brandstichters weliswaar gemeenschappelijke kenmerken hebben, maar dat er ook subgroepen van brandstichters bestaan die op diverse kenmerken verschillen. Brandstichting uit vandalisme, maar ook brandstichting uit financieel gewin, wordt bijvoorbeeld, anders dan de meeste andere brandstichtingen, meestal gepleegd in vereniging. Met betrekking tot het reisgedrag valt op dat emotioneel gemotiveerde brandstichters korter reizen dan brandstichters met een instrumenteel oogmerk. En brandstichting in vereniging wordt op grotere afstand gepleegd, wat weer samenhangt met het feit dat veel instrumentele brandstichters het delict samen plegen. Verder lijkt er sprake van een verschil met betrekking tot het tijdstip van de brandstichting, waarbij geestelijk gestoorde brandstichters het delict opvallend vaak overdag plegen, terwijl andere brandstichters dit vrijwel altijd 's avonds of 's nachts doen. Of deze verschillen en de andere kenmerken in het huidige onderzoek kunnen worden bevestigd, zal verderop blijken.

⁹⁰ Lindberg e.a., 2005.

Brandstichters onderscheiden naar delictgedrag en daderkenmerken

The first stage in developing a coherent strategy for dealing with arson is to identify the various forms of arson and arsonists.

David Canter en Louise Almond, 2002⁹¹

Uit de in hoofdstuk 2 beschreven literatuur komt een heterogeen beeld van brandstichters naar voren en er bestaat consensus over het feit dat brandstichters niet één homogene groep vormen. Zoals de Engelse psychologisch onderzoekers Canter en Almond (2002) aangeven, is de eerste stap in het ontwikkelen van een goede werkwijze om brandstichting te verminderen het identificeren van deze verschillende typen van brandstichting en brandstichters. Hierbij is de wijze van classificeren van groot belang. Een goed classificatiesysteem dat rekening houdt met variaties in de daad van brandstichting en de verschillende brandstichters, vormt immers de basis van een goede theorie over brandstichting.⁹² In het verleden is het categoriseren van brandstichting en brandstichters op verschillende manieren beproefd. De eerste classificaties van brandstichters richtten zich vooral op het motief. Vervolgens werd getracht de heterogene groep van brandstichters onder te verdelen naar karakteristieken van de daad of de dader. Zowel het classificeren op basis van het motief als een indeling op basis van karakteristieken richt zich op slechts één factor. Om een meer overkoepelend beeld te geven ontstond ten slotte een meerfactorenbenadering en het zogenaamde 'profilen'. Hierbij worden meerdere factoren gecombineerd om tot een meer passende categorisering te komen. Voordat een indeling in subgroepen wordt gemaakt (hoofdstuk 4), wordt in dit hoofdstuk ingegaan op verschillende indelingen van brandstichting en brandstichters die blijken uit de literatuur. Allereerst wordt de classificatie van brandstichters aan de hand van gedeelde motieven besproken. Vervolgens wordt dieper ingegaan op indelingen

⁹¹ Canter & Almond, 2002: 11.

⁹² Blackburn, 1993.

die zich meer richten op karakteristieken van de daad of de dader. Ten slotte komen de meerfactorenclassificaties aan bod. Hierbij wordt naast de verschillende classificaties ook aandacht besteed aan daad- en daderkenmerken per categorie. De indelingen die uit de literatuur naar voren komen, worden vervolgens samengevat in een overzicht. In de conclusie wordt vooruitgewezen naar de eigen indeling die in hoofdstuk 4 wordt geïntroduceerd.

3.1 Motief als onderscheidende factor

Door middel van taxonomieën kunnen heterogene dadergroepen geclassificeerd worden op basis van gedeelde motieven.⁹³ Lewis en Yarnell (1951) waren een van de eersten die brandstichters in groepen indeelden. Ze onderzochten 2000 gerapporteerde zaken van brandstichting in de Verenigde Staten (verkregen via de Nationale Raad van Verzekeraars), waarbij ze ook gebruikmaakten van longitudinale gegevens en andere bronnen om een bepaald persoon te kunnen volgen. Brandstichtingen voor financieel gewin werden niet meegenomen in hun categorisering. Bovendien werden de brandstichters jonger dan 16 jaar en de vrouwelijke brandstichters uitgesloten. Op basis van de resterende 1145 zaken van mannelijke brandstichters werd een indeling in categorieën van brandstichting om pathologische redenen voorgesteld.

Tabel 3.1: Mannelijke brandstichters

	N	%
Gemotiveerde brandstichters		
Wraak	174	15
Jaloezie	91	8
Brandstichting door pyromaniakken		
Brandstichters met een adequate intelligentie	186	17
Brandstichters met een beperkte intelligentie	155	14
Brandstichting uit zucht naar erotisch plezier	40	4
Groepsbrandstichters	66	6
Brandstichting door vrijwillige brandweermannen	113	10
Brandstichting om de held te kunnen zijn	69	6
Brandstichting door zwervers	75	7
Brandstichting als resultaat van een psychose of andere waan	154	14

Bron: Lewis & Yarnell (1951)

93 Gannon & Pina, 2010.

Bij *gemotiveerde brandstichting* gaat het om daders die zich voorafgaand aan het delict bewust zijn van een duidelijk motief: ofwel wraak, ofwel jaloezie. Wraakzuchtige brandstichters zijn vaak onopvallende zwakkelingen die wraak willen nemen op een autoriteit die macht over hen heeft. Bijvoorbeeld de slecht behandelde werknemer die de schuur van zijn baas in brand steekt. De brand is bedoeld om destructief te zijn en het gebruik van ontvlambare stoffen is denkbaar. Brandstichtingen uit jaloezie worden voornamelijk gepleegd door mannen van middelbare leeftijd die meestal afhankelijk zijn van een vrouw. Vuur lijkt een symbolische betekenis te hebben en vaak is er sprake van alcoholintoxicatie tijdens de daad. 689 brandstichters hadden geen duidelijk, te begrijpen motief en toonden daarnaast een abnormale interesse in vuur. Dit zijn de *pyromaniakken*. Hoewel er geen begrijpelijk motief aanwezig is, bestaan er binnen deze groep wel verschillende, meer pathologische, redenen om brand te stichten. Lewis en Yarnell (1951) beschrijven een kleine groep van brandstichters met een fetisj voor vuur, voor wie het kijken naar vuur seksuele bevrediging geeft. Hierbij gaat het voornamelijk om jonge jongens van rond de achttien jaar. Hun intelligentie ligt onder het gemiddelde en er is sprake van psychopathologie. Alcoholmisbruik komt bij deze groep minder vaak voor. Vrijwillige brandweermannen die brandstichten hebben sterke gemeenschappelijke doelen, identificeren zich sterk met de organisatie en ervaren sensatie bij het blussen en de waardering die ze daarvoor krijgen. Brandstichting door vrijwillige brandweermannen kan voorkomen in groepen of alleen, waarbij de eenlingen meer psychopathologie laten zien. Anderen stichten brand om de held te kunnen zijn bij het ontdekken en/of blussen van de brand, of onder de invloed van mededaders en groepsdruk. Zwervers die brand stichten zijn vaak verstandelijk beperkt (66 procent) en gebruiken vaak veel alcohol. Deze groep heeft het hoogste percentage van eerdere arrestaties en eerdere institutionalisering. Ten slotte gaat het in 154 gevallen om *psychotische brandstichters*. Hierbij is sprake van gestoorde motieven, bizar gedrag tijdens of na de brandstichting en brandstichting uit suïcidale motieven. De meest voorkomende stoornis is schizofrenie. Daar komt bij dat de helft van deze groep zwakzinnig is. Uit deze categorisering in subtypen blijkt geen duidelijk onderscheid tussen motieven (bijvoorbeeld wraak, jaloezie en seksuele lust) en dadergroepen/-kenmerken (bijvoorbeeld psychotische daders en brandweermannen).

Hoewel Lewis en Yarnell motieven wel laten meewegen in hun indeling, richten latere categorisering en zich meer exclusief op motieven als onderscheidende factor. Inciardi (1970) deelde op basis van motief 138 veroordeelde brandstichters uit de New York State gevangenissen die voorwaardelijk in vrijheid waren gesteld in de periode 1961 tot en met 1966, in zes categorieën in.

Tabel 3.2: Motieven voor brandstichting

	N	%
Brandstichters uit wraak	80	58
Brandstichters uit opwinding	24	17
Geïstitutionaliseerde brandstichters	9	7
Verzekeringsclaim brandstichters	10	7
Vandalen	5	4
Brandstichters die brand gebruiken om andere delicten te verhullen	10	7
Totaal	138	100

Bron: Inciardi, 1970

In zijn onderzoekspopulatie pleegde 58 procent van de brandstichters de *brand uit wraak*. Deze branden werden gesticht aan eigendommen van een bekend slachtoffer na een ruzie of uit gevoelens van jaloezie of haat. Daders in deze groep zijn vaak eenzaam en alcoholproblematiek is een dominant kenmerk. De mediane leeftijd ligt op 28 jaar en er is sprake van een beneden gemiddelde intelligentie. Zelden was er in het verleden sprake van gedragsproblemen. Inciardi (1970) beschouwde deze groep als het meest gevaarlijk, aangezien deze brandstichter doorgaans onder invloed zijn tijdens het delict en alleen aan wraak denken, zonder acht te slaan op het gevaar dat dit voor mensen oplevert. De brand wordt gesticht zonder ingewikkelde middelen, meestal gewoon met gebruik van lucifers en benzine. Volgens Inciardi is de wraakzuchtige brandstichter gemakkelijk op te sporen, aangezien hij weinig moeite doet zijn sporen te wissen. De *brandstichters uit opwinding* maken 17 procent uit van het geheel. Bij deze groep brengt vuur, al dan niet in combinatie met het bluswerk en andere bijkomende activiteiten, een vorm van genot teweeg. Hier gaat het om jongere mannen (mediane leeftijd 23 jaar) die alleenstaand zijn en een gemiddelde intelligentie hebben. Objecten van de brand zijn voornamelijk leegstaande gebouwen, waar men 's nachts brandsticht. Meestal onder invloed van alcohol. Inciardi onderscheidde verder een negental *geïstitutionaliseerde brandstichters*. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het hier wederom niet gaat om een indeling puur op basis van motief. Deze groep kenmerkt zich door een zeer laag IQ, een mediane leeftijd van 19 jaar en ze zijn veelal alleenstaand. Meestal is men al sinds de geboorte opgenomen in een bepaald instituut. De branden worden gesticht uit onvrede tegenover de instelling, om overplaatsing te bewerkstelligen. De brandstichters die *verzekeringsfraude* pleegden, waren het oudst en meest intelligent, de mediane leeftijd in deze groep ligt op 29 jaar en het IQ is bovengemiddeld. Bovendien komt problematisch alcoholgebruik niet vaak voor. De meerderheid had geen relatie ten tijde van het delict. Normaliter werden de

branden overdag gesticht aan onbewoonde objecten. Het gaat hier om 7 procent van de 138 onderzochte zaken. Bij *vandalen* gaat het juist weer om jonge mannen met een lage intelligentie; in deze groep is de mediane leeftijd 18 jaar en het mediane IQ 75. Deze branden werden vaak samen gepleegd, enkel voor het plezier. Volgens Inciardi is dit een stedelijk fenomeen en zijn vooral scholen en kerken object van de brandstichtingen. Degenen die brandstichtten om *delicten te verhullen* ten slotte, hebben een relatief hoge intelligentie met een mediaan IQ van 112 en een mediane leeftijd van 22 jaar. Hierbij gaat het om 7 procent van de 138 zaken. De brandstichtingen vonden meestal 's nachts plaats aan leegstaande gebouwen. In deze indeling zien we dus de motieven wraak, opwinding, onvrede over een instelling, financieel gewin, vandalisme en het voorkomen van ontdekking van andere delicten.

Moll (1974) beschrijft de volgende subcategorieën van opzettelijk gemotiveerde brandstichting, in volgorde van de geschatte schade die de branden veroorzaken. Deze lijst is een aangepaste versie van een overzicht dat wordt gebruikt door de brandweer van Los Angeles.

Tabel 3.3: Typen opzettelijk gemotiveerde brandstichting

Frauduleuze brandstichting
Politieke brandstichting
'Pyro' brandstichting
Cover-up brandstichting
Wrok brandstichting
IJdele brandstichting
'Psycho' brandstichting
Vandalistische brandstichting

Bron: Moll (1974)

Frauduleuze brandstichting is erop gericht de verzekering op te lichten uit financieel gewin. Er is volgens Moll (1974) geen relatie met geweld. *Politieke brandstichtingen* zijn gepland en worden gepleegd om een kwestie te problematiseren of om autoriteiten of politieke tegenstanders tegen te werken of onder druk te zetten. *'Pyro brandstichtingen'* brengen emotionele opluchting of seksuele bevrediging voor de dader. Vaak worden deze branden gesticht door jongeren die geen rationeel motief hebben. De *brand als cover-up* wordt gesticht om sporen te wissen van andere delicten die zijn gepleegd, zoals diefstal en moord. *Brandstichtingen uit wrok* worden gepleegd uit wraak, jaloezie of woede en zijn gericht tegen iemand waar men nog een appeltje mee heeft te schillen. Er is een samenhang met alcoholgebruik. *Brandstichting uit ijdelheid* komt voort uit de wil om een hel-

denrol te vervullen bij het ontdekken of blussen van de brand. ‘Psycho brandstichtingen’ worden veroorzaakt door mensen met psychiatrische problematiek, zonder dat sprake is van een rationeel motief, maar ook zonder dat pyromanie gediagnosticeerd is. Vandalistische brandstichting ten slotte, wordt gepleegd door individuen of groepen die op zoek zijn naar spanning. Leegstaande gebouwen, verlaten auto’s en vuilnisbakken worden vaak doelwit van deze vorm van brandstichting.

Tien jaar na Inciardi (1970) stelt Dennett (1980) eveneens dat er zes categorieën brandstichters zijn.

Tabel 3.4: Categorieën van brandstichters

Brandstichting uit financieel gewin
Brandstichting om andere delicten te maskeren
Brandstichting om te vernielen c.q. te protesteren
Brandstichting om de held te kunnen zijn
Brandstichting om aan een fundamentele behoefte te voldoen
Brandstichting uit verveling

Bron: Dennett (1980)

Hierbij valt op dat veel categorieën overlap vertonen met Inciardi (1970). Opvallend is daarnaast dat wraak niet als categorie wordt genoemd. Anders is ook de categorie heldendom, die waarschijnlijk voortkomt uit Dennetts ervaring als onderzoeker van brand⁹⁴ en die hij zelf ook introduceert op basis van zijn persoonlijke observaties. Bij de eerste categorie, de *brandstichting uit financieel gewin*, zal de brandstichter normaliter zorgen voor een alibi, bijvoorbeeld door een tijdvertragingsmechanisme te gebruiken. Verder zal men ervoor zorgen dat de brand zich snel kan verspreiden en soms ook in een bepaalde richting. Vaak wordt nagestreefd dat de brand zo laat mogelijk wordt ontdekt, bijvoorbeeld door de brand te plannen op een laat tijdstip. Ten slotte zal de brand zo gesticht worden dat alle bewijs van opzet vernietigd wordt. Dennett (1980) wijst op het belang van onderzoek naar degene die het meest te winnen heeft bij een dergelijke brand; in geval van verzekeringsgelden is dat logischerwijs de eigenaar. *Brandstichting om andere delicten te verhullen* wordt meestal gepleegd terwijl de crimineel nog aanwezig is. Timingapparaten zullen dus niet snel gevonden worden, wel zijn er vaak meerdere brandhaarden of verplaatst men materialen/meubels

94 Gannon & Pina, 2010.

om een grote brandhaard te creëren. Hierbij valt te denken aan de fraudeur die belastend bewijs wil vernietigen door het kantoor in brand te steken. Brandstichting kan overigens ook zelf onderdeel zijn van andere criminaliteit, zoals afpersing en moord. *Brandstichting om te vernielen of om te protesteren*, de derde categorie, komt voort uit verschillende emoties, zoals boosheid en gevoelens van afwijzing. Vaak komt de brandstichting voort uit een tijdelijke opleving van boosheid of een groeiende afkeer. Dennett (1980) geeft aan dat daders in deze categorie geen moeite doen om te verbergen dat het om een opzettelijke brand gaat. Ook brandstichting uit terroristische gevoelens schaaft Dennett onder deze categorie. De *heldhaftige brandstichter* wil zichzelf bewijzen door het creëren van een situatie waarin hij kan optreden als held. Vaak gaat het om kleine brandjes, omdat (logischerwijs) de held de eerste wil zijn die de brand ontdekt. Hierin schuilt echter het gevaar dat men in herhaling valt. Als er verschillende kleine branden zijn die tijdig ontdekt worden door dezelfde persoon, die bovendien ongewoon gedrag vertoont, valt hieraan te denken. Brandstichters die brand gebruiken *om aan een behoefte te voldoen*, kenmerken zich over het algemeen als problematisch. Ze hebben mentale of seksuele problemen die ze door middel van de brandstichting uiten of die minder worden wanneer men naar vuur kijkt. Kinderen die spelen met vuur kunnen ook onder deze categorie geschaard worden. Ten slotte beschrijft Dennett de *brandstichting uit verveling*. Hierbij gaat het om brandstichters die erg lijken op de heldhaftige brandstichters. Het komt veel voor dat ze lopendebandwerk verrichten en onderpresteren.

Een uitgebreide onderverdeling van brandstichters naar motieven wordt gegeven door Prins en anderen (1985). Zij geven een hypothetische indeling en onderzoeken vervolgens hoe die verdeeld is in een populatie van 113 veroordeelde mannelijke brandstichters die tijdens de duur van het onderzoek (negen maanden) werden doorverwezen naar de commissie voor voorwaardelijke invrijheidstelling (*parole board*) in het Verenigd Koninkrijk. In tabel 3.5 staan hun hypothetische indeling en gevonden resultaten weergegeven. Uit deze tabel blijkt dat ze een dichotomie maken tussen niet-pathologische en pathologische motieven voor brandstichting. De brandstichting om pathologische redenen is vervolgens verder uitgesplitst in verschillende dadertypen. Hoewel Prins en anderen (1985) dus initieel een indeling maken op basis van motief, beschrijven ze vervolgens ook al dadertypen die vaak voorkomen bij brandstichting uit pathologische motieven.

Tabel 3.5: Classificatie op basis van motieven

	N
Brandstichting voor financieel gewin of om een ander delict te verhullen	19
Brandstichting voor politieke doeleinden	2
Zelfverbranding als een politiek gebaar	-
Brandstichting om pathologische redenen of meerdere motieven:	9*
De onnozele, niet-normale brandstichter	8
De pathologische zelfverbrander	-
De psychotische brandstichter	6
De wraakzuchtige brandstichter	38
De ijdele en heldendom zoekende brandstichter	3
De roep-om-hulpbrandstichter	12
De seksueel gemotiveerde brandstichter	-
Kinderen die brand stichten	10
Onbekend	6
Totaal	113

Bron: Prins e.a., 1985; *In deze zaken waren de drie beoordelaars het onderling niet eens over welk specifiek dadertype aanwezig was

Faulk (1988) bouwt voort op de classificatie in subtypen (tabel 3.1) van Lewis en Yarnell (1951). Alvorens dieper in te gaan op de verschillende motieven, deelt Faulk brandstichters in op basis van de functie van de brandstichting voor de brandstichter. Hij maakt daarbij onderscheid in *brandstichting als middel* tot een bepaald doel en *brandstichting als doel* op zichzelf. Bij de categorie *brandstichting als middel* noemt hij vervolgens de volgende motieven: verzekeringsfraude, de wens om geld te verdienen (bijvoorbeeld brandweermannen die werk creëren), het verhullen van een ander delict, politieke motieven, opwinding/groepsdruk, wraak/zelfbescherming/woede, een roep om hulp, de behoefte om zich machtig te voelen en de behoefte om als held beschouwd te worden. In de categorie *brandstichting als doel* worden brandstichters met onweerstaanbare impulsen, vanuit seksuele opwinding en om gevoelens van depressie en spanning te verminderen geschaard.

Rix (1994) heeft bij 153 volwassen brandstichters onderzocht welke motieven ze hadden voor hun daad. De onderzoekspopulatie is samengesteld uit mannen en vrouwen die veroordeeld zijn voor brandstichting en die voorafgaand aan de terechtzitting tussen 1983 en 1993 door hem persoonlijk zijn onderzocht in het Verenigd Koninkrijk. Op basis van zijn onderzoeken onderscheidt Rix vijftien motieven, waarbij er een combinatie te zien is van de indelingen van Inciardi (1970), Prins en anderen (1985) en Faulk (1988).

Tabel 3.6: Motieven bij volwassen brandstichters

	%
Wraak	31
Opwinding	11
Vandalisme	9
Schreeuw om hulp/aandacht zoeken	7
Suïcidepoging	7
Verhuizing bewerkstelligen	7
Psychotisch	5
Onoplettendheid	5
Financieel gewin	5
Verhullen van een ander delict	5
Heldendom	4
Overige manipulatie	4
Bij volmacht	2
Antidepressief	2
Politiek	1
Totaal	100

Bron: Rix, 1994

Wraak is het meest voorkomende motief bij zowel mannen als vrouwen. De wraak was meestal gericht op eigendommen van de persoon waar men negatief tegenover stond, in een klein deel van de gevallen was de wraak gericht tegen de maatschappij als geheel. Brandstichting uit opwinding komt vaker voor bij mannen dan bij vrouwen. In deze groep schaarde Rix (1994) de enige twee zaken van mannen die seksuele opwinding beleefden aan brandstichting. Vandalisme is het belangrijkste motief in zaken van brandstichting door jonge jongens. Bij vrouwen wordt dit motief niet gezien. Bij de brandstichting als schreeuw om aandacht zijn vrouwen juist oververtegenwoordigd (voor vrouwen 17 procent versus 5 procent voor mannen). In deze groep staat psychiatrische problematiek op de voorgrond. Dit is eveneens het geval in de groep van de suïcidepoging, waarbij door middel van de brandstichting getracht is zich van het leven te beroven. Daarnaast heeft bijna iedereen in deze groep ook een strafblad. Alle brandstichtingen om zelfmoord te plegen werden gesticht in het eigen huis. Brandstichting om te bewerkstelligen dat men kan verhuizen wordt in andere studies niet genoemd, maar is bij vrouwen net zo veelvoorkomend als wraak (beide 21 procent van de gevallen). Alle brandstichters in deze groep hadden psychische problematiek. Brandstichting geïnduceerd door een psychose komt bij zowel mannen als vrouwen voor. Brandstichting uit onoplettendheid is enkel het geval bij mannen, van wie het merendeel onder invloed van alcohol verkeerde. In de groep die brand heeft gesticht uit financieel gewin blijkt dat drie van de zeven brandstichters al eerder brand hadden gesticht uit andere motieven. Daarnaast heeft de meer-

derheid een psychiatrische diagnose. Brandstichting om andere delicten te verhullen kwam voor in 5 procent van de gevallen. De overige motieven zijn minder voorkomend. Rix (1994) kwam gevallen tegen van mensen die brandstichten om de held te kunnen zijn. Ook beschrijft hij gevallen waarin de brand gebruikt wordt om iets anders te bewerkstelligen, zoals een verblijf in de gevangenis (overige manipulatie). In sommige gevallen sticht iemand brand als *gevolmachtigde* van een ander, of om *depressieve gevoelens te verlichten*. In de *politieke* categorie vielen slechts twee personen, beiden mannen.

In een artikel over het ‘profilen’ van brandstichters beschrijft White (1996) de volgende typen brandstichters, gebaseerd op motivatie voor de brand.

Tabel 3.7: Typen brandstichters gebaseerd op motief

De pyromaniak
De wraakzuchtige brandstichter
De financiële winstbrandstichter
De held of ijdele brandstichter
De sensatiezoeker of vandaal
De jonge brandstichter
De brandstichter die een ander delict wil verhullen
De terrorist of sociaal-protestbrandstichter

Bron: White, 1996

De *pyromaniak*, die brandsticht uit irrationele redenen om een onweerstaanbare impuls te bevredigen, is volgens White de minst voorkomende categorie. Zij omschrijft de daders als sociaal onaangepaste buitenbeentjes. Het gaat vaak om blanke, alleenstaande mannen die seriematig branden stichten, waarbij er een oplopend patroon in ernst en frequentie is waar te nemen. De *wraakzuchtige brandstichter* heeft moeite met het uiten van woede en reageert passief-agressief met het stichten van brand. Daders hebben meestal een laag IQ en plegen de brandstichting vaak onder invloed van alcohol. Hierbij gaat het om brand gericht op eigendommen van de persoon waarop men wraak wil nemen. Het is bijna altijd een impulsieve, emotionele daad en vaak blijft er veel bewijs achter. De *financiële winstbrandstichter* is het minst emotioneel gemotiveerd en gaat daarom voornamelijk georganiseerd en rationeel te werk. Hierbij valt te denken aan brandstichting aan bedrijven die in financieel zwaar weer zijn geraakt, brand op locaties waar men graag nieuw wil bouwen, of brand waarbij vooraf waardevolle goederen zijn verwijderd. Bij de *held of ijdele brandstichter* is het ego een belangrijke drijfveer. Brandweermannen die brandstichten vallen vaak in deze categorie. Het zijn vaak jonge mannen tussen de 17 en 24 die met hun brand

geen schade willen berokkenen, maar vooral publieke erkenning zoeken. De *sensatiezoeker of vandaal* is vaak een adolescent en handelt in groepen in plaats van alleen, uit verveling of sensatiezucht. De branden worden impulsief en ondoordacht gesticht, zonder gebruikmaking van ingewikkelde ontbrandingsmethodes. Overlap met de jonge brandstichter is mogelijk gezien de jeugdige leeftijd. Daarnaast is het ook mogelijk dat men raakvlakken heeft met de pyromaniak, indien de brandstichting voortvloeit uit psychologische problematiek en er een daadwerkelijke zucht naar vuur is. *Jonge brandstichters*, kinderen die brandstichten, komen vaak uit gebroken gezinnen, zijn sociaal onhandig en hebben problemen met leren en concentratie, en er is sprake van ander antisociaal gedrag. Deze daders zijn vaak nog goed te corrigeren, omdat ze zich nog niet realiseren welke verstreckende gevolgen hun handelen kan hebben. Jongere kinderen stichten vooral brand in hun eigen huis; naarmate de kinderen ouder worden, verplaatst de locatie van de brandstichting zich meer naar buiten, bijvoorbeeld naar leegstaande gebouwen. De *brandstichter die een ander delict wil verhullen* is veelal opportunistisch en deze brandstichtingen worden gepleegd met materialen die toevallig op de plaats delict aanwezig zijn. Vuur wordt door deze daders ingezet als middel om sporen te wissen. De daders hebben eerder een criminele dan een psychologische problematiek. De *terrorist of sociaal-protestbrandstichter* opereert meestal in groepen en vraagt publieke erkenning voor zijn daden. De brandstichtingen zijn vaak bijzonder goed voorbereid en er wordt gebruikgemaakt van geraffineerde methoden. Het object van de brandstichting is vaak een symbolisch gebouw. De sociaal-protestbrandstichters laten een lager niveau van voorbereiding zien dan de terroristen.

Meer recent geeft Geller (2008) een zeer uitgebreid overzicht van een classificatie van brandstichting op basis van motief en psychobiologische stoornissen. Hij maakt allereerst onderscheid tussen verschillende typen brandstichting, waarna hij de motieven of aandoeningen die bij de verschillende soorten brandstichting horen beschrijft.

Deze indeling is zeer uitgebreid en geeft wel aan dat het lastig is om brandstichters in een bepaalde groep in te delen. Daar komt bij dat motieven niet eenduidig zijn. Dit is een belangrijk nadeel van de hiervoor beschreven categorisering. Het is namelijk lastig om een duidelijk omlijnd, enkel motief te vinden.⁹⁵ Brandstichting is complex gedrag dat beïnvloed wordt door verschillende biologische, psychologische en sociale factoren.⁹⁶ Vaak gaat het om een

95 Horley & Bowlby, 2011; Prins e.a., 1985.

96 Smith & Short, 1995.

Tabel 3.8: Brandstichting met en zonder psychobiologische stoornissen

<i>Brandstichting zonder dat er sprake is van psychobiologische stoornissen</i>
Geldelijk gewin
Moord/aanslag
Verhullen van een misdrijf
Wraak
IJdelheid/erkenning
Zwervers
Vandalisme
Politiek
<i>Brandstichting geassocieerd met mentale stoornissen</i>
Stoornissen in denken of perceptie
Stemmingsstoornissen
Stoornissen in de beoordeling
Impulscontrolestoornissen
Communicatieve brandstichting
<i>Brandstichting geassocieerd met medische of neurologische stoornissen</i>
Chromosomale aandoening
Stoornissen in het centrale zenuwstelsel
Infectieziekten
Endocriene en metabolische stoornissen
<i>Zelfverbranding</i>
Bron: Geller, 2008

complex van verschillende motieven die in meer of mindere mate meespelen, en niet om één enkel motief.⁹⁷ Daar komt nog bij dat de ware reden moeilijk te identificeren is, bijvoorbeeld omdat motieven retrospectief worden beoordeeld.⁹⁸ Daarnaast kunnen brandstichters hierover zwijgen of weten ze zelf niet precies waarom ze de brand hebben gesticht.⁹⁹ Om deze nadelen op te vangen wordt meer en meer gezocht naar andere karakteristieken van zowel de dader als de daad.

3.2 Dader-/daadkarakteristieken als onderscheidende factor

Hoewel het motief in de hierboven beschreven classificaties steeds de boven- toon voert, wordt allengs duidelijk dat ook gekeken moet worden naar andere karakteristieken. De indeling van Geller (2008) bijvoorbeeld, maakt onder-

⁹⁷ Geller, 2008.

⁹⁸ Häkkanen e.a., 2004.

⁹⁹ Doley, 2003; O'Sullivan & Kelleher, 1987.

scheid tussen brandstichting zonder dat sprake is van psychobiologische stoornissen, brandstichting geassocieerd met mentale stoornissen, brandstichting geassocieerd met medische of neurologische aandoeningen en zelfverbranding. Hierbij wordt eveneens onderscheid gemaakt op basis van karakteristieken van de dader. Deze focus op de dader en diens (delict)gedrag met betrekking tot brandstichting is ook terug te zien in de literatuur met betrekking tot 'profiling'.

Douglas en anderen (1992) maken in hun *Crime classification manual* allereerst enkele algemene differentiaties, namelijk *georganiseerde brandstichters* versus *gedesorganiseerde brandstichters*. Georganiseerde brandstichters maken gebruik van ingewikkelde methoden om brand te stichten en laten minder fysiek bewijs achter. De gedesorganiseerde brandstichters gaan minder zorgvuldig te werk: ze maken gebruik van meer gebruikelijke methoden om brand te stichten (lucifers, enzovoort) en laten meer fysiek bewijs achter. Dit onderscheid is ook gevonden in later onderzoek.¹⁰⁰ Hoewel in eerste instantie door Douglas en anderen (1992) vervolgens wel een onderscheid wordt gemaakt op basis van motief, wordt daaropvolgend dieper ingegaan op het type brandstichter en de vormen van brandstichting die binnen een dergelijk motief passen. Ze onderkennen de volgende motieven.

Tabel 3.9: Motieven van brandstichting

Brandstichting gemotiveerd door vandalisme
Brandstichting uit opwinding
Door wraak gemotiveerde brandstichting
Brandstichting om andere delicten te verhullen
Brandstichting uit financiële overwegingen
Extremistische brandstichting
Seriële brandstichting

Bron: Douglas e.a., 1992

Bij brandstichting gemotiveerd door *vandalisme* zijn vaak scholen het doelwit van de brand. Deze vorm van brandstichting wordt vaak gepleegd in vereniging en het idee om brand te stichten ontstaat spontaan (gedesorganiseerd). De daders zijn vaak jonge mannen zonder werk en zonder partner. De brandstichting uit *opwinding* heeft tot doel de behoefte aan opwinding bij de brandstichter te bevredigen. Zelden wordt ook beoogd om personen te treffen. Vaak wordt een object uitgekozen waarbij de dader veilig kan observeren hoe de brand verloopt.

100 Kocsis & Irwin, 1997.

Brandstichting uit *wraak* heeft een duidelijk doel, namelijk: zich wreken. Hierbij is het doelwit dus een bekende of diens bezittingen, vooral woningen en auto's. Ook kan *wraak* gericht worden op de samenleving of op bepaalde instituties, zoals de kerk. Vaak gaat het hier om volwassen mannen met ongeschoold werk. Er is sprake van relaties, maar niet stabiel/langdurig. Brandstichting om een *andere misdaad te verhullen* wordt vaak gepleegd door daders met een strafblad. Vaak is het een jongvolwassene, die in de buurt woont. Brandstichting voor *financieel* gewin wordt vaak goed gepland (georganiseerd) en gepleegd door volwassen mannen zonder strafblad of door ingehuurde brandstichters (*torch for hire*) met een strafblad. *Extremistische brandstichting* dient een sociaal, politiek of religieus doel. Het object van de brandstichting is meestal een goede indicator voor het precieze motief van de dader(s). Er is sprake van een georganiseerde en doelgerichte werkwijze. Ten slotte beschrijven Douglas en anderen (1992) *seriële brandstichters*. Hierbij gaat het om brandstichters die drie of meer episoden van brandstichting hebben gehad, met tussen de branden door een afkoelingsperiode. Dit patroon van brandstichting wordt vaak gezien in brandstichtingen uit *wraak*, opwinding of extremisme.

Harris en Rice (1996) hebben een typologie van psychisch gestoorde brandstichters ontwikkeld door middel van clusteranalyse. De onderzoekspopulatie bestond uit 243 mannen die in de periode 1973 tot en met 1983 wegens brandstichting opgenomen waren in de gesloten afdeling van een groot psychiatrisch instituut in Canada. Hieruit kwamen vier typen brandstichters naar voren.

Tabel 3.10: Mannelijke psychisch gestoorde brandstichters

	%
Psychotici	33
Niet-assertieven	28
Meervoudige brandstichters	23
Criminelen	16
Totaal	100

Bron: Harris & Rice, 1996

De psychotici maken het grootste deel uit van de psychisch gestoorde populatie. Het gaat hierbij om brandstichters die voornamelijk uit waanvoorstellingen handelen en waarbij schizofrenie frequent voorkomt. In vergelijking met de andere drie typen gebruikten ze minder vaak brandversnellende middelen bij hun branden. Daarnaast hebben ze in het verleden weinig branden gesticht en hebben ook nauwelijks een andere criminele of agressieve historie. De *niet-assertieven* hebben de minst problematische voorgeschiedenis van alle groepen en het

laagste recidivecijfer. Er is weinig sprake van agressie of voorafgaande criminaliteit, men heeft betere gezinssituaties, een hogere intelligentie en een betere werkgeschiedenis. De brand werd voornamelijk gesticht uit woede of wraak. De meervoudige brandstichters hebben juist de slechtste kindertijd, met veel agressie, slechte schoolprestaties en onstabiele gezinssituaties. Daarnaast zijn ze het minst intelligent, alleenstaand en onassertief, maar wel in mindere mate dan de niet-assertieven. Ze hebben als kind en volwassene al veel branden gesticht en ook de algemene recidive is hoog. Verder zijn ze jonger dan andere groepen en stichten ze ook brand overdag. De criminelen hebben een uitgebreid strafblad, ze hebben slechte ervaringen in de kindertijd vooral door afwijzende, misbruikende ouders en zijn als volwassenen het meest agressief. Ze hebben de grootste kans om gediagnosticeerd te worden met een persoonlijkheidsstoornis. In deze groep was het slachtoffer van de brand het vaakst een onbekende, werd de brand het vaakst 's nachts gesticht en ontkennde men de brandstichting eveneens het meest. Harris en Rice (1996) probeerden ook een indeling in typen te maken op basis van de kenmerken van de brandstichtingen om te onderzoeken of dit samenhangt met de door hen gevonden subgroepen. Ze vonden echter alleen een associatie tussen de meest ernstige branden en jongere daders met brandstichting in de geschiedenis.

Ook Canter en Almond (2002) onderscheiden in een rapport over brandstichting in het Verenigd Koninkrijk vier vormen van brandstichting. Dit onderscheid is gebaseerd op voorgestelde categorieën in een eerdere verkennende studie naar brandstichting. Het gaat om de volgende indeling.

Tabel 3.11: Verschillende vormen van brandstichting

Jeugdstoornis
Kwaadaardige brandstichting
Brandstichting als emotionele expressie
Criminele brandstichting

Bron: Carter & Almond, 2002

De eerste categorie (*jeugdstoornis*) bestaat volgens hen uit kinderen die met vuur spelen en jongeren die (vaak in groepsverband) baldadig gedrag vertonen (*vandalisme*). Bij *kwaadaardige brandstichting* wordt vuur gebruikt als wapen. Hierbij wordt vaak vanuit wraak gehandeld. De brand is vaak gepland en de daders zijn ouder en richten zich vooral op woningen. Brandstichting kan ook gezien worden als *een manier van communiceren*: een bepaalde wens of behoefte wordt hiermee kenbaar gemaakt. Deze daders kampen vaak met psychische problemen.

Criminele brandstichting is de brandstichting om andere misdrijven te verhullen en om winst te verwerven.

Er komt ook aandacht voor de context en omstandigheden waarin het gedrag van de brandstichter plaatsvindt. Puri en anderen (1995) bijvoorbeeld, stellen een meerassig classificatiesysteem voor, gebaseerd op etiologische factoren, waarbij onderscheid gemaakt zou moeten worden tussen predispositionerende en precipiterende factoren op psychiatrisch, psychologisch en psychosociaal niveau. Predispositionerende factoren zijn stabiele kenmerken die een individu een bepaalde richting op sturen, terwijl precipiterende factoren voorafgaand aan het delict een rol spelen en meer dynamisch zijn. Bijvoorbeeld een diagnose schizofrenie kan een predispositionerende factor op psychiatrisch niveau zijn, terwijl problematisch alcoholgebruik als precipiterende factor op psychiatrisch niveau kan werken. Met deze indeling van Puri en anderen (1995) worden de nadelen van categorisering enkel op basis van motief vermeden, doordat de nadruk ligt op factoren die voorafgaan aan die motieven.

Eveneens meer gericht op de dader, met aandacht voor recidivisten, is een onderzoek naar de karakteristieken van 90 Finse mannelijke recidiverende brandstichters tussen 1973 en 1993.¹⁰¹ Hieruit komt naar voren dat bij recidiverende brandstichters sprake is van verschillende mentale stoornissen. Vooral persoonlijkheidsstoornissen, psychose en mentale retardatie. 68 procent van de brandstichters was onder invloed van alcohol tijdens het delict. Daarnaast wordt onderscheid gemaakt tussen zuivere brandstichters, die geen andere delicten in de criminele voorgeschiedenis hebben, en niet-zuivere brandstichters, die ook andere delicten hebben gepleegd. Zuivere brandstichters hadden vooral psychotische klachten en mentale retardatie, terwijl er bij niet-zuivere brandstichters vooral sprake was van persoonlijkheidsproblematiek. De relatie tussen brandstichting en psychose is ook in later onderzoek aangetoond.¹⁰²

Bij een ander onderzoek naar herhaalde brandstichting is het onderscheid tussen zuivere en niet-zuivere brandstichters ook van belang. De criminele carrières van tussen 1983 en 1985 veroordeelde brandstichters in het voormalige West-Duitsland werden tot augustus 1994 gevolgd. Er werd daarbij onderscheid gemaakt tussen brandstichters die toerekeningsvatbaar, in enige mate verminderd toerekeningsvatbaar of ontoerekeningsvatbaar waren. Het opnieuw voor de rechter verschijnen verschilde niet tussen de groepen. In de periode dat de brandstichters gevolgd werden, bleek wel dat zuivere brandstichters die ver-

¹⁰¹ Lindberg e.a., 2005.

¹⁰² Anwar e.a., 2011.

minderd toerekeningsvatbaar zijn, de meeste branden stichtten.¹⁰³ Uit een dossieronderzoek van 167 volwassen brandstichters in het Verenigd Koninkrijk die forensisch psychiatrisch zijn onderzocht in een periode van 24 jaar, blijkt dat recidiverende brandstichters op verschillende karakteristieken verschillen van eenmalige brandstichters: ze zijn jonger, alleenstaand en hebben vaker persoonlijkheidsproblematiek.¹⁰⁴

Er kan onderscheid gemaakt worden op basis van karakteristieken van de daad en/of de dader van de brandstichting. Zo kan gekeken worden naar zuivere en niet-zuivere brandstichters, eenmalige of herhaaldelijke brandstichters en naar verschillende typen daders bij verschillende soorten brandstichtingen (profiling). Hoe deze verschillende kenmerken met elkaar samenhangen, wordt weergegeven in de hierna uiteengezette multifactoriële benaderingen.

3.3 Multifactoriële benadering

Anders dan classificaties gebaseerd op motieven of op kenmerken van daad/dader, waarbij voornamelijk gedifferentieerd wordt op basis van één dimensie, wordt in een multifactoriële benadering juist gekeken naar de onderlinge samenhang van bepaalde kenmerken. De hier te bespreken classificaties zijn ontstaan vanuit een empirisch gestuurde aanpak. Het bekendst is het model van Canter en Fritzon (1998), waarbij een relatie wordt gelegd tussen het gedrag van brandstichters en de kenmerken van de brandstichting. Dit model is vervolgens verder verfijnd en aangepast.

3.3.1 Het model van Canter en Fritzon

Een bekende differentiatie van brandstichters is gebaseerd op het model van Canter en Fritzon (1998). Hun classificatiesysteem steunt op statistisch significante relaties tussen brandstichtinggedrag en daad- en daderkarakteristieken en is getest door het analyseren van politiedossiers van 175 opgeloste brandstichtingszaken van vijf politieposten in Engeland. Canter en Fritzon (1998) baseren zich bij hun onderzoek op het algemene actiesysteemmodel dat is toegespitst

¹⁰³ Barnett e.a., 1999.

¹⁰⁴ Dickens e.a., 2009.

op menselijk gedrag. In dit model zijn de drijfveren van een handeling en het effect of beoogde doel daarvan belangrijke aspecten.¹⁰⁵ Volgens dit model kunnen drie uitputtende differentiatiecategorieën (facetten) met betrekking tot brandstichting worden onderscheiden: de relatie tussen dader en doel, het doelwit (persoon of object) en de drijfveer voor de brandstichting. Dit model kijkt zowel naar de verschillende drijfveren waaruit brandstichting voortvloeit als naar de verschillende soorten doelen waarop de brandstichting gericht is. De drijfveren kunnen intern en extern zijn. Wanneer sprake is van interne motivatie wordt dit als expressieve brandstichting aangemerkt. Externe motivatie wordt gekwalificeerd als instrumentele brandstichting. Ook het doel kan intern of extern zijn. Bij interne doelen is de brandstichting gericht op personen, bij externe doelen richt de brandstichting zich op objecten.

Uit het onderscheid tussen interne en externe drijfveren en interne en externe doelen zijn vier vormen van brandstichting te herleiden, die overeenkomen met de vier verschillende aan brandstichting gerelateerde actiepatronen en vier verschillende schalen met betrekking tot de karakteristieken van brandstichters die in de studie gevonden zijn:

- 1 instrumenteel gemotiveerde brandstichting gericht op een object (instrumenteel/object);
- 2 expressieve brandstichting gericht op een object (expressief/object);
- 3 expressieve brandstichting gericht op een persoon (expressief/persoon);
- 4 instrumentele brandstichting gericht op het veranderen van de emotionele toestand van de brandstichter, door het raken van een persoon (instrumenteel/persoon).

Expressieve brandstichting gericht op personen wordt vooral gepleegd door brandstichters met een psychiatrische geschiedenis, expressieve brandstichting gericht op objecten door herhalers, instrumentele brandstichting gericht op objecten door jeugdigen en instrumentele brandstichting gericht op personen door brandstichters waarbij sprake is van een mislukte relatie.

De vier vormen van brandstichting worden ook wel gezien als de vier basale patronen van handelen of actiethema's, waarbij sprake is van adaptieve (instrumenteel/object), expressieve (expressief/object), integratieve (expressief/persoon) en conservatieve (instrumenteel/persoon) thema's van handelen.¹⁰⁶ Bij de *adaptieve manier* van handelen gaat het om het omgaan met externe gebeurte-

¹⁰⁵ Shye, 1985.

¹⁰⁶ Shye, 1985 ; Almond e.a., 2005.

nissen door de externe omgeving aan te passen. Bij *expressieve brandstichting* gaat het om een reactie op een intern proces door het aanpassen van de omgeving, er is sprake van een interne motivatie en de brand is gericht op gebouwen, enzovoort. Van *integratieve brandstichting* is sprake als een brandstichter ‘interne’ problematiek op zichzelf richt, bijvoorbeeld brandstichting als roep om hulp. *Conservatieve brandstichting* ten slotte, is van toepassing op brandstichting uit wraak, de brandstichter gebruikt de brand dan als middel om iemand persoonlijk te raken.

Dit model van brandstichting is gerepliceerd bij een andere populatie, namelijk 65 gevangenen die brand(en) hebben gesticht.¹⁰⁷ Bij vrouwelijke seriële brandstichters, weergegeven in het politieregister tussen 1982 en 2005 in Japan, bleek 66 procent expressieve drijfveren te hebben en 13 procent instrumentele drijfveren.¹⁰⁸ Bij 66 jeugdige brandstichters (6 tot en met 17 jaar) werden dezelfde vier actiepatronen gevonden, wel met enkele verschillen in variabelen. Met betrekking tot achtergrondkarakteristieken werden nu slechts twee categorieën gevonden (depressief en delinquent).¹⁰⁹ Ook in een studie in Finland bij 189 brandstichters uit de politiestatistieken tussen 1990 en 2001 werd het resultaat van Canter en Fritzon gerepliceerd. Er werden dezelfde vier aparte actiethema's gevonden. Daarnaast gaven de resultaten blijk van vier verschillende typen daders: zelfdestructieve, seriële, criminele en adolescente daders. Zelfdestructieve daders vielen in de *integratieve* categorie, adolescente daders in de *expressieve* categorie en instrumentele brandstichting werd voornamelijk gepleegd door criminele daders. Met betrekking tot seriële brandstichters werd er echter geen significante associatie gevonden met een van de dominante thema's van handelen.¹¹⁰

De vier verschillende vormen van brandstichting beschreven door Canter en Fritzon (1998) passen duidelijk binnen de vier dominante handelwijzen in het algemenere actiesysteemmodel.¹¹¹ In later onderzoek van Fritzon, Canter en Wilton (2001) wordt het actiesysteem model meer algemeen toegepast op verschillende vormen van gedrag, waaronder brandstichting.

107 Almond e.a., 2005.

108 Wachi e.a., 2007.

109 Santtila e.a., 2003a.

110 Häkkänen e.a., 2004.

111 Fritzon e.a., 2001; Shye, 1985.

3.3.2 Kocsis en Cooksey en seriële brandstichting

In hun onderzoek hebben Canter en Fritzon (1998) geen aandacht besteed aan de specifieke groep van seriële brandstichters. Een studie specifiek gericht op profiling bij seriële brandstichters is uitgevoerd door Kocsis en Cooksey (2002). Zij onderzochten 148 veroordeelde seriële brandstichters met minimaal drie brandstichtingen tussen 1980 en 1998, verkregen via de twee grootste politieregio's van Australië: New South Wales en Victoria. Doel van deze studie was een empirisch model te ontwikkelen van gedragingen van seriële brandstichting die systematisch geassocieerd kunnen worden met waarschijnlijk daderkarakteristieken. Uit de analyse bleek een model met vier aparte gedragspatronen.

Tabel 3.12: Patronen van seriële brandstichting

Het sensatiepatroon
Het woedepatroon
Het baldadigheidspatroon
Het seksuele patroon

Bron: Kocsis & Cooksey, 2002

Het *sensatiepatroon* kenmerkt zich doordat het sporadisch voorkomt, verder gaat men geraffineerd te werk. De bijbehorende daderkarakteristieken zijn: een opvallende fysieke afwijking (litteken of iets dergelijks) en een slecht gebit, daders hebben vaak een baan en zijn niet sociaal eenzaam, daarnaast is er sprake van alcohol en/of druggebruik voorafgaand aan het delict. Brandstichters binnen dit patroon opereren vooral in de zomer of lente en in het weekend, ze reizen verder dan één mijl. Ze stichten brand op een zichtbare locatie en ze bekennen vaak ook andere soortgelijke misdaden als ze worden aangehouden. Vaak worden de delicten in vereniging gepleegd. Het gaat hierbij om oudere individuen die sociaal vaardig zijn en zich bewust zijn van hun daden, maar toch veel risico (durven te) lopen voor het stichten van brand.

Bij het *woedepatroon* speelt animositeit een belangrijke rol. Die lijkt te worden geuit door middel van het stichten van brand als een soort aanval, waarbij het uiten van boosheid of het toebrengen van persoonlijk leed of letsel voorop lijkt te staan. Objecten van brandstichting in dit patroon zijn dan ook voornamelijk voertuigen en woonhuizen. Brandversnellende middelen worden gebruikt en naast het stichten van brand worden huishoudelijke zaken op andere wijze vernield. Daders binnen dit patroon kenmerken zich in de populatie van Kocsis en

Cooksey doordat ze van buitenlandse afkomst zijn en vaak een accent hebben. Verder bezitten de meeste daders voertuigen, wat duidt op enige financiële stabiliteit. Ten slotte blijven ze niet 'hangen' op de plaats delict, voor hen dient het vuur immers enkel om leed toe te brengen en het heeft voor hen geen andere, diepere betekenis. Er bestaan overeenkomsten met de instrumenteel/persoons-gerichte brandstichter.¹¹²

Het *baldadigheidspatroon* uit zich in gegeneraliseerde animositeit, uitgeoefend tegenover een niet nauwomschreven groep van targets/objecten. Het gaat vooral om aanvallen op educatieve instellingen of commerciële, zakelijke gebouwen. Daders in deze categorie hebben vaak al een strafblad en plegen het delict voornamelijk in het weekend. Het baldadigheidspatroon vertoont overeenkomsten met de instrumenteel/object-categorie van Canter en Fritzon (1998).

Bij het *seksuele patroon* ten slotte wordt het stichten van brand door de daders geassocieerd met seksuele opwindning en/of bevrediging. Object van brandstichting zijn voornamelijk publieke gebouwen/zaken die gemakkelijk toegankelijk zijn. Vaak zijn de brandstichtingen beperkt in omvang en weinig geraffineerd. Het meest opvallende daderkenmerk is het uitvoeren van seksuele handelingen in de nabijheid van de plaats delict. Daders blijven vaak bij de plaats delict om het vuur en vuurgerelateerde activiteiten (blussen) te observeren. Deze daders hebben verder vaak donker haar en donkere ogen en een achtergrond van binnenlandse dienstreizen. Ze leggen geen grote afstand af om het delict te plegen en stichten branden vooral doordeweeks en in de herfst- en wintermaanden. In het model van Canter en Fritzon (1998) past dit patroon deels bij de expressief/object-brandstichter, al zijn er wel belangrijke inconsistenties aanwezig. Naast deze vier patronen waren er gedragingen die bij bijna alle seriële brandstichters voorkwamen, zoals planning en het achterlaten van bewijs op de plaats delict.

De vier gedragspatronen beschreven door Kocsis en Cooksey (2002) komen niet geheel overeen met het model van Canter en Fritzon (1998), dat zich ook niet specifiek op seriële brandstichting richt. Zo mist de categorie van de integratieve brandstichter (expressief/persoon) en zijn er verschillende discrepanties tussen de drie overige categorieën van Canter en Fritzon (1998) en de bijbehorende patronen van Kocsis en Cooksey (2002). Daar komt nog bij dat het patroon van sensatie niet lijkt onder te brengen in één van de vier categorieën van het actiesysteemmodel.

112 Zie Canter & Fritzon, 1998.

Tabel 3.13: Overzicht van de onderzoeken waarop de verschillende typologieën zijn gefundeerd

	Onderscheidende factor	Methode	Populatie	N	Geslacht	Leeftijd	Periode dateverzameling
Lewis & Yarnell (1951)	Motief	Empirisch	Door verzekeraar gerapporteerde brandstichters in de VS	1145	♂	≥ 16	1919-1950
Moll (1974)	Motief	Literatuur	x	x	x	x	x
Inciardi (1970)	Motief	Empirisch	Veroordeelde brandstichters in de VS	138	♂ (n=133) ♀ (n=5)	Volwassen	1961-1966
Dennett (1980)	Motief	Eigen ervaring	x	x	x	x	x
Prins e.a. (1985)	Motief	Empirisch	Veroordeelde brandstichters in het VK	113	♂	Volwassen	negen maanden voorafgaand aan publicatie
Faulk (1988)	Functie en motief	Literatuur	x	x	x	x	x
Rix (1994)	Motief	Empirisch	Veroordeelde brandstichters pro Justitia onderzocht in het VK	153	♂ (n=129) ♀ (n=24)	Volwassen	1963-1993
White (1996)	Motief	Literatuur	x	x	x	x	x
Geller (2008)	Motief en psychobiologische stoornissen	Literatuur	x	x	x	x	x
Douglas e.a. (1992)	Motief en kenmerken	Eigen ervaring en literatuur	x	x	x	x	x
Harris & Rice (1996)	Kenmerken	Empirisch	Brandstichters in gesloten afdeling psychiatrisch instituut in Canada	243	♂	Volwassen	1973-1983
Carter & Almond (2002)	Kenmerken	Literatuur	x	x	x	x	x
Puri e.a. (1995)	Predisponerende en precipiterende factoren	Literatuur	x	x	x	x	x
Lindberg e.a. (2005)	Kenmerken (zuiver/niet- zuiver)	Empirisch	Rechtverende brandstichters pro Justitia onderzocht in Finland	90	♂	≥ 16	1973-1993
Barnett e.a. (1999)	Kenmerken (zuiver/niet- zuiver)	Empirisch	Veroordeelde brandstichters in voormalig West-Duitsland	470	♂ ♀	x	1963-1985
Dickens e.a. (2009)	Kenmerken (recidive)	Empirisch	Forensisch psychiatrisch onderzochte brandstichters in het VK	167	♂ (n=129) ♀ (n=38)	≥ 18	24 jaar
Carter & Fritzon (1998)	Multifactorieel	Empirisch	Veroordeelde brandstichters in Engeland	175	♂ ♀	x	x
Kocsis & Cooksey (2002)	Multifactorieel (serie)	Empirisch	Veroordeelde seriële brandstichters in Australië	148	♂ ♀	x	1980-1998

3.4 Samenvattend overzicht

Tabel 3.13 geeft een overzicht van de in dit hoofdstuk beschreven onderzoeken op basis waarvan verschillende indelingen in brandstichting en/of brandstichters zijn gemaakt. Uit deze tabel volgt dat de typologieën erg van elkaar verschillen op de onderscheidende factor waarop ze gebaseerd zijn, de gehanteerde onderzoeksmethode en de onderzochte populatie. Dit bemoeilijkt het trekken van eenduidige conclusies over de mogelijke subgroepen van brandstichters. Om toch een samenvattend overzicht te geven van de verschillende onderzoeken staan in tabel 3.14 de subgroepen die vaker naar voren komen weergegeven.

Tabel 3.14: Samenvattend overzicht van de subgroepen die overlap vertonen tussen verschillende onderzoeken

	Aantal onderzoeken waarin deze subgroep naar voren komt
Brandstichting uit wrok, wraak en woede	11
Financiële brandstichting, brandstichters die handelen uit geldelijk gewin	10
Psychotische en anderszins gestoorde brandstichting	10
Politieke, protesterende en extremistische brandstichting	9
Brandstichting om andere misdrijven te verhullen	9
IJdele brandstichters (op zoek naar erkenning)	8
Vandalistische brandstichting (brandstichting uit sensatiezucht of om verveling te verdrijven)	8
Pyromanie(achtige) brandstichting, brandstichting vanuit onweerstaanbare impulsen	5
Brandstichting vanuit roep om hulp (suicidepoging)	5
Meervoudige brandstichting	4
Brandstichters die handelen uit opwinding	4
Kinderen/jeugd die brand stichten	4
Seksuele brandstichting	4
Criminele brandstichting	3
Om gevoelens van depressie of spanning te verminderen of te uiten	3

Uit deze tabel valt af te leiden welke subgroepen in meerdere onderzoeken naar voren komen, waarmee het belang van deze subgroepen wordt ondersteund. Met name wraakgestuurde brandstichting, instrumentele brandstichting (om een financieel, ideologisch of ander doel te dienen), gestoorde brandstichting, brandstichting vanuit een behoefte aan erkenning en vandalistische brandstichting zijn veelvoorkomende subgroepen. Daarnaast wordt een pyromanie-achtige subgroep herkend, alsmede de brandstichting vanuit een roep om hulp en meervoudige brandstichting.

3.5 Conclusie

Uit het voorgaande blijkt wel dat in de loop der jaren steeds is getracht orde te scheppen in de heterogene groep van brandstichters. Dit is allereerst geprobeerd door brandstichters te categoriseren op basis van motief. Daarnaast is later de focus gelegd op kenmerken en karakteristieken van de daad en de dader. Dit heeft geresulteerd in multifactoriële modellen, zoals het model van Canter en Fritzon (1998). Door het gebruik van classificaties kunnen specifieke groepen brandstichters geclassificeerd worden, die zich onderscheiden van de rest op basis van bepaalde karakteristieken. De identificatie van brandstichters wordt hiermee vergemakkelijkt, omdat hiermee op basis van karakteristieken van de daad kennis over de dader te genereren is. Het voordeel van het model van Canter en Fritzon (1998) is dat het de mogelijkheid geeft om uit de actiepatronen bij de brandstichting karakteristieken van de dader af te leiden.¹¹³

Er zitten echter ook beperkingen aan het gebruik van deze en andere categorieën. Opgemerkt moet worden dat sprake kan zijn van vertekening door de onderzoeksgroepen in de hiervoor beschreven classificaties. Dat betekent dat de onderzoekspopulatie niet representatief is voor de gehele populatie. Vaak gaat het in de hierboven beschreven onderzoeken om dadersamples en is er een onderrepresentatie van vrouwen. Ook jongeren zijn in verhouding vaak afwezig. Verder is de precieze betekenis van de classificatiecategorieën niet steeds duidelijk; hierdoor kan sprake zijn van een arbitrair, subjectief onderscheid.¹¹⁴ Dit is een belangrijke beperking die inherent is aan het indelen van een bepaalde populatie brandstichters in subgroepen.

In dit onderzoek zal, op basis van de hier beschreven literatuur, de uitgevoerde analyse van strafdossiers en gevoerde interviews, een indeling in subgroepen voorgesteld worden. Deze voorgestelde indeling wordt uitvoerig besproken in hoofdstuk 4.

¹¹³ Santtila e.a., 2003b.

¹¹⁴ Doley, 2003.

De populatie brandstichters van het empirisch onderzoek

In order to develop a strategy for dealing with arson some attempt must be made to identify the different forms it can take in order to facilitate the targeting of appropriate policies and interventions.

David Canter en Louise Almond, 2002¹¹⁵

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de eerste twee onderzoeksvragen, namelijk: de vraag naar de voornaamste sociale, gedragsmatige en psychopathologische karakteristieken en motieven van brandstichters en de vraag of er verschillende subgroepen van daders zijn te onderscheiden. De eerste onderzoeksvraag richt zich op de kwestie in hoeverre sprake is van kenmerken die algemeen zijn voor alle brandstichters en gaat hiermee in feite in op de vraag of sprake is van één algemeen patroon van brandstichters. In §4.1 worden enkele algemene kenmerken van de onderzoekspopulatie beschreven. Uit deze algemene beschrijving kan en mag echter niet geconcludeerd worden dat sprake is van een homogene groep brandstichters. Daarom wordt aansluitend in §4.2 ingegaan op de tweede onderzoeksvraag en zal een indeling in typen voorgesteld worden op basis van gedragskundige en psychopathologische informatie.

4.1 Enkele algemene kenmerken

4.1.1 Sociale karakteristieken

Demografische gegevens

Van de 100 geanalyseerde zaken gaat het in 88 gevallen om een mannelijke dader en in twaalf gevallen is de brandstichter een vrouw. De leeftijd in de onderzoekspopulatie loopt uiteen van 12 tot 60 jaar. 75 procent van de brand-

¹¹⁵ Canter & Almond, 2002: 11.

stichters is 28 jaar of jonger ten tijde van het delict en de gemiddelde leeftijd is 23,5 jaar. De meerderheid van de onderzochte brandstichters woont nog thuis bij ouders of verzorgers (53 procent). Daarnaast zijn 36 brandstichters alleenstaand. Bij tien brandstichters is sprake van een relatie, al dan niet samenwoning of getrouwd. In één geval is de burgerlijke staat onbekend. Verder weten we van negen brandstichters dat ze zijn gescheiden. De relatie die brandstichters hebben met hun familie en gezin is over het algemeen goed (55 procent van 85 zaken). In 31 procent van de gevallen is de relatie matig en in 14 procent zelfs slecht te noemen. De relatie met een eventuele partner is eveneens over het algemeen goed. Van de zeventien brandstichters die een liefdesrelatie hebben, is in vijftien gevallen de relatie goed. Verder hebben 31 brandstichters normale vrienden (35 procent van 89 zaken), is sprake van 'foute' vrienden in 37 procent van de gevallen en hebben 21 brandstichters geen vrienden (24 procent van 89 zaken).

In totaal hebben 90 van de 100 brandstichters de Nederlandse nationaliteit, van wie negen naast de Nederlandse nationaliteit een buitenlandse nationaliteit bezitten. Naast het feit dat de overgrote meerderheid de Nederlandse nationaliteit heeft, is de Nederlandse cultuur voor 84 brandstichters hun primaire culturele achtergrond. Hierbij dient opgemerkt te worden dat in elf gevallen hier naast nog een andere culturele achtergrond meespeelt.

Van 72 brandstichters is het intelligentieniveau bekend. Van deze groep is in de meerderheid van de gevallen sprake van een beneden gemiddelde intelligentie of zwakbegaafdheid (zie tabel 4.1).

Tabel 4.1: Verdeling naar intelligentieniveau, weergegeven in aantallen en percentages

Intelligentie	N	%
Zwakbegaafd	21	29
Beneden gemiddeld intelligent	18	25
Gemiddeld intelligent	27	38
Bovengemiddeld intelligent	5	7
Hoogbegaafd	1	1
Totaal	72	100

Met betrekking tot het opleidingsniveau valt op dat de meerderheid van de brandstichters waarvan hierover iets bekend is, alleen basisonderwijs heeft genoten (54 procent) (zie tabel 4.2).

Tabel 4.2: Verdeling naar hoogst genoten opleiding, weergegeven in aantallen en percentages

Hoogst genoten opleiding	N	%
Geen	5	6
Basisonderwijs	49	54
Vmbo/mavo en soortgelijke opleidingen	25	28
Havo en soortgelijke opleidingen	3	3
Vwo, gymnasium en soortgelijke opleidingen	2	2
Mbo/mts en soortgelijke opleidingen	7	8
Totaal	91	100

Gezinssituatie

De meerderheid van de brandstichters komt uit een gezin waar de biologische ouders nog bij elkaar zijn (65 procent, 58/89). Veertien brandstichters hebben in hun jeugd één of meerdere stiefouders gehad. De biologische ouders van de brandstichters zijn in ons onderzoek over het algemeen beiden nog in leven (80 procent, 74/93) en de brandstichters hebben meestal nog contact met hun beide ouders ten tijde van het delict of tot het overlijden van de ouder(s) (zie tabel 4.3).

Tabel 4.3: Verdeling naar contact met biologische ouders ten tijde van het delict of tot het overlijden, weergegeven in aantallen en percentages

Contact ouders	N	%
Geen contact	8	9
Alleen contact met moeder	12	14
Alleen contact met vader	2	2
Contact met beide ouders	67	75
Totaal	89	100

In 82 strafdossiers is er informatie met betrekking tot problemen in het gezin van herkomst voorhanden. Hieruit blijkt dat er in 43 procent van de gevallen geen problemen zijn (35/82). In de overige 57 procent gaat het om één of meerdere problemen (47/82). De meestvoorkomende problemen zijn afwezigheid van ouders (28 procent, 13/47), verwaarlozing (26 procent, 12/47), mishandeling (22 procent, 10/47), alcoholmisbruik (15 procent, 7/47) en seksueel misbruik (11 procent, 5/47). De meerderheid van de ouders/verzorger heeft geen psychiatrische problemen (71 procent, 44/63), noch is sprake van middelenmisbruik (72 procent, 45/63). Ook buiten de gezinssituatie is het mogelijk dat brandstichters in hun jeugd slachtoffer zijn geworden van enige vorm van mishandeling. Voor 85 procent geldt dit niet (71/84). In de overige

vijftien procent (13/84) ging het voornamelijk om mishandeling met een terugkerend karakter voor langere tijd, bijvoorbeeld langdurig seksueel misbruik door een kennis.

4.1.2 Gedragmatige karakteristieken

Gedragproblematiek

In 64 strafdossiers is informatie weergegeven met betrekking tot gedragsproblemen van de brandstichters vóór hun 12^e levensjaar. Hieruit blijkt dat een groot deel van de brandstichters geen gedragsproblemen vertoont. Van de brandstichters bij wie wel sprake is van gedragsproblemen, gaat het vooral om gedragsproblemen die hebben geleid tot ernstige problemen in de schoolsituatie en/of de gezinssituatie. Over gedragsproblemen in de jeugd na het 12^e levensjaar is meer informatie beschikbaar. Bij de meeste brandstichters is in deze periode sprake van gedragsproblematiek. Ook hier gaat het voornamelijk om gedragsproblemen die geleid hebben tot ernstige problemen in de school- of gezinssituatie. Zie tabel 4.4 voor een overzicht.

Tabel 4.4: Vergelijking van de gedragsproblemen vóór het 12^e levensjaar en vanaf het 12^e levensjaar

Gedragsproblemen	<12 N	<12 %	12+ N	12+ %
Geen gedragsproblemen	29	45	14	17
Gedragsproblematiek wordt genoemd, maar niet geconcretiseerd	8	13	14	17
Gedragsproblemen, geen gewelddadig gedrag	8	13	12	15
Gedragsproblemen (met of zonder geweldpleging) die geleid hebben tot ernstige problemen in de schoolsituatie en/of gezinssituatie	15	23	32	39
Zodanig ernstige gedragsproblemen (met of zonder geweldpleging) dat deze aanleiding vormden tot ondertoezichtstelling en/of uithuisplaatsing	4	6	10	12
Totaal	64	100	82	100

Van de door ons onderzochte brandstichters laat 64 procent veel problemen zien op school in de zin van agressief en onhandelbaar gedrag (46/72). Verder is te laat op school komen geen uitzondering. 12 procent komt of kwam soms te laat (3/26) en 42 procent vaak (11/26). Met betrekking tot gedragsproblemen op school kan nog gemeld worden dat 10 procent van de brandstichters af en toe spijbelde en 40 procent dit vaak deed (5/50 en 20/50). Naast gedragsproblemen laten brandstichters ook cognitieve problemen zien op school (56 procent, 39/70).

Dagbesteding

Van de brandstichters in onze populatie was 47 procent schoolgaand ten tijde van het delict. De meerderheid van de brandstichters had geen werk ten tijde van het delict (69 procent, 65/94). Van de brandstichters die wel werk hadden én waarover gegevens beschikbaar waren met betrekking tot hun gedrag, functioneerde de overgrote meerderheid naar tevredenheid op het werk (92 procent, 23/25). De meeste brandstichters hebben wel enige vorm van dagbesteding, bijvoorbeeld school of werk (65 procent, 61/94).

Recidive

De meeste brandstichters zijn niet eerder in aanraking geweest met justitie of hebben niet eerder een (voorwaardelijke) veroordeling tot vrijheidsbeneming gehad. In tabel 4.5 staat een overzicht van de verdeling naar eerdere formele justitiële contacten.

Tabel 4.5: Verdeling naar eerdere formele justitiële contacten, weergegeven in aantallen

Justitiële contacten	N
Geen eerdere contacten	43
Geen eerdere (voorwaardelijke) veroordelingen tot vrijheidsbeneming	32
Eén of twee eerdere (voorwaardelijke) veroordelingen tot vrijheidsbeneming	12
Drie tot en met zeven (voorwaardelijke) veroordelingen tot vrijheidsbeneming of een eerdere tbs met voorwaarden	10
Acht of meer (voorwaardelijke) veroordelingen tot vrijheidsbeneming of een eerdere tbs met dwangverpleging	3
Totaal	100

Van de 25 brandstichters die al eerder veroordeeld zijn tot vrijheidsbeneming, is in alle gevallen sprake van andere delicten in de voorgeschiedenis dan brandstichting. Het gaat in onze populatie dus niet om zuivere brandstichters (zie hoofdstuk 2). Wel zijn er vijf brandstichters die al eerder brand hebben gesticht. De 25 niet-zuivere brandstichters hebben vooral veroordelingen gehad voor geweldsdelicten gericht tegen personen (52 procent, 13/25). Daarnaast komen vermogensdelicten vaak voor (24 procent, 6/25).

4.1.3 Psychopathologische karakteristieken

Voorgeschiedenis

De onderzochte brandstichters laten vaak een voorgeschiedenis van psychische problematiek zien. De meerderheid heeft eerder contact gehad met hulpverlenende instanties (58 procent) (zie tabel 4.6).

Tabel 4.6: Verdeling naar hulpverleningsgeschiedenis, weergegeven in aantallen/percentages

Eerdere hulpverleningscontacten	N
Geen	42
Vrijwillig en kortdurend contact met ambulante hulpverlenende instantie	9
Vrijwillig intensief contact met ambulante hulpverlenende instantie	18
Eenmaal (gedwongen) klinische opname	9
Meermalen (gedwongen) klinische opname	22
Totaal	100

Er is ook gekeken naar een eerdere diagnose van schizofrenie, manisch-depressieve psychose, psychogene psychose en overige psychotische stoornissen. Tien brandstichters hebben in het verleden kortdurende psychotische symptomen gehad die niet voldoende waren voor een daadwerkelijke diagnose. Bij twee brandstichters is deze diagnose in het verleden gesteld. Eén brandstichter heeft momenteel nog steeds een psychotische stoornis. Vier brandstichters hebben meermalen psychotische episoden gehad en is er bij hen sprake van blijvende consequenties voor het functioneren. (Kenmerken van) persoonlijkheidsstoornissen in het verleden komen frequent voor. Van de 69 brandstichters van wie hierover gegevens bekend zijn, hebben 24 brandstichters (35 procent) geen (kenmerken van) persoonlijkheidsstoornissen in het verleden. Vijftien brandstichters hebben pathologische persoonlijkheidstrekken die echter niet voldoen aan een DSM-IV-TR-classificatie (22 procent). In vijf gevallen is sprake van één of meer persoonlijkheidsstoornissen, maar geen cluster B-persoonlijkheidsstoornis¹¹⁶ (7 procent), en in vier gevallen is de brandstichter in het verleden gediagnosticeerd met één of meer persoonlijkheidsstoornissen, inclusief een cluster B-persoonlijkheidsstoornis (6 procent).

¹¹⁶ Cluster B wordt het dramatische, emotionele, impulsieve cluster genoemd en bestaat uit de borderline persoonlijkheidsstoornis, de antisociale persoonlijkheidsstoornis, de narcistische persoonlijkheidsstoornis en de theatrale persoonlijkheidsstoornis.

Actueel

Naast het gegeven dat psychopathologie bij brandstichters in hun verleden vaak voorkomt, blijkt ook dat ten tijde van het begaan van het delict psychopathologie frequent aanwezig is. Hierbij is gekeken naar de psychiatrische classificaties op de DSM ten tijde van het delict die in het strafdossier, voornamelijk in pro Justitia-rapportages, maar in mindere mate ook in reclasseringsrapporten, staan vermeld. Tabel 4.7 geeft een overzicht van deze psychiatrische classificaties op de DSM ten tijde van het delict.¹¹⁷

Tabel 4.7: Verdeling naar DSM-classificatie op As I en/of As II, weergegeven in aantallen en percentages

DSM-classificatie	N	%
Geen classificatie	12	17
Sprake van een As I-classificatie, maar geen As II-classificatie	29	42
Sprake van een As II-classificatie, maar geen As I-classificatie	6	9
Zowel een As I-als een As II-classificatie	22	32
Totaal	69	100

De meest voorkomende As I-classificaties zijn ADHD of gedragsstoornissen, een pervasieve ontwikkelingsstoornis, aan een middel gebonden stoornissen en schizofrenie en andere psychotische stoornissen. Op As II zijn de meest voorkomende classificaties zwakzinnigheid, de persoonlijkheidsstoornis niet anderszins omschreven, de borderline persoonlijkheidsstoornis en de anti-sociale persoonlijkheidsstoornis.

Naast psychiatrische diagnoses laten brandstichters andere psychopathologische kenmerken zien, zoals blijkt uit de in het strafdossier beschreven onderzoeken en rapportages. Elf brandstichters hebben suïcidale gedachten ten tijde van het delict en in zeven gevallen is het primaire motief van de brandstichting het plegen van zelfmoord. Daarnaast is er sprake van (ernstige) affectieve en gedragsmatige impulsiviteit. Slechts bij vier brandstichters is er geen sprake van

¹¹⁷ De *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM) is een Amerikaans handboek voor diagnose en statistiek van psychische aandoeningen, dat in Nederland (en veel andere landen) als standaard dient in de psychiatrische classificatie. De eerste versie stamt uit 1952. De ten tijde van dit onderzoek geldende versie (uit 2000) is een revisie van de vierde editie, aangeduid als DSM-IV-TR. Op vijf diagnostische assen vindt diagnostiek plaats. Op As I wordt de primaire symptomatologie geclasificeerd. Hier gaat het om de psychische aandoening, de acute pathologie, bijvoorbeeld depressie. Achterliggende persoonlijkheidsstoornissen en zwakzinnigheid worden geclassificeerd op As II.

impulsief gedrag. De overige 96 laten in meer of mindere mate impulsiviteit zien, waarbij er in vijftien gevallen zelfs sprake is van frequent en/of ernstig controleverlies over impulsen. De sociale vaardigheden van de brandstichters laten te wensen over (zie tabel 4.8).

Tabel 4.8: Verdeling naar aard en mate van sociale en relationele vaardigheden, weergegeven in aantallen en percentages

Sociale vaardigheden	N	%
Betrokkene beschikt over goede sociale en relationele vaardigheden	8	9
Betrokkene is in staat om op een aanvaardbare en bevredigende wijze contacten te onderhouden met de eigen leef- en werkomgeving	31	34
Raakt soms in de problemen door gebrek aan sociale en relationele vaardigheden	37	41
Continu patroon van tekortkomingen blijkend uit isolatie of conflicten	14	16
Totaal	90	100

Met betrekking tot het empathisch vermogen valt op dat de meerderheid hier in meer of mindere mate moeite mee heeft. 27 van de 84 brandstichters zijn in staat tot empathie en emotionele verbondenheid met anderen (32 procent). Voor de 57 overige brandstichters is het vermogen om andermans standpunt waar te nemen in meer of mindere mate beperkt (68 procent). Het geweten is daarnaast vaak niet goed ontwikkeld (63 procent, 31/49).

Brandstichters gaan over het algemeen niet goed om met stresserende omstandigheden, ze hebben geen goede coping. Met coping wordt bedoeld op de manier waarop iemand omgaat met problemen en stress, bijvoorbeeld werkloosheid, echtscheiding of financiële problemen. Van de 78 dossiers met informatie hierover is in 45 gevallen sprake van onvoldoende of voornamelijk inadequate copingvaardigheden (58 procent). Slechts in vijf gevallen beschikt de brandstichter over adequate copingvaardigheden (6 procent). De coping bij de overige brandstichters is vaak gering en afhankelijk van de problemen die men ervaart. Zijn er weinig problemen en is sprake van stabiele omstandigheden, dan is de coping voldoende. Veranderen deze omstandigheden echter, dan zal de coping problematisch zijn (zie tabel 4.9 voor een overzicht).

Tabel 4.9: Verdeling naar copingvaardigheden, weergegeven in aantallen en percentages

Coping	N	%
Adequate copingvaardigheden	5	6
Voldoende adequate copingvaardigheden, bij langdurige problemen enige twijfel over stabiliteit	8	10
Copingvaardigheden gering, bij stabiele omstandigheden voldoende	20	26
Onvoldoende/inadequate copingvaardigheden	30	38
Onvoldoende/inadequate copingvaardigheden waardoor stabiliteitsproblemen en chronisch gevoel van boosheid ontstaan	15	19
Totaal	78	100

Er is ook gekeken naar de mate van vijandigheid zoals die in de strafdossiers naar voren kwam. Bij een deel van de onderzochte brandstichters is vijandigheid ten opzichte van de omgeving niet aanwezig. In de meerderheid van de gevallen is er echter wel sprake van vijandigheid in verschillende gradaties (zie tabel 4.10).

Tabel 4.10: Verdeling naar aard en mate van vijandigheid, weergegeven in aantallen en percentages

Vijandigheid	N	%
Afwezigheid van vijandigheid	20	28
Passief verzet en irritatie zonder dat daartoe een directe aanleiding is	1	1
Reageert met passief verzet en irritatie	18	25
Verbale agressie en/of heftige oppositionaliteit	16	23
Fysiek agressief gedrag	16	23
Totaal	71	100

De hiervoor beschreven psychopathologische kenmerken die bij brandstichters vaak aanwezig zijn, worden ook weerspiegeld in de beoordeling over de toerekeningsvatbaarheid. In 57 zaken is een pro Justitia-rapportage aanwezig en hieruit komt naar voren dat slechts zes brandstichters als volledig toerekeningsvatbaar werden beoordeeld. In de overige zaken is er sprake van enigerlei vermindering in de toerekeningsvatbaarheid. Vooral enigszins verminderd en verminderd toerekeningsvatbaar komen vaak voor (samen 40 procent).

Middelengebruik

Over het algemeen hebben de brandstichters in ons onderzoek geen problemen met middelengebruik. Vooral het problematisch gebruiken van harddrugs komt zelden voor (12 procent, 11/96). Ook softdruggebruik in onze onderzoekspopulatie is in de meerderheid van de gevallen afwezig (73 procent, 68/93). Wel hebben zeventien brandstichters langdurige of zelfs ernstige problemen met softdrugs, die hebben geleid tot sociaal en psychisch disfunctioneren (18 procent, 17/93). Voor harddrugs is dit het geval in negen van de 96 dossiers waarin hierover informatie beschikbaar is (9 procent). 63 brandstichters hebben geen problemen met het gebruik van alcohol (66 procent, 63/95). Incidentele en kortdurende problemen komen voor in 15 procent van de gevallen (14/95), terwijl 19 procent langer durende en ernstige problemen met alcohol laat zien (18/95). Dus hoewel men over het algemeen geen problemen met middelengebruik heeft, komt alcoholmisbruik het vaakst voor. Dit is in over-

eenstemming met het middelengebruik ten tijde van het delict. Hoewel tijdens het plegen van de brandstichting de meerderheid van de brandstichters niet onder invloed was van een middel (59 procent, 51/87), ging het bij de 36 brandstichters die wel onder invloed waren, in de meerderheid van de gevallen om alcoholintoxicatie (58 procent, 21/36).

4.1.4 Motieven

In tabel 4.11 staan de motieven weergegeven die men had voor het stichten van brand. Deze motieven zijn door de onderzoekers op basis van persoonlijke verklaringen en andere relevante zaken in het strafdossier vastgesteld. Hieruit blijkt dat vooral brand werd gesticht uit verveling, vandalisme of sensatiezucht. Daarnaast blijkt uit de tabel dat er veel verschillende motieven voorkomen in het onderzoek.

Tabel 4.11: Motieven voor het stichten van brand, weergegeven in aantallen/percentages

Motief	N
Sensatie/verveling/vandalisme	33
Financieel/opportunistisch	10
Wraak/vergelding	8
Woede/boosheid	8
Roep om aandacht/cry for help	8
Afreageren, ontlading van emoties	7
Zelfmoordpoging	7
Geïnduceerd door psychose/waan	5
Thrill seeking	3
Behoeftte aan erkenning	3
Fascinatie/opwinding/plezier beleven aan vuur of blussen	2
Onbekend	6
Totaal	100

4.2 Indeling in typen

Hoewel de hiervoor gegeven algemene beschrijving van de onderzoekspopulatie misschien anders kan suggereren, vormen brandstichters géén homogene groep. Uit de literatuur (zie hoofdstuk 2) komt naar voren dat brandstichters zich van elkaar onderscheiden op verschillende kenmerken. Daarnaast zijn verschillende pogingen ondernomen om de heterogene groep van brandstichters

onder te verdelen in categorieën, bijvoorbeeld op basis van motief of kenmerken van de dader (zie hoofdstuk 3). Doel van het huidige onderzoek is eveneens om brandstichters in te delen in verschillende typen om vervolgens te onderzoeken welke kenmerken van de brandstichting binnen deze verschillende typen vallen en welke daderkenmerken hierbinnen passen. Hierdoor kan onderscheid gemaakt worden in subgroepen van brandstichters op basis van daad- en daderkenmerken.

4.2.1 Informatie uit (buitenlandse) literatuur

Op basis van de verschillende onderzoeken beschreven in de hoofdstukken 2 en 3 is duidelijk dat brandstichters geen homogene groep vormen. Uit hoofdstuk 2 blijkt dat delictkenmerken kunnen verschillen tussen bepaalde subgroepen, zoals het feit dat gestoorde brandstichters vooral overdag brandstichten, dat instrumenteel gemotiveerde brandstichters verder reizen naar de plaats delict, en dat vandalen en financieel gemotiveerde brandstichters vaker in vereniging handelen. Deze en andere verschillen in daadkenmerken vormen grond om aan te nemen dat in ieder geval gestoorde brandstichters, vandalistische brandstichters en instrumentele brandstichters zich onderscheiden. De bevindingen uit hoofdstuk 3 geven hiervoor extra argumenten. Uit het samenvattend overzicht (zie tabel 3.14) kunnen de volgende subgroepen worden afgeleid: brandstichting uit wraak jegens een bekende, instrumentele brandstichting (financieel, politiek en verhullen van andere delicten), gestoorde brandstichting (met daarbij ook de roep om hulp/suïdepoging), ijdele brandstichting, vandalistische brandstichting en pyromanieachtige brandstichting (met daarbij ook de meervoudige brandstichting). Wanneer specifiek de ijdele brandstichters worden ondergebracht ofwel bij de instrumentele brandstichting (als de brand of de gevolgen ervan het doel van erkenning krijgen dient), ofwel bij de pyromanieachtige brandstichting (als men door het brandstichten aan sich een kick ervaart, waardoor men zich grootser voelt), blijven de volgende vijf groepen over: wraakbrandstichting, instrumentele brandstichting, gestoorde brandstichting, vandalistische brandstichting en pyromanieachtige brandstichting.

4.2.2 Informatie uit interviews

Om een indeling in typen te maken is naast literatuuronderzoek gebruikge- maakt van praktijkinformatie verkregen door elf expertinterviews. Allereerst is tijdens de interviews open gevraagd hoe de geïnterviewden brandstichters zouden indelen in verschillende subgroepen. Hoewel hierbij verschillende ant- woorden werden gegeven, zijn er ook duidelijke overeenkomsten. In tabel 4.12 zijn de verschillende subgroepen die genoemd werden weergegeven. Hieruit blijkt dat seriële brandstichting door alle geïnterviewden werd genoemd. Daar- naast kwamen de subgroepen van de brandstichting uit wraak, economische brandstichting, vandalistische brandstichting en suïcidepoging veelvuldig voor. Wat verder opvalt, is het feit dat vrijwel alle geïnterviewden een indeling maken op basis van motief, al wordt vooral door gedragskundigen ook onder- scheid gemaakt op basis van problematiek (bijvoorbeeld subassertiviteit of gestoordheid). Vervolgens is tijdens de interviews een hypothetische indeling in vijf typen ter toetsing aan de experts voorgelegd. Specifiek is hierbij gevraagd of men deze subgroepen herkende en of er wellicht nog groepen ontbraken.¹¹⁸ Uit de antwoorden op deze vraag blijkt dat alle geïnterviewden deze vijf typen herkennen, ook als ze zelf aanvankelijk bijvoorbeeld maar vier van de vijf heb- ben genoemd, wat een extra bevestiging vormt.

Tabel 4.12: Verschillende typen brandstichting die uit de interviews naar voren kwamen, weergegeven in aantallen en percentages

Typen brandstichting	N	%
Seriële brandstichting, brandstichtingen voor de kick of brandstichting door pyromanen	11	100
Brandstichting als een relatiedelict, wraak, rancune	10	91
Economische brandstichting, brandstichting uit financieel gewin	8	73
Vandalistische of baldadige brandstichting	7	64
Suïcidepoging, brandstichting in eigen huis, brandstichting als schreeuw om aandacht	7	64
Gestoorde brandstichting	6	55
Brandstichting om sporen te verhullen	2	18
Brandstichting uit sensatiebelustheid	1	9
Brandstichting uit politieke overtuiging	1	9
Brandstichting door subassertieven	1	9
Brandstichting door verstandelijk beperkten	1	9

¹¹⁸ Zie bijlage 3 met daarin de interviewvragen.

4.2.3 Exploratieve clusteranalyse

Om tot een indeling in subgroepen te komen is tevens een exploratieve clusteranalyse uitgevoerd. Clusteranalyse is een verzamelnaam voor een aantal statistische technieken die gebruikt kunnen worden om een bepaalde classificatie te maken. Hiermee worden groepen of clusters gevormd die intern homogeen zijn en onderling van elkaar verschillen. Deze techniek is onder andere gebruikt voor het indelen van gewelddadige delicten in subtypen, waaronder moord.¹¹⁹ Clusteranalyse wordt ook gebruikt in onderzoek naar brandstichting, bijvoorbeeld door Del Bove en Mackay (2011) en Harris en Rice (1996). Uit variabelen die de brandstichters en hun branden karakteriseren, zijn de volgende clustervariabelen geselecteerd: leeftijd van de brandstichter ten tijde van het delict, geslacht, motief voor de brand en de aard van het delict naar Canter en Fritzon (1998). Omdat het hierbij zowel om continue (leeftijd) als categorische variabelen gaat, is een two-step-clusteranalyse uitgevoerd. Hieruit kwam een indeling in twee typen naar voren: de persoonlijke, financiële groep (N=51) (oudere mannen van rond de 30 die expressieve brandstichting plegen, gericht op het raken van een persoon vanuit voornamelijk financiële motieven) en de vandalistische groep (N=43) (jonge jongens van rond de 16 die expressieve brandstichting gericht op objecten plegen uit vandalisme). Beide groepen hebben een grote omvang en waar de vandalistische groep duidelijk raakvlakken laat zien met het literatuuronderzoek en de praktijkervaringen, past het cluster van persoonlijke, financiële brandstichting minder goed bij het beeld dat uit de literatuur, de interviews en de eigen ervaring blijkt. Dit cluster lijkt te heterogeen en een samenvoeging van meerdere andere subtypen. Hoewel een indeling in twee clusters misschien statistisch gezien de beste 'fit' is, geeft ze in de praktijk minder handvatten omdat de politiepraktijk toch minder homogeen is dan een twee-clusterindeling doet vermoeden. Verwacht wordt dat vervolgonderzoek met een grotere onderzoekspopulatie tot een meer gedefinieerd onderscheid en meer dan twee clusters zal leiden.

119 Kubrin, 2003; Liem & Reichelmann, 2014.

4.2.4 Uiteindelijke indeling

Uiteindelijk is op basis van literatuur, de bevindingen uit het dossieronderzoek, informatie uit de interviews en de eigen ervaring van de beide onderzoekers gekozen om een indeling te maken in vijf typen brandstichting: vandalistische brandstichting, opportunistische brandstichting, brandstichting als een relatiedelict (wraak), gestoorde brandstichting en brandstichting uit verlangen naar vuur of brand (pyromanieachtig). Deze indeling toont duidelijk overlap met de meestgenoemde subcategorieën in de literatuur (zie tabel 3.14) en de interviews (zie tabel 4.12). Bovendien werd deze indeling door alle geïnterviewden onderschreven. Daar komt bij dat brandstichting om sporen te verhullen en brandstichting uit economische motieven samengenomen zijn in de subcategorie van opportunistische brandstichting. Onder de gestoorde brandstichting wordt bovendien ook de brandstichting in eigen huis, al dan niet uit suïcidepozing, begrepen. Om de 100 strafdossiers naar deze vijfdeling onder te verdelen, zijn de zaken primair ingedeeld op basis van motief. Daarnaast is bij de indeling rekening gehouden met leeftijd in combinatie met geslacht en aanwezigheid van een DSM-diagnose ten tijde van het delict. In mindere mate zijn de relatie met het slachtoffer en het aantal brandstichtingen in de tenlastelegging leidend geweest voor de indeling.¹²⁰

In tabel 4.13 is weergegeven hoe deze vijf typen in de huidige onderzoekspopulatie zijn verdeeld. Deze typen brandstichters worden in hoofdstuk 5 en verder nader beschreven, waarbij aandacht wordt besteed aan criminologische en gedragskundige patronen en delictscenario's.

Tabel 4.13: Indeling in typen brandstichters, weergegeven in aantallen/percentages

	N
Vandalistische brandstichting	45
Gestoorde brandstichting	28
Brandstichting als relatiedelict	11
Opportunistische brandstichting	11
Zucht naar brandstichting	5
Totaal	100

120 Zie bijlage 5 voor een stapsgewijze beschrijving van de wijze waarop de indeling precies is gemaakt.

4.3 Conclusie

In antwoord op de eerste onderzoeksvraag kan gesteld worden dat er niet zoiets bestaat als ‘de brandstichter’. Hoewel er enkele veelvoorkomende sociale, gedragsmatige en psychopathologische kenmerken zijn en gedeelde motieven, vormen brandstichters een heterogene groep. Om deze heterogene groep onder te verdelen gaat de tweede onderzoeksvraag in op de vraag naar verschillende typen. Op basis van literatuur, informatie uit de dossiers, gehouden interviews en persoonlijke ervaring is een indeling gemaakt in vijf groepen. Deze indeling is tijdens de interviews ter toetsing voorgelegd aan de respondenten, waaruit bleek dat de gehanteerde onderverdeling overeenstemt met wat de respondenten aan verschillende groepen brandstichters tegenkomen in hun uiteenlopende beroepspraktijk. Dit vormt een bevestiging van de gehanteerde indeling. Specifiek wordt een onderverdeling in de volgende vijf groepen voorgesteld (in volgorde van belangrijkheid): vandalistische brandstichting, gestoorde brandstichting, brandstichting als relatiedelict, opportunistische brandstichting en brandstichting uit verlangen of zucht naar vuur. Deze vijf groepen worden hierna verder behandeld, waarbij specifiek de karakteristieken van de brandstichters en de brandstichtingen onderzocht worden.

Vandalistische brandstichting

Vandalistische brandstichting komt in dit onderzoek het vaakst voor. In maar liefst 45 van de 100 geanalyseerde zaken gaat het om een vorm van vandalistische brandstichting. Deze vandalistische brandstichters zijn primair ingedeeld op basis van het motief voor de brandstichting. Indien sprake is van brandstichting uit sensatiezucht, verveling, *thrill seeking* of als vandalisme als motief gegeven wordt, valt de brandstichting in deze categorie. Brandstichtingen uit geldingsdrang/heldendom, behoefte aan erkenning en om emoties af te reageren zijn ook in deze categorie meegenomen indien het hierbij om jonge jongens ging (tussen de 12 en 20 jaar oud).¹²¹ In dit hoofdstuk worden de daderkenmerken binnen deze groep besproken, alsmede de karakteristieken van de daad. Ter illustratie wordt tevens een casusbeschrijving gegeven.

5.1 De vandalistische brandstichter

5.1.1 Sociale karakteristieken

Demografische gegevens

Alle vandalistische brandstichters zijn van het mannelijk geslacht. Hun leeftijd loopt van 12 tot en met 21 jaar en gemiddeld zijn ze 16 jaar oud. De overgrote meerderheid heeft de Nederlandse nationaliteit, al dan niet in combinatie met een andere, tweede nationaliteit. Slechts in één geval is sprake van een andere dan de Nederlandse nationaliteit, namelijk de Marokkaanse. Daar komt bij dat de Nederlandse cultuur in 41 gevallen ook de cultuur is waarin men is opgegroeid, slechts in vier gevallen hebben de brandstichters een andere culturele achtergrond. Vijf brandstichters hebben een relatie, de rest is single. Het intelligentieniveau, voor zover dat bekend is, varieert, waarbij iets meer dan de helft

¹²¹ Zie bijlage 5.

Tabel 5.1: Verdeling naar intelligentieniveau

Intelligentie	N
Zwakbegaafd	4
Beneden gemiddeld intelligent	9
Gemiddeld intelligent	11
Bovengemiddeld intelligent	1
Totaal	25

(13/25) een lager dan gemiddelde intelligentie heeft (zie tabel 5.1). Gezien de lage gemiddelde leeftijd valt te verwachten dat veel brandstichters nog op school zitten. Uit het onderzoek blijkt dan ook dat de grote meerderheid nog bezig is met het volgen van scholing (38/44). Uit tabel 5.2 blijkt dat de hoogst genoten opleiding vooral basisonderwijs is. Veel brandstichters gaan naar de middelbare school (en soms zelfs nog naar de basisschool) ten tijde van het delict en hebben die opleiding dus nog niet afgerond.

Tabel 5.2: Verdeling naar hoogst genoten opleiding

Hoogst genoten opleiding	N
Geen	2
Basisonderwijs	25
Vmbo/mavo en soortgelijke opleidingen	13
Havo en soortgelijke opleidingen	1
Mbo/mts en soortgelijke opleidingen	2
Totaal	43

Woonsituatie

Van de brandstichters wonen er 39 thuis bij ouders/verzorgers. Verder wonen 41 brandstichters op een vast woonadres, de overige vier brandstichters bevinden zich in een instelling. Zie tabel 5.3 voor een overzicht van de precieze woonsituatie.

Tabel 5.3: Verdeling naar woonsituatie

Woonsituatie	N
Beide ouders	27
Eén ouder	11
Instelling	4
Anders	2
Onbekend of bij één of beide ouders	1
Totaal	45

Gezinssituatie

Over het algemeen leven de ouders van de vandalistische brandstichters beiden nog (39/43) of is één ouder nog in leven (4/43). De ouders van vandalistische brandstichters zijn in meerderheid nog samen (29/43). Van de kinderen uit gebroken gezinnen hebben er vijf één of meerdere stiefouders gehad (5/14). Problemen in de gezinssituatie komen frequent voor (16/38). Hierbij gaat het voornamelijk om de afwezigheid van (een der) ouders, emotionele en lichamelijke verwaarlozing, incidentele mishandeling en verslavingsproblematiek bij de ouders.

Een 18-jarige jongen heeft met een mededader uit verveling een openbaar speeltoestel in brand gestoken. Ze hebben hiervoor een brandversnellend middel gebruikt. Betrokkene woont bij zijn ouders en er lijkt geen sprake te zijn van een problematische opvoeding en andere problemen in de gezinssituatie. Hij is de laatste tijd echter wel erg gericht op foute vrienden die hem negatief beïnvloeden.

Relaties en vriendschappen

De relatie met ouders en eventuele broers/zussen is over het algemeen goed (26/42). Slechts in één geval kan de relatie binnen het gezin als slecht worden bestempeld (1/42). Bijna alle vandalistische brandstichters hebben vrienden (37/40), in meerderheid gaat het hierbij om stabiele vriendschappen (22/40). De vriendschappen variëren met betrekking tot het type vrienden dat men heeft. Of men normale vrienden of antisociale vrienden heeft, is gelijk verdeeld.

Over een 14-jarige jongen die met mededaders verschillende delicten heeft gepleegd, waaronder brandstichting, wordt gerapporteerd: 'Hij hangt rond op straat en presenteert een groot en stoer gevoel van zelfwaarde binnen een groep vrienden. Hij lijkt indruk te willen maken op die vrienden. Hij is echter vaak onzeker en wantrouwend, zoals blijkt uit de vragenlijsten. Daardoor is hij beïnvloedbaar door anderen uit de peergroep. Deze anderen zijn vaak in contact gekomen met politie en justitie en hebben een slechte invloed gehad op betrokkene.'

5.1.2 Gedragmatige karakteristieken

Dagbesteding en financiën

De meeste brandstichters gaan naar school of hebben een andere dagbesteding. Slechts in vijf gevallen is er geen dagbesteding bekend.

Twee 20-jarige jongemannen hebben samen brandgesticht aan twee auto's met behulp van benzine. Beiden hebben ze geen werk/opleiding of andere dagbesteding en het ontbreekt hen aan enige structuur in hun leven. Hierdoor hangen ze op straat en komen met de verkeerde vrienden in contact. Beide brandstichters ontkennen het delict. 'Het klopt voor geen meter dat ik mij schuldig zou hebben gemaakt aan brandstichting.'

Over het algemeen hebben de vandalistische brandstichters geen betaald werk (24/40), de andere vanden hebben voornamelijk bijbaantjes (19/40). De zestien brandstichters die wel een baan hebben, functioneren allemaal naar tevredenheid op het werk. Verder hebben vandalistische brandstichters nauwelijks schulden (3/40) en beheren ze hun eigen financiën (36/38).

Gedragproblematiek

Zowel thuis als op school laten de vandalistische brandstichters gedragsproblemen zien. Voor het 12^e levensjaar vertoont de helft problematisch gedrag (13/26), na het 12^e levensjaar neemt het aantal brandstichters met gedragsproblemen flink toe (32/40). Agressief en onhandelbaar gedrag op school wordt frequent gezien (20/37), daarnaast ervaren de brandstichters vaak cognitieve problemen op school (17/34). Bovendien komt spijbelen (10/26) en te laat op school komen (9/21) ook voor.

Justitiële voorgeschiedenis

De overgrote meerderheid heeft geen eerdere (voorwaardelijke) veroordeling tot vrijheidsbeneming gehad (43/45). Bij de twee brandstichters die wel eerder veroordeeld zijn, gaat het om andere delicten, vooral interpersoonlijk

geweld. Hoewel de meerderheid geen veroordeling tot vrijheidsbeneming heeft gehad, zijn er wel negentien brandstichters in contact geweest met justitie. Hierbij gaat het dan om boetes of taakstraffen die zijn opgelegd.

5.1.3 Psychopathologische karakteristieken

Voorgeschiedenis

Over het algemeen laten vandalistische brandstichters geen geschiedenis zien van psychopathologie. De hulpverleningsgeschiedenis is voornamelijk blanco (zie tabel 5.4) en in het verleden is er nooit sprake geweest van een ‘major mental disorder’ (psychotische DSM As I-stoornissen). Wel is er in één geval sprake geweest van kortdurende psychotische symptomen, maar dat was onvoldoende om bijvoorbeeld een diagnose schizofrenie te stellen. Ook persoonlijkheidsstoornissen in het verleden komen, voor zover bekend, nauwelijks voor (32/33), slechts één brandstichter vertoonde trekken van een persoonlijkheidsstoornis.¹²²

Tabel 5.4: Verdeling naar hulpverleningsgeschiedenis

Eerdere hulpverleningscontacten	N
Geen eerder contact met hulpverlenende instantie	23
Vrijwillig en kortdurend contact met ambulante hulpverlenende instantie	4
Vrijwillig intensief contact met ambulante hulpverlenende instantie	8
Eenmaal (gedwongen) klinische opname	4
Meermalen (gedwongen) klinische opname	1
Totaal	40

Actueel

Ten tijde van het delict lijkt er over het algemeen wel sprake te zijn van psychopathologie bij deze categorie daders. De meeste brandstichters van wie gegevens beschikbaar zijn over mogelijke psychopathologie, hebben een DSM-classificatie op As I en/of As II (17/25). Op As I gaat het hierbij vooral om pervasieve ontwikkelingsstoornissen, aandachtstekortstoornissen en gedragsstoornissen en aan een middel gebonden stoornissen. Op As II is sprake van zwakzinnigheid. Hier-

122 Wat kan samenhangen met de jeugdige gemiddelde leeftijd. Voor het 18^e levensjaar worden persoonlijkheidsstoornissen niet gediagnosticeerd aangezien de persoonlijkheid zich dan nog niet heeft uitgekristalliseerd.

bij moet wel opgemerkt worden dat enkel in zaken waar aanleiding voor een nadere rapportage was, een DSM-classificatie bekend is. In de overige twintig zaken lijkt er geen sprake te zijn van psychopathologie. Naast actuele classificaties op de DSM is ook gekeken naar andere kenmerken die vaak samenhangen met psychopathologie. De impulsiviteit van de vandalistische brandstichters is voor het grootste deel afwezig tot enigszins verhoogd (36/45). De meesten zijn in staat tot emotionele verbondenheid met anderen en ervaren gevoelens van empathie (24/37). Daarnaast is de vijandigheid over het algemeen laag, al komen heftige vijandigheid en agressie ook voor (zie tabel 5.5).

Tabel 5.5: Verdeling naar aard en mate van vijandigheid

Vijandigheid	N
Afwezigheid van vijandigheid	14
Reageert met passief verzet en irritatie	8
Passief verzet en irritatie zonder dat daartoe een directe aanleiding is	1
Verbale agressie en/of heftige oppositionaliteit	4
Fysiek agressief gedrag	4
Totaal	31

Betrokkene is een 15-jarige jongen die samen met enkele mededaders brand heeft gesticht aan een bankstel dat buiten stond, en voertuigen heeft bekogeld met stenen. Hij ontkent de brand gesticht te hebben en zegt dat hij er alleen maar bij stond. Hij heeft ADHD en is erg impulsief, waardoor de kans bestaat dat hij in zaken betrokken raakt waarbij hij achteraf gezien niet betrokken wil worden. Daar komt bij dat zijn geweten minder ontwikkeld is.

De sociale vaardigheden zijn over het algemeen goed, men is in staat om op aanvaardbare wijze contact te onderhouden met de omgeving (26/41). Veertien brandstichters komen soms in problemen door gebrek aan sociale vaardigheden en slechts één brandstichter is niet in staat tot interpersoonlijk contact (14/41 en 1/41). Daarnaast is er in de meerderheid van de gevallen sprake van een voldoende of goed sociaal netwerk (36/44).

Een 20-jarige jongeman fietst op een avond laat na het uitgaan naar huis. Hij komt langs een tent die op een grasveld staat en probeert deze in brand te steken met zijn aansteker. De jongeman heeft een normale ontwikkeling doorgemaakt. Hij gebruikt geen drugs, maar had wel alcohol gedronken bij het uitgaan. Er zijn geen aanwijzingen voor gedragsproblemen en/of psychische stoornissen. Hij is gemiddeld intelligent, heeft veel sociale contacten en zijn jeugd wordt als plezierig beschreven. De combinatie van de behoefte aan spanning, nieuwsgierigheid en de ruime hoeveelheid alcohol die betrokkene heeft gedronken, lijkt een ontremmende factor te zijn geweest.

Op het gebied van de zelfredzaamheid zijn er over het algemeen evenmin problemen (19/28). In tabel 5.6 staat weergegeven op welke manier de vandalistische brandstichters omgaan met stresserende omstandigheden, ook wel hun coping genoemd.

Tabel 5.6: Verdeling naar aard en mate van copingvaardigheden

Copingvaardigheden	N
Adequate copingvaardigheden	5
Voldoende adequate copingvaardigheden, bij langdurige problemen enige twijfel over stabiliteit	5
Copingvaardigheden gering, bij stabiele omstandigheden voldoende	10
Onvoldoende/inadequate copingvaardigheden	9
Onvoldoende/inadequate copingvaardigheden waardoor stabiliteitsproblemen en een chronisch gevoel van boosheid ontstaan	1
Totaal	30

Het zelfvertrouwen is in acht gevallen laag, elf brandstichters hebben een gemiddeld zelfvertrouwen en in drie gevallen is het zelfvertrouwen hoog. In twintig dossiers wordt ingegaan op de gewetensontwikkeling van de vandalistische brandstichters. Hieruit komt naar voren dat het geweten in elf gevallen (nog) niet voldoende ontwikkeld is. Dit kan samenhangen met de over het algemeen jeugdige leeftijd van vandalistische brandstichters.

Middelengebruik

Met betrekking tot het middelengebruik kan worden opgemerkt dat dit over het algemeen geen problemen geeft in de groep van vandalistische brandstichters. Slechts in vier gevallen is sprake van kortdurende problemen met alcoholgebruik en in één geval van ernstige alcoholproblematiek. Softdrugs geven in één geval kortdurende problemen en in vier gevallen langer durende problemen.

5.1.4 Motieven en houding ten opzichte van het delict

De brandstichters zijn primair ingedeeld op basis van motief. Het valt dan ook te verwachten dat de vandalistische brandstichting vooral is gesticht uit sensatie, verveling of vandalisme. Dit motief is dan ook aanwezig in 32 van de 42 gevallen waarover informatie met betrekking tot motief beschikbaar is. Verder is in vijf gevallen brandgesticht om zich af te reageren of emoties te ontladen, is thrill seeking het motief in drie gevallen en wordt in twee gevallen brandgesticht uit behoefte aan erkenning. Suïcidale gedachten ten tijde van het delict komen niet voor.

De helft van deze brandstichters erkent het delict en neemt grotendeels of helemaal verantwoordelijkheid hiervoor (23/45). Volledige ontkenning van het delict komt weinig voor (7/45). In de overige gevallen bagatelliseert men de gevolgen of verschuilt men zich achter omstandigheden (15/45).

Een 15-jarige jongen heeft samen met vrienden brandgesticht aan coniferen in een woonwijk. In eerste instantie bekende hij dat hij de brand had gesticht en gaf hij als motief 'verveling'. Later ontkende hij het echter weer.

5.2 Casusbeschrijving

In deze paragraaf wordt een prototypische casusbeschrijving gegeven van een vandalistische brandstichter. Deze casusbeschrijving is gebaseerd op de 45 onderzochte dossiers en de praktijkervaring van de geïnterviewden met betrekking tot de groep van vandalistische brandstichters.

Casus Patrick

Patrick is een jongen van 16 die in het laatste jaar van zijn vmbo-opleiding zit. Hij woont bij zijn ouders thuis en heeft nog een jonger broertje. De relatie met zijn ouders is over het algemeen goed, wel hebben ze moeite om Patrick's gedrag te beteugelen. Bij Patrick is in het verleden de diagnose ADHD gesteld en hij heeft moeite met structuur en het beheersen van zijn impulsieve gedrag. Zijn ADHD zorgt ook voor gedragsproblemen op school; vooral sinds de middelbare school laat Patrick zich moeilijk sturen en heeft hij een grote mond. Thuis gelden voor Patrick erg strenge regels, waarmee zijn ouders proberen hem in het gareel te houden. Dit werkt echter averechts en in zijn vrije tijd is Patrick dan ook liever buiten. Daar hangt hij rond met een vriendengroep. Deze groep is al vaker bij de politie in beeld geweest in verband met overlast veroorzakend gedrag. Patrick kijkt tegen de veelal oudere jongens op en vindt het stoer om bij hen te horen. Op een warme donderdagavond in september was Patrick aan het 'chillen' met zijn vrienden. Ze liepen wat door de woonwijk en Patrick had een busje deodorant bij zich met een aansteker. Hij zegt hierover: 'Ik was mij eigenlijk een beetje aan het vervelen en was met een aansteker en een deodorantbusje aan het kloten. Ik spoot dit in de lucht en stak dit dan aan, zodat je een steekvlam kreeg. Dit vond ik wel een mooi gezicht in het donker.' Zijn vrienden vinden het wel interessant en voor even staat Patrick in het middelpunt van de belangstelling. Om indruk te maken besluit hij impulsief om met die steekvlam een coniferen haag in brand te steken waar ze op dat moment langs lopen. De jongens blijven nog even kijken, maar wanneer ze zien dat de brand hoog oplaait en er getuigen aankomen, rennen ze weg. Patrick wordt ambulant pro Justitia onderzocht door een psycholoog. Deze rapporteert: 'Betrokkene heeft nooit geleerd hoe hij zijn vrije tijd op een zinvolle, bevredigende manier kon invullen. Voor hem was het met andere jongens op straat hangen de ultieme wijze van vrijetijdsbesteding. Gevolg van dergelijk gehang was verveling en een opeenstapeling van irritaties en frustraties die op de omgeving werden afgereageerd. Bij het plegen van het delict was dit patroon aan de orde.' Patrick is voor de brandstichting enigszins verminderd toerekeningsvatbaar, zijn impulsiviteit op basis van ADHD speelde hierbij een belangrijke rol. Daarnaast wordt de kans op herhaling klein geschat. In het verleden is Patrick niet in aanraking geweest met politie of justitie. Het huidige contact met politie en justitie maakt grote indruk op hem. Hoewel hij het delict eerst ontkent, neemt hij later wel zijn verantwoordelijkheid. Hij krijgt een werkstraf van 120 uur, waarvan 40 uur voorwaardelijk, opgelegd.

5.3 De vandalistische brandstichting

5.3.1 Het delict en de afdoening

In totaal hebben de 45 vandalistische brandstichters 71 branden gesticht op 64 plaatsen (zie tabel 5.7 voor een verdeling).¹²³

Tabel 5.7: Verdeling van de bewezen verklaarde brandstichtingen en pd's

Enkel- en meervoudige brandstichting	N	Plaatsen delict	N
1 brandstichting	29	1 pd	29
2 brandstichtingen	10	2 pd's	13
3 brandstichtingen	3	3 pd's	3
4 brandstichtingen	2		
5 brandstichtingen	1		
Totaal	71	Totaal	64

Brandstichting is in 42 gevallen het indexdelict, in twee gevallen staat een vermogensdelict centraal en één keer een interpersoonlijk geweldsdelict. Het recidiverisico wordt over het algemeen niet als groot geschat (zie tabel 5.8).

Tabel 5.8: Verdeling naar recidiverisico

Recidiverisico	N
Niet in te schatten	1
Gering	13
Middel	12
Groot	7
Totaal	33

In zestien gevallen is de brandstichter ambulant pro Justitia onderzocht, hierbij ging het twaalf keer om een monodisciplinair onderzoek en viermaal was sprake van een multidisciplinair onderzoek. Hoewel maar zestien brandstichters zijn onderzocht, is de toerekeningsvatbaarheid in zeventien gevallen bekend. Dit omdat in één zaak de rechter zelfstandig hierover een oordeel velde. Van die zeventien zaken zijn twee brandstichters volledig toerekeningsvatbaar, elf brandstichters enigszins verminderd toerekeningsvatbaar en vier brandstichters verminderd toerekeningsvatbaar. In de zaken waarin sprake is van een juridisch advies wordt vrijwel altijd geadviseerd om een bijzondere voorwaarde op te

¹²³ Het feit dat er minder plaatsen delict zijn dan brandstichtingen, wordt verklaard doordat brandstichters vaker brandstichtten op dezelfde plaats delict.

leggen bij een voorwaardelijk strafdeel (16/18). De zaken van vandalistische brandstichting komen vooral voor de kinderrechter (27/44) of de meervoudige strafkamer van de rechtbank (11/44). Bij de meerderheid van de brandstichters is alleen opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen bewezen verklaard (33/45), opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen én personen is minder vaak bewezen verklaard (12/45). Bij het vonnis wordt 25 keer een bijzondere voorwaarde opgelegd en in één geval de maatregel gedragsbeïnvloeding jeugdigen. Gemiddeld wordt in totaal anderhalve maand detentie opgelegd, en één maand voorwaardelijke detentie.

5.3.2 Mate van delictplanning

Het delict wordt door vandalistische brandstichters vooral impulsief gepleegd (zie tabel 5.9).

Tabel 5.9: Verdeling naar mate van delictplanning

Delictplanning	N
Impulsief	30
Gepland	11
Totaal	41

Daarnaast is per brandstichting onderzocht of de brandstichter zich vooraf had georiënteerd op de omgeving. Hieruit blijkt dat slechts in twee van de 50 brandstichtingen waarbij dit bekend is, sprake is van oriëntatie vooraf.

Een 17-jarige jongen met een stoornis in het autistische spectrum heeft met een mededader zwaar illegaal vuurwerk door een brievenbus bij een woning naar binnen gegooid. Voornamelijk uit baldadigheid, waarbij de objectkeuze echter specifiek voortkwam uit een impulsieve beslissing om bij de jongen waar ze niet meer mee mochten omgaan herrie te trappen.

5.3.3 Wijze van brandstichting

Onderzocht is hoe het model van Canter en Fritzon (1998, zie §3.3.1) bij van-

dalistische brandstichters aanwezig is. Uit dit onderzoek blijkt dat de meerderheid van de vandalistische brandstichters expressief brandsticht, gericht op een object (38/42). In de overige vier gevallen is de brand eveneens expressief gesticht, maar dan gericht op een persoon.

De plaatsen delict waren in de meeste gevallen vrij toegankelijk (44/71). In tabel 5.10 staat weergegeven hoe men zich toegang heeft verschaft.

Tabel 5.10: Verdeling naar wijze van toegangverscaffing

Toegangverscaffing	N
Vrij toegankelijk	44
Door onbeveiligde deur of raam	10
Met geweld binnengedrongen	16
Dader woonde/werkte in het pand	1
Totaal	71

Bij 37 van de 71 brandstichtingen werden brandversnellende middelen gebruikt, die in alle gevallen meegebracht werden naar de plaats delict. Brandgeleiders, bijvoorbeeld een prop brandend papier om het vuur over te dragen, werden in tien gevallen gebruikt, waarvan zes keer meegebracht naar de plaats delict. Brandvertragers kwamen niet voor bij de vandalistische brandstichtingen. Een spoor van brandbaar materiaal is in één geval van brandstichting aanwezig. De branden werden voornamelijk gesticht op één plek, slechts in elf van de 70 bekende gevallen is sprake van meerdere brandhaarden.

Een zaak waarin een brandgeleider is gebruikt, betreft een brand die gesticht is door een 12-jarige jongen met een mededader. Hierbij hebben ze een servet in brand gestoken en dit brandende servet vervolgens door de brievenbus bij een woning naar binnen gegooid.

De meeste brandstichters in deze categorie werkten samen. Van de 45 brandstichters stichtten 39 samen één of meer branden. Uitgesplitst naar het aantal branden blijkt dat slechts zeven van de 71 branden alleen werd gesticht, bij negentien branden was sprake van één mededader en bij 45 branden waren meerdere mededaders betrokken. Bij de brandstichtingen waarbij sprake was van één of meer mededaders, is gekeken naar de onderlinge rolverdeling. Hieruit blijkt dat in acht gevallen de dader een dominante rol speelde, bij dertien

branden was de dader juist ondergeschikt en in de overige gevallen was er geen vaste rolverdeling.

Een 15-jarige jongen heeft een brandende tuinfakkel naar een woning gegooid. Hij was met een groep jongens, onder wie twee mededaders. Hij werd opgejut door de groep om de fakkel te gooien. Normaliter functioneert betrokkene goed op verschillende leefgebieden. Hij heeft een goede vrijetijdsbesteding, heeft geen problemen op school en behaalt goede resultaten. Zelf geeft hij aan: 'Iedereen zei dat ik de fakkel moest gooien. Ik wilde de woning niet in de fik zetten, ik wilde gewoon rotzooi maken.'

Er worden bij vandalistische brandstichtingen weinig maatregelen getroffen met betrekking tot het voorkomen van mogelijke ontdekking van de brand. In geen enkel geval werd getracht de ontdekking van de brand te voorkomen, bijvoorbeeld door de ontsteking te verhullen. Daarnaast werden slechts bij dertien brandstichtingen enige maatregelen genomen om herkenning te voorkomen.

5.3.4 Locatie

De vandalistische brandstichtingen vinden vooral plaats in een woonwijk (57/71) (zie tabel 5.11) en de plaats van de ontsteking is meestal buiten (51/70). Logischerwijs is vanaf de openbare weg de ontstekingsbron dan ook in 29 gevallen volledig zichtbaar en in nog eens 21 gevallen gedeeltelijk zichtbaar (29/69 en 21/69). In negentien gevallen is de feitelijke ontsteking vanaf de openbare weg niet te zien (19/69).

Tabel 5.11: Verdeling naar specifieke pleegplaats van de brandstichting

Locatie plaats delict	N
In een woonwijk	57
In het centrum	5
Op een bedrijventerrein	2
Buiten de bebouwde kom	6
Ergens anders	1
Totaal	71

5.3.5 Reisgedrag en afstand

In de overgrote meerderheid van de brandstichtingen verplaatst de dader zich te voet (62/71). In zeven gevallen fietst men naar de plaats delict en in twee gevallen sticht men brand op de plek waar men op dat moment verblijft.

Gemiddeld stichten vandalistische brandstichters brand op 3,07 km van hun eigen woonplaats. De eerste brandstichtingen zijn gemiddeld 2,97 km van de woonplaats verwijderd, de tweede brandstichtingen gemiddeld 0,62 km, de derde gemiddeld 0,72 km, de vierde gemiddeld 0,37 km en de vijfde brandstichting gemiddeld 1,23 km. Hieruit valt af te leiden dat vandalistische brandstichters die meerdere branden stichten over het algemeen minder ver reizen dan brandstichters die maar één brand stichten. Daarnaast reizen vandalistische brandstichters minder ver, naarmate zij meer branden stichten. Met uitzondering van de twee brandstichters die een vijfde brand hebben gesticht.

Drie jongens van 16 jaar hebben 's nachts stiekem hun ouderlijk huis verlaten om door de wijk te gaan lopen. Al lopende hebben ze brandgesticht aan verschillende coniferen, binnen een straal van 1,1 km. Vanuit impulsiviteit en wederzijdse beïnvloeding lijken de jongens tot de brandstichtingen te zijn gekomen. Het stiekem 's nachts buiten rondlopen werkte drempelverlagend om tot de brandstichtingen over te gaan.

5.3.6 Moment van de brandstichting

De brandstichtingen vinden het vaakst plaats tussen 9 en 12 uur 's avonds (19/71) en 3 en 6 uur 's ochtends (17/71). Daarnaast worden de branden vooral gepleegd op donderdag (23/71) en zondag (17/71) in de maanden augustus (10/71), september (13/71) en oktober (11/71). In tabel B6.1 staat het moment van de vandalistische brandstichtingen precies weergegeven.¹²⁴

¹²⁴ Zie bijlage 6.

5.3.7 Object van de brandstichting

De vandalistische brandstichters stichten voornamelijk brand aan een materieel object en niet aan personen (41/45). De eigenaar van deze objecten is voor hen meestal onbekend (38/45). De vandalistische branden zijn dan ook meestal gesticht aan een willekeurig gekozen object (53/70). In tabel 5.12 wordt een overzicht gegeven van de objecten van de brandstichtingen.¹²⁵ Onder overige doelwitten vallen onder andere: losliggende materialen in de openbare ruimte, bankjes, autobanden, hout en dergelijke.

Tabel 5.12: Verdeling naar object van de brandstichtingen

Object	N
Woning	19
Voertuig	12
Boschage	10
Container	7
School(terrein)	4
Leegstaand pand	4
Openbaar speeltoestel	2
Bedrijfspan	1
Schuur	1
Overige doelwitten	11
Totaal	71

Twee broertjes van respectievelijk 16 en 14 jaar hebben 's nachts samen met een vriendin vernielingen aangericht, waarbij ze ook een personen-auto die ze toevallig tegenkwamen, in brand hebben gestoken. Deze auto raakte hierbij zwaar beschadigd.

5.3.8 Intoxicatie ten tijde van het delict

De meeste vandalistische brandstichters zijn niet onder invloed ten tijde van het delict (26/39). Negen brandstichters zijn onder invloed van alcohol en vier onder invloed van alcohol in combinatie met softdrugs (zie tabel 5.13). Harddrugintoxicatie ten tijde van het delict komt niet voor.

¹²⁵ Deze indeling is gebaseerd op die van Schoenmakers e.a. (2012).

Tabel 5.13: Brandstichtingen onder invloed van alcohol of softdrugs

Alcohol	N	Softdrugs	N
Nee	46	Nee	63
Ja	18	Ja	4
Onbekend	7	Onbekend	4
Totaal	71	Totaal	71

5.3.9 Gevaarlijkheid en slachtoffers

De meeste brandstichtingen die door vandalistische brandstichters worden gepleegd, leveren gevaar op voor goederen en geen gevaar voor personen (51/71). Uit §5.3.7 blijkt al dat de brandstichtingen meestal gericht zijn op goederen. Het kan hierbij echter wel gaan om persoonlijke eigendommen. In 47 van de 71 brandstichtingen is er dan ook sprake van een slachtoffer dat schade heeft opgelopen. Meestal is dit een onbekende (33/47). In de veertien gevallen gaat het om bekenden of kennissen van de brandstichter.

5.3.10 Postdelict gedrag

Bij 27 van de 71 brandstichtingen blijft de dader op de plaats delict om te kijken naar de brand. In nog eens vijftien gevallen keert de dader later terug naar de plaats delict. Daarnaast valt op dat vandalistische brandstichters nauwelijks een actieve rol spelen bij de nasleep van de brand. Slechts in twee gevallen meldt de vandalistische brandstichter de brand zelf en in één geval helpt de dader zelf met blussen.

5.4 Samenvattende conclusie

Vandalistische brandstichters maken het grootste deel uit van de onderzoekspopulatie. In dit hoofdstuk zijn algemene kenmerken van de brandstichtingen en karakteristieken van de daders in deze groep beschreven. Over het algemeen zijn vandalistische brandstichters jonge, autochtone jongens die in een groep brandstichten aan objecten zonder dat er sprake is van gevaar voor personen. De intelligentie is over het algemeen lager dan gemiddeld. Veel vanden wonen thuis bij hun ouders, waarbij zich frequent problemen in de gezinssituatie

voordoen. Vandalistische brandstichters gaan meestal naar school en hebben vrienden. Er is sprake van gedragsproblematiek en ADHD, gedragsstoornissen en pervasieve ontwikkelingsstoornissen op As I van de DSM. Over het algemeen functioneren vandalistische brandstichters goed; ze zijn in staat tot empathie, hebben goede sociale vaardigheden en geen problemen met middelengebruik. Vandalistische brandstichters gaan vooral impulsief te werk en stichten brand aan willekeurig gekozen objecten die vrij toegankelijk zijn. Woningen en voertuigen zijn belangrijke doelwitten van de brandstichting. Vandalistische brandstichters verplaatsen zich meestal te voet en gebruiken vaak brandversnellende middelen. Deze brandversnellers worden meegenomen naar de plaats delict, die meestal in een woonwijk is gelegen. De branden worden voornamelijk in de avonduren of de vroege ochtenduren gesticht, op donderdag of zondag, en er is een piek te zien in de maanden augustus tot en met oktober. Vandalistische brandstichters zijn meestal niet onder invloed van middelen ten tijde van de brandstichting.

Gestoorde brandstichting

Gestoorde brandstichters vormen met 28 van de 100 geanalyseerde dossiers de op één na grootste groep in het onderzoek. Brandstichters zijn ingedeeld in deze groep op basis van motief, al dan niet in combinatie met aanwezige DSM-classificaties, en in mindere mate op basis van leeftijd en geslacht. Indien sprake was van brandstichting als zelfmoordpoging of brandstichting begaan onder invloed van een psychose of waan, valt men automatisch in deze categorie. Brandstichters die de brand stichten als een ‘cry for help’ in combinatie met een DSM-classificatie, vallen ook in deze categorie. Verder zijn vrouwen en 30-plussers in deze categorie ondergebracht indien ze duidelijk een gestoordheid lieten zien (in de vorm van een DSM-diagnose of een bizar delict).¹²⁶ In dit hoofdstuk worden allereerst de daderkenmerken van gestoorde brandstichters besproken, vervolgens wordt een casus beschreven en daarna wordt ingegaan op de karakteristieken van de daad. Er wordt afgesloten met een samenvattende conclusie.

6.1 De gestoorde brandstichter

6.1.1 Sociale karakteristieken

Demografische gegevens

Van de 28 gestoorde brandstichters zijn er negen vrouw. De leeftijd varieert van 15 tot en met 60 jaar en gemiddeld zijn de gestoorde brandstichters 33,4 jaar oud. Twintig brandstichters hebben de Nederlandse nationaliteit, van wie twee daarnaast nog een andere nationaliteit bezitten. De overige acht gestoorde brandstichters hebben elk een andere nationaliteit, variërend van Europees (Duitse of Poolse) tot Afrikaans (Angolese en Soedanese). De culturele achtergrond is dan ook gevarieerd, hoewel in twintig gevallen de Nederlandse cultuur wel de (belangrijkste) cultuur is waarbinnen men is opgegroeid.

¹²⁶ Zie bijlage 5.

De meerderheid van de gestoorde brandstichters heeft geen relatie (21/26), twee brandstichters zijn getrouwd en één woont samen. De andere twee hebben een relatie maar wonen zelf nog bij hun ouders/verzorgers.

Het intelligentieniveau van de gestoorde brandstichters loopt uiteen van zwakbegaafd tot hoogbegaafd. De meerderheid zit echter onder het gemiddelde (zie tabel 6.1).

Tabel 6.1: Verdeling naar intelligentieniveau

Intelligentie	N
Zwakbegaafd	10
Beneden gemiddeld intelligent	3
Gemiddeld intelligent	10
Bovengemiddeld intelligent	1
Hoogbegaafd	1
Totaal	25

In tabel 6.2 staat een overzicht van de hoogste opleidingen die de gestoorde brandstichters hebben doorlopen en afgerond. Hieruit blijkt dat in de meeste gevallen enkel basisonderwijs is afgerond, daarnaast zijn er ook een aantal gevallen waarin vaak een middelbareschooldiploma niveau vmbo/mavo behaald. Slechts in twee gevallen is er na de middelbare school nog een vervolgopleiding afgerond.

Tabel 6.2: Verdeling naar hoogst genoten opleiding

Hoogst genoten opleiding	N
Geen	2
Basisonderwijs	11
Vmbo/mavo en soortgelijke opleidingen	8
Havo en soortgelijke opleidingen	1
Vwo, gymnasium en soortgelijke opleidingen	1
Mbo/mts en soortgelijke opleidingen	2
Totaal	25

Woonsituatie

Van de gestoorde brandstichters heeft het grootste deel een vast woonadres (18/28). Van 26 brandstichters is de specifieke woonsituatie bekend (zie tabel 6.3). Hieruit volgt dat van de brandstichters met een vast woonadres de helft zelfstandig woont, al komt samenwonen en thuis wonen bij één of beide ouders ook voor.

Tabel 6.3: Verdeling naar woonsituatie

Woonsituatie	N
Bij beide ouders	1
Bij één ouder	3
Zelfstandig	9
Samenwonend	3
Instelling	8
Zonder vaste woon- of verblijfplaats	2
Totaal	26

Gezinssituatie

De gestoorde brandstichters zijn voornamelijk opgegroeid bij beide ouders (18/26). In vijf gevallen woonde men het grootste gedeelte van de jeugd alleen bij moeder, in twee gevallen was sprake van een wisselende woonsituatie en in één geval groeide een brandstichter sinds zijn 4e jaar op in een internaat. Ten tijde van het delict leven één of beide ouders vaak nog (21/26). In zestien gevallen zijn de ouders nog samen en in tien gevallen zijn ze uit elkaar. Van de brandstichters uit gebroken gezinnen hebben er vier één of meerdere stiefouders gehad.

Problemen in de gezinssituatie komen vaak voor, slechts in vier van de negentien dossiers waarbij hierover informatie beschikbaar is, worden geen problemen gemeld. In de overige vijftien gevallen gaat het voornamelijk om mishandeling, verwaarlozing, seksueel misbruik en afwezigheid van ouder(s).

Een jonge vrouw van 21 met een borderline persoonlijkheidsstoornis sticht brand in een groot warenhuis door zelfmeegebrachte aanmaakblokjes met een aansteker aan te steken. Ze heeft een zeer problematische jeugd gehad met een alcoholistische, mishandelende en misbruikende vader.

Relaties en vriendschappen

Over het algemeen heeft men contact met ouders tot aan hun overlijden of tot aan het delict. In twaalf gevallen met beide ouders, in zes gevallen met alleen de moeder en in twee gevallen met alleen de vader. In vijf gevallen heeft men geen contact met de ouders (tot aan hun dood of tot aan het delict). Over het alge-

meen is de relatie met gezinsleden als matig of slecht te omschrijven (12/20). Van de vijf brandstichters die een partnerrelatie hebben, is deze goed in drie gevallen; in de overige twee gevallen is sprake van een slechte relatie.

De meerderheid van de gestoorde brandstichters heeft geen vrienden (17/26). Vijf hebben normale vrienden en vier gestoorde brandstichters gaan om met asociale vrienden. De behoefte aan vrienden lijkt wel aanwezig, zes van de zeven brandstichters zonder vrienden waarbij hierover iets bekend is, zouden wel graag vrienden hebben.

6.1.2 Gedragmatige karakteristieken

Dagbesteding en financiën

Slechts zeven gestoorde brandstichters hebben een dagbesteding: drie gaan naar school en vier hebben een baan. In veertien gevallen is men niet in staat tot arbeid vanwege een lichamelijke en/of verstandelijke handicap. Van degenen met betaald werk gaat het in drie gevallen om losse baantjes; slechts één gestoorde brandstichter had vast werk ten tijde van het delict. De werkenden functioneren over het algemeen niet naar tevredenheid op het werk. Verder heeft een groot deel van de gestoorde brandstichters schulden (9/17). In een deel van de gevallen worden de financiën door anderen beheerd (6/18).

Een jongen van 15 jaar heeft brandgesticht, waardoor een slachtoffer lichamelijk letsel heeft opgelopen. Hij was aan het rondspuiten met een brandbare stof en raakte daarbij het slachtoffer. Op school, op het werk en in de vrijetijdsbesteding ervaart de brandstichter problemen en er is nauwelijks sprake van enige structuur. Betrokkene heeft een oppositio-
neel-opstandige gedragsstoornis en er is sprake van zwakzinnigheid. Daarnaast is de impulsbeheersing gebrekkig en heeft hij moeite in het aangaan van relaties met anderen.

Gedragsproblematiek

In hun jeugd laten gestoorde brandstichters gedragsproblemen zien, zowel in de thuissituatie als op school. Voor het 12^e levensjaar is de gedragsproblematiek minder frequent en minder ernstig dan vanaf het 12^e levensjaar. Het aantal brandstichters zonder gedragsproblemen neemt af en het aantal ernstige gevallen neemt toe (zie tabel 6.4).

Tabel 6.4: Vergelijking van de gedragsproblemen vóór het 12^e levensjaar en vanaf het 12^e levensjaar

Gedragsproblemen	<12 N	12+ N
Geen gedragsproblemen	9	3
Gedragsproblematiek wordt genoemd maar, niet geconcretiseerd	0	4
Gedragsproblemen, geen gewelddadig gedrag	5	2
Gedragsproblemen (met of zonder geweldpleging) die geleid hebben tot ernstige problemen in de schoolsituatie en/of gezinssituatie	3	10
Zodanig ernstige gedragsproblemen (met of zonder geweldpleging) dat deze aanleiding vormden tot ondertoezichtstelling en/of uithuisplaatsing	2	2
Totaal	19	21

Op school laten gestoorde brandstichters vaak agressief en onhandelbaar gedrag zien (14/18), daarnaast spijbelen ze vaak (9/12). Ook zijn er cognitieve problemen op school (10/17).

Justitiële voorgeschiedenis

Vóór de huidige brandstichting zijn de gestoorde brandstichters vaak al eerder in contact geweest met politie en justitie. Slechts in negen gevallen zijn er geen formele justitiële contacten geweest. Van de overige negentien brandstichters zijn er vier niet eerder veroordeeld tot (voorwaardelijke) vrijheidsbeneming, in zes gevallen heeft men één of twee voorgaande (voorwaardelijke) veroordelingen tot vrijheidsbeneming, in nog eens zes gevallen gaat het om drie tot en met zeven eerdere veroordelingen of een eerdere tbs met voorwaarden en in drie gevallen is de gestoorde brandstichter acht of meer keer (voorwaardelijk) veroordeeld tot vrijheidsbeneming of is sprake van een eerdere tbs met dwangverpleging. Voor de overgrote meerderheid is het de eerste brandstichting (23/27). Geen van de al eerder veroordeelde brandstichters kan worden bestempeld als een zuivere brandstichter; in alle gevallen is sprake van andere delicten in de voorgeschiedenis.

6.1.3 Psychopathologische karakteristieken

Voorgeschiedenis

Zoals valt te verwachten, hebben de gestoorde brandstichters psychopathologische kenmerken in het verleden. Met betrekking tot de hulpverleningsgeschiedenis in het verleden bijvoorbeeld valt op dat alle gestoorde brandstichters in enige mate contact hebben gehad met een hulpverlenende instantie (zie tabel 6.5). Hierbij gaat het in het overgrote deel om meerdere klinische opnames, al dan niet vrijwillig (16/24).

Tabel 6.5: Verdeling naar hulpverleningsgeschiedenis

Eerdere hulpverleningscontacten	N
Vrijwillig en kortdurend contact met ambulante hulpverlenende instantie	2
Vrijwillig intensief contact met ambulante hulpverlenende instantie	4
Eenmaal (gedwongen) klinische opname	2
Meermalen (gedwongen) klinische opname	16
Totaal	24

Vaak is een psychiatrische As I-stoornis (*major mental disorder*) aanwezig (geweest) (14/23), en in zeven gevallen heeft de brandstichter kortdurende symptomen gehad die niet aan de criteria van een psychiatrische As I-stoornis voldoen. Ook persoonlijkheidsstoornissen in het verleden komen voor, in negen van de twintig dossiers met informatie hierover gaat het alleen om pathologische persoonlijkheidstrekken zonder dat daadwerkelijk een diagnose is gesteld, in vier gevallen is sprake van één (of meer) persoonlijkheidsstoornissen volgens de DSM, maar geen cluster B-persoonlijkheidsstoornis, en in nog eens vier gevallen van ten minste één persoonlijkheidsstoornis uit het cluster B.

Een Surinaamse vrouw van begin 30 is sinds haar 18e uitgebreid bekend in de psychiatrie vanwege meerdere opnames en behandelingen. Er is sprake van een chronische psychotische stoornis en de vrouw hoort continu stemmen. In haar kamer bij een psychiatrische instelling waar ze op dat moment verblijft, sticht ze brand als een wanhoopsdaad. 'Het is niet dat ik niet wil leven, maar ik wil graag hulp hebben. Ik wil van die stemmen af.'

Actueel

Naast psychopathologie in de voorgeschiedenis hebben gestoorde brandstichters ook actuele psychiatrische diagnoses. Slechts in één geval is er geen DSM-classificatie op As I of As II gesteld, de overige DSM-classificaties staan weergegeven in tabel 6.6.

Tabel 6.6: Verdeling naar DSM-classificatie op As I en/of As II

DSM-classificatie	N
Geen classificatie	1
Sprake van een As I-classificatie, maar geen As II-classificatie	9
Sprake van een As II-classificatie, maar geen As I-classificatie	2
Zowel een As I- als een As II-classificatie	13
Totaal	25

Uit tabel 6.6 blijkt dat 22 gestoorde brandstichters een diagnose op As I hebben. Hierbij gaat het vooral om schizofrenie en andere psychotische stoornissen, aan een middel gebonden stoornissen, stemmingsstoornissen en angststoornissen. Daarnaast hebben vijftien brandstichters een diagnose op As II, waarbij zwakzinnigheid, de borderline persoonlijkheidsstoornis en de persoonlijkheidsstoornis niet anderszins omschreven op de voorgrond staan.

Een jongeman van voor in de twintig heeft meermalen brandgesticht in de instelling waar hij verbleef. Hij wilde daar weg en wilde dat door middel van brand bewerkstelligen; daarnaast uitte hij zijn woede over de beperkingen die hem werden opgelegd. Hij is ernstig verstandelijk beperkt en er is sprake van schizofrenie en antisociaal gedrag.

De gestoorde brandstichters laten een grote mate van impulsiviteit zien (20/28). In twaalf gevallen is er zelfs ernstig en/of frequent controleverlies over impulsen. Het empathisch vermogen is laag (15/25), in zeven gevallen is empathie slechts beperkt aanwezig, in nog eens zeven gevallen zeer beperkt en één gestoorde brandstichter toont geen enkele empathie en medeleven. Daar komt bij dat de vijandigheid over het algemeen groot is. Slechts in twee van de twintig dossiers met gegevens hierover is er geen vijandigheid aanwezig. Zie tabel 6.7 voor de mate en aard van de vijandigheid onder de gestoorde brandstichters.

Tabel 6.7: Verdeling naar aard en mate van vijandigheid

Vijandigheid	N
Afwezigheid van vijandigheid	2
Reageert met passief verzet en irritatie	4
Verbale agressie en/of heftige oppositionaliteit	6
Fysiek agressief gedrag	8
Totaal	20

Over de sociale vaardigheden kan opgemerkt worden dat gestoorde brandstichters over het algemeen problemen hebben in interpersoonlijk contact. Slechts een klein deel van hen is in staat op een aanvaardbare en bevredigende manier contact met anderen te onderhouden (5/24). Een belangrijk deel raakt soms in de problemen door een gebrek aan sociale vaardigheden (8/24) en een groot aantal gestoorde brandstichters is niet in staat op een aanvaardbare manier relaties met anderen te onderhouden (11/24). Het sociale netwerk is dan ook over het algemeen beperkt (12/27). Slechts in twee gevallen had de brandstichter waarschijnlijk voldoende steun uit het sociale netwerk. In dertien gevallen was het sociale netwerk afwezig en/of ontoereikend.

Een Iraanse vrouw van achter in de 50 die al ruim tien jaar in Nederland woont, spreekt nauwelijks Nederlands en heeft weinig sociale contacten. Ze leeft geïsoleerd en velen van haar familie zijn vermoord of ze heeft er geen contact mee. Nadat ze via de telefoon had gehoord dat familieleden van haar vermoord waren en dat de geplande familiebijeenkomst na al die jaren niet kon doorgaan, zag ze het niet meer zitten en stichtte ze brand in haar eigen woning om suïcide te plegen.

De meerderheid heeft in enige mate tekortkomingen op het gebied van zelfredzaamheid (19/20). Slechts één brandstichter is voldoende in staat om de essentiële dagelijkse levensstaken te vervullen en laat geen problemen zien op het gebied van zelfredzaamheid. De tekortkomingen leiden vaak tot problemen met de omgeving (11/20) of zelfs tot ernstige problemen voor de veiligheid en gezondheid van de brandstichter zelf en/of diens omgeving (3/20). De wijze waarop men omgaat met stressvolle situaties en problemen, de coping, is weergegeven in tabel 6.8. Opvallend is dat geen enkele gestoorde brandstichter over goede copingvaardigheden beschikt en dat de coping vooral onvoldoende en inadequaat is.

Tabel 6.8: Verdeling naar copingvaardigheden

Coping	N
Copingvaardigheden gering, bij stabiele omstandigheden voldoende	4
Onvoldoende/inadequate copingvaardigheden	12
Onvoldoende/inadequate copingvaardigheden waardoor stabiliteitsproblemen en een chronisch gevoel van boosheid ontstaan	10
Totaal	26

Een duidelijk voorbeeld van een slechte coping met brandstichting als resultaat is een brand gesticht door een vrouw van eind twintig. Haar vriend wordt opgepakt door de politie en ze steekt een bankje buiten het politiebureau in brand. De psychiater zegt hierover: 'Er was sprake van een stressvol moment, waarbij haar vriend werd opgepakt, in combinatie met alcoholgebruik, wat de prikkelrempel voor stress nog meer verlaagde. Door het stressvolle karakter van de situatie waarin zij zich bevond, verviel zij in onaangepast en oppositioneel gedrag met uiteindelijk verzet en de brandstichting tot gevolg.'

Het zelfvertrouwen is over het algemeen laag (11/13), in twee gevallen is het zelfvertrouwen gemiddeld. Het geweten is onvoldoende ontwikkeld (11/14) en de denkpatronen die men heeft, vormen een criminogene risicofactor (12/14). Daarnaast vormt het emotionele welzijn van gestoorde brandstichters een andere belangrijke criminogene risicofactor (13/13).

Middelengebruik

Over het algemeen kan gesteld worden dat middelengebruik in de meerderheid van de gevallen geen problemen oplevert. Van de problemen die worden ervaren, is alcohol het middel dat de meeste problemen geeft. Vijftien brandstichters laten geen of slechts incidenteel problematisch alcoholgebruik zien, terwijl tien brandstichters langer durende of ernstige problemen met het gebruik van alcohol hebben. Voor softdrugs geldt dat zeventien brandstichters geen of incidentele problemen hebben; langer durende en ernstige problemen met gebruik komen bij zeven brandstichters voor. Harddruggebruik is nog weer zeldzamer. De meerderheid heeft geen problemen hiermee (21/26). Langer durende en ernstige problemen komen bij vijf brandstichters voor.

6.1.4 Motieven en houding ten opzichte van het delict

Zoals verwacht, handelen een groot aantal brandstichters vanuit een zelfmoordpoging of is hun brand bevorderd door een psychose of waan (12/25). Daarnaast gebruiken brandstichters de brand als een manier om aandacht te krijgen; in zeven gevallen is de brand een ‘cry for help’, in vijf gevallen handelen ze uit woede of boosheid en eenmaal is er sprake van een financieel motief.

Een Oost-Europese man die sinds een aantal jaar in Nederland verblijft heeft brand gesticht in zijn kamer in het asielzoekerscentrum. Met betrekking tot het motief geeft hij aan: ‘Ik ben helemaal in de war. Ik wil dood. Ik heb al drie keer geprobeerd om mijzelf dood te maken (...) Ik weet nog dat ik op bed lag en de kamerdeur op slot had gedraaid. Ik heb toen met mijn aansteker het laken van mijn bed in de brand gestoken. Ik wilde dood. Ik had ook ramen en deuren en de brandmelder afgeplakt zodat het alarm niet af zou gaan. Ik wilde namelijk niet dat iemand mij ging redden.’

Voor wat betreft de verantwoordelijkheid die men neemt voor de brandstichting, kan gesteld worden dat de psychotische brandstichters over het algemeen het delict volledig of grotendeels erkennen (13/28). Vijf brandstichters nemen slechts ten dele hun verantwoordelijkheid en schuiven verantwoordelijkheid af op de omstandigheden. In zeven gevallen toont men zich oppervlakkig en is sprake van een ontkennende houding, in drie gevallen wordt het delict ook daadwerkelijk ontkend. Bij tien brandstichters spelen suïcidale gedachten ten tijde van het delict een rol (10/27).

6.2 Casusbeschrijving

Op basis van de onderzochte strafdossiers en praktijkinformatie uit de interviews wordt in deze paragraaf een prototype geschetst van een gestoorde brandstichter en diens brandstichting.

Casus Willem

Willem is een alleenstaande man van 52. Hij heeft een zeer lage intelligentie en heeft alleen basisonderwijs gevolgd. Momenteel werkt hij niet vanwege zijn psychiatrische problemen. Willem heeft een lange psychiatrische geschiedenis en is sinds enkele jaren met een rechterlijke machtiging opgenomen in een psychiatrische instelling. Al geruime tijd heeft hij psychotische klachten en ervaart hij gevoelens van angst. In het verleden is Willem gediagnosticeerd met paranoïde schizofrenie en een persoonlijkheidsstoornis niet anderszins omschreven. Zijn persoonlijkheid kenmerkt zich door antisociale, borderline en narcistische trekken, wat vooral tot uiting komt in externaliserend gedrag. Dit houdt in dat Willem verantwoordelijkheden voor en oorzaken van problemen buiten zichzelf legt. Vaak ervaart hij auditieve hallucinaties, de stemmen die hij hoort geven hem meestal opdrachten. Hoewel hij medicatie hiervoor krijgt, verdwijnen deze stemmen niet volledig. Willem is vaker in aanraking geweest met justitie en heeft enkele voorwaardelijke veroordelingen tot vrijheidsbeneming gekregen.

Willem is opgegroeid in een problematisch gezin. Zijn jeugd wordt gekenmerkt door pedagogische en affectieve verwaarlozing, daarnaast is hij als kind meerdere malen seksueel misbruikt, zowel door zijn vader als door twee leraren. Wanneer Willem te horen krijgt dat hij binnen de psychiatrische instelling wellicht naar een meer open afdeling zal worden overgeplaatst, schrikt hij. Veranderingen vindt hij moeilijk en deze kunnen een paniektostand veroorzaken. In paniek verlaat Willem de instelling en keert terug naar zijn eigen woning. Hij drinkt flink wat alcohol en onder invloed van stemmen sticht hij vervolgens brand aan zijn eigen woning. Met een fles spiritus die hij in huis heeft, steekt hij de gordijnen in de woonkamer in brand, wat gevaar oplevert voor zichzelf maar ook voor de andere bewoners in de flat. Gelukkig zorgt het tijdstip van de brand (rond 18:00 uur) ervoor dat de brand snel ontdekt wordt door omwonenden. Wanneer hij wordt aangehouden is Willem duidelijk psychotisch, hij vertelt dat hij brand heeft gesticht omdat dit moest en maakt een onsamenhangende indruk in woord en gedrag. Hij wordt door een psychiater en een psycholoog pro Justitia onderzocht en hieruit volgt dat sprake is van een chronische posttraumatische stressstoornis en schizofrenie van het paranoïde type. Daarnaast worden een borderline persoonlijkheidsstoornis en zwakbegaafdheid gediagnosticeerd. Willem handelt zeer impulsief, heeft moeite met sociale contacten en heeft een zeer beperkt sociaal netwerk. Daarnaast is zijn zelfredzaamheid nihil en gaat hij niet goed om met stresserende omstandigheden, wat ook wel blijkt uit het feit dat hij de brand heeft gesticht uit paniek om een nieuwe

situatie. De rapporteurs beoordelen Willems toerekeningsvatbaarheid als sterk verminderd en het gevaar op herhaling achten zij groot. Geadviseerd wordt dan ook om tbs met voorwaarden op te leggen. Deze maatregel wordt daadwerkelijk opgelegd, naast een gevangenisstraf van acht maanden.

6.3 De gestoorde brandstichting

6.3.1 Het delict en de afdoening

In totaal hebben de 28 gestoorde brandstichters 30 branden gesticht op 28 plaatsen delict.¹²⁷ De overgrote meerderheid van de brandstichters heeft eenmalig brandgesticht (26/28), twee brandstichters hebben tweemaal brandgesticht (2/28). In alle gevallen is brandstichting het indexdelict (28/28).

De meeste brandstichters zijn ambulant pro Justitia onderzocht (23/28), hierbij ging het om negen monodisciplinaire en veertien multidisciplinaire onderzoeken. Het recidiverisico is over het algemeen groot (zie tabel 6.9).

Tabel 6.9: Verdeling naar recidiverisico

Recidiverisico	N
Niet in te schatten	2
Gering	5
Middel	3
Groot	13
Totaal	23

De toerekeningsvatbaarheid is over het algemeen gereduceerd (18/23). Bij vijf brandstichters is de toerekeningsvatbaarheid enigszins verminderd, in acht rapporten is deze verminderd en in vijf rapporten sterk verminderd. In nog eens vijf rapporten is er sprake van ontoerekeningsvatbaarheid. In 21 dossiers is bekend welk juridisch advies aan de rechter werd gegeven. Vooral het stellen van een bijzondere voorwaarde werd geadviseerd (14/21), daarnaast werd geadviseerd tot het opleggen van tbs met voorwaarden (2/21), tbs met dwangverpleging (2/21) en een strafrechtelijke last tot plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis (3/21). Gestoorde brandstichters worden vooral door de meervoudige strafkamer berecht (23/28), in enkele gevallen komen hun zaken voor de

¹²⁷ Het feit dat er minder plaatsen delict zijn dan brandstichtingen, wordt verklaard doordat brandstichters vaker brandstichtten op dezelfde plaats delict.

politierechter (5/28). In de meeste strafzaken wordt opzettelijke brandstichting met gevaar voor personen al dan niet in combinatie met gevaar voor goederen bewezen verklaard (19/28). Vaak volgt er een vonnis waarbij een bijzondere voorwaarde wordt gesteld bij het voorwaardelijke strafdeel (12/28). In vijf gevallen wordt men ontslagen van alle rechtsvervolging. Drie brandstichters worden vervolgens geplaatst in een psychiatrisch ziekenhuis, één krijgt een tbs met dwangverpleging opgelegd. Van de overige brandstichters krijgen er twee een tbs met voorwaarden opgelegd en in twee gevallen wordt een tbs met dwangverpleging opgelegd. De gemiddelde totale detentieduur is 5,2 maanden, gemiddeld wordt 2,1 maanden voorwaardelijke detentie opgelegd.

Een 34-jarige man van Turkse afkomst is gediagnosticeerd met paranoïde schizofrenie. Tijdens een psychotische episode sticht hij brand in zijn eigen woning door de zitbank met behulp van een brandversnellend middel aan te steken. De man is volledig ontoerekeningsvatbaar, wordt ontslagen van rechtsvervolging en geplaatst in een psychiatrisch ziekenhuis.

6.3.2 Mate van delictplanning

De meeste brandstichters gaan impulsief te werk (zie tabel 6.10).

Tabel 6.10: Verdeling naar mate van delictplanning

Delictplanning	N
Impulsief	21
Gepland	5
Totaal	26

Dit is ook terug te zien in de mate van oriëntatie vooraf; bij de meeste brandstichtingen oriënteren de brandstichters zich niet op de omgeving voordat ze de brand stichten (24/26).

6.3.3 Wijze van brandstichting

Ook met betrekking tot gestoorde brandstichters is het model van Canter en Fritzton (1998, zie §3.3.1) onderzocht. De meeste brandstichters stichten expressief brand, die gericht is op een persoon (14/27), wat overeenstemt met de hoge suïcidaliteit onder de gestoorde brandstichters. In tabel 6.11 staat deze verdeling weergegeven.

Tabel 6.11: Verdeling naar motief en doel van de brandstichting

Motief en doel	N
Expressief en persoonsgeoriënteerd	14
Instrumenteel en persoonsgeoriënteerd	4
Instrumenteel en objectgeoriënteerd	2
Expressief en objectgeoriënteerd	7
Totaal	27

In de meeste gevallen woont of werkt de brandstichter in het pand of op de plaats waar hij brandsticht (21/30). In dat geval heeft de dader zich dus op een gepermitteerde wijze toegang verschaft. Zie tabel 6.12 voor een overzicht met betrekking tot de manier waarop men toegang krijgt tot de plaats delict.

Tabel 6.12: Verdeling naar wijze van toegangverscaffing

Toegang tot plaats delict	N
Vrij toegankelijk	4
Door onbeveiligde deur of raam	1
Met geweld binnengedrongen	1
Dader woonde/werkte in het pand	21
Door slachtoffer of derden binnengelaten	3
Totaal	30

In ongeveer de helft van de brandstichtingen wordt gebruikgemaakt van een brandversnellend middel (14/30), dat slechts in drie gevallen van tevoren wordt meegebracht naar de plaats delict. Brandgeleiders worden veel minder gebruikt (5/30) en worden ook nauwelijks meegebracht naar de plaats delict (1/5). Op de plaats delict worden geen brandvertragende middelen gezien en ook geen spoor van brandbaar materiaal. In het merendeel van de brandstichtingen gaat het om één brandhaard (21/29).

Een man van 19 sticht brand op het terrein van een psychiatrische instelling. De reden hiervoor lijkt woede en boosheid over de behandeling. De dader is gediagnosticeerd met cannabisafhankelijkheid en een depressieve stoornis. De brand is op één plaats ontstaan en bij de plaats delict zijn sporen van een vluchtige stof aangetroffen. Tevens is een jerrycan gevonden in de struiken.

Gestoorde brandstichters handelen over het algemeen alleen (26/28), de meeste gestoorde brandstichtingen worden dan ook door slechts één dader gepleegd (28/30). In twee gevallen is sprake van een mededader, maar geen vaste onderlinge rolverdeling.

Bij de brandstichtingen gepleegd door gestoorde brandstichters wordt over het algemeen geen moeite gedaan om ontdekking te voorkomen. In slechts vijf gevallen is getracht de ontdekking van de brand te voorkomen of te vertragen (5/30) en bij geen enkele brandstichting heeft de brandstichter maatregelen getroffen om herkenning te voorkomen.

6.3.4 Locatie

De meeste branden worden gesticht in een woonwijk (17/30). Daarnaast worden branden gesticht buiten de bebouwde kom (6/30), op een bedrijventerrein (4/30) en in het centrum van een dorp of stad (3/30). De specifieke locatie van de ontsteking is meestal binnen (28/30), de ontstekingsbron is dan ook in de meeste gevallen niet zichtbaar vanaf de openbare weg (28/30).

6.3.5 Reisgedrag en afstand

In het merendeel van de gestoorde brandstichtingen heeft de brandstichter zich niet verplaatst (22/30). Vijfmaal is men te voet naar de plaats delict gegaan, tweemaal heeft men de auto gebruikt als vervoermiddel en bij één brandstichting kwam de dader op de fiets. Aangezien de dader zich in veel brandstichtingen niet verplaatst heeft, is de gemiddelde afgelegde afstand klein, namelijk drie kilometer. De grootste afstand die is afgelegd is bijna 32 kilometer.

6.3.6 Moment van de brandstichting

In juli en november vinden de meeste gestoorde brandstichtingen plaats. Wel valt op dat over het algemeen de branden redelijk zijn verdeeld over de verschillende maanden. Ook wat betreft de dagen waarop brand wordt gesticht, zijn er niet echt uitschieters zichtbaar. Al kan wel opgemerkt worden dat op zaterdag en zondag de minste branden gesticht worden. Het beeld dat naar voren komt met betrekking tot het tijdstip van de brandstichtingen is evenmin eenduidig. Het lijkt aardig verdeeld over de dag, al wordt in de ochtend tussen 3 en 9 uur weinig brandgesticht. In tabel B6.2 staat precies weergegeven in welke maand, op welke dag en op welk tijdstip de branden worden gesticht.¹²⁸

6.3.7 Object van de brandstichting

De meeste gestoorde brandstichters willen met hun brand iemand (vaak zichzelf) persoonlijk treffen (17/27), in een minderheid van de gevallen is de brand uitsluitend gericht op een materiële zaak (10/27). Vaak is de verdachte zelf eigenaar of huurder van het object dat in brand wordt gestoken (14/28). In vijf gevallen richt de brandstichter zich op objecten die van familie, vrienden of bekenden zijn en in negen gevallen is de eigenaar onbekend. De meeste brandstichtingen vinden plaats aan specifiek gekozen objecten (21/30). In negen brandstichtingen wordt het object willekeurig gekozen (9/30). Meestal vindt de brandstichting plaats in een woning (14/30) of een openbaar gebouw (13/30) (zie tabel 6.13).

Tabel 6.13: Verdeling naar object van de brandstichtingen

Object	N
Woning	14
Openbaar gebouw	13
Container	1
Bedrijfspand	1
Overige doelwitten	1
Totaal	30

¹²⁸ Zie bijlage 6.

Een vrouw van 40 jaar, die lijdt aan paranoïde schizofrenie en zwakzinnigheid, heeft met een brandversneller en papier via de brievenbus brandgesticht aan het huis van haar buurman. Ze verkeerde in de waan dat haar buurman haar continu uitlachte en door de brandstichting wilde ze dit bestraffen.

6.3.8 Intoxicatie ten tijde van het delict

Ongeveer de helft van de gestoorde brandstichters is onder invloed ten tijde van het delict (13/25), meestal van alcohol (8/25). Naast de intoxicatie van de daders, geeft tabel 6.14 weer in welke mate de brandstichtingen zijn gepleegd onder invloed van verschillende middelen.

Tabel 6.14: Brandstichtingen onder invloed van alcohol, softdrugs of harddrugs gepleegd

Alcohol	N	Softdrugs	N	Harddrugs	N
Nee	16	Nee	21	Nee	27
Ja	11	Ja	4	Ja	2
Onbekend	3	Onbekend	5	Onbekend	1
Totaal	30	Totaal	30	Totaal	30

6.3.9 Gevaarlijkheid van de brand

De meeste gestoorde brandstichtingen leveren gevaar op voor personen, waarbij zelfs sprake is van levensgevaar (22/30). In twee gevallen is sprake van daadwerkelijk lichamelijk letsel.

Bij een groot deel van de brandstichtingen is sprake van een duidelijk slachtoffer (20/30); hierbij gaat het voornamelijk om de brandstichter zelf (14/20). Daarnaast zijn familieleden, (ex-)partners en vrienden of bekenden doelwit (3/20).

6.3.10 Postdelict gedrag

Bij tien brandstichtingen blijft de gestoorde brandstichter op de plaats delict om te kijken naar de brand, in veertien gevallen verlaat de brandstichter de plaats delict. Vrijwel geen gestoorde brandstichters keert later terug naar de plaats delict (1/29). In enkele gevallen speelt de dader een actieve rol bij de brand (6/30). Hierbij gaat het voornamelijk om het meehelpen met blussen (4/30).

6.4 Samenvattende conclusie

Gestoorde brandstichters vormen de op één na grootste groep in de onderzoekspopulatie. Uit het hierboven gegeven overzicht van daad- en daderkenmerken blijkt dat gestoorde brandstichters over het algemeen mannen in de 30 zijn, die geen relatie hebben en gemiddeld intelligent zijn. In de meeste gevallen is enkel basisonderwijs gevolgd. Verder groeien gestoorde brandstichters vaak op bij beide ouders, maar is de gezinssituatie problematisch. Meestal heeft men geen vrienden en een dagbesteding is vaak afwezig. Eerdere veroordelingen komen frequent voor. Psychiatrische diagnoses staan op de voorgrond. In het verleden is men vaak meermalen opgenomen geweest en vrijwel alle gestoorde brandstichters hebben een huidige DSM-classificatie. Andere psychopathologische kenmerken zijn: grote impulsiviteit, beperkte empathie, vijandigheid, interpersoonlijke problemen, tekortkomingen op het gebied van zelfredzaamheid en inadequate coping. De populatie gestoorde brandstichters kenmerkt zich verder door een ruime mate van verminderde toerekeningsvatbaarheid, een groot recidiverisico en de oplegging van maatregelen.

De branden worden voornamelijk impulsief gesticht en de brand richt zich op het persoonlijk treffen van iemand. Meestal richt de gestoorde brandstichter de brand op zichzelf, vanuit een psychose of suïcidaliteit. De eigen woning is vaak het doelwit, waarbij gevaar voor personen ontstaat. Hierdoor reizen gestoorde brandstichters vaak niet naar de plaats delict. De helft van de gestoorde brandstichters maakt gebruik van brandversnellende middelen. Ze handelen alleen en in de helft van de gevallen is men onder invloed van een middel ten tijde van het delict. Een deel van de gestoorde brandstichters blijft op de plaats delict, soms om de brand te blussen.

Brandstichting als relatiedelict

In elf van de geanalyseerde dossiers kan de brandstichting beschreven worden als een relatiedelict. Met deze omschrijving wordt bedoeld op het feit dat de brandstichting plaatsvindt in de relationele sfeer. De relationele sfeer wordt in dit geval ruimer opgevat dan enkel de partnerrelatie. Elke relatie die men met een ander heeft valt hieronder, denk bijvoorbeeld aan werknemer-werkgever of burens. Brandstichters zijn in deze categorie ingedeeld als de brand zich specifiek richt op een bekende met wie de relatie verstoord is en het ‘terugpakken’ van deze bekende mogelijk als motief meespeelt.¹²⁹ Wederom zullen eerst de kenmerken van deze daders worden besproken, vervolgens wordt een casus beschreven om een beeld te schetsen van deze groep en daarna komen de karakteristieken van de daad aan bod. Er wordt afgesloten met een samenvattende conclusie.

Vooraf dient nog wel opgemerkt te worden dat de groep van relationele brandstichters met elf personen een stuk kleiner is dan de groep van vandalistische of gestoorde brandstichters (zie hoofdstukken 5 en 6). Dit heeft implicaties voor de generaliseerbaarheid van de hierna besproken kenmerken.

7.1 De relationele brandstichter

7.1.1 Sociale karakteristieken

Demografische gegevens

Relationele brandstichters zijn vrijwel allemaal man (10/11). De leeftijd varieert van 15 tot en met 47 jaar, waarbij men gemiddeld 29,4 jaar oud is. Alle brandstichters hebben de Nederlandse nationaliteit en zijn opgegroeid met de Nederlandse cultuur. Ongeveer de helft van de relationele brandstichters is

¹²⁹ Zie bijlage 5.

single (6/11), de overige vijf brandstichters wonen samen (2/11) of hebben een latrelatie (3/11).

De meeste relationele brandstichters zijn gemiddeld of beneden gemiddeld intelligent (zie tabel 7.1).

Tabel 7.1: Verdeling naar intelligentieniveau

Intelligentie	N
Zwakbegaafd	2
Beneden gemiddeld intelligent	3
Gemiddeld intelligent	3
Bovengemiddeld intelligent	1
Totaal	9

Vier brandstichters zijn nog schoolgaand, waardoor de hoogst genoten opleiding in hun geval enkel basisonderwijs is. De verwachting is dat ze hun verdere opleiding nog afmaken, waardoor de hoogst genoten opleiding in de toekomst zal toenemen (zie tabel 7.2).

Tabel 7.2: Verdeling naar hoogst genoten opleiding

Hoogst genoten opleiding	N
Basisonderwijs	4
Vmbo/mavo en soortgelijke opleidingen	2
Vwo, gymnasium en soortgelijke opleidingen	1
Mbo/mts en soortgelijke opleidingen	2
Totaal	9

Woonsituatie

De meeste brandstichters hebben een vast woonadres (9/11). In het merendeel gaat het hierbij om een woning waar men zelfstandig woont (zie tabel 7.3).

Tabel 7.3: Verdeling naar woonsituatie

Woonsituatie	N
Beide ouders	2
Zelfstandig	6
Samenwonend	2
Instelling	1
Totaal	11

Gezinssituatie

De meerderheid van de brandstichters is voor het grootste gedeelte van zijn of haar jeugd opgegroeid bij beide ouders (8/10). Over het algemeen zijn de ouders ook nog samen (7/8). Slechts in één geval zijn de ouders uit elkaar en heeft men een stiefouder gehad. Ten tijde van het delict leven beide ouders (6/9) of ten minste de moeder (3/9) nog.

In de jeugd komen problemen in de gezinssituatie frequent voor (7/10). Hierbij gaat het vooral om mishandeling en emotionele verwaarlozing. Afwezigheid van de ouders is uitzonderlijk, evenals financiële problemen en alcoholproblematiek.

Relaties en vriendschappen

Vrijwel alle brandstichters hebben contact met hun ouders ten tijde van het delict of tot aan hun overlijden (9/10), de relatie met gezinsleden is dan ook over het algemeen goed (5/8). Eén brandstichter heeft een matige relatie met zijn gezinsleden en in twee gevallen is de relatie slecht te noemen. De vijf brandstichters die een romantische relatie hebben, noemen deze allemaal goed.

De meeste brandstichters hebben vrienden ten tijde van het delict (10/11). Deze vriendschappen zijn even vaak stabiel als wisselend. In de helft van de gevallen is sprake van normale vrienden, de overige relationele brandstichters hebben asociale vrienden.

7.1.2 Gedragmatige karakteristieken

Dagbesteding en financiën

De meeste relationele brandstichters hebben een bepaalde vorm van dagbesteding (7/10). Vier brandstichters gaan naar school en vijf brandstichters hebben een (bij)baan. In drie gevallen gaat het hier om vast werk, twee brandstichters hebben losse baantjes. Relationele brandstichters functioneren op het werk over het algemeen naar tevredenheid. In twee gevallen is men niet in staat tot arbeid vanwege een lichamelijke en/of verstandelijke handicap.

Alle relationele brandstichters beheren hun eigen financiën. Een aanzienlijk deel heeft schulden (4/9).

Een man van 28 jaar die brand wilde stichten aan een gebouw waarin een hulpverlenende instantie was gehuisvest, had ernstige financiële problemen en was het overzicht over zijn leven kwijt. De woede die hij hierover voelde, heeft hij gericht op externe doelen, met name op de hulpverlenende instantie, want daardoor had hij schulden (aldus de brandstichter). Aanvankelijk wilde hij het gebouw in brand steken maar hij werd hiervan weerhouden door de aanwezigheid van getuigen. Toen heeft hij maar brandgesticht aan een nabijgelegen clubhuis van de scouting.

Gedragsproblematiek

Vrijwel alle brandstichters hebben in de jeugd gedragsproblemen, zowel in de thuissituatie als op school. Deze gedragsproblemen zijn voor het 12^e levensjaar minder ernstig dan na het 12^e levensjaar (zie tabel 7.4).

Tabel 7.4: Verdeling van de gedragsproblemen vóór het 12^e levensjaar en vanaf het 12^e levensjaar

Gedragsproblemen	<12 N	12+ N
Geen gedragsproblemen	1	0
Gedragsproblematiek wordt genoemd, maar niet geconcretiseerd	2	0
Gedragsproblemen, geen gewelddadig gedrag	0	1
Gedragsproblemen (met of zonder geweldpleging) die geleid hebben tot ernstige problemen in de schoolsituatie en/of gezinssituatie	4	3
Zodanig ernstige gedragsproblemen (met of zonder geweldpleging) dat deze aanleiding vormden tot ondertoezichtstelling en/of uithuisplaatsing	0	3
Totaal	7	7

Er is ook specifiek gekeken naar agressief en onhandelbaar gedrag op school. Dit komt ook veelvuldig voor (6/7). Daarnaast hebben brandstichters cognitieve problemen op school (4/7).

Een jongeman van 20 stichtte brand aan zijn woning omdat hij de huur niet meer kon betalen en eruit gezet zou worden. Hier was hij erg boos over en hij wilde zijn huisgenoten en de huisbaas hiermee raken. Als kind was hij druk, gemakkelijk afgeleid en had hij concentratieproblemen. Hij loog, stal en werd van school gestuurd vanwege gedragsproblemen. Op 12-jarige leeftijd werd hij onder toezicht gesteld en vervolgens uit huis geplaatst.

Justitiële voorgeschiedenis

Slechts een klein deel van de relationele brandstichters heeft in het verleden al eerder één of twee (voorwaardelijke) veroordelingen tot vrijheidsbeneming gehad (3/11). Van de overige acht brandstichters hebben er vijf al wel eerdere formele justitiële contacten gehad, bijvoorbeeld een veroordeling tot een taakstraf of een boete. De drie brandstichters die al een eerdere (voorwaardelijke) veroordeling tot vrijheidsbeneming hebben gehad, hebben in alle gevallen andere delicten in de voorgeschiedenis; ze kunnen dus niet als zuivere brandstichters bestempeld worden. Dit komt ook overeen met het gegeven dat voor alle elf relationele brandstichters het huidige delict de eerste brandstichting is.

7.1.3 Psychopathologische karakteristieken

Voorgeschiedenis

Relationele brandstichters laten minder psychopathologie zien in het verleden dan bijvoorbeeld de gestoorde brandstichters (hoofdstuk 6). Wat betreft de hulpverleningsgeschiedenis is er nog wel vaak sprake van klinische opname(s) (4/9), maar gaat het in meerderheid om vrijwillig ambulant contact of geen hulpverleningscontact (5/9) (zie tabel 7.5).

Tabel 7.5: Verdeling naar hulpverleningsgeschiedenis

Eerdere hulpverleningscontacten	N
Geen eerder contact met hulpverlenende instantie	1
Vrijwillig en kortdurend contact met ambulante hulpverlenende instantie	1
Vrijwillig intensief contact met ambulante hulpverlenende instantie	3
Eenmaal (gedwongen) klinische opname	1
Meermalen (gedwongen) klinische opname	3
Totaal	9

Vooraf met betrekking tot een 'major mental disorder' en persoonlijkheidsstoornissen in het verleden valt op dat de meeste relationele brandstichters minder psychopathologie laten zien. Zo heeft de meerderheid nooit een psychiatrische As I-diagnose noch psychotische symptomen gehad (8/9). Slechts in één geval is sprake van kortdurende symptomen, die echter niet voldoen aan de criteria van een daadwerkelijke psychiatrische aandoening. Daarnaast is met

betrekking tot persoonlijkheidsstoornissen één geval bekend waarin sprake is van één of meer persoonlijkheidsstoornissen volgens de DSM, maar geen cluster B-persoonlijkheidsstoornis (1/6). In de overige vijf gevallen is alleen sprake van pathologische persoonlijkheidsstreken (2/6) of zijn er geen kenmerken van een persoonlijkheidsstoornis (3/6).

Actueel

Naast de voorgeschiedenis is ook gekeken naar actuele psychopathologische kenmerken van de relationele brandstichters. De meeste brandstichters hebben een actuele DSM-classificatie op As I en/of As II (8/9), slechts één brandstichter heeft geen DSM-classificatie (1/9). Zie tabel 7.6 voor de precieze DSM-classificaties.

Tabel 7.6: Verdeling naar DSM-classificatie op As I en/of As II

DSM-classificatie	N
Geen classificatie	1
Sprake van een As I-classificatie, maar geen As II-classificatie	3
Sprake van een As II-classificatie, maar geen As I-classificatie	1
Zowel een As I- als een As II-classificatie	4
Totaal	9

De meest voorkomende classificaties op As I zijn: aan een middel gebonden stoornissen, aandachtstekortstoornissen en gedragsstoornissen en pervasieve ontwikkelingsstoornissen. Op As II wordt men voornamelijk gediagnosticeerd met een antisociale persoonlijkheidsstoornis, zwakzinnigheid en de schizotypische persoonlijkheidsstoornis of de persoonlijkheidsstoornis niet anderszins omschreven.

Een man van in de 40 stichtte brand aan een auto van iemand die hem in zijn ogen financieel had gebruikt. Bij deze brandstichter is sprake van alcoholafhankelijkheid en een persoonlijkheidsstoornis niet anderszins omschreven. Kenmerken van deze persoonlijkheidsstoornis die hij laat zien, zijn: geringe frustratietolerantie, kwetsbaarheid, emotionele labiliteit, onstabiel zelfgevoel, theatraliteit, besluiteloosheid, afhankelijkheid en steun zoekend gedrag en preoccupatie met details.

De impulsiviteit van relationele brandstichters is over het algemeen ernstig tot zeer ernstig (7/11); slechts één brandstichter laat geen impulsief gedrag zien en in drie gevallen is men in staat om het handelen enigszins te controleren. De meeste brandstichters zijn in staat tot emotionele verbondenheid met anderen en empathie. Bij de meeste brandstichters is het empathisch vermogen goed of slechts in geringe mate beperkt (7/10). Bij twee brandstichters is empathie slechts in beperkte mate aanwezig en één brandstichter toont geen enkele empathie en medeleven. In tabel 7.7 is de vijandigheid van de relationele brandstichters weergegeven. Slechts in één geval is er geen sprake van vijandigheid. De vijandigheid in de overige gevallen varieert van passief-agressief tot fysiek agressief gedrag.

Tabel 7.7: Verdeling naar aard en mate van vijandigheid

Vijandigheid	N
Afwezigheid van vijandigheid	1
Reageert met passief verzet en irritatie	3
Verbale agressie en/of heftige oppositionaliteit	3
Fysiek agressief gedrag	1
Totaal	8

Drie brandstichters zijn in staat op een aanvaardbare en bevredigende manier contacten met anderen te onderhouden. Het merendeel raakt echter soms in de problemen door een gebrek aan sociale vaardigheden (7/11). Eén brandstichter is niet in staat om te komen tot betekenisvolle relaties met anderen. De problemen die relationele brandstichters vaak laten zien met betrekking tot sociale vaardigheden, worden ook gereflecteerd in het sociale netwerk waar de brandstichters deel van uitmaken. In twee gevallen is dit netwerk voldoende wat betreft omvang en steun die de brandstichter hieruit kan halen, in drie gevallen is er een sociaal netwerk dat de brandstichter waarschijnlijk voldoende steun kan bieden. De omvang van het sociale netwerk is in vijf gevallen beperkt en het is zelfs totaal afwezig bij één brandstichter.

Relationele brandstichters hebben over het algemeen vrij weinig problemen op het gebied van de zelfredzaamheid (4/9); slechts in drie gevallen levert een gebrek aan zelfredzaamheid problemen op met de omgeving.

De manier waarop de relationele brandstichters omgaan met problemen is over het algemeen onvoldoende (7/9). Hierdoor kunnen stabiliteitsproblemen ontstaan (zie tabel 7.8).

Tabel 7.8: Verdeling naar copingvaardigheden

Coping	N
Copingvaardigheden gering, bij stabiele omstandigheden voldoende	2
Onvoldoende/inadequate copingvaardigheden	5
Onvoldoende/inadequate copingvaardigheden waardoor stabiliteitsproblemen en een chronisch gevoel van boosheid ontstaan	2
Totaal	9

Het zelfvertrouwen van relationele brandstichters is niet hoog. In de helft van de gevallen heeft men een gemiddeld zelfvertrouwen (3/6) en in de andere helft is sprake van een laag zelfvertrouwen (3/6). Bij de meerderheid van de relationele brandstichters waarbij hierover informatie bekend is, is het geweten niet voldoende ontwikkeld (4/7). Daarnaast is emotioneel welzijn een criminogene risicofactor (4/5), net als de denkpatronen die relationele brandstichters hanteren (5/5).

Middelengebruik

Relationele brandstichters hebben vooral problemen met het gebruik van alcohol en softdrugs. Zes brandstichters hebben problemen met het gebruik van alcohol, variërend van incidentele problemen (1/10), kortdurende problemen (2/10) tot langer durende (1/10) en zelfs ernstige problematiek (2/10). Vier brandstichters laten problematisch softdruggebruik zien, eenmaal kortdurende problematiek, in één geval langer durende problematiek en bij twee brandstichters is het gebruik van softdrugs ernstig. Harddruggebruik komt minder vaak voor (3/10), maar de relationele brandstichters die gebruiken, hebben wel allemaal langer durende of zelfs ernstige problemen hiermee.

7.1.4 Motieven en houding ten opzichte van het delict

De meeste relationele brandstichters stichten brand vanuit de wens om wraak te nemen of vergelding te zoeken (8/11), twee brandstichters stichten voornamelijk brand uit woede en boosheid en in één geval staat de behoefte aan erkenning op de voorgrond. Suïcidale gedachten ten tijde van het delict komen bijna niet voor (1/11).

Relationele brandstichters nemen over het algemeen slechts deels verantwoordelijkheid voor het door hen gepleegde delict (6/11) (zie tabel 7.9).

Tabel 7.9: Verdeling naar aard en mate van verantwoordelijkheid voor het delict

Verantwoordelijkheid voor het delict	N
Betrokkene erkent het delict en neemt verantwoordelijkheid hiervoor	2
Betrokkene erkent en neemt grotendeels verantwoordelijkheid voor het door hem gepleegde delict	1
Betrokkene neemt ten dele verantwoordelijkheid, verschuilt zich echter achter mededaders of omstandigheden	6
Betrokkene toont zich oppervlakkig of afstandelijk, bagatelliseert de gevolgen en heeft een ontkennende attitude	1
Betrokkene ontkent het delict of zijn aandeel hierin volledig	1
Totaal	11

Een vrouw van eind veertig met een langdurige psychiatrische voorgeschiedenis heeft via een openstaand raam brandende materialen naar binnen gegooid bij de woning van haar ex-partner. Ze voelde zich door hem afgewezen omdat hij de deur niet voor haar wilde openen. Zelf zegt ze over de brandstichting: ‘Ik haat mijn ex en daarom heb ik met een aansteker de gordijnen in zijn woning in brand gestoken.’

7.2 Casusbeschrijving

De volgende casusbeschrijving is bedoeld om een prototypisch beeld te schetsen van de relationele brandstichters. Deze casus is samengesteld uit de onderzochte strafdossiers en praktijkervaring van de geïnterviewde experts.

Casus Peter

Peter is 34 en sinds een paar maanden gescheiden van zijn vrouw bij wie hij een dochtertje heeft. De relatie is op een vervelende manier geëindigd en zijn ex-vrouw is niet lang daarna een relatie aangegaan met haar nieuwe vriend. Peter verdenkt haar ervan dat ze ook al een relatie had met deze man toen ze nog getrouwd waren. Bovendien gaat het hier om een gezamenlijke vriend. Dit alles zorgt voor een gespannen situatie en veel woede en boosheid bij Peter. Hij begint flink te drinken om zijn problemen het hoofd te bieden. Als de nieuwe vriend van zijn ex-vrouw hem een Facebook-bericht stuurt waarin hij Peter kleineert en aangeeft dat zijn vrouw alleen bij hem bleef uit medelijden omdat hij het zo moeilijk had na het overlijden van zijn moeder, is voor Peter de maat vol. Hij is uit op wraak, zoals hij zelf stelt: ‘Dat bericht maakte mij eigenlijk gek, ik liet het niet

zomaar over mij heen komen wat erin stond. Ik wilde hem graag bang maken en wraak nemen.’ Op een avond drinkt Peter zich moed in en rijdt met de auto naar het huis van deze vriend, een kleine vier kilometer verderop. Hij gooit vervolgens een brandende molotovcocktail naar de woning van de nieuwe vriend van zijn ex. Hierdoor ontstaat er brand aan de voordeur en is sprake van gevaar voor personen, zeker omdat het gaat om een woning in een rij midden in een woonwijk.

Peter is opgegroeid in een Nederlands gezin, zijn ouders hadden geen harmonieuze relatie, maar zijn wel altijd bij elkaar gebleven. Wellicht ook omdat ze samen een viswinkel hadden. Hierdoor groeide Peter niet op in een stabiele gezinssituatie; er was sprake van mishandeling en affectief gezien werd hij verwaarloosd. Als kind heeft Peter gedragsproblematiek. Hij is gemiddeld intelligent maar had toch problemen om op school mee te komen. Na school gaat hij werken in de bouw, waar hij ten tijde van het delict nog steeds werkzaam is.

Het delict komt duidelijk voort uit wraak. Hoewel Peter deels wel zijn eigen rol erkent in het delict, schuift hij veel van de verantwoordelijkheid af op het slachtoffer. Hij had hem immers uitgelokt met zijn gemene Facebook-bericht. Peter is pro Justitia onderzocht en er wordt bij hem alcoholafhankelijkheid en een persoonlijkheidsstoornis niet anderszins omschreven met antisociale en narcistische trekken gediagnosticeerd. De rapporteur oordeelt dat Peter enigszins verminderd toerekeningsvatbaar is. De rechter acht bewezen dat Peter opzettelijk brand heeft gesticht met gevaar voor goederen en personen. Peter wordt veroordeeld tot acht maanden gevangenisstraf waarvan vier voorwaardelijk. Bij het voorwaardelijke strafdeel wordt als bijzondere voorwaarde gesteld dat Peter zich laat behandelen voor zijn alcoholproblematiek.

7.3 De brandstichting als relatiedelict

7.3.1 Het delict en de afdoening

De elf relationele brandstichters hebben gezamenlijk veertien branden gesticht op twaalf plaatsen delict.¹³⁰ Negen brandstichters hebben één keer brandgesticht, één brandstichter heeft tweemaal brandgesticht en één brandstichter stichtte drie keer brand. Brandstichting is bij alle elf brandstichters het indexdelict.

130 Het feit dat er minder plaatsen delict zijn dan brandstichtingen, wordt verklaard doordat brandstichters vaker brandstichtten op dezelfde plaats delict.

Een gedragskundig pro Justitia-onderzoek werd uitgevoerd bij de meeste brandstichters (9/11), vijfmaal ambulant monodisciplinair en viermaal ambulant multidisciplinair.

De kans op herhaling varieert van klein tot groot (zie tabel 7.10).

Tabel 7.10: Verdeling naar recidiverisico

Recidiverisico	N
Gering	3
Middel	2
Groot	4
Totaal	9

Maar één brandstichter is volledig toerekeningsvatbaar (1/9), de overige brandstichters zijn enigszins verminderd (4/9), verminderd (3/9) en sterk verminderd toerekeningsvatbaar (1/9). Volledige ontoerekeningsvatbaarheid komt niet voor bij de relationele brandstichters. De rechters wordt vooral geadviseerd om een bijzondere voorwaarde te stellen bij een voorwaardelijk strafdeel (6/9). Eenmaal wordt geadviseerd om tbs met voorwaarden op te leggen en in twee gevallen wordt er geen juridisch advies gegeven.

Bij zeven brandstichters wordt hun vonnis geveld door de meervoudige strafkamer, in vier gevallen wijst de politierechter het vonnis. In tabel 7.11 staat weergegeven wat de rechtbank bewezen heeft verklaard.

Tabel 7.11: Verdeling naar bewezenverklaring

Bewezen verklaard	N
Opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen	2
Opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen en personen	7
Meermalen opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen en personen	2
Totaal	11

In overeenstemming met het meest gegeven gedragskundig advies, wordt bij het vonnis vaak een bijzondere voorwaarde gesteld bij een voorwaardelijk strafdeel (6/11); één brandstichter krijgt tbs met voorwaarden opgelegd en één jeugdige brandstichter krijgt een voorwaardelijke PIJ-maatregel. Daarnaast wordt één brandstichter ontslagen van alle rechtsvervolging. Gemiddeld wordt er een totale gevangenisstraf van 8,8 maanden opgelegd en een gemiddelde voorwaardelijke gevangenisstraf voor de duur van 3,8 maanden.

7.3.2 Mate van delictplanning

Ongeveer de helft van de relationele brandstichters gaat impulsief te werk (6/11). In de andere gevallen is de daad gepland (5/11) (zie tabel 7.12).

Tabel 7.12: Verdeling naar mate van delictplanning

Delictplanning	N
Impulsief	6
Gepland	5
Totaal	11

Bij drie van de veertien brandstichtingen heeft de dader zich vooraf georiënteerd op de plaats delict.

Een duidelijk gepland delict wordt gepleegd door een man van begin veertig. Hij heeft niet lang voor de brandstichting een poes van een speciaal ras gekocht bij een poezenfokker. De poes blijkt echter al snel allerlei gezondheidsproblemen te hebben en de brandstichter verdenkt de fokker ervan hem een genetisch defecte poes te hebben verkocht. Hij wil de medische kosten vergoed hebben en uit verschillende bedreigingen. Wanneer daar niet op gereageerd wordt, gooit hij 's nachts een molotov-cocktail naar het huis van de fokker.

7.3.3 Wijze van brandstichting

De meeste relationele brandstichtingen zijn instrumenteel en gericht op een persoon. In tabel 7.13 staat de indeling op basis van het model van Canter en Fritzon (1998).

Tabel 7.13: Verdeling naar motief en doel van de brandstichting

Motief en doel	N
Expressief en persoonsgeoriënteerd	3
Instrumenteel en persoonsgeoriënteerd	7
Expressief en objectgeoriënteerd	1
Totaal	11

Bij de meeste brandstichtingen was het object vrij toegankelijk (9/14), bij twee brandstichtingen verschaft de brandstichter zich toegang door een onbeveiligde deur of raam, in twee gevallen was de dader al op de plaats delict aanwezig en eenmaal werd een sleutel gebruikt om toegang te krijgen tot de plaats delict.

Bij elf van de veertien brandstichtingen worden brandversnellende middelen gebruikt, die in de meeste gevallen ook worden meegebracht (10/14). Een brandgeleider wordt vrijwel niet gebruikt (1/14), maar in de ene brandstichting waarbij die wel gebruikt wordt, heeft de dader deze brandgeleider meegenomen naar de plaats delict. Brandvertragers worden niet gezien, een spoor van brandbaar materiaal om het vuur een bepaalde richting op te geleiden evenmin. Meestal is sprake van slechts één brandhaard (13/14).

Relationele brandstichters handelen voornamelijk alleen (9/11). Maar bij vier brandstichtingen is sprake van één (3/14) of meerdere (1/14) mededaders. Deze mededaders zijn ondergeschikt aan de relationele brandstichter en fungeren vooral als 'hulpjes'.

In een zaak van een 28-jarige brandstichter is duidelijk sprake van een ondergeschikte mededader die de opdrachten uitvoert. De man van 28 gaf zijn mededader opdracht tot drie brandstichtingen in ruil voor geld. Hij wilde hiermee wraak nemen op het slachtoffer, omdat dat hem had verlinkt aan de politie in een eerdere zaak. De branden zijn alle drie gesticht met gebruik van benzine die aan de buitenkant van de woning werd aangestoken.

Bij drie van de veertien brandstichtingen zijn maatregelen getroffen tegen herkenning. Bij geen van de brandstichtingen is geprobeerd om de ontdekking te vertragen.

7.3.4 Locatie

De meeste brandstichtingen als relatiedelict vinden plaats in een woonwijk (10/14) (zie tabel 7.14).

Tabel 7.14: Verdeling naar specifieke pleegplaats van de brandstichting

Locatie plaats delict	N
In een woonwijk	10
In het centrum	2
Buiten de bebouwde kom	2
Totaal	14

De ontsteking vindt vooral buiten plaats (9/14), in vijf gevallen wordt binnen brandgesticht. De feitelijke ontsteking is dan ook in acht van de veertien brandstichtingen volledig zichtbaar, in nog eens drie brandstichtingen is de ontsteking gedeeltelijk te zien. Bij drie brandstichtingen is de feitelijke ontsteking onttrokken aan het zicht, voornamelijk omdat deze binnen plaatsvindt.

7.3.5 Reisgedrag en afstand

Bij brandstichtingen als relatiedelict is het reisgedrag erg divers (zie tabel 7.15).

Tabel 7.15: Verdeling naar reisgedrag

Reisgedrag	N
Te voet	2
Fiets	3
Auto	3
Bromfiets/scooter	2
Niet verplaatst	4
Totaal	14

Gemiddeld reizen relationele brandstichters 12,7 kilometer naar de plaats delict. De afstanden lopen ver uiteen; van 0 kilometer (eigen woning bijvoorbeeld) tot ruim 85 kilometer. Vooral de brandstichters die meerdere delicten plegen, reizen gemiddeld een stuk verder naar de plaats delict.

De afstand die men aflegt is afhankelijk van waar de persoon die men wil treffen woont. In de al eerder beschreven casus van de poezenliefhebber en de fokker reisde deze brandstichter bijvoorbeeld ruim 85 kilometer met de auto om de molotovcocktail te gooien.

7.3.6 Moment van de brandstichting

De brandstichtingen lijken voornamelijk plaats te vinden in het najaar en de wintermaanden. De brandstichtingen als relatiedelict zijn redelijk verdeeld over de verschillende dagen van de week. Het tijdstip waarop de branden worden gesticht ligt wel voornamelijk in de late avond of vroege ochtend (8/14). In tabel B6.3 staat een overzicht van het moment van de brandstichtingen.¹³¹

7.3.7 Object van de brandstichting

De meeste relationele brandstichters richten hun brand specifiek op het persoonlijk treffen van iemand (10/11), meestal familie, vrienden en bekenden (10/11). Meestal worden bij de brandstichtingen de objecten dan ook specifiek gekozen (12/14). De objecten waar de branden aan worden gesticht lopen uiteen van woningen tot bedrijfspanden (zie tabel 7.16).

Tabel 7.16: Verdeling naar object van de brandstichtingen

Object	N
Woning	9
Voertuig	2
Openbaar gebouw	1
Bedrijfspand	1
Schuur	1
Totaal	14

Een 48-jarige brandstichter heeft onder invloed van alcohol de auto van een kennis in brand gestoken. Deze kennis had een maand lang van de brandstichter geprofiteerd en voorgedaan dat hij geen geld had. Later bleek deze kennis toch geld te hebben en had hij grote uitgaven gedaan. Hierdoor voelde de brandstichter zich gebruikt en was hij boos en gekwetst. Hij stichtte de brand uit wraak.

131 Zie bijlage 6.

7.3.8 Intoxicatie ten tijde van het delict

De helft van de brandstichters is niet onder invloed van een middel ten tijde van het delict (4/8), één brandstichter pleegt de delicten onder invloed van alcohol, één brandstichter sticht brand onder invloed van harddrugs en twee brandstichters zijn onder invloed van meerdere middelen. Tabel 7.17 geeft een overzicht van de intoxicatie ten tijde van het delict bij brandstichtingen als relatiedelict.

Tabel 7.17: Brandstichtingen onder invloed van alcohol, softdrugs of harddrugs

Alcohol	N	Softdrugs	N	Harddrugs	N
Nee	4	Nee	7	Nee	9
Ja	6	Ja	5	Ja	3
Onbekend	4	Onbekend	2	Onbekend	2
Totaal	14	Totaal	14	Totaal	14

7.3.9 Gevaarlijkheid en slachtoffers

Alle brandstichtingen veroorzaken materiële schade en een groot deel brengt ook schade toe aan personen (12/14). Dit is schade in de zin van gevaar voor het leven. Brandstichters zijn ingedeeld als relationele brandstichters op basis van het doelwit van hun branden. Als de brand zich specifiek richt op een bekende met wie de relatie verstoord is en het ‘terugpakken’ van deze bekende mogelijk een rol speelt, valt men binnen deze categorie. Logischerwijs is dan ook in bijna alle brandstichtingen sprake van een duidelijk slachtoffer (12/14) waarmee de brandstichter een bepaalde relatie heeft (12/14). In vier gevallen is het slachtoffer de partner of ex-partner van de brandstichter, in nog eens acht gevallen gaat het om vrienden, bekenden of kennissen die slachtoffer zijn. De brandstichter is in sommige gevallen door het slachtoffer geprovoceerd, wat uiteindelijk tot de brandstichting leidde (5/14).

Een 26-jarige man heeft brandgesticht bij het huis van zijn ex-vriendin die nu een relatie heeft met zijn beste vriend. Deze relatiebreuk was voor hem moeilijk te verkroppen en ook op zijn werk waren er problemen. Hij wilde wraak nemen en daarnaast ook aandacht vragen voor de pijn die hij had na de relatiebreuk.

7.3.10 Postdelict gedrag

Na de brandstichting blijven relationele brandstichters meestal niet op de plaats delict om te kijken naar de brand (10/12). Soms keren ze later terug naar de plaats delict (3/13), maar dit is meestal evenmin het geval. Bij vrijwel alle brandstichtingen als relatiedelict wordt er niet meegeholpen met de nasleep (12/14), slechts in twee gevallen helpt de brandstichter met blussen.

7.4 Samenvattende conclusie

Brandstichting als relatiedelict wordt meestal gepleegd door een alleenstaande Nederlandse man van rond de 30 met een gemiddelde of beneden gemiddelde intelligentie. Relationele brandstichters hebben vaak een relatie en wonen zelfstandig. Ze zijn meestal opgegroeid in een problematisch gezin waar beide ouders wel aanwezig waren. In de jeugd laten ze vaak gedragsproblemen zien, zowel thuis als op school. Vaak hebben ze vrienden en een dagbesteding, zoals werk, waar ze over het algemeen goed functioneren. Er zijn wel eerdere formele justitiële contacten maar meestal voor kleine vergrijpen. In het verleden laten deze brandstichters beperkte psychopathologie zien. Wel hebben ze meestal een actuele DSM-classificatie. Anders dan bij de gestoorde brandstichters gaat het hier niet vooral om een psychotische stoornis, maar om aan een middel gebonden stoornissen, aandachtstekortstoornissen en gedragsstoornissen of persoonlijkheidsstoornissen. Relationele brandstichters zijn impulsief, niet goed in staat tot emotionele verbondenheid met anderen, en er is sprake van een gebrek aan sociale vaardigheden. Er zijn problemen met alcohol en softdrugs en men sticht de brand om wraak te nemen.

Planning van het delict komt voor in de helft van de gevallen. De afstand die gereisd wordt is tamelijk groot. Meestal stichten relationele brandstichters brand in een woonwijk en richten ze de brand op een specifiek persoon die ze daarmee willen treffen. Vaak gaat het hierbij om vrienden, bekenden of kennissen, maar ook (ex-)partners zijn doelwit. De branden veroorzaken materiële schade; daarnaast is in een groot deel van de gevallen ook sprake van levensgevaar voor personen. Vaak worden vrij toegankelijke objecten in brand gestoken met gebruik van brandversnellende middelen, waarbij de ontsteking buiten plaatsvindt. Vooral in het najaar en de wintermaanden worden relationele branden gesticht.

Opportunistische brandstichting

In elf onderzochte dossiers is sprake van opportunistische brandstichting. Hierbij levert de brandstichting de dader wat op, het is opportuun. Wanneer de brand gebruikt wordt als middel om een bepaald voordeel te behalen, valt hij in deze categorie. Men is ingedeeld als opportunistische brandstichter indien de brand wordt gesticht uit financiële motieven, bijvoorbeeld om verzekeringsgeld op te strijken. Daarnaast zijn in deze categorie brandstichters ingedeeld die overduidelijk ander voordeel wilden behalen met de brandstichting, bijvoorbeeld overplaatsing uit onvrede met de instelling waar men verblijft. De gevallen waarin men brandstichting gebruikt als middel om ontdekking van andere delicten te voorkomen, vallen ook onder opportunistische brandstichting.¹³² Opvallend is dat hiervan geen gevallen uit de dossiers naar voren komen, wellicht door de kleine populatie, maar op basis van de informatie uit de literatuur en de interviews wordt deze subcategorie hier toch genoemd.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de kenmerken van deze dadergroep en de karakteristieken van dit type brandstichting. Door middel van een casusbeschrijving wordt duidelijk hoe opportunistische brandstichters over het algemeen zijn te omschrijven en hoe ze normaliter opereren.

Gezien het beperkte aantal brandstichters in deze groep moet met betrekking tot de generalisatie van resultaten hetzelfde voorbehoud gemaakt worden als in hoofdstuk 7. Ondanks de kleine populatie wordt in dit hoofdstuk een overzicht gegeven van de karakteristieken om zo de opportunistische brandstichter en diens branden te kunnen omschrijven.

¹³² Zie bijlage 5.

8.1 De opportunistische brandstichter

8.1.1 Sociale karakteristieken

Demografische gegevens

De meeste opportunistische brandstichters zijn man (9/11). Ze zijn gemiddeld 24,6 jaar oud, waarbij de leeftijd varieert van 13 tot en met 51 jaar. Vrijwel alle brandstichters hebben de Nederlandse nationaliteit (10/11). In vier gevallen is er sprake van een andere culturele achtergrond (4/11). Uit onderzoek naar de burgerlijke staat van opportunistische brandstichters blijkt dat ze over het algemeen alleenstaand zijn (7/11). Twee brandstichters wonen samen, één is getrouwd en één brandstichter heeft een latrelatie.

Het intelligentieniveau komt aardig overeen met dat van de relationele brandstichter (zie tabel 7.1). Wederom is iets meer dan de helft beneden gemiddeld intelligent of zelfs zwakbegaafd (5/9). In de overige gevallen is sprake van een gemiddelde of bovengemiddelde intelligentie (zie tabel 8.1 voor de precieze verdeling).

Tabel 8.1: Verdeling naar intelligentieniveau

Intelligentie	N
Zwakbegaafd	3
Beneden gemiddeld intelligent	2
Gemiddeld intelligent	3
Bovengemiddeld intelligent	1
Totaal	9

Vier brandstichters gaan ten tijde van het delict nog naar school. Dit betekent dat ze de huidige opleiding nog niet hebben afgerond en dat onduidelijk is of er nog een vervolgopleiding gevolgd gaat worden. Hierdoor kunnen de gegevens met betrekking tot de hoogst genoten opleiding dus nog veranderen. Momenteel valt op dat het merendeel alleen basisonderwijs heeft genoten (5/9) (zie tabel 8.2).

Tabel 8.2: Verdeling naar hoogst genoten opleiding

Hoogst genoten opleiding	N
Geen	1
Basisonderwijs	5
Vmbo/mavo en soortgelijke opleidingen	2
Mbo/mts en soortgelijke opleidingen	1
Totaal	9

Woonsituatie

Zeven van de elf opportunistische brandstichters hebben een vast woonadres, in drie gevallen bevindt men zich in een instelling en eenmaal heeft men tijdelijk onderdak bij familie. In tabel 8.3 is de woonsituatie precies weergegeven.

Tabel 8.3: Verdeling naar woonsituatie

Woonsituatie	N
Beide ouders	1
Bij één ouder	1
Zelfstandig	2
Samenwonend	3
Instelling	3
Anders	1
Totaal	11

Gezinssituatie

Opportunistische brandstichters groeien voor het grootste deel van hun jeugd op bij beide ouders (7/10) of alleen bij hun moeder (2/10). Eenmaal is sprake van een wisselende woonsituatie, waarbij de brandstichter in verschillende internaten heeft gezeten. De ouders van vier brandstichters zijn uit elkaar (4/8) en twee brandstichters hebben één of meerdere stiefouders gehad (2/9). Ten tijde van het delict leven de ouders over het algemeen nog allebei (8/10). Vijf brandstichters zijn nooit slachtoffer of getuige geweest van geweld in de opvoedingssituatie. In zes gezinnen komen één of meerdere problemen voor. Voornamelijk gaat het hierbij om afwezigheid van de ouders en emotionele verwaarlozing.

Een meisje van 14 jaar woont al sinds jonge leeftijd niet meer thuis. Ze heeft in verschillende internaten gewoond en verblijft nu ongeveer een jaar bij de instelling waar ze brandsticht aan verschillende afvalcontainers. Ze is ontevreden met de leefsituatie (ze vond het niet leuk op de leefgroep) en wil hier verandering in brengen door het stichten van brand. Het meisje heeft een moeilijke jeugd gehad en is veel tekortgekomen.

Relaties en vriendschappen

De meeste opportunistische brandstichters hebben ten tijde van het delict of tot het overlijden van een ouder nog contact met beide ouders (6/8) of alleen de moeder (8/8). De relatie met gezinsleden wordt dan ook over het algemeen als goed gekwalificeerd (6/10). In drie gevallen is de relatie matig en één brandstichter heeft een slecht contact met zijn gezinsleden. Van de vier brandstichters die een relatie hebben, is deze relatie in alle gevallen goed te noemen.

De meeste opportunistische brandstichters waarvan hierover gegevens bekend zijn, hebben vrienden (7/8). In het merendeel gaat het hier om stabiele vriendschapsrelaties met asociale vrienden (6/8). In slechts één geval heeft een opportunistische brandstichter normale vrienden.

8.1.2 Gedragmatige karakteristieken

Dagbesteding en financiën

Voor de meeste opportunistische brandstichters geldt dat ze een bepaalde vorm van dagbesteding hebben (7/10); vier brandstichters gaan naar school en drie brandstichters hebben werk. Hierbij gaat het in één geval om een vaste baan. Daarnaast zijn drie brandstichters niet in staat tot werk vanwege een lichamelijke en/of verstandelijke handicap. Meestal functioneren opportunistische brandstichters goed op hun werk (2/3). Vrijwel alle brandstichters beheren hun eigen financiën (9/10) en de meesten hebben geen schulden (6/10).

Gedragsproblematiek

Opportunistische brandstichters laten minder vaak en minder ernstige gedragsproblemen zien in de jeugd. Voor het 12^e levensjaar is er in drie van de acht gevallen met informatie hierover geen sprake van gedragsproblematiek en in nog eens twee gevallen wordt enkel kort gesproken over problemen. Deze problemen zijn echter niet dusdanig ernstig dat ze geconcretiseerd worden. Na het 12^e levensjaar is er in zes van de negen gevallen geen of ongeconcretiseerde problematiek (zie tabel 8.4). Daarnaast komen ondertoezichtstellingen of uithuisplaatsingen als gevolg van gedragsproblematiek niet voor in deze groep.

Tabel 8.4: Verdeling van de gedragsproblemen vóór het 12^e levensjaar en vanaf het 12^e levensjaar

Gedragsproblemen	<12 N	12+ N
Geen gedragsproblemen	3	2
Gedragsproblematiek wordt genoemd maar niet geconcretiseerd	2	4
Gedragsproblemen, geen gewelddadig gedrag	2	1
Gedragsproblemen (met of zonder geweldpleging) die geleid hebben tot ernstige problemen in de schoolsituatie en/of gezinssituatie	1	2
Totaal	8	9

Op school laten opportunistische brandstichters dan ook over het algemeen geen gedragsproblemen zien. Men spijbelt zelden tot nooit (5/6) en agressief gedrag komt in de meerderheid van de gevallen evenmin voor (3/5). Op cognitief niveau zijn er wel vaak problemen (5/8).

Een 16-jarige jongen van Marokkaanse afkomst sticht brand in een justitiële jeugdinrichting omdat hij van zijn kamer af wil. Voor zijn 12^e levensjaar is er zowel thuis als op school sprake van brutaal en vervelend gedrag, hij is vaak betrokken bij ruzies en vertoont fysiek en verbaal pestgedrag. Na zijn 12^e levensjaar verergeren de gedragsproblemen. Hoewel hij niet fysiek gewelddadig is, wordt zijn gedrag als explosief omschreven. Op school is hij betrokken bij verschillende incidenten en laat hij zich steeds minder goed corrigeren. Daarnaast heeft hij thuis ook verschillende gedragsmoeilijkheden.

Justitiële voorgeschiedenis

Geen van de opportunistische brandstichters heeft eerder brandgesticht. In vijf gevallen is men ook niet eerder in aanraking geweest met justitie en in drie gevallen zijn er geen (voorwaardelijke) veroordelingen tot vrijheidsbeneming in de voorgeschiedenis. De drie brandstichters die wel één of meer veroordelingen tot vrijheidsbeneming hebben gehad, zijn dus 'first offender' met betrekking tot brandstichting en zijn dan ook geen zuivere brandstichters.

8.1.3 Psychopathologische karakteristieken

Voorgeschiedenis

Opportunistische brandstichters hebben weinig psychopathologische kenmerken. In het verleden is dan ook niet vaak eerder contact geweest met een hulpverlenende instantie (3/7) (zie tabel 8.5). Daarnaast hebben ze geen psychotische As I-stoornis gehad in het verleden (9/9). Slechts in één geval is sprake geweest van kortdurende psychotische symptomen, die echter onvoldoende waren om te kunnen spreken van een stoornis. Ook komen persoonlijkheidsstoornissen in het verleden niet voor (5/5). Eén brandstichter heeft wel pathologische persoonlijkheidstrekken.

Tabel 8.5: Verdeling naar hulpverleningsgeschiedenis

Eerdere hulpverleningscontacten	N
Geen eerder contact met hulpverlenende instantie	3
Vrijwillig en kortdurend contact met ambulante hulpverlenende instantie	1
Vrijwillig intensief contact met ambulante hulpverlenende instantie	1
Eenmaal (gedwongen) klinische opname	1
Meermalen (gedwongen) klinische opname	1
Totaal	7

Actueel

Ten tijde van het delict lijkt er wel vaker sprake te zijn van psychopathologie. Drie van de zes brandstichters over wie hieromtrent gegevens bekend zijn, hebben een As I-classificatie en één brandstichter heeft een classificatie op As II. Wel dient opgemerkt te worden dat in de vijf gevallen zonder gegevens hierover waarschijnlijk geen sprake is van psychopathologie. Deze brandstichters zijn waarschijnlijk niet pro Justitia onderzocht, omdat men geen vermoeden had van een stoornis die invloed uitoefende ten tijde van het delict of van een grote kans op herhaling. Van de brandstichters met een classificatie op As I gaat het om een pervasieve ontwikkelingsstoornis, een aandachtstekortstoornis of gedragsstoornis, een stoornis in de impulsbeheersing en een aan een middel gebonden stoornis. Op As II is sprake van zwakzinnigheid en een uitgestelde diagnose. Dit houdt in dat men wel vermoedt dat er sprake is van persoonlijkheidsproblematiek, maar dat deze nog niet is uitgekristalliseerd.

Een man van 54 jaar wil geld verdienen met de verkoop van illegale vuurwerkbommen die hij samen met een mededader zelf vervaardigt. Tijdens dit proces ontploft er een fietsenhok midden in een woonwijk, waardoor sprake is van gevaar voor goederen en personen. De man heeft ADHD en er is sprake van cannabismisbruik. Daar komt bij dat hij vrij impulsief en chaotisch is; daardoor is hij niet goed in staat risico's in te schatten. Ondanks zijn ADHD was de man zich er terdege van bewust dat hij illegaal bezig was en er is sprake van volledige toerekeningsvatbaarheid.

Naast classificaties op de DSM is ook gekeken naar andere kenmerken van psychopathologie. Met betrekking tot de impulsiviteit blijkt dat opportunistische brandstichters over het algemeen moeite hebben hun impulsen te controleren. Meestal lukt hen dit wel (8/11), maar in drie gevallen is sprake van controleverlies (3/11). Het vermogen tot empathie is vaak wel voldoende aanwezig (5/9), in drie gevallen is het empathisch vermogen beperkt en één brandstichter heeft duidelijk moeite met emotionele verbondenheid en meeleven met anderen. In tabel 8.6 staat weergegeven hoe de vijandigheid van opportunistische brandstichters verdeeld is.

Tabel 8.6: Verdeling naar aard en mate van vijandigheid

Vijandigheid	N
Afwezigheid van vijandigheid	2
Reageert met passief verzet en irritatie	3
Verbale agressie en/of heftige oppositionaliteit	2
Totaal	7

De meerderheid van de opportunistische brandstichters heeft een sociaal netwerk dat waarschijnlijk voldoende steun kan bieden aan de brandstichter (6/11). In drie gevallen is er een beperkt netwerk en tweemaal is een adequaat sociaal netwerk compleet afwezig. Er zijn over het algemeen problemen in de sociale en relationele vaardigheden (zie tabel 8.7).

Tabel 8.7: Verdeling naar aard en mate van sociale en relationele vaardigheden

Sociale vaardigheden	N
Betrokkene beschikt over goede sociale en relationele vaardigheden	1
Betrokkene is in staat om op een aanvaardbare en bevredigende wijze contacten te onderhouden met de eigen leef- en werkomgeving	3
Raakt soms in de problemen door gebrek aan sociale en relationele vaardigheden	5
Continu patroon van tekortkomingen blijkend uit isolatie of conflicten	1
Totaal	10

Een man van 23 jaar heeft samen met een oudere mededader vuurwerkbommen vervaardigd om hier financieel gewin uit te halen, waarbij een fietsenschuur ontploft. Er is sprake van PDD-NOS en betrokkene heeft moeite met empathie en het aanvoelen van morele grenzen; daarnaast kan hij moeilijk structuur houden en zijn er tekortkomingen in het sociale verkeer. Er is sprake van licht verminderde toerekeningsvatbaarheid.

Opportunistische brandstichters zijn in staat voor zichzelf te zorgen. Er zijn vaak geen problemen op het gebied van de zelfredzaamheid (5/8). Als er al problemen zijn, gaat dit om kleine tekortkomingen, zonder dat sprake is van problemen met de omgeving (3/8). Indien de brandstichters stressvolle situaties en gebeurtenissen tegenkomen in hun leven, gaat slechts een klein deel hier voldoende adequaat mee om (2/9). Uit tabel 8.8 blijkt dat men over het algemeen problemen heeft met coping indien er geen stabiele situatie is.

Tabel 8.8: Verdeling naar copingvaardigheden

Coping	N
Voldoende adequate copingvaardigheden, bij langdurige problemen enige twijfel over stabiliteit	2
Copingvaardigheden gering, bij stabiele omstandigheden voldoende	3
Onvoldoende/inadequate copingvaardigheden	4
Totaal	9

Middelengebruik

Middelengebruik is voor opportunistische brandstichters zelden een probleem. De meerderheid heeft noch problemen met alcohol (9/11), noch met softdrugs (8/11), noch met harddrugs (10/11). Als er wel problemen zijn, gaat het over het algemeen om langer durende problemen of zelfs ernstige problemen met het gebruik van middelen.

8.1.4 Motieven en houding ten opzichte van het delict

Zoals te verwachten valt op basis van de gemaakte indeling, hebben de meeste brandstichters een financieel of opportunistisch motief voor de brandstichting (9/11). Daarnaast komen de motieven woede of boosheid en de roep om aandacht ook voor. Opvallend is dat in de onderzoekspopulatie het motief van de ‘cover-up’, het verhullen van andere delicten, ontbreekt. Dit kan verklaard worden door de beperkte onderzoekspopulatie. Geen van de opportunistische brandstichters had suïcidale gedachten ten tijde van het delict. Achteraf neemt de meerderheid grotendeels of volledig verantwoordelijkheid voor het delict (7/11). In vier gevallen erkent de brandstichter slechts ten dele dat hij verantwoordelijk is voor het delict en verschuilt hij zich achter omstandigheden.

Een 16-jarige jongen van Marokkaanse afkomst, die verblijft in een justitiële jeugdinrichting in het kader van een voorlopige hechtenis voor een verdenking van een geweldsdelict, sticht brand op zijn kamer omdat hij daar ‘voor straf’ langer werd ingesloten. Hij wilde eruit en door middel van de brandstichting wilde hij dit bewerkstelligen.

8.2 Casusbeschrijving

In de volgende casusbeschrijving wordt een brandstichting door twee mededaders beschreven. Uit deze casus komt duidelijk naar voren hoe men vanuit verschillende financiële motieven tot een opportunistische brandstichting kan komen. Deze beschrijving is gebaseerd op een casus die naar voren kwam in het dossieronderzoek, waarbij van beide daders het dossier geanalyseerd kon worden. Daarnaast zijn aanpassingen gedaan op basis van informatie uit de interviews.

Casus Sanne en Berend

Sanne is een getrouwde vrouw van begin 30 die benaderd wordt door een goede vriend met de vraag of ze iemand weet die voor hem een loods in brand wil steken om zo verzekeringsgeld op te kunnen strijken. Het ging de laatste tijd

niet goed met zijn zaak en door het in brand steken van het zwaar verouderde en slecht onderhouden bedrijfspand zou hij geld hebben om een nieuwe loods te bouwen. Zelf werkte Sanne bij het bedrijf van die vriend als administratief medewerkster. Ze was daarnaast de vriend erg dankbaar, omdat haar broer via hem werk gekregen had. Sanne is nog nooit in aanraking geweest met politie en justitie, ze heeft geen problematische jeugd gehad en er is geen sprake van psychiatrische en psychische problematiek. Daarnaast is er geen sprake van impulsiviteit en vijandigheid en bezit Sanne goede sociale vaardigheden en een goed empathisch vermogen. Om haar vriend te helpen en haar baan te houden benadert ze Berend. Hij is een man van begin 40 die in het dorp bekendstaat om zijn zonderlinge en criminele gedrag. Berend gebruikt dagelijks cannabis en alcohol en heeft het financieel zwaar; hij heeft schulden en leeft van een uitkering. Hem wordt €500 beloofd als hij brandsticht aan de loods. Berend besluit dit te doen. Samen met Sanne oriënteert hij zich op de locatie van de brandstichting, een bedrijventerrein buiten de bebouwde kom. Vervolgens maakt hij een molotovcocktail en op een nacht rond half drie brengt Sanne hem met de auto naar de plaats delict. Berend gooit een ruit van de loods in en spuit benzine naar binnen. Hierop steekt hij de molotovcocktail aan en gooit deze de loods in. Een grote vuurzee laait op en de loods verbrandt volledig. Bij deze brand was sprake van gevaar voor goederen. Berend is de afgelopen 25 jaar meermalen in aanraking geweest met politie en justitie en hij heeft zeven keer vastgezeten, vooral voor vermogensdelicten. Deze pleegde hij om zijn verslaving aan cocaïne te kunnen bekostigen. Hoewel hij geen cocaïne meer gebruikt, staan alcohol- en cannabisgebruik nog op de voorgrond. Berend kampt met geheugenproblemen en heeft moeite met het aanleren van nieuwe vaardigheden. Hij heeft alleen basisonderwijs genoten en is beneden gemiddeld intelligent. Hij komt uit een gezin met problemen, het ontbrak hem vroeger vooral aan vaderliefde. Sanne en Berend zijn beiden niet door een psycholoog of psychiater pro Justitia onderzocht. Bij Berend is er wel een reclasseringsrapport opgesteld, waaruit blijkt dat er een laag tot gemiddeld risico op herhaling is. Zowel Sanne als Berend worden door de rechter veroordeeld tot 180 uur werkstraf en een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie maanden met een proeftijd van twee jaar.

8.3 De opportunistische brandstichting

8.3.1 Het delict en de afdoening

Gezamenlijk hebben de elf opportunistische brandstichters vijftien branden gesticht op veertien plaatsen delict.¹³³ In alle gevallen is brandstichting het delict dat centraal staat in de tenlastelegging. Deze brandstichtingen en/of hun daders gaven aanleiding tot een gedragskundig pro Justitia onderzoek in vier van de onderzochte dossiers. Hierbij ging het in alle gevallen om een ambulante psychiatrisch of psychologisch onderzoek. Op basis van deze onderzoeken en reclasseringsrapporten is informatie bekend over de kans op herhaling. Hieruit blijkt dat het recidiverisico over het algemeen niet groot is.

Van de vier gedragskundig pro Justitia onderzochte brandstichters blijken er drie volledig toerekeningsvatbaar te zijn en is de toerekeningsvatbaarheid bij één brandstichter enigszins verminderd.

Een man van 23 jaar sticht meerdere branden om er financieel beter van te worden; hij wordt er namelijk voor betaald door een opdrachtgever. Omdat hij al geruime tijd werkloos is en zijn vriendin zwanger is, kan hij het geld goed gebruiken. In het verleden is hij eenmaal eerder in aanraking geweest met justitie vanwege diefstal van een brommer. Hij wordt monodisciplinair pro Justitia onderzocht en de psychiater stelt dat er geen sprake is van een ziekelijke stoornis noch van een gebrekkige ontwikkeling. Wel heeft hij moeite om nee te zeggen, wat kan hebben bijgedragen aan het delictgedrag. Het recidiverisico is klein. Er wordt geen gedragskundig advies gegeven aan de rechter. De rechter veroordeelt de man tot een gevangenisstraf van achttien maanden, waarvan zes maanden voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar.

In de rapporten van de reclassering en/of rapporteurs volgt vaak geen advies voor de rechter (3/5) of wordt geadviseerd om een bijzondere voorwaarde te stellen bij een voorwaardelijk strafdeel (2/5). Gezien de jeugdige leeftijd van

¹³³ Het feit dat er minder plaatsen delict zijn dan brandstichtingen, wordt verklaard doordat brandstichters vaker brandstichtten op dezelfde plaats delict.

drie brandstichters wordt hun vonnis gewezen door de kinderrechter, de andere brandstichters komen voor de meervoudige strafkamer. In tabel 8.9 staat weergegeven wat de rechtbank vervolgens bewezen achtte.

Tabel 8.9: Verdeling naar bewezenverklaring

Bewezen verklaard	N
Opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen	5
Opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen en personen	3
Meermalen opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen	2
Meermalen opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen en personen	1
Totaal	11

De rechter legt bij zijn vonnis vaak een bijzondere voorwaarde op bij een voorwaardelijk strafdeel (6/11); daarnaast wordt in veel gevallen gewoon een straf opgelegd, zonder dat er aandacht is voor speciale omstandigheden van het delict of de dader (5/11). De detentieduur die wordt opgelegd, loopt van geen detentie tot achttien maanden. Gemiddeld wordt 6,1 maanden totale gevangenisstraf opgelegd en gemiddeld 2,7 maanden voorwaardelijke detentie.

8.3.2 Mate van delictplanning

Een kleine meerderheid van de opportunistische brandstichters handelt vooral planmatig (zie tabel 8.10). Hierbij gaat het voornamelijk om de daders die meerdere branden stichten.

Tabel 8.10: Verdeling naar mate van delictplanning

Delictplanning	N
Impulsief	4
Gepland	6
Totaal	10

Deze planmatigheid is ook terug te zien bij de verschillende brandstichtingen. Bij tien van de vijftien brandstichtingen heeft de dader zich namelijk vooraf georiënteerd op de plaats delict.

8.3.3 Wijze van brandstichting

Wanneer gekeken wordt naar de indeling van Canter en Fritzon (1998), blijkt dat bij alle opportunistische brandstichters de brand instrumenteel is en gericht op een object (11/11). Hoe de daders bij de opportunistische brandstichtingen toegang hebben gekregen tot het object, is erg divers (zie tabel 8.11).

Tabel 8.11: Verdeling naar wijze van toegangverscaffing

Verscaffing van toegang	N
Vrij toegankelijk	4
Met geweld binnengedrongen	4
Dader woonde/werkte in het pand	3
Door slachtoffer of derden binnengelaten	4
Totaal	15

Bij de meeste brandstichtingen werd gebruikgemaakt van een brandversnellend middel (12/15), dat in alle gevallen door de brandstichter meegenomen werd naar de plaats delict.

De hiervoor beschreven 23-jarige man die betaald werd om verschillende branden te stichten, gebruikte bijvoorbeeld altijd benzine die hij meenam naar de plaats delict.

Slechts bij één brandstichting werd gebruikgemaakt van een brandgeleider om het vuur over te brengen; in dit geval ging het om papier dat werd aangestoken, waarna hier brand mee werd gesticht. Dit papier had de mededader van tevoren meegebracht. Opportunistische brandstichters gebruikten geen brandvertragende middelen en ook geen spoor van brandbaar materiaal om het vuur een bepaalde richting te geven. Vrijwel altijd wordt op slechts één plaats brandgesticht (14/15), eenmaal zijn er meerdere brandhaarden.

De meeste opportunistische brandstichters plegen brandstichting in vereniging (9/11). Bij dertien van de vijftien brandstichtingen is sprake van één (5/15) of meerdere mededaders (8/15). Meestal is er sprake van een vaste rolverdeling tussen de gezamenlijk opererende mededaders. Bij de dertien brandstichtingen die in vereniging zijn gepleegd, is de dader in negen gevallen ondergeschikt aan de mededader(s), in drie gevallen is de dader juist de leider. Slechts in één dossier was geen sprake van een vaste rolverdeling tussen dader en mededader.

Een groepje jongens heeft in de kerstvakantie verschillende auto's in brand gestoken in een woonwijk. Een 16-jarige jongen heeft hieraan meegeholpen door benzine te kopen. De reden dat hij dit deed, kwam voort uit angst voor represailles. Hij werd namelijk onder druk gezet en fysiek bedreigd door twee mededaders. De jongen is zwakbegaafd en weinig assertief, hij is beïnvloedbaar en durfde door de bedreigingen geen nee te zeggen. Voor hem was het meewerken opportuun, omdat hij anders geslagen zou worden.

Opportunistische brandstichters lijken zich geen zorgen te maken over de ontdekking van de brand. Bij geen van de brandstichtingen is geprobeerd om ontdekking te voorkomen. Daarnaast heeft één opportunistische brandstichter geprobeerd om herkenning te voorkomen door het dragen van een bivakmuts en handschoenen. Deze brandstichter heeft drie branden gesticht als 'hired torch'.

8.3.4 Locatie

Het merendeel van de opportunistische branden worden gesticht in een woonwijk (10/15) (zie tabel 8.12).

Tabel 8.12: Verdeling naar specifieke pleegplaats van de brandstichting

Locatie plaats delict	N
In een woonwijk	10
Op een bedrijventerrein	4
Buiten de bebouwde kom	1
Totaal	15

De feitelijke ontsteking van de brandstichtingen is voornamelijk binnen (11/15). In vier gevallen is deze ontsteking niet zichtbaar, in nog eens vier gevallen is de ontsteking gedeeltelijk te zien en in de overige drie gevallen is de bron van de ontsteking volledig zichtbaar vanaf de openbare weg.

8.3.5 Reisgedrag en afstand

Opportunistische brandstichters gebruiken vaak de auto om naar de plaats delict te reizen (6/15). Dit hangt samen met de afstand die afgelegd wordt voor het stichten van de brand. Om hun branden te stichten reizen opportunistische brandstichters namelijk gemiddeld 7 kilometer, waarbij sommigen zich niet verplaatsen (bijvoorbeeld de brandstichters die overplaatsing willen bewerkstelligen in een kliniek) en anderen tot ruim 45 kilometer reizen. Opvallend is dat vooral de brandstichters die meerdere branden stichten verder reizen. In tabel 8.13 staat het reisgedrag weergegeven.

Tabel 8.13: Verdeling naar reisgedrag

Reisgedrag	N
Te voet	5
Fiets	1
Auto	6
Niet verplaatst	3
Totaal	15

8.3.6 Moment van de brandstichting

De opportunistische brandstichtingen worden voornamelijk gepleegd in de maanden december, januari en februari (12/15). Daarnaast worden ze vooral doordeweeks gepleegd in plaats van in het weekend (12/15), met een kleine piek op donderdag (5/15). Tussen zes uur 's ochtends en drie uur 's middags worden geen branden gesticht, in de namiddag juist veel (6/15) evenals in de vroege ochtend (6/15). Zie tabel B6.4 voor de precieze verdeling over de maanden, dagen en uren.¹³⁴

8.3.7 Object van de brandstichting

Geen enkele brandstichting richt zich op het persoonlijk treffen van iemand, alle brandstichtingen richten zich uitsluitend op materiële zaken. Vaak richten opportunistische brandstichters zich op eigendommen van familie, vrienden of

¹³⁴ Zie bijlage 6.

bekenden, die ze al dan niet in opdracht van deze kennissen in brand steken (5/11), maar vaak ook weet de brandstichter niet van wie het object is (4/11). In de meeste gevallen wordt het object van de brandstichting specifiek gekozen (8/15). Meestal gaat het hierbij om een voertuig (7/15) (zie tabel 8.14).

Tabel 8.14: Verdeling naar object van de brandstichtingen

Object	N
Voertuig	7
Woning	3
Openbaar gebouw	2
Schuur	2
Container	1
Totaal	15

Een man van 38 jaar sticht brand aan een bedrijfsauto, waarvoor hij geld krijgt van de eigenaar van het bedrijf. De auto functioneerde niet naar wens en de eigenaar wilde de verzekering oplichten om een nieuwe auto te kunnen aanschaffen.

8.3.8 Intoxicatie ten tijde van het delict

Van de elf brandstichters zijn er zeven niet onder invloed ten tijde van het delict of de delicten. Als men al onder invloed is, gaat het meestal om alcohol-intoxicatie (zie tabel 8.15).

Tabel 8.15: Brandstichtingen onder invloed van alcohol, softdrugs of harddrugs

Alcohol	N	Softdrugs	N	Harddrugs	N
Nee	12	Nee	13	Nee	15
Ja	3	Ja	1	Ja	
Onbekend		Onbekend	1	Onbekend	
Totaal	15	Totaal	15	Totaal	15

8.3.9 Gevaarlijkheid en slachtoffers

In alle gevallen is sprake van materiële schade; daarnaast leveren zeven brandstichtingen gevaar voor personen op, waarbij het om levensgevaar gaat. De overige acht brandstichtingen leveren alleen gevaar op voor goederen. Deze goederen zijn vaak van particulieren en er is dan ook in bijna alle gevallen sprake van een duidelijk slachtoffer (12/15). Meestal gaat het hier om een onbekende (7/12) of wordt de verzekering getroffen (3/12), maar ook vrienden of kennissen en de dader zelf zijn slachtoffer (2/12). Meestal hebben de slachtoffers niets gedaan om de brandstichting uit te lokken (10/12), tweemaal wordt de dader uitgelokt.

Een uitgeprocedeerde asielzoeker van begin twintig, die woonde in een detentiecentrum in afwachting van zijn uitzetting, stichtte brand in zijn cel door met een aansteker zijn kleding in brand te steken. Hij hoopte hiermee op gratie, omdat hij gek en suïcidaal zou worden verklaard. Door deze brand ontstond er een zeer gevaarlijke situatie voor bewoners en personeel van het detentiecentrum.

8.3.10 Postdelict gedrag

Als de branden gesticht zijn, blijven de opportunistische brandstichters meestal niet op de plaats delict om te kijken naar de brand (9/14). Ook keren ze meestal niet terug naderhand om op de plaats delict te kijken (11/13). Tweemaal meldt de dader zijn brandstichting en eenmaal helpt de dader bij het blussen van de brand.

8.4 Samenvattende conclusie

De meeste opportunistische brandstichters zijn alleenstaande, Nederlandse mannen van midden twintig met een beneden gemiddelde intelligentie. Ze hebben over het algemeen een dagbesteding en hebben meestal geen schulden. In vergelijking met andere groepen laten opportunistische brandstichters minder vaak en minder ernstige gedragsproblemen zien in de jeugd. Ze hebben

daarnaast weinig psychopathologische kenmerken en problematisch middelengebruik is zeldzaam; wel hebben ze vaak moeite hun impulsen te controleren. Achteraf nemen opportunistische brandstichters vaak grotendeels of volledig verantwoordelijkheid voor het door hen gepleegde delict. Dit delict wordt meestal in de donkere wintermaanden gepleegd op een doordeweekse dag in de vroege ochtenduren of juist in de namiddag. Meestal wordt een brandversneller gebruikt en meegebracht, er is over het algemeen sprake van één brandhaard. Over het algemeen stichten opportunistische brandstichters brand in vereniging. Vaak gaat het om branden in een woonwijk, bijvoorbeeld aan voertuigen of woningen, waarbij men vaak de auto gebruikt als vervoermiddel. Meestal is de brandstichter nuchter ten tijde van het delict. De brandstichters worden over het algemeen volledig toerekeningsvatbaar bevonden.

De zucht naar brandstichting

De kleinste groep binnen de onderzoekspopulatie wordt gevormd door de daders met een duidelijke zucht of hang naar brandstichting. Hierbij gaat het om vijf personen die in totaal 22 branden hebben gesticht. Zij hebben brandgesticht uit fascinatie voor vuur of blussen en er zijn meerdere brandstichtingen gepleegd waarbij de kick die het geeft een hoofdrol speelt.¹³⁵ Er lijkt bij deze brandstichters haast sprake te zijn van een bepaalde verslaving aan vuur zelf, aan de kick die het hen geeft of aan de gevoelens van macht die men krijgt door bijvoorbeeld het kat-en-muisspelletje met de politie. In de verschillende interviews kwam deze groep duidelijker naar voren dan op basis van het dossieronderzoek. Verschillende casussen werden beschreven. Aangezien het in het dossieronderzoek slechts om een zeer beperkt aantal brandstichters gaat, is de representativiteit natuurlijk beperkt. Desondanks zal in dit hoofdstuk een beeld geschetst worden van de zuchtige brandstichter, waarbij, anders dan in de vorige hoofdstukken, voor de casussen ook geput wordt uit de informatie uit de gehouden interviews.

9.1 De zuchtige brandstichter

9.1.1 Sociale karakteristieken

Demografische gegevens

De zuchtige brandstichters zijn allemaal autochtone mannen, die gemiddeld 19,2 jaar oud zijn. De spreiding in leeftijd is niet erg groot: de vijf brandstichters zijn 14, 16, 19, 20 en 27 jaar oud. De meeste zuchtige brandstichters hebben geen relatie; slechts in één geval heeft een brandstichter een vriendin, met wie hij overigens niet samenwoont. De meeste brandstichters hebben een lager dan gemiddelde intelligentie (3/4). Eén brandstichter heeft juist een bovengemiddeld

¹³⁵ Zie bijlage 5.

middelste intelligentie. In bijna alle gevallen is het basisonderwijs de hoogst genoten opleiding (4/5), al kan dit mede komen door de nog jeugdige leeftijd van sommige brandstichters.

Woonsituatie

Alle vijf zuchtige brandstichters hebben een vast woonadres. Meestal woont men bij één of beide ouders (zie tabel 9.1).

Tabel 9.1: Verdeling naar woonsituatie

Woonsituatie	N
Beide ouders	2
Bij één ouder	1
Zelfstandig	2
Totaal	5

Gezinssituatie

Het grootste deel van hun jeugd hebben zuchtige brandstichters doorgebracht bij hun ouders of één ouder (4/5). Eén brandstichter is opgegroeid bij pleegouders. De ouders zijn even vaak samen als uit elkaar (2/4). De twee brandstichters bij wie de ouders uit elkaar zijn, hebben elk één stiefouder gehad. Meestal leven de ouders van zuchtige brandstichters nog ten tijde van het delict, bij één brandstichter is de moeder overleden.

Problemen in de opvoedingssituatie komen voor bij drie van de vijf brandstichters. Hierbij gaat het om emotionele verwaarlozing, afwezigheid van ouders, alcoholmisbruik van ouders, fysieke mishandeling en seksueel misbruik.

Een brandstichter van eind twintig groeit op bij beide ouders; als hij 11 jaar oud is, scheiden zijn ouders omdat er veel ruzie is en zijn vader alcoholverslaafd is. Tijdens deze ruzies viel ook wel eens een klap, en ook betrokkene werd wel eens geslagen door zijn vader als hij dronken was. Na de scheiding blijft hij bij zijn moeder wonen en ziet zijn vader nauwelijks meer.

Relaties en vriendschappen

De meeste zuchtige brandstichters hebben contact met hun ouder(s) (4/5). De relatie met gezinsleden wordt wisselend omschreven (zie tabel 9.2).

Tabel 9.2: Verdeling naar relatie met gezinsleden

Relatie met gezinsleden	N
Goed	2
Matig	1
Slecht	2
Totaal	5

Omdat maar één brandstichter een relatie met een partner heeft, kan weinig gezegd worden over de kwaliteit van partnerrelaties. Alle brandstichters hebben wel vrienden (5/5), in drie gevallen gaat het om wisselende contacten en twee brandstichters hebben stabiele vriendschapsrelaties. Meestal zijn de vrienden als asociaal te omschrijven (3/5).

9.1.2 Gedragmatige karakteristieken

Dagbesteding en financiën

Vier brandstichters volgen een opleiding ten tijde van het delict, één daarvan heeft daarnaast een vaste baan, waar hij naar tevredenheid functioneert. Omdat één brandstichter echter tijdelijk van school geschorst is, hebben maar drie brandstichters ten tijde van het delict een dagbesteding. Met betrekking tot financieel beheer is niet veel bekend, wel is duidelijk dat één brandstichter schulden heeft en dat deze brandstichter niet zelf zijn financiën beheert, maar in de schuldsanering zit.

Een man van achter in de twintig is tijdelijk geschorst van zijn technische opleiding; daarnaast heeft hij financiële problemen. Dit zorgde voor oplopende spanningen bij hem, die hij wilde ontladen door op impulsieve wijze brand te stichten aan meerdere objecten. Voor hem was brandstichting de manier om met problemen om te gaan. Zelf zegt hij over vuur: 'Ik vind het gewoon mooi.'

Gedragsproblematiek

In hun jeugd laten zuchtige brandstichters vooral na het 12^e levensjaar duidelijk problemen zien (zie tabel 9.3).

Tabel 9.3: Verdeling van de gedragsproblemen vóór het 12^e levensjaar en vanaf het 12^e levensjaar

Gedragsproblemen	<12 N	12+ N
Geen gedragsproblemen	3	1
Gedragsproblemen (met of zonder geweldpleging) die geleid hebben tot ernstige problemen in de schoolsituatie en/of gezinssituatie	1	3
Zodanig ernstige gedragsproblemen (met of zonder geweldpleging) dat deze aanleiding vormden tot ondertoezichtstelling en/of uithuisplaatsing	0	1
Totaal	4	5

Op school spijsbelt men vaak (3/4), er is sprake van agressief en onhandelbaar gedrag (4/5) en over het algemeen zijn er cognitieve problemen (3/4).

Een jonge brandstichter heeft thuis geen problemen, maar op school wel. Hier laat hij gedragsproblemen, leerproblemen en motivatieproblemen zien. Hij spijsbelt vaak en heeft slechte schoolprestaties. Voor deze problemen krijgt hij begeleiding van een maatschappelijk werker.

Justitiële voorgeschiedenis

De meeste zuchtige brandstichters hebben geen formele justitiële contacten of een voorafgaande (voorwaardelijke) veroordeling tot vrijheidsbeneming gehad (3/5). Bij de twee brandstichters die wel eerder zijn veroordeeld tot vrijheidsbeneming, gaat het om drie of vier eerdere veroordelingen, voornamelijk voor vermogensdelicten. Er is bij hen dus geen sprake van zuivere brandstichting. Wel heeft één brandstichter in het verleden meermalen brandgesticht, de overige vier brandstichters zijn first offenders.

9.1.3 Psychopathologische karakteristieken

Voorgeschiedenis

Zuchtige brandstichters hebben in het verleden geen psychiatrische As I-stoornis of psychotische symptomen gehad (4/4). Ook persoonlijkheidsstoornissen komen in het verleden niet voor (5/5), al zijn er wel twee brandstichters bij wie in het verleden pathologische persoonlijkheidstrekken zijn vastgesteld. De hulpverleningsgeschiedenis verschilt onderling, waarbij eenmaal vrijwillig kortdurend ambulant contact is geweest met een hulpverlenende instantie, tweemaal sprake is geweest van een vrijwillig intensief ambulant contact, één brandstichter eenmalig opgenomen is geweest en in één geval sprake is van meerdere, al dan niet gedwongen opnames.

Actueel

Ten tijde van het delict hebben zuchtige brandstichters over het algemeen een psychiatrische As I- en/of As II-classificatie (4/4), waarbij voornamelijk zowel een As I- als een As II-stoornis aanwezig is (3/4) en eenmaal alleen een classificatie op As I (1/4). De classificaties op As I zijn erg divers, waarbij aandachtstekortstoornissen en gedragsstoornissen en aan een middel gebonden stoornissen elk tweemaal voorkomen. Daarnaast is sprake van een stoornis in de impulsbeheersing, namelijk pyromanie, en een aanpassingsstoornis. Op As II is sprake van zwakzinnigheid, antisociale persoonlijkheidsstoornis of een persoonlijkheidsstoornis niet anderszins omschreven. Daarnaast is er eenmaal een uitgestelde diagnose gegeven.

Een jongen van 15 die meerdere branden heeft gesticht, is gediagnosticeerd met ADHD; daarnaast heeft hij beperkte verstandelijke vermogens en is hij impulsief en gemakkelijk beïnvloedbaar.

Andere psychopathologische kenmerken komen ook voor bij zuchtige brandstichters. Zo hebben alle brandstichters in enige mate moeite met het controleren van hun impulsen, waarbij in één geval de impulsiviteit aanzienlijk is. Daarnaast is het empathisch vermogen over het algemeen ook in enige mate aangetast (2/3) en is vaak sprake van vijandigheid (4/5).

Een man van achter in de twintig die in één nacht meerdere branden heeft gesticht in het centrum van zijn woonplaats, is gediagnosticeerd met een antisociale persoonlijkheidsstoornis, waardoor onder spanning en bij krenking impulsiviteit kan optreden. Deze impulsiviteit werd verder aangewakkerd door middelenmisbruik.

Zuchtige brandstichters hebben geen goede sociale vaardigheden; eenmaal kan men nog wel op aanvaardbare wijze contact houden met de omgeving, maar in drie gevallen raken de zuchtige brandstichters door slechte sociale vaardigheden soms in de problemen (3/4). Het sociale netwerk van de betrokkenen is over het algemeen niet uitmuntend, maar wel voldoende. Eenmaal is zeker dat de zuchtige brandstichter voldoende steun ontving (1/5) en in vier gevallen is deze steun waarschijnlijk voldoende (4/5).

De wijze waarop zuchtige brandstichters omgaan met stresserende omstandigheden staat weergegeven in tabel 9.4.

Tabel 9.4: Verdeling naar copingvaardigheden

Coping	N
Volgende adequate copingvaardigheden, bij langdurige problemen enige twijfel over stabiliteit	1
Copingvaardigheden gering, bij stabiele omstandigheden voldoende	1
Onvoldoende/inadequate copingvaardigheden waardoor stabiliteitsproblemen en een chronisch gevoel van boosheid ontstaan	2
Totaal	4

Een man van 21 heeft aan vier auto's en drie klike's brandgesticht. Hij is in het verleden gediagnosticeerd met ADHD en een oppositioneel opstandige gedragsstoornis die zich kenmerkt door agressief gedrag en de neiging om anderen opzettelijk lastig te vallen (ODD). Daarnaast heeft hij een strafblad. Er lijkt bij hem sprake te zijn van een slechte zelfbeheersing en agressieve impulsdoorbraken. Daarnaast is hij beïnvloedbaar. Hij voelde zich na het stappen uitgedaagd en raakte hierdoor 'opgefokt'. Dit uitte zich in het stichten van meerdere branden op één avond.

Over andere psychopathologische kenmerken is onvoldoende bekend om er iets over te kunnen melden. Wel kan nog opgemerkt worden dat het geweten in alle gevallen onvoldoende ontwikkeld is.

Middelengebruik

De meeste zuchtige brandstichters hebben geen of incidentele problemen met het gebruik van alcohol (3/5). Twee brandstichters hebben al langer problemen met het gebruik van alcohol, wat heeft geleid tot sociaal en psychisch disfunctioneren (2/5). Eveneens in drie gevallen zijn er geen problemen met het gebruik van softdrugs (3/4). Eenmaal is sprake van ernstige problematiek, wat met regelmaat heeft geleid tot disfunctioneren. Slechts één brandstichter heeft incidenteel problemen met het gebruik van harddrugs (1/5). In de overige gevallen komt harddrugsgebruik niet voor (4/5).

9.1.4 Motieven en houding ten opzichte van het delict

Zuchtige brandstichters stichten vanuit verschillende motieven brand. Natuurlijk is er de brandstichting vanuit een fascinatie voor vuur of de nasleep ervan (2/5), maar er zijn ook brandstichters die verschillende branden stichten als uitlaatklep, om hun emoties af te reageren (2/5). Daarnaast stichtte één brandstichter meerdere branden uit sensatiezucht en verveling.

Een 15-jarige jongen die meerdere branden sticht, geeft met betrekking tot het mogelijke motief hiervoor zelf aan: 'Ik heb de brandjes aangestoken uit verveling. Ik denk dat het verslavend voor mij is. Op het moment dat ik het vuurtje maak, denk ik niet na over de gevolgen. Ik wil wel hulp om van verslaving om brandjes te stichten af te komen. Ik voel dan adrenaline door mijn lichaam stromen doordat het een bepaalde spanning geeft voor mij.'

Een andere brandstichter, die op zijn werk brandstichtte, vertelt: ‘Ik had nooit eerder gemerkt dat ik vuur wel spannend vond. Ik vond het gebeuren eromheen, dat erover gepraat werd op mijn werk, prettig.’

Geen enkele zuchtige brandstichter had suïcidale gedachten ten tijde van het delict. Nadat ze geconfronteerd waren met de gestichte branden, erkenden de meeste zuchtige brandstichters het delict (zie tabel 9.5).

Tabel 9.5: Verdeling naar aard en mate van verantwoordelijkheid voor het delict

Verantwoordelijkheid	N
Betrokkene erkent en neemt grotendeels verantwoordelijkheid voor de door hem gepleegde delicten	3
Betrokkene neemt ten dele verantwoordelijkheid, verschuilt zich echter achter mededaders of omstandigheden	1
Betrokkene toont zich oppervlakkig of afstandelijk, bagatelliseert de gevolgen en heeft een ontkennende houding	1
Totaal	5

9.2 Casusbeschrijving

Hoewel zaken van zuchtige brandstichting in het dossieronderzoek minder frequent voorkomen, zijn de dossiers in deze zaken vaak erg uitgebreid en is er veel achtergrondinformatie bekend. Hierna wordt een zaak beschreven van een jonge brandstichter die verschillende branden heeft gesticht, gebaseerd op een dergelijk uitgebreid dossier.

Casus Mitchell

Mitchell is een jongen van 16 die zes branden heeft gesticht en eenmaal een poging tot brandstichting heeft gepleegd. Hij heeft de Nederlandse nationaliteit en woont vanaf zijn 1^e levensjaar bij pleegouders vanwege emotionele en fysieke verwaarlozing en een zeer problematische gezinssituatie. Mitchell heeft geen contact met zijn biologische ouders. In het pleeggezin en op school vertoont hij veel gedragsproblemen. Mitchell is dan ook naar een basisschool voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen gegaan. Verder heeft hij vanwege zijn lage intelligentie geen andere opleiding gevolgd. Hij heeft dan ook geen dagbesteding ten tijde van het delict. Wel heeft Mitchell contact met normale vrienden.

Vanaf ongeveer zijn 10^e levensjaar valt het op dat Mitchell erg geïnteresseerd is in brand en sirenes; hij heeft meerdere keren gespeeld met vuur en is dan altijd erg opgewonden. De huidige branden sticht hij aan vakantiewoningen op een recreatiepark waar hij met zijn pleeggezin verblijft (viermaal), op het recreatiepark zelf, aan een vuilnisbak en aan een particuliere woning bij hem in de buurt. Hij sticht de meeste branden in de namiddag en vroege avond in oktober en gebruikt telkens papier als brandgeleider; dit papier neemt hij van tevoren mee. Zo gebruikt hij bijvoorbeeld een oude krant die hij aansteekt en via een open badkamerraam in een recreatiewoning gooit. Mitchell wordt gearresteerd en bekend dat hij de branden heeft gesticht. Uit de verhoren blijkt dat Mitchell vaak aan brand denkt en als hij iets ziet liggen, bijvoorbeeld aanstekers of lucifers, wordt dit versterkt. Hij stelt: 'Ik heb perioden gehad dat ik iets liet liggen als ik het zag. Waarbij ik soms steeds moest denken: zal ik het doen, zal ik het niet doen? Het helpt dan wel om aan de gevolgen te denken en ik zoek dan soms afleiding door de televisie aan te zetten. Dan gaat het soms weg.' Mitchell wordt ambulantly psychiatrisch en psychologisch pro Justitia onderzocht. Hieruit komt naar voren dat hij licht zwakzinnig is en dat er sprake is van ADHD. Daarnaast is hij gediagnosticeerd met pyromanie, vanwege zijn fascinatie met vuur en aanverwante zaken, zoals sirenes en brandweer. Mitchell vindt vooral zelf brand maken spannend en niet het kijken ernaar. Hij ervaart vooraf spanning en tijdens en na het brandstichten een ontlading. Hoewel hij wel eens vuur maakt in een vuurkorf onder begeleiding van volwassenen, kan dit vanwege weersomstandigheden niet altijd. In periodes waarin hij dit voor zijn gevoel niet voldoende kan doen, loopt de spanning op. De rapporteurs stellen dat Mitchell op momenten wel in staat is zijn drang om brand te stichten te controleren, maar als de externe controle wegvalt en de drang te groot wordt, kan hij dit niet meer. Daar komt bij dat Mitchell al eerder branden had gesticht, waarvoor hij nog voor de rechter moet verschijnen. De kans op recidive is dan ook groot. Op basis van zijn problematiek in samenhang met het delict oordeelt de rechter op basis van de rapportages dat Mitchell sterk verminderd toerekeningsvatbaar is. Hij wordt veroordeeld tot jeugddetentie en daarnaast wordt als bijzondere voorwaarde een behandeling gericht op zijn pyromanie en impulsiviteit opgelegd.

9.3 De zuchtige brandstichting

9.3.1 Het delict en de afdoening

Hoewel de groep zuchtige brandstichters met vijf personen klein is, hebben ze gezamenlijk 22 branden gesticht op veertien plaatsten delict.¹³⁶ Twee brandstichters stichtten tweemaal brand, één brandstichter heeft vijf branden gesticht, één andere brandstichter was verantwoordelijk voor zes branden en eenmaal heeft een brandstichter zevenmaal brandgesticht. Brandstichting is bij alle vijf brandstichters het indexdelict. Drie brandstichters zijn ambulant gedragskundig pro Justitia onderzocht. Eenmaal werd een ambulant monodisciplinair onderzoek uitgevoerd door een psychiater en tweemaal werd ambulant multidisciplinair gerapporteerd. Bij één brandstichter wordt het risico op recidive laag geschat, bij de twee anderen is sprake van een grote kans op herhaling. De toerekeningsvatbaarheid is bij alle drie de onderzochte brandstichters niet volledig. Er is sprake van enigszins verminderde, verminderde en sterk verminderde toerekeningsvatbaarheid. In de gedragskundige rapporten wordt de rechter geadviseerd om een bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijk strafdeel te stellen (3/3).

Meestal worden zuchtige brandstichters door de meervoudige strafkamer berecht (4/5), de jongste brandstichter werd door de kinderrechter berecht (1/5). In tabel 9.6 is weergegeven wat de rechtbank bewezen verklaard heeft in de vijf zaken van zuchtige brandstichters.

Tabel 9.6: Verdeling naar bewezenverklaring

Bewezen verklaard	N
Meermalen opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen	4
Meermalen opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen en eenmaal opzettelijke brandstichting met gevaar voor personen	1
Totaal	5

In de meeste gevallen stelt de rechtbank een bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijk strafdeel (4/5). Gemiddeld wordt er een totale gevangenisstraf van 4,7 maanden opgelegd, de gemiddelde voorwaardelijke detentieduur is 2,3 maanden.

¹³⁶ Het feit dat er minder plaatsen delict zijn dan brandstichtingen, wordt verklaard doordat brandstichters vaker brandstichtten op dezelfde plaats delict.

9.3.2 Mate van delictplanning

De meeste daders gaan impulsief te werk (zie tabel 9.7). Ze oriënteren zich bij de brandstichtingen ook niet vooraf op de plaats delict (21/21).

Tabel 9.7: Verdeling naar mate van delictplanning

Delictplanning	N
Impulsief	4
Gepland	1
Totaal	5

Een jongen van 16 die meerdere branden sticht, gaat doelbewust op pad om brand te stichten. Hij gebruikt hiervoor papier dat hij als brandgeleider gebruikt.

9.3.3 Wijze van brandstichting

Volgens het model van Canter en Fritzon (1998) zijn alle brandstichtingen gericht op een object en expressief van aard. De meeste plaatsen delict waar zuchtige brandstichtingen plaatsvinden zijn vrij toegankelijk of zonder al te veel moeite bereikbaar (zie tabel 9.8).

Tabel 9.8: Verdeling naar wijze van toegangverschaffing

Toegang tot plaats delict	N
Vrij toegankelijk	8
Door onbeveiligde deur of raam	6
Met geweld binnengedrongen	3
Dader woonde/werkte in het pand	5
Totaal	22

Bij vier brandstichtingen werden brandversnellers gebruikt, waarbij deze middelen steeds door de dader werden meegebracht. Brandgeleiders werden in ongeveer de helft van de brandstichtingen gebruikt (10/22), waarbij in zeven gevallen deze brandgeleiders vooraf meegebracht waren door de dader (7/22). Brandvertragers of een spoor van brandbare spullen of middelen om de brand

een richting op te sturen werden niet gebruikt. Meestal was sprake van één brandhaard (19/22).

Zuchtige brandstichtingen worden voornamelijk alleen gepleegd; in één geval is sprake van een mededader, maar is er geen vaste rolverdeling. Ontdekking van de brand lijkt niet iets waar zuchtige brandstichters zich druk over maken. Bij geen van de branden werden voorzorgsmaatregelen tegen herkenning gebruikt en in geen geval is geprobeerd om ontdekking van de brand te vertragen.

Een jongen van 15 sticht na acht uur 's avonds tweemaal brand. Hij heeft in zijn verleden al eerder meerdere branden gesticht waarvoor hij HALT- en STOP-interventies heeft gekregen. Van de huidige branden sticht hij er één samen met een andere jongen die het wel interessant vindt. Hierbij gaat het om een brand aan een stuk begroeiing in een park. De andere brand wordt door de jongen alleen gesticht, aan een bloembak in het centrum van zijn woonplaats. De jongen neemt steeds papier mee als brandgeleider.

9.3.4 Locatie

Zuchtige branden worden voornamelijk gesticht in woonwijken (13/22) (zie tabel 9.9)

Tabel 9.9: Verdeling naar specifieke pleegplaats van de brandstichting

Locatie plaats delict	N
In een woonwijk	13
In het centrum	3
Buiten de bebouwde kom	6
Totaal	22

De bron van de feitelijke ontsteking ligt voornamelijk buiten (14/22). In zeven gevallen is de ontsteking niet zichtbaar, in acht gevallen is zij gedeeltelijk zichtbaar en bij zeven brandstichtingen is de feitelijke ontsteking vanaf de openbare weg volledig zichtbaar.

9.3.5 Reisgedrag en afstand

Bij de meeste zuchtige brandstichtingen is de dader te voet naar de plaats delict gegaan (13/22); daarnaast gebruiken daders de fiets (4/22) of stichten ze brand op de plek waar ze zich op dat moment bevinden (5/22).

Gemiddeld reizen zuchtige brandstichters 9,7 kilometer naar de plaats delict, de afstand die afgelegd wordt varieert van 50 meter (een brandstichter die op zijn werk bij een bar onder zijn flat brandsticht) tot ruim 45 kilometer. De brandstichters die één of twee branden stichten, reizen gemiddeld 10,7 kilometer naar de plaats delict, de gemiddelde afstand die voor de derde brand afgelegd wordt is 17,5 kilometer, voor de vierde brand reist men gemiddeld 17,3 kilometer, voor de vijfde brand 17,4 kilometer, voor de zesde brand 10,3 kilometer en de brandstichter die zeven branden stichtte, reisde voor de zevende brandstichting 1,1 kilometer.

9.3.6 Moment van de brandstichting

De zuchtige brandstichtingen worden voornamelijk in het voorjaar gepleegd, namelijk in maart, april en mei (13/22). Daarna zijn de brandstichtingen aardig verdeeld over de week, met een opvallende afwezigheid van vrijdag en opvallend veel brandstichtingen op zaterdag (10/22). Het tijdstip van de brandstichtingen ligt tussen twaalf uur 's nachts en zes uur 's ochtends (14/22) of tussen drie uur 's middags en negen uur 's avonds (8/22).¹³⁷

9.3.7 Object van de brandstichting

Alle vijf de brandstichters richten zich uitsluitend op een materiële zaak bij hun brandstichtingen. Deze objecten zijn in alle gevallen willekeurig gekozen (22/22). Eén brandstichter sticht steeds brand op zijn werk aan eigendommen van zijn werkgever, voor de overige vier zuchtige brandstichters is onbekend van wie het object is dat ze in brand steken.

¹³⁷ Zie tabel B6.5 in bijlage 6.

Tabel 9.10: Verdeling naar object van de brandstichtingen

Object	N
Woning	4
Voertuig	3
Boschage	1
Container	6
Openbaar speeltoestel	1
Bedrijfspan	5
Overige doelwitten	2
Totaal	22

Een man van begin 30, getrouwd en net voor de eerste keer vader geworden, sticht verschillende branden aan verschillende objecten. Hij begint met een container, waarna hij auto's en een caravan en uiteindelijk zelfs woningen in brand steekt. Deze woningen waren overigens niet bewoond ten tijde van de brandstichtingen.

9.3.8 Intoxicatie ten tijde van het delict

De meeste brandstichters zijn onder invloed ten tijde van de brandstichtingen (3/5). Dit blijkt ook uit het aantal branden dat gesticht is onder invloed (zie tabel 9.11). Intoxicatie met harddrugs ten tijde van het delict komt niet voor. Negen branden zijn onder invloed van softdrugs gesticht en maar liefst achttien branden onder invloed van alcohol.

Tabel 9.11: Brandstichtingen onder invloed van alcohol en softdrugs of harddrugs

Alcohol	N	Softdrugs	N	Harddrugs	N
Nee	4	Nee	13	Nee	22
Ja	18	Ja	9	Ja	
Totaal	22	Totaal	22	Totaal	22

De man van 21 die na het stappen brandstichtte aan vier auto's en drie klike's, was dronken en had geblowd. Zelf geeft hij als verklaring voor de branden dat hij onder invloed van alcohol wel vaker gekke ideeën heeft.

9.3.9 Gevaarlijkheid en slachtoffers

Alle branden resulteren in materiële schade; bij één brandstichting is er daarnaast ook levensgevaar voor personen. Hoewel alle brandstichters hun brand richten op een materiële zaak en brandstichten aan willekeurig gekozen objecten, zijn deze objecten in vier gevallen wel van particulier. Deze slachtoffers zijn alle vier vooraf niet bekend aan de brandstichter en hebben geen van allen een actieve rol gespeeld bij de totstandkoming van het delict. Hoewel uit de dossieranalyse naar voren komt dat de slachtoffers allen onbekenden zijn voor de daders, blijkt uit de interviews dat dit niet altijd het geval is.

9.3.10 Postdelict gedrag

Over het algemeen blijven zuchtige brandstichters niet aanwezig op de plaats delict nadat ze brand hebben gesticht. Slechts bij twee brandstichtingen blijft de dader op de plaats delict om te kijken naar de brand (2/17). Dit betekent niet dat men geen interesse heeft in het verloop van de brand, zoals blijkt uit de volgende casus.

Een jongeman van begin twintig heeft meerdere branden gesticht en wordt al geruime tijd door politie in de gaten gehouden. Omdat in een dorp bij hem in de buurt een belangrijke brandweerbijeenkomst plaatsvindt, sticht hij op die dag brand in een leegstaande boerderij. Hij blijft niet op de plaats delict, maar zodra hij thuis is, zoekt hij op internet gericht naar deze brandweerbijeenkomst en de mogelijke brand in het dorp waar hij zojuist vandaan komt. Via internet volgt hij de berichtgeving over de brand.

Bij zeven brandstichtingen keert de dader later wel terug naar de plaats delict (7/22). Verder helpt één dader bij elk van zijn vijf brandstichtingen daarna mee met het blussen van de brand (5/22).

9.4 Samenvattende conclusie

Uit ons dossieronderzoek blijkt dat slechts 5 procent van de onderzochte brandstichters als zuchtige brandstichters kan worden omschreven. Dit terwijl media en onderzoek juist veel aandacht besteden aan pyromanieachtige en seriële brandstichters. Deze vijf brandstichters zijn wel verantwoordelijk voor 22 branden, waardoor er meer bekend is over de delicten dan over de daders. Over het algemeen kan gesteld worden dat zuchtige brandstichters jonge, alleenstaande, autochtone mannen zijn met een lage intelligentie. Ze vertonen gedragsproblematiek in hun jeugd, vooral na hun 12^e jaar, en er zijn problemen in de opvoedingssituatie. In onze studie heeft de meerderheid wel een dagbesteding, vooral het volgen van een opleiding. Daarnaast hebben ze meestal wel vrienden, al zijn er problemen op het gebied van sociale interactie. Over het algemeen hebben zuchtige brandstichters geen goede sociale vaardigheden. Ook op het gebied van empathie zijn er beperkingen. Het controleren van impulsen lijkt ook een belangrijk probleem. Vaak is sprake van een As I- en/of As II-classificatie op de DSM, eenmaal wordt de diagnose pyromanie gegeven (zie §9.2). Er is sprake van diverse motieven om brand te stichten; branden worden gesticht vanuit fascinatie voor vuur of de nasleep ervan, maar ook als manier om spanningen te verlichten of uit sensatiezucht en verveling.

De branden zijn veelal impulsief gesticht, aan willekeurig gekozen objecten met gebruikmaking van brandgeleiders die men bij zich heeft. Vaak ontstaat er alleen gevaar voor goederen door de brand. De objecten die men kiest zijn vaak containers en bedrijfspanden, de meeste branden worden gesticht in woonwijken. Meestal verplaatsen zuchtige brandstichters zich te voet of met de fiets naar de plaats delict en blijven ze niet om te kijken naar de brand. Wel zijn er brandstichters die later terugkeren naar de plaats delict. Zuchtige brandstichters zijn vaak onder invloed op het moment van de brandstichting. Ze plegen hun delicten alleen en handelen voornamelijk in het voorjaar.

Conclusie en aanbevelingen

Het vuur dat schijnt gedooft
sluimert vaak onder de sintels.
Wie het durft te wekken kan
erdoor verrast worden.

Pierre Corneille, 1646¹³⁸

Met dit onderzoek werd beoogd de daad van brandstichting en de verschillende typen brandstichters in Nederland in kaart te brengen, om uiteindelijk te komen tot een onderverdeling in subgroepen en groepspecifieke daad- en daderkenmerken te identificeren. Kennis hierover kan bijdragen aan de opsporing en het verhoor van verdachten van brandstichting. De vraag die hierbij centraal stond was: *Hoe zien de patronen van het delict brandstichting in Nederland eruit en wie of wat is de persoon van de verdachte in zaken van brandstichting?*

Deze probleemstelling is uitgesplitst in vier verschillende onderzoeksvragen, waarop in deze conclusie een antwoord zal worden gegeven. De eerste drie vragen komen in het eerste deel van de conclusie aan bod. Na beantwoording van deze vragen zal in §10.6 en §10.7 de laatste onderzoeksvraag behandeld worden.

Wat zijn de voornaamste sociale, gedragsmatige, psychopathologische karakteristieken en motieven van diegenen die brandstichten?

Met betrekking tot deze eerste onderzoeksvraag kan het antwoord kort zijn. Hoewel in hoofdstuk 4 verschillende algemene kenmerken van de onderzoekspopulatie staan vermeld, is duidelijk dat brandstichters geen homogene groep vormen. Dit blijkt uit vrijwel alle interviews, uit literatuur en uit de eigen prak-

138 'Le feu qui semble éteint souvent dort sous la cendre; Qui l'ose réveiller peut s'en laisser surprendre.' P. Corneille. *Rodogune, princesse des Parthes, tragédie*. 1646.

tijkervaring. In deze conclusie wordt dan ook de focus gelegd op de verschillende subgroepen van daders van brandstichting.

In hoeverre zijn er, gedragskundig en/of psychopathologisch gezien, verschillende subgroepen van daders van brandstichting te onderscheiden?

In hoofdstuk 2 zijn vanuit literatuuronderzoek verschillende kenmerken van brandstichters en brandstichting beschreven. Daarnaast is in hoofdstuk 3 een overzicht gegeven van de indelingen en categorisering van het delict brandstichting en/of daders van brandstichting in de literatuur. Vervolgens is in hoofdstuk 4 op basis hiervan een indeling gemaakt in vijf subgroepen: vandalistische brandstichting, gestoorde brandstichting, brandstichting als relatiedelict, opportunistische brandstichting en de zucht naar brandstichting.

Welke criminologische en gedragskundige patronen zijn te onderscheiden in de delictscenario's van brandstichters?

In hoofdstuk 5 tot en met 9 zijn deze vijf subgroepen uitgebreid beschreven voor wat betreft sociale, gedragsmatige en psychopathologische karakteristieken en motieven en delictscenario's. Naast deze beschrijvende analyse per subgroep wordt in deze hoofdstukken nagegaan in welk opzicht de verschillende subgroepen van elkaar verschillen. Hierbij wordt met behulp van chi-kwadraat- en Fisher's exact-toetsen, en voor de continue variabelen de Mann-Whitney U test, onderzocht of er daad- en daderkenmerken zijn die specifiek zijn voor een bepaalde subgroep. Zo zijn bijvoorbeeld de vandalistische brandstichters vergeleken met de rest waaruit bepaalde kenmerken naar voren komen die significant anders zijn voor vandalistische brandstichters/brandstichting dan voor de andere subgroepen (§10.1 tot en met §10.5). Hierbij wordt de focus specifiek gelegd op kenmerken die verschillen binnen subgroepen en op basis waarvan daadwerkelijk onderscheid gemaakt kan worden. Kenmerken die in de volgende paragrafen niet besproken worden, verschillen dus niet significant tussen de subgroepen. Concreet worden in deze vergelijking de statistisch significante en relevante verschillen van alle subgroepen met de overige brandstichters beschreven om zo een antwoord te geven op de tweede, derde en vierde onderzoeksvraag.

Uit deze resultaten komen per type brandstichting duidelijke aandachtspun-

ten naar voren, zowel op persoonlijk gebied als met betrekking tot delictfactoren die bijdragen aan het delictgedrag. Vervolgens wordt de laatste onderzoeksvraag beantwoord, wat resulteert in aanbevelingen voor de opsporing (§10.6) en het verhoor (§10.7).

10.1 De vandalistische brandstichter

10.1.1 Daderkenmerken

Sociale karakteristieken

Met betrekking tot de daderkenmerken verschillen vandalistische brandstichters op veel kenmerken van de overige brandstichters. Alle vandalistische brandstichters zijn man,¹³⁹ en ze zijn beduidend jonger dan niet vandalistische brandstichters.¹⁴⁰ Net als de andere brandstichters hebben ze nauwelijks romantische relaties en ze wonen vaak nog bij hun ouders.¹⁴¹ Hierdoor hebben ze vaker een vast woonadres en wonen ze minder vaak in een inrichting.¹⁴²

In de jeugd zijn vandalen minder vaak slachtoffer van geweld en mishandeling. En als er wel sprake is van mishandeling of verwaarlozing, is deze minder ernstig. Dit geldt zowel voor de opvoedingssituatie,¹⁴³ als buiten de opvoedingssituatie.¹⁴⁴ Vooral emotionele verwaarlozing,¹⁴⁵ fysieke mishandeling¹⁴⁶ en seksueel misbruik¹⁴⁷ komen minder vaak voor in de jeugd bij vandalistische brandstichters. Niet alleen voor wat betreft mishandeling, maar ook als gekeken wordt naar andere problemen binnen het gezin van herkomst, blijkt dat bij vandalen over het algemeen minder sprake is van problematiek dan bij niet-vandalen.¹⁴⁸

Vandalistische brandstichters hebben meer contact met hun ouder(s) dan

139 $\chi^2(1, N = 100) = 11.157, p = 0.001$.

140 $U = 313.500, z = -6.415, p = 0.000$.

141 Fisher's exact, $p = 0.000$.

142 Fisher's exact, $p = 0.048$.

143 Fisher's exact, $p = 0.004$.

144 Fisher's exact, $p = 0.015$.

145 $\chi^2(1, N = 85) = 5.522, p = 0.019$.

146 $\chi^2(1, N = 82) = 6.901, p = 0.009$.

147 Fisher's exact, $p = 0.022$.

148 $\chi^2(2, N = 82) = 7.321, p = 0.026$.

niet-vandalen.¹⁴⁹ De relatie binnen het gezin is ook beter.¹⁵⁰ Daarnaast verschillen vandalistische brandstichters van de andere brandstichters met betrekking tot vriendschappen. Ze hebben vaker vrienden, zowel stabiel als wisselend.¹⁵¹ Deze vrienden kunnen vaker beschreven worden als asociaal.¹⁵²

Gedragmatige karakteristieken

Vandalistische brandstichters hebben vaker een dagbesteding dan andere brandstichters.¹⁵³ Ze zijn voor het overgrote deel nog schoolgaand ten tijde van het delict.¹⁵⁴ Daarnaast hebben ze ook vaker een (bij)baan dan niet-vandalen.¹⁵⁵ Zowel vast werk als losse baantjes zijn frequenter onder de groep vandalen.¹⁵⁶ Geen van de vandalen met een (bij)baan functioneert slecht op het werk. Dit is anders voor de andere brandstichters.¹⁵⁷ In het arbeids- of schoolverleden komen dan ook minder problemen voor.¹⁵⁸ Anders dan bij de overige brandstichters komt het hebben van schulden zelden voor.¹⁵⁹ Voor wat betreft het beheer van de eigen financiën, is sprake van een trend, waaruit afgeleid kan worden dat vandalistische brandstichters vaker hun eigen financiën beheren.¹⁶⁰ Ook met betrekking tot agressief en onhandelbaar gedrag op school is sprake van een trend, waarbij vandalistische brandstichters minder gedragsproblemen op school lijken te vertonen.¹⁶¹ Daarnaast spijbelen vandalistische brandstichters minder vaak dan niet-vandalen.¹⁶²

149 Fisher's exact, $p = 0.015$.

150 $\chi^2 (2, N = 85) = 9.470, p = 0.009$.

151 Fisher's exact, $p = 0.038$.

152 $\chi^2 (2, N = 89) = 13.441, p = 0.001$.

153 $\chi^2 (1, N = 94) = 17.940, p = 0.000$.

154 $\chi^2 (1, N = 99) = 34.313, p = 0.000$.

155 $\chi^2 (1, N = 94) = 4.429, p = 0.035$.

156 $\chi^2 (2, N = 94) = 6.688, p = 0.035$.

157 Fisher's exact, $p = 0.005$.

158 Fisher's exact, $p = 0.000$.

159 $\chi^2 (1, N = 80) = 14.528, p = 0.000$.

160 Fisher's exact, $p = 0.092$.

161 $\chi^2 (1, N = 72) = 3.191, p = 0.074$.

162 Fisher's exact, $p = 0.032$.

Voor wat betreft de justitiële voorgeschiedenis, kan geconcludeerd worden dat vanden minder formele justitiële contacten hebben en minder voorafgaande (voorwaardelijke) veroordelingen tot vrijheidsbeneming.¹⁶³

Psychopathologische karakteristieken

De meeste vandalistische brandstichters hebben geen contact gehad met hulpverlenende instanties in het verleden en als er al sprake van is, gaat het voornamelijk om vrijwillig eerder contact. Niet-vandalen echter hebben voor het overgrote deel wel contact gehad met hulpverlenende instanties in het verleden.¹⁶⁴ Een psychiatrische As I-diagnose op de DSM komt in de voorgeschiedenis minder vaak voor bij vanden,¹⁶⁵ evenals persoonlijkheidsstoornissen in het verleden.¹⁶⁶

Ten tijde van het delict hebben vandalistische brandstichters minder vaak een classificatie op As I en/of As II van de DSM. De vanden die wel een DSM-classificatie hebben, hebben vaker enkel een diagnose op As I dan niet-vandalen.¹⁶⁷ Hierbij gaat het bij vanden vaker om ADHD en gedragsstoornissen of een pervasieve ontwikkelingsstoornis, terwijl niet-vandalen vaker zijn gediagnosticeerd met aan een middel gebonden stoornissen en schizofrenie op As I van de DSM, zowel voor de eerste¹⁶⁸ als de tweede stoornis op As I.¹⁶⁹ Op As II van de DSM is er bij de vandalistische brandstichters nauwelijks sprake van een classificatie, in vier gevallen is de diagnose uitgesteld, terwijl de niet-vandalen vaak zwakzinnig zijn.¹⁷⁰

Voor wat betreft andere psychopathologische kenmerken, valt op dat vanden minder impulsief zijn,¹⁷¹ minder vijandigheid vertonen,¹⁷² betere sociale

163 Fisher's exact, $p = 0.000$.

164 Fisher's exact, $p = 0.000$.

165 Fisher's exact, $p = 0.001$.

166 Fisher's exact, $p = 0.000$.

167 Fisher's exact, $p = 0.003$.

168 Fisher's exact, $p = 0.022$.

169 Fisher's exact, $p = 0.027$.

170 Fisher's exact, $p = 0.002$.

171 $\chi^2(4, N = 100) = 17.000, p = 0.002$.

172 Fisher's exact, $p = 0.017$.

vaardigheden¹⁷³ en een beter sociaal netwerk hebben,¹⁷⁴ minder problemen vertonen op het gebied van de zelfredzaamheid¹⁷⁵ en betere copingvaardigheden bezitten.¹⁷⁶ Daarnaast is het zelfvertrouwen van vandalistische brandstichters vooral gemiddeld, terwijl het zelfvertrouwen voor de andere brandstichters voornamelijk laag is.¹⁷⁷ Bovendien vormen emotioneel welzijn en denkpatronen in mindere mate een criminogene factor.¹⁷⁸

Problemen met het gebruik van alcohol, softdrugs en harddrugs komen bij vandalen minder vaak voor.¹⁷⁹

Motieven en houding

Omdat de groepen mede zijn ingedeeld op basis van motief, is het logisch dat vandalistische brandstichters hierin verschillen van andere brandstichters. Ze plegen vaker brandstichtingen uit verveling en vandalisme.¹⁸⁰ Daarnaast blijkt uit de analyse dat geen van de vandalistische brandstichters heeft aangegeven suïcidale gedachten te hebben ten tijde van het delict.¹⁸¹

10.1.2 Delictpatronen

Het delict en de afdoening

Vandalistische brandstichters worden minder vaak gedragskundig pro Justitia onderzocht. Als ze al onderzocht worden, gaat het daarbij vaker om alleen een psychiatrisch of alleen een psychologisch ambulant onderzoek dan bij andere brandstichters.¹⁸² In die gevallen dat er wel een advies wordt gegeven over de

173 Fisher's exact, $p = 0.000$.

174 Fisher's exact, $p = 0.000$.

175 Fisher's exact, $p = 0.001$.

176 Fisher's exact, $p = 0.001$.

177 Fisher's exact, $p = 0.023$.

178 Fisher's exact, $p = 0.007$ en Fisher's exact, $p = 0.016$.

179 Fisher's exact, $p = 0.001$, Fisher's exact, $p = 0.005$ en Fisher's exact, $p = 0.013$.

180 Fisher's exact, $p = 0.000$.

181 $\chi^2 (1, N = 99) = 10.313, p = 0.001$.

182 $\chi^2 (2, N = 100) = 15.154, p = 0.001$.

toerekeningsvatbaarheid, lijken de data te suggereren dat vandalistische brandstichters minder beperkt zijn in hun toerekeningsvatbaarheid.¹⁸³ De kans op herhaling wordt bij vandalistische brandstichters over het algemeen lager geschat.¹⁸⁴ In zaken van vandalistische brandstichting wordt beduidend vaker vonnis gewezen door de kinderrechter en opvallend minder vaak door de meervoudige kamer van de rechtbank.¹⁸⁵ In deze zaken wordt vooral opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen (al dan niet meermalen) bewezen verklaard en minder vaak opzettelijke brandstichting met gevaar voor personen.¹⁸⁶ Het vonnis dat gegeven wordt verschilt ook, waarbij vaker een bijzondere voorwaarde wordt opgelegd en daarnaast in veel vonnissen ook geen maatregel volgt.¹⁸⁷

Mate van delictplanning

Delictplanning lijkt bij vandalistische brandstichters minder belangrijk. Zo oriënteren ze zich vooraf minder vaak dan de andere brandstichters.¹⁸⁸

Wijze van brandstichting

Bijna alle vanden stichten brand vanuit een expressief motief gericht op een object, anders dan de overige brandstichters, waarbij de vier handelingsvormen van het actiesysteemmodel meer evenredig verdeeld zijn.¹⁸⁹

De eerste plaats delict is bij vandalistische brandstichters meestal vrij toegankelijk, in mindere mate wordt geweld gebruikt om binnen te komen of wordt door een onbeveiligde deur of raam de plaats delict bereikt. Niet-vandalistische brandstichters wonen of werken meestal op de plaats delict, terwijl dit bij vanden slechts in één zaak het geval was.¹⁹⁰

183 Fisher's exact, $p = 0.062$.

184 Fisher's exact, $p = 0.035$.

185 $\chi^2(2, N = 99) = 35.007, p = 0.000$.

186 Fisher's exact, $p = 0.011$.

187 Fisher's exact, $p = 0.030$.

188 Fisher's exact, $p = 0.038$.

189 $\chi^2(3, N = 96) = 41.269, p = 0.000$.

190 Fisher's exact, $p = 0.000$.

Anders dan de andere brandstichters stichten vandalen voornamelijk brand in vereniging.¹⁹¹ Zowel bij de eerste, de tweede en de derde brand zijn er vaker één of meerdere mededaders.¹⁹² Deze branden worden vaker gesticht zonder dat sprake is van een vaste rolverdeling.¹⁹³ Deze bevinding komt overeen met wat Moll (1974) beschrijft (zie hoofdstuk 2). Door geen enkele vandalistische brandstichter wordt geprobeerd om ontdekking van de brand te voorkomen of uit te stellen; dit lijkt een relevant verschil met de andere brandstichters.¹⁹⁴

Moment van de brandstichting

Vandalen stichten voornamelijk brand in augustus en september, terwijl niet-vandalen juist meer in het voorjaar, de herfst en de winter brandstichten.¹⁹⁵ Met betrekking tot de dag waarop men brandsticht, is sprake van een verschil tussen vandalen en niet-vandalen. De eerste brand wordt door vandalen voornamelijk op zondag, dinsdag en donderdag gesticht, terwijl niet-vandalen vooral dinsdag, woensdag en donderdagavond hun delict plegen.¹⁹⁶ Een trend is waarneembaar met betrekking tot de derde brandstichting, waarbij vandalen vaker op dinsdag en donderdag en niet-vandalen vaker op zaterdag en zondag hun delict plegen.¹⁹⁷

Met betrekking tot het tijdstip van de brandstichting is een trend zichtbaar. Vandalen stichten hun branden vaak tussen negen uur 's avonds en middernacht of tussen drie en zes uur in de vroege ochtend, terwijl niet-vandalen vooral tussen middernacht en drie uur 's ochtends hun delict lijken te plegen.¹⁹⁸

¹⁹¹ $\chi^2 (1, N = 100) = 37.229, p = 0.000$.

¹⁹² $\chi^2 (2, N = 100) = 37.313, p = 0.000$, Fisher's exact, $p = 0.002$ en Fisher's exact, $p = 0.002$.

¹⁹³ Fisher's exact, $p = 0.009$.

¹⁹⁴ Fisher's exact, $p = 0.062$.

¹⁹⁵ Fisher's exact, $p = 0.019$.

¹⁹⁶ Fisher's exact, $p = 0.041$.

¹⁹⁷ Fisher's exact, $p = 0.058$.

¹⁹⁸ Fisher's exact, $p = 0.058$.

Locatie

Door vandalistische brandstichters wordt vaker brandgesticht aan objecten die zich buiten bevinden.¹⁹⁹ De ontsteking is dan ook vaker gedeeltelijk of volledig zichtbaar vanaf de openbare weg.²⁰⁰

Reisgedrag en afstand

Vandalen verplaatsen zich voornamelijk te voet naar de plaats delict, terwijl andere brandstichters zich vaak helemaal niet verplaatsen. Daarnaast gebruiken vandalen geen auto of bromfiets/scooter om zich te verplaatsen. Deze verschillen zijn terug te zien voor de eerste brand en de tweede brand; voor wat betreft de derde brand suggereert de trend die is gevonden eenzelfde verschil.²⁰¹ De gemiddelde afstand die vandalistische brandstichters afleggen naar de plaats delict is kleiner dan voor de andere brandstichters.²⁰²

Object van de brandstichting

Het object van de brandstichting is bij vandalistische brandstichters vaker puur materieel. De brand wordt minder vaak gericht op het persoonlijk treffen van iemand dan bij de andere brandstichters.²⁰³ In de meerderheid van de gevallen is de eigenaar van het object dat men in brand steekt ook onbekend voor de vandalistische brandstichter, terwijl niet-vandalistische brandstichters vaker brandstichten aan objecten van bekenden of zichzelf.²⁰⁴ De objecten van de brand zijn erg divers. Concreet worden door vandalistische brandstichters vooral woningen, voertuigen, containers, bosschages en leegstaande gebouwen in brand gestoken. Niet-vandalistische brandstichters richten zich exclusiever op woningen en stichten ook vaak brand aan openbare gebouwen.²⁰⁵ Anders dan

199 $\chi^2(1, N = 100) = 18.697, p = 0.000$.

200 $\chi^2(2, N = 94) = 24.235, p = 0.000$.

201 Fisher's exact, $p = 0.000$, Fisher's exact, $p = 0.000$ en Fisher's exact, $p = 0.061$.

202 $U = 841.000, z = -2.525, p = 0.012$.

203 $\chi^2(1, N = 99) = 19.288, p = 0.000$.

204 Fisher's exact, $p = 0.000$.

205 Fisher's exact, $p = 0.000$.

niet-vandalen kiezen vandalistische brandstichters het object van hun branden in de meerderheid van de gevallen willekeurig uit.²⁰⁶

Intoxicatie ten tijde van het delict

Vandalen zijn ten tijde van het delict minder vaak onder invloed van alcohol. Dit verschil is significant bij de tweede en de derde brand.²⁰⁷ Daarnaast lijkt men ook minder onder invloed van softdrugs te zijn dan andere brandstichters.²⁰⁸

Gevaarlijkheid en slachtoffers

Vandalistische brandstichtingen leveren minder vaak schade op aan goederen²⁰⁹ en personen.²¹⁰ Gevaar voor personen,²¹¹ en dan specifiek levensgevaar,²¹² is in zaken van vandalistische brandstichting minder vaak aan de orde. Particulieren worden wel vaak geraakt door de brand, doordat hun eigendommen het doelwit zijn. Vandalen kennen deze slachtoffers meestal niet persoonlijk, terwijl andere brandstichters vooral eigendommen van zichzelf of van vrienden/bekenden/kennissen in brand steken.²¹³ Het slachtoffer speelt in andere brandstichtingen vaak ook een actieve rol, terwijl bij vandalistische brandstichters slachtoffers geen rol spelen bij de totstandkoming van het delict.²¹⁴

206 $\chi^2 (1, N = 99) = 22.796, p = 0.000$.

207 Fisher's exact, $p = 0.038$ en Fisher's exact, $p = 0.015$.

208 Fisher's exact, $p = 0.056$.

209 Fisher's exact, $p = 0.043$.

210 Fisher's exact, $p = 0.005$.

211 $\chi^2 (1, N = 100) = 9.350, p = 0.002$.

212 $\chi^2 (1, N = 100) = 8.036, p = 0.005$.

213 Fisher's exact, $p = 0.000$.

214 $\chi^2 (2, N = 100) = 23.453, p = 0.000$.

Postdelict gedrag

De data suggereren dat vandalistische brandstichters minder vaak een actieve rol spelen na de brand, bijvoorbeeld door te blussen of te melden, dan niet-vandalen.²¹⁵

10.2 De gestoorde brandstichter

10.2.1 Daderkenmerken

Sociale karakteristieken

Gestoorde brandstichters zijn vaker vrouw dan niet-gestoorde brandstichters.²¹⁶ Ze zijn daarnaast ouder dan niet-gestoorde brandstichters.²¹⁷ Met betrekking tot de burgerlijke staat valt op dat gestoorde brandstichters vaker alleenstaand zijn dan de andere brandstichters.²¹⁸

De woonsituatie van gestoorde brandstichters verschilt van niet-gestoorden met betrekking tot de stabiliteit. Minder gestoorde brandstichters hebben een vast woonadres.²¹⁹ Daarnaast wonen gestoorde brandstichters vaker in een instelling of zelfstandig en minder vaak bij de ouder(s) dan niet-gestoorde brandstichters. Ook hebben twee gestoorde brandstichters geen vaste woon- of verblijfplaats, terwijl dit bij de andere brandstichters niet voorkomt.²²⁰

Bij gestoorde brandstichters zijn ten tijde van het delict vaker één ouder of beide ouders overleden.²²¹ Problemen in het gezin van herkomst lijken bij gestoorde brandstichters vaker voor te komen, er is hierbij sprake van een trend.²²² Wanneer gekeken wordt naar mishandeling in de opvoedingssituatie, blijkt dat gestoorde brandstichters vaker slachtoffer zijn van mishandeling

215 Fisher's exact, $p = 0.067$.

216 Fisher's exact, $p = 0.000$.

217 $U = 280.000$, $z = -5.600$, $p = 0.000$.

218 Fisher's exact, $p = 0.000$.

219 Fisher's exact, $p = 0.025$.

220 Fisher's exact, $p = 0.000$.

221 Fisher's exact, $p = 0.016$.

222 $\chi^2(2, N = 82) = 4.855$, $p = 0.088$.

en/of verwaarlozing.²²³ Seksueel misbruik is meer frequent,²²⁴ evenals fysieke mishandeling.²²⁵ Ook buiten de opvoedingssituatie lijken gestoorde brandstichters vaker slachtoffer van mishandeling.²²⁶

Ten tijde van het delict of tot het overlijden van één of beide ouders hebben gestoorde brandstichters minder vaak contact met hun ouders dan niet-gestoorde brandstichters.²²⁷ De relatie met het gezin lijkt ook slechter te zijn bij gestoorde brandstichters.²²⁸ Gestoorde brandstichters hebben minder vaak vrienden dan niet-gestoorde brandstichters, terwijl ze daar wel behoefte aan hebben.²²⁹

Gedragmatige karakteristieken

De meeste gestoorde brandstichters hebben geen dagbesteding.²³⁰ Ze gaan minder vaak naar school²³¹ en hebben minder vaak een baan dan niet-gestoorde brandstichters.²³² De gestoorde brandstichters die wel een baan hebben, hebben minder vaak vast werk en vaker losse baantjes dan niet-gestoorde.²³³ Daarnaast functioneren ze op het werk minder goed.²³⁴ Problemen in het arbeids- of schoolverleden komen eveneens vaker voor.²³⁵

Gestoorde brandstichters hebben vaker schulden²³⁶ en beheren minder vaak hun eigen financiën.²³⁷

223 Fisher's exact, $p = 0.044$.

224 Fisher's exact, $p = 0.000$.

225 Fisher's exact, $p = 0.018$.

226 Fisher's exact, $p = 0.088$.

227 Fisher's exact, $p = 0.000$.

228 $\chi^2 (2, N = 85) = 5.782, p = 0.056$.

229 Fisher's exact, $p = 0.000$.

230 $\chi^2 (1, N = 94) = 25.249, p = 0.000$.

231 $\chi^2 (1, N = 99) = 28.750, p = 0.000$.

232 $\chi^2 (1, N = 94) = 5.130, p = 0.024$.

233 $\chi^2 (2, N = 94) = 7.047, p = 0.030$.

234 Fisher's exact, $p = 0.000$.

235 Fisher's exact, $p = 0.000$.

236 Fisher's exact, $p = 0.011$.

237 Fisher's exact, $p = 0.007$.

Voor hun 12^e levensjaar lijken gestoorden vaker en ernstiger gedragsproblemen te vertonen dan andere brandstichters.²³⁸ Daarnaast spijbelen ze vaker.²³⁹

Met betrekking tot de justitiële voorgeschiedenis kan opgemerkt worden dat gestoorden vaker in contact komen met justitie en meer veroordelingen tot (voorwaardelijke) vrijheidsbeneming hebben gekregen of vaker tbs opgelegd hebben gekregen.²⁴⁰ Daarnaast hebben ze in het verleden vaker brandgesticht.²⁴¹

Psychopathologische karakteristieken

Alle gestoorde brandstichters hebben in het verleden contact gehad met een hulpverlenende instantie, eerdere opnames komen frequent voor. Dit verschilt van de niet-gestoorde brandstichters, aangezien bijna de helft van hen nooit contact heeft gehad met hulpverlening.²⁴² Naast de uitgebreidere hulpverleningsgeschiedenis hebben gestoorde brandstichters ook meer psychotische As I-diagnosen op de DSM in het verleden²⁴³ en is in het verleden vaker een persoonlijkheidsstoornis of trekken daarvan gediagnosticeerd.²⁴⁴

Overeenkomstig de verwachtingen is de actuele psychopathologie bij gestoorde brandstichters groter. Zo hebben ze vaker een As I- en/of As II-classificatie op de DSM, vooral beide.²⁴⁵ Daarnaast is er op As I vaker sprake van schizofrenie of andere psychotische stoornissen, terwijl niet-gestoorde vooral ADHD en gedragsstoornissen en pervasieve ontwikkelingsstoornissen laten zien.²⁴⁶ Als tweede diagnose op As I staan bij de gestoorde brandstichters de stemmingsstoornissen voorop, tegenover de aan een middel gebonden stoornissen en ADHD en gedragsproblemen bij de niet-gestoorde.²⁴⁷ Op As II van

238 Fisher's exact, $p = 0.051$.

239 Fisher's exact, $p = 0.027$.

240 Fisher's exact, $p = 0.000$.

241 Fisher's exact, $p = 0.019$.

242 $\chi^2 (4, N = 85) = 32.758, p = 0.000$.

243 Fisher's exact, $p = 0.000$.

244 Fisher's exact, $p = 0.000$.

245 Fisher's exact, $p = 0.021$.

246 Fisher's exact, $p = 0.000$.

247 Fisher's exact, $p = 0.002$.

de DSM is bij gestoorden vaker sprake van een persoonlijkheidsstoornis, vooral de borderline persoonlijkheidsstoornis en de persoonlijkheidsstoornis niet anderszins omschreven.²⁴⁸ Verder zijn gestoorde brandstichters impulsiever dan de andere brandstichters,²⁴⁹ lijken ze meer vijandigheid te bezitten,²⁵⁰ zijn hun sociale vaardigheden een stuk slechter²⁵¹ en is hun sociale netwerk aanzienlijk beperkter.²⁵² Ook hebben gestoorde brandstichters meer problemen op het gebied van de zelfredzaamheid.²⁵³ De wijze van omgaan met stressvolle gebeurtenissen en problemen is bij gestoorden ook slechter. Geen van de gestoorde brandstichters heeft adequate of voldoende adequate copingvaardigheden en een groot deel heeft juist dusdanig beperkte copingvaardigheden dat stabiliteitsproblemen ontstaan.²⁵⁴ Het zelfvertrouwen van gestoorde brandstichters is lager²⁵⁵ en emotioneel welzijn vormt in grotere mate een criminogene factor.²⁵⁶

Met betrekking tot het gebruik van middelen is het alcoholgebruik van gestoorde brandstichters problematischer dan dat van de andere brandstichters.²⁵⁷

Motieven en houding

Gestoorde brandstichters verschillen van niet-gestoorde brandstichters op basis van motief, waarbij men vaker een psychotisch motief laat zien.²⁵⁸ Dit viel gezien de gehanteerde indeling ook te verwachten. Daarnaast hebben ze vaker suïcidale gedachten ten tijde van het delict.²⁵⁹

248 Fisher's exact, $p = 0.004$.

249 Fisher's exact, $p = 0.000$.

250 Fisher's exact, $p = 0.061$.

251 Fisher's exact, $p = 0.000$.

252 Fisher's exact, $p = 0.000$.

253 Fisher's exact, $p = 0.000$.

254 Fisher's exact, $p = 0.002$.

255 Fisher's exact, $p = 0.046$.

256 Fisher's exact, $p = 0.010$.

257 Fisher's exact, $p = 0.010$.

258 Fisher's exact, $p = 0.000$.

259 Fisher's exact, $p = 0.000$.

10.2.2 Delictpatronen

Het delict en de afdoening

Gestoorte brandstichters worden aanzienlijk vaker gedragskundig pro Justitia onderzocht naar aanleiding van de brandstichting(en), vooral multidisciplinair.²⁶⁰ Hun toerekeningsvatbaarheid blijkt in ruimere mate verminderd of zelfs afwezig.²⁶¹ Daarnaast wordt bij gestoorde brandstichters de kans op recidive hoger geschat.²⁶² Het juridisch advies dat aan de rechter gegeven wordt, behelst bij gestoorde brandstichters vaker een strafrechtelijke maatregel: tbs of een strafrechtelijke last tot plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis.²⁶³ Het vonnis in zaken van gestoorde brandstichting wordt vaker door de meervoudige kamer gewezen²⁶⁴ en er wordt vaker, naast opzettelijke brandstichting met gevaar voor goederen, opzettelijke brandstichting met gevaar voor personen bewezen verklaard.²⁶⁵ Ook het uiteindelijke vonnis verschilt, waarbij in zaken van gestoorde brandstichting vaker tbs wordt opgelegd al dan niet in combinatie met een last tot plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis. Ook komt ontslag van alle rechtsvervolgning vaker voor.²⁶⁶

Wijze van brandstichting

De meeste gestoorde brandstichtingen zijn gericht op een persoon en gepleegd vanuit een expressief motief. Dit verschilt van de andere brandstichters, die vaker expressief handelen gericht op een object of instrumenteel en gericht op objecten of personen.²⁶⁷ Voor wat betreft de toegangverschaffing valt op dat veel van de gestoorde brandstichters wonen of werken in het object waaraan

²⁶⁰ $\chi^2(2, N = 100) = 17.337, p = 0.000$.

²⁶¹ Fisher's exact, $p = 0.001$.

²⁶² Fisher's exact, $p = 0.033$.

²⁶³ Fisher's exact, $p = 0.002$.

²⁶⁴ $\chi^2(2, N = 99) = 18.382, p = 0.000$.

²⁶⁵ Fisher's exact, $p = 0.000$.

²⁶⁶ Fisher's exact, $p = 0.000$.

²⁶⁷ Fisher's exact, $p = 0.000$.

de brand gesticht is. Dit is significant vaker het geval voor zowel de eerste als de tweede brandstichting.²⁶⁸

Het feit dat gestoorde brandstichters vooral thuis brandstichten wordt ook weerspiegeld in het feit dat ze minder vaak brandversnellers meebrengen naar de plaats delict.²⁶⁹ Het lijkt er verder op dat er bij de gestoorde brandstichtingen vaker meerdere brandhaarden zijn.²⁷⁰

De meeste gestoorde brandstichters handelen alleen.²⁷¹ Er is minder vaak sprake van één of meerdere mededaders, zowel bij de eerste als mogelijk ook de tweede brand.²⁷² Anders dan de andere brandstichters neemt geen van de gestoorde voorzorgsmaatregelen tegen herkenning.²⁷³ Ze proberen echter wel de ontdekking van de brand te voorkomen of op zijn minst te vertragen.²⁷⁴

Moment van de brandstichting

De maand waarin de brandstichting plaatsvindt, verschilt tussen gestoorde en niet-gestoorde brandstichters. De branden van gestoorde brandstichters zijn aardig verdeeld over de maanden, met een kleine piek in juli en november. Niet-gestoorde brandstichters stichten vooral brand in januari, oktober en december.²⁷⁵ Qua tijdstip van de brand zijn er ook verschillen. Gestoorde brandstichters handelen vooral tussen negen uur 's ochtends en negen uur 's avonds, terwijl de andere brandstichters het delict vooral tussen zes uur 's avonds en zes uur 's ochtends plegen.²⁷⁶ Dit komt overeen met de resultaten van het in hoofdstuk 2 beschreven onderzoek van Yesavage en anderen (1983).

268 Fisher's exact, $p = 0.000$ en Fisher's exact, $p = 0.016$.

269 $\chi^2 (1, N = 100) = 12.289, p = 0.000$.

270 Fisher's exact, $p = 0.063$.

271 $\chi^2 (1, N = 100) = 32.830, p = 0.000$.

272 $\chi^2 (2, N = 100) = 30.646, p = 0.000$ en Fisher's exact, $p = 0.056$.

273 Fisher's exact, $p = 0.033$.

274 Fisher's exact, $p = 0.001$.

275 Fisher's exact, $p = 0.033$.

276 Fisher's exact, $p = 0.031$.

Locatie

Er zijn verschillen tussen gestoorde en niet-gestoorde brandstichtingen met betrekking tot de locatie van de brand. De meeste door gestoorde gestichte branden vinden binnen plaats.²⁷⁷ De ontsteking is over het algemeen dan ook niet zichtbaar vanaf de openbare weg.²⁷⁸

Reisgedrag en afstand

De meeste gestoorde brandstichters reizen niet naar de plaats delict, omdat ze brandstichten aan de plaats waar ze op dat moment verblijven. Dit is significant anders voor de niet-gestoorde brandstichters, zowel met betrekking tot de eerste als de tweede brand.²⁷⁹

De gemiddelde afstand die wordt afgelegd door gestoorde brandstichters is dan ook significant lager dan die van de andere brandstichters.²⁸⁰ Ook uitgesplitst blijkt dat naar zowel de eerste als de tweede brandstichtingen minder ver gereisd wordt.²⁸¹

Object van de brandstichting

De gestoorde brandstichtingen zijn vaker gericht op personen.²⁸² Vaak is de gestoorde brandstichter zelf het object of heeft hijzelf het object gehoord, dit in tegenstelling tot de andere brandstichters die juist vaak objecten van onbekenden in brand steken.²⁸³ Specifiek stichten gestoorde brandstichters de eerste brand vaker aan woningen en openbare gebouwen, terwijl niet-gestoorde brandstichters minder vaak woningen en juist vaker voertuigen en overige doelwitten, zoals losliggende materialen in de openbare ruimte, in brand

277 $\chi^2(1, N = 100) = 20.400, p = 0.000$.

278 $\chi^2(2, N = 94) = 39.320, p = 0.000$.

279 Fisher's exact, $p = 0.000$ en Fisher's exact, $p = 0.042$.

280 $U = 416.000, z = -4.216, p = 0.000$.

281 $U = 494.000, z = -3.591, p = 0.000$ en $U = 0.000, z = -2.325, p = 0.020$.

282 $\chi^2(1, N = 99) = 17.291, p = 0.000$.

283 Fisher's exact, $p = 0.000$.

steken.²⁸⁴ Ook het object van de tweede brand verschilt, waarbij gestoorden openbare gebouwen als doelwit hebben.²⁸⁵ Gestoorde kiezen hun doelwit vaker specifiek dan niet-gestoorde brandstichters.²⁸⁶

Gevaarlijkheid en slachtoffers

Branden gesticht door gestoorde brandstichters leveren vaker gevaar op voor personen.²⁸⁷ Dit verschil is aanwezig voor zowel de eerste als mogelijk ook de tweede brandstichting.²⁸⁸ Het gaat hierbij zowel bij de eerste als waarschijnlijk ook de tweede brandstichting vaker om levensgevaar.²⁸⁹

Gestoorde brandstichters hebben vaker een relatie met het slachtoffer van de brandstichting, vaak richt de brand zich op henzelf.²⁹⁰ Mede daarom is het slachtoffer bij gestoorde brandstichtingen vaak ook actiever dan bij andere brandstichtingen.²⁹¹

Postdelict gedrag

Gestoorde brandstichters keren minder vaak terug naar de plaats delict nadat ze brand hebben gesticht.²⁹²

284 Fisher's exact, $p = 0.000$.

285 Fisher's exact, $p = 0.013$.

286 $\chi^2 (1, N = 99) = 13.446, p = 0.000$.

287 Fisher's exact, $p = 0.005$.

288 $\chi^2 (1, N = 100) = 8.552, p = 0.003$ en Fisher's exact, $p = 0.074$.

289 $\chi^2 (1, N = 100) = 7.828, p = 0.005$ en Fisher's exact, $p = 0.074$.

290 Fisher's exact, $p = 0.000$.

291 $\chi^2 (2, N = 100) = 23.446, p = 0.000$.

292 $\chi^2 (1, N = 95) = 6.831, p = 0.009$.

10.3 De relationele brandstichter

10.3.1 Daderkenmerken

Sociale karakteristieken

Relationele brandstichters lijken vaker een relatie te hebben dan niet-relationele brandstichters, hoewel hier enkel sprake is van een trend.²⁹³ Ze zijn ouder²⁹⁴ en wonen vaker zelfstandig of samen met een partner dan de andere brandstichters, die vaker bij de ouder(s) of in een instelling wonen.²⁹⁵

In de gezinssituatie lijken er verschillen te zijn met betrekking tot getuige of slachtoffer zijn van geweld. De relationele brandstichters lijken vaker en ernstiger te worden mishandeld.²⁹⁶ Specifiek met betrekking tot fysieke mishandeling,²⁹⁷ maar mogelijk is er ook meer emotionele verwaarlozing in de jeugd van relationele brandstichters.²⁹⁸

De relatie met de eventuele partner is bij relationele brandstichters vaker goed dan bij niet-relationele brandstichters.²⁹⁹

Gedragmatige karakteristieken

Op het gebied van gedragmatige kenmerken lijken relationele brandstichters niet te verschillen van andere brandstichters. Wel zijn er met betrekking tot gedragsproblemen vóór en na het 12^e levensjaar trends aanwezig. Vóór het 12^e levensjaar hebben de meeste relationele brandstichters ernstige gedragsproblemen, terwijl de niet-relationele brandstichters juist vooral geen problemen laten zien.³⁰⁰ Ook na het 12^e levensjaar lijken de gedragsproblemen voor de relationele brandstichters ernstiger; de meerderheid vertoont in deze levensfase

293 Fisher's exact, $p = 0.053$.

294 $U = 304.000$, $z = -2.048$, $p = 0.041$.

295 Fisher's exact, $p = 0.049$.

296 Fisher's exact, $p = 0.074$.

297 Fisher's exact, $p = 0.029$.

298 Fisher's exact, $p = 0.061$.

299 Fisher's exact, $p = 0.025$.

300 Fisher's exact, $p = 0.061$.

wederom ernstige problematiek en vaak is sprake van dusdanig ernstige gedragsproblemen dat er een ondertoezichtstelling of een uithuisplaatsing op is gevolgd.³⁰¹

Psychopathologische karakteristieken

Ook met betrekking tot psychopathologische karakteristieken zijn er geen significante verschillen gevonden tussen relationele en andere brandstichters. Wel is wederom sprake van enkele trends. Met betrekking tot impulsiviteit lijken relationele brandstichters vaker en ernstiger problemen te hebben.³⁰² Ook hard-drugsgebruik lijkt onder relationele brandstichters frequenter en ernstiger te zijn.³⁰³

Motieven en houding

Relationele brandstichters verschillen van andere brandstichters met betrekking tot het motief van de brand. Ze stichten vaker brand vanuit wraak, overeenkomstig de indeling die gehanteerd is.³⁰⁴

10.3.2 Delictpatronen

Het delict en de afdoening

Met betrekking tot de afdoening blijkt dat relationele brandstichtingen vaker door de politierechter worden behandeld dan de andere brandstichtingen.³⁰⁵

301 Fisher's exact, $p = 0.088$.

302 Fisher's exact, $p = 0.068$.

303 Fisher's exact, $p = 0.091$.

304 Fisher's exact, $p = 0.000$.

305 Fisher's exact, $p = 0.010$.

Wijze van brandstichting

De meeste relationele brandstichtingen zijn persoonsgericht en worden instrumenteel gepleegd, wat duidelijk verschilt van de andere brandstichters, die vaker expressief branden stichten gericht op objecten of personen.³⁰⁶

Relationele brandstichters lijken vaker brandversnellende middelen mee te nemen naar de plaats delict.³⁰⁷ Daarnaast handelen ze vaker alleen.³⁰⁸ Als men al samen handelt, lijkt men minder vaak meerdere mededaders te hebben dan andere brandstichters.³⁰⁹

Reisgedrag en afstand

Relationele brandstichters gebruiken vaker de auto om naar de plaats delict te reizen. Dit verschil is significant met betrekking tot de eerste brand en voor de tweede brand is een trend waarneembaar.³¹⁰

Object van de brandstichting

De meeste relationele brandstichtingen zijn gericht op het persoonlijk treffen van iemand. Daarin is duidelijk een verschil te zien met de niet-relationele brandstichtingen, die vooral gericht zijn op objecten.³¹¹ Vaak zijn familie, vrienden of bekenden het doelwit van de relationele brandstichtingen.³¹² Daarnaast worden de objecten van de brandstichtingen door relationele brandstichters vaker specifiek gekozen. Dit geldt zeker voor de eerste brand, maar waarschijnlijk ook voor de tweede brandstichting.³¹³

306 Fisher's exact, $p = 0.000$.

307 Fisher's exact, $p = 0.098$.

308 $\chi^2(1, N = 100) = 6.015$, $p = 0.014$.

309 Fisher's exact, $p = 0.084$.

310 Fisher's exact, $p = 0.001$ en Fisher's exact, $p = 0.074$.

311 Fisher's exact, $p = 0.000$.

312 Fisher's exact, $p = 0.000$.

313 Fisher's exact, $p = 0.008$ en Fisher's exact, $p = 0.056$.

Intoxicatie ten tijde van het delict

Voor wat betreft de intoxicatie ten tijde van het delict zijn geen significante verschillen gevonden tussen relationele en niet-relationele brandstichtingen. Wel kan op basis van gevonden trends verondersteld worden dat relationele brandstichters vaker onder invloed zijn van harddrugs, tenminste tijdens de tweede en de derde brandstichting.³¹⁴

Gevaarlijkheid en slachtoffers

De relationele brandstichtingen leveren vaker gevaar op voor personen; dit geldt voor de eerste en waarschijnlijk ook de tweede brandstichting.³¹⁵ Het gaat hierbij vaker om levensgevaar dan bij niet-relationele brandstichtingen.³¹⁶ De relatie met het slachtoffer verschilt significant tussen relationele en niet-relationele brandstichtingen. Bij de eerste, tweede en waarschijnlijk ook de derde brandstichting gaat het vaker om vrienden, bekenden en (ex-)partners.³¹⁷

10.4 De opportunistische brandstichter

10.4.1 Daderkenmerken

Sociale karakteristieken

Opportunistische brandstichters hebben vaker een relatie dan niet-opportunisten.³¹⁸ Daarnaast lijken ze vaker zelfstandig te wonen en minder vaak bij hun ouder(s).³¹⁹ Anders dan de andere brandstichters zijn de meeste opportunisten in de gezinssituatie nooit slachtoffer geworden van mishandeling.³²⁰

314 Fisher's exact, $p = 0.071$ en Fisher's exact, $p = 0.091$.

315 $\chi^2 (1, N = 100) = 5.663$, $p = 0.017$ en Fisher's exact, $p = 0.074$.

316 $\chi^2 (1, N = 100) = 5.327$, $p = 0.021$ en Fisher's exact, $p = 0.074$.

317 Fisher's exact, $p = 0.000$, Fisher's exact, $p = 0.011$ en Fisher's exact, $p = 0.091$.

318 Fisher's exact, $p = 0.010$.

319 Fisher's exact, $p = 0.064$.

320 Fisher's exact, $p = 0.062$.

Psychopathologische karakteristieken

De mate waarin opportunisten algemene dagelijkse taken kunnen vervullen, hun zelfredzaamheid, lijkt groter dan bij andere brandstichters.³²¹

Motieven en houding

Met betrekking tot motief verschillen opportunistische brandstichters van andere brandstichters. Zoals op basis van het gemaakte onderscheid valt te verwachten, stichten ze vaker brand uit een financieel motief.³²²

10.4.2 Delictpatronen

Het delict en de afdoening

De meeste opportunisten zijn volledig toerekeningsvatbaar, terwijl bij de andere brandstichters de toerekeningsvatbaarheid in vrijwel alle gevallen in enige mate beperkt is.³²³ Dit is ook terug te zien in het verschil in advies dat door pro Justitia-rapporteurs gegeven wordt aan de rechter. Meestal wordt geen specifiek advies gegeven, terwijl bij de niet-opportunisten juist geadviseerd wordt om een bijzondere voorwaarde of een maatregel op te leggen.³²⁴

Mate van delictplanning

Opportunistische brandstichters lijken hun delict meer vooraf te plannen dan niet-opportunistische brandstichters.³²⁵ In ieder geval oriënteren ze zich beduidend vaker vooraf op de omgeving rond de plaats delict.³²⁶

321 Fisher's exact, $p = 0.085$.

322 Fisher's exact, $p = 0.000$.

323 Fisher's exact, $p = 0.013$.

324 Fisher's exact, $p = 0.048$.

325 Fisher's exact, $p = 0.061$.

326 Fisher's exact, $p = 0.009$.

Wijze van brandstichting

Opportunistische brandstichtingen worden allemaal vanuit een instrumenteel motief gepleegd, waarbij bijna altijd een object het doelwit is van de brand.

De overige brandstichtingen worden juist vooral expressief gepleegd.³²⁷

De meeste opportunistische brandstichters worden binnengelaten of wonen/werken op de plaats delict. Bij de niet-opportunistische brandstichters gaat het in de meerderheid van de gevallen om een vrij toegankelijke plaats delict.³²⁸

Anders dan niet-opportunistische brandstichters, nemen opportunistische brandstichters meestal brandversnellende middelen mee naar de plaats delict.³²⁹ Daarnaast handelen opportunistische brandstichters vaker in vereniging.³³⁰ Hierbij lijkt frequenter sprake te zijn van meerdere mededaders.³³¹ Bij de eerste brandstichtingen is vaker sprake van een vaste rolverdeling, waarbij de brandstichters veelvuldiger een ondergeschikte rol vervullen.³³² Met betrekking tot de tweede brandstichtingen is eenzelfde patroon aanwezig.³³³

Moment van de brandstichting

Voor wat betreft het moment van de brandstichting verschillen opportunistische brandstichtingen niet significant van andere brandstichtingen. Wel is een trend gevonden met betrekking tot de maand waarin men het delict pleegt, waarbij opportunisten voornamelijk in januari, februari en december opereren, terwijl niet-opportunistische brandstichtingen meer verdeeld zijn over het hele jaar.³³⁴

327 Fisher's exact, $p = 0.000$.

328 Fisher's exact, $p = 0.011$.

329 Fisher's exact, $p = 0.019$.

330 $\chi^2 (1, N = 100) = 4.121, p = 0.042$.

331 Fisher's exact, $p = 0.068$.

332 Fisher's exact, $p = 0.002$.

333 Fisher's exact, $p = 0.048$.

334 Fisher's exact, $p = 0.072$.

Locatie

Opportunistische branden lijken vaker gesticht te worden op bedrijventerreinen en minder vaak in woonwijken dan niet-opportunistische brandstichtingen.³³⁵

Reisgedrag en afstand

Opportunistische brandstichters verplaatsen zich minder vaak te voet of per fiets naar de plaats delict; in plaats daarvan gebruiken ze vaker een auto om naar de plaats delict te rijden.³³⁶

Object van de brandstichting

Anders dan niet-opportunistische brandstichters richten opportunisten hun branden uitsluitend op materiële zaken.³³⁷ Specifiek lijken ze vaker brand te stichten aan voertuigen en minder vaak aan woningen dan andere brandstichters.³³⁸

Intoxicatie ten tijde van het delict

Hoewel er geen significant verschil is, lijken de resultaten toch te suggereren dat opportunistische brandstichters minder vaak onder invloed van alcohol brandstichten dan andere brandstichters.³³⁹

335 Fisher's exact, $p = 0.053$.

336 Fisher's exact, $p = 0.048$ en voor de derde brandstichting Fisher's exact, $p = 0.091$.

337 Fisher's exact, $p = 0.016$.

338 Fisher's exact, $p = 0.050$.

339 Fisher's exact, $p = 0.089$.

10.5 De zuchtige brandstichter

10.5.1 Daderkenmerken

Sociale karakteristieken

Met betrekking tot de gezinssituatie lijken zuchtige brandstichters vaker stiefouders te hebben gehad dan andere brandstichters.³⁴⁰ Daarnaast lijken er ook verschillen te zijn in de opvoeders bij wie zuchtige brandstichters het grootste gedeelte van hun jeugd zijn opgegroeid. Ze lijken vaker in eenoudergezinnen of bij pleegouders opgegroeid te zijn dan niet-zuchtige brandstichters.³⁴¹ Al moet natuurlijk niet uit het oog verloren worden dat het maar om een kleine populatie gaat ($n=5$), waardoor de generaliseerbaarheid van deze en de hierna volgende conclusies beperkt is.

Psychopathologische karakteristieken

Zuchtige brandstichters lijken vaker op As II van de DSM gediagnosticeerd te worden met zwakzinnigheid dan niet-zuchtige brandstichters. Daarnaast lijkt een persoonlijkheidsstoornis niet anderszins omschreven vaker als diagnose aanwezig te zijn.³⁴² Verder is er sprake van een trend met betrekking tot alcoholgebruik, waarbij zuchtige brandstichters vaker en langer problemen laten zien.³⁴³

Motieven en houding

Zuchtige brandstichters stichten vaker brand uit fascinatie voor vuur of wat daarbij komt kijken (bluswerkzaamheden, sirenes, enzovoort).³⁴⁴

³⁴⁰ Fisher's exact, $p = 0.067$.

³⁴¹ Fisher's exact, $p = 0.056$.

³⁴² Fisher's exact, $p = 0.093$.

³⁴³ Fisher's exact, $p = 0.091$.

³⁴⁴ Fisher's exact, $p = 0.003$.

10.5.2 Delictpatronen

Het delict en de afdoening

Zoals valt te verwachten, verschillen zuchtige brandstichters van niet-zuchtige brandstichters voor wat betreft de rechter bewezen verklaart. Bij zuchtige brandstichters is in alle gevallen sprake van opzettelijke brandstichting meermalen gepleegd.³⁴⁵

Wijze van brandstichting

Met betrekking tot toegangverschaffing tot de plaats delict blijkt dat zuchtige brandstichters vaker geweld gebruiken of binnentreden door een onbeveiligde deur of raam dan niet-zuchtige brandstichters. In ieder geval bij de derde brandstichting.³⁴⁶ Ze gebruiken minder vaak brandversnellende middelen dan de andere brandstichters, zowel bij de eerste als bij de tweede brandstichting.³⁴⁷ Anders dan de andere brandstichters gebruiken ze juist opvallend vaak brandgeleiders om de brand te geleiden, bijvoorbeeld een stuk brandend papier. Dit verschil is significant met betrekking tot de eerste en de tweede brand; bij de derde brandstichting is sprake van een trend.³⁴⁸ De gevonden resultaten suggereren dat ze deze brandgeleiders ook vaker meebrengen, tenminste bij de eerste en de tweede brand.³⁴⁹

Zuchtige brandstichters plegen hun delicten voor het grootste deel alleen. Dit is duidelijk anders dan niet-zuchtige brandstichtingen, die vaak in vereniging worden gepleegd. Voor de eerste brandstichting is sprake van een trend; de tweede en derde brandstichtingen laten een significant verschil zien.³⁵⁰

345 Fisher's exact, $p = 0.003$.

346 Fisher's exact, $p = 0.006$.

347 Fisher's exact, $p = 0.024$ en Fisher's exact, $p = 0.041$.

348 Fisher's exact, $p = 0.005$, Fisher's exact, $p = 0.001$ en Fisher's exact, $p = 0.055$.

349 Fisher's exact, $p = 0.077$ en Fisher's exact, $p = 0.073$.

350 Fisher's exact, $p = 0.089$, Fisher's exact, $p = 0.006$ en Fisher's exact, $p = 0.006$.

Moment van de brandstichting

De resultaten suggereren dat de dag waarop de brand wordt gesticht verschilt bij zuchtige en bij niet-zuchtige brandstichters. Zo stichten zuchtige brandstichters vooral op zaterdag brand, terwijl de andere brandstichters juist opvallend weinig branden stichten op zaterdagavond en vaker donderdag of zondagavond brandstichten.³⁵¹ De maand waarin zuchtige brandstichters hun branden stichten, is ook verschillend. Zo stichten ze hun tweede brandstichting vaker in maart, mei en oktober, terwijl de niet-zuchtige brandstichters in die maanden juist geen branden stichten.³⁵² En zuchtige brandstichters stichten hun derde branden in april, mei en oktober, terwijl niet-zuchtige brandstichters die drie delicten hebben gepleegd, juist in januari, augustus en september brandstichten.³⁵³

Locatie

De ontsteking van het object waar men de derde brand aan sticht, lijkt voor zuchtige brandstichters vaker binnen te zijn dan voor andere brandstichters.³⁵⁴ Deze derde brandstichtingen zijn dan ook minder zichtbaar vanaf de openbare weg.³⁵⁵ De specifieke locatie van de tweede brandstichtingen lijkt anders voor zuchtige brandstichters, door wie vaker buiten de bebouwde kom brandgesticht wordt.³⁵⁶

Reisgedrag en afstand

Zuchtige brandstichters lijken zich anders naar de tweede brandstichting te verplaatsen dan niet-zuchtige brandstichters. Zo zijn ze vaker op de fiets en minder vaak lopend.³⁵⁷

351 Fisher's exact, $p = 0.090$.

352 Fisher's exact, $p = 0.003$.

353 Fisher's exact, $p = 0.036$.

354 Fisher's exact, $p = 0.055$.

355 Fisher's exact, $p = 0.048$.

356 Fisher's exact, $p = 0.055$.

357 Fisher's exact, $p = 0.088$.

Object van de brandstichting

Anders dan bij niet-zuchtige brandstichters lijkt het object waaraan zuchtige brandstichters brandstichten vaker van onbekenden te zijn.³⁵⁸ Het doelwit lijkt ook minder vaak specifiek gekozen te worden; men komt in alle gevallen van zuchtige brandstichting willekeurig tot een objectkeuze.³⁵⁹ Het specifieke object voor de derde brandstichtingen is duidelijk anders bij zuchtige brandstichters. Waar de niet-zuchtige brandstichters woningen en bosschages in brand steken, stichten zuchtige brandstichters brand aan een container, een voertuig of een bedrijfspand.³⁶⁰

Intoxicatie ten tijde van het delict

Met betrekking tot de intoxicatie ten tijde van het delict worden geen significante verschillen gevonden tussen zuchtige en niet-zuchtige brandstichters. Wel geven de gevonden resultaten aanleiding om te veronderstellen dat zuchtige brandstichters vaker onder invloed zijn van softdrugs dan andere brandstichters.³⁶¹

Gevaarlijkheid en slachtoffers

Alle eerste brandstichtingen door zuchtige brandstichters leveren levensgevaar op voor personen, in tegenstelling tot de andere brandstichtingen, waarbij dit in ongeveer de helft van de gevallen geldt. Dit verschil is weliswaar niet significant, maar er is wel sprake van een trend.³⁶² Ook zijn er bij zuchtige brandstichtingen minder vaak duidelijke slachtoffers doelwit van de brand, in ieder geval bij de tweede brandstichting.³⁶³ Met betrekking tot de eerste en de derde brandstichting is sprake van een trend die in deze richting wijst.³⁶⁴ Het slachtoffer

358 Fisher's exact, $p = 0.097$.

359 Fisher's exact, $p = 0.059$.

360 Fisher's exact, $p = 0.012$.

361 Fisher's exact, $p = 0.079$.

362 Fisher's exact, $p = 0.057$.

363 Fisher's exact, $p = 0.041$.

364 Fisher's exact, $p = 0.061$ en Fisher's exact, $p = 0.055$.

lijkt bij zuchtige brandstichters vaker een onbekende te zijn.³⁶⁵ Wanneer gekeken wordt naar de actieve rol van het eventuele slachtoffer, blijkt dat er bij de tweede brandstichting een significant verschil is tussen zuchtige en niet-zuchtige brandstichters en bij de derde brandstichting een trend. Dit verschil wordt voornamelijk veroorzaakt doordat zuchtige brandstichters minder vaak een duidelijk slachtoffer treffen.³⁶⁶

Postdelict gedrag

Hoewel er slechts een trend gevonden is, lijken zuchtige brandstichters vaker terug te keren naar de plaats delict dan de andere brandstichters.³⁶⁷

10.6 Aanbevelingen voor opsporing

De laatste onderzoeksvraag luidt als volgt: *Hoe verloopt het Nederlandse opsporingsonderzoek met betrekking tot brandstichters en hoe kan op basis van de onderzoeksbevindingen hieraan worden bijgedragen?* Deze vraag richt zich allereerst specifiek op het Nederlandse opsporingsonderzoek met betrekking tot brandstichting. In de interviews is gevraagd naar de mening van respondenten met betrekking tot het verloop van het opsporingsonderzoek in zaken van brandstichting en naar eventuele verbeterpunten. Hieruit komt naar voren dat als er technisch brandonderzoek uitgevoerd wordt, men over het algemeen tevreden is over de kwaliteit ervan. Respondenten vanuit verschillende achtergronden merken op dat, zeker de laatste jaren, het technisch onderzoek goed wordt uitgevoerd. Over de inzet van technisch brandonderzoek is men echter minder tevreden. Volgens respondenten is het erg afhankelijk van de eenheid en zelfs de individuele politieagent of er na een brand een technisch onderzoek wordt gestart. Dit heeft te maken met de resultaatgerichtheid en de duur van gemiddelde brandonderzoeken. Daarnaast lijkt het bepalend te zijn voor de kwaliteit van het onderzoek welke technisch onderzoeker het onderzoek uitvoert. Gespecialiseerde brandonderzoekers met interesse voor deze tak van onderzoek verdienen duidelijk de voorkeur en de

365 Fisher's exact, $p = 0.079$.

366 Fisher's exact, $p = 0.041$ en Fisher's exact, $p = 0.055$.

367 Fisher's exact, $p = 0.061$.

opleiding tot technisch rechercheur zou meer aandacht kunnen schenken aan brandonderzoek. Er lijkt sprake te zijn van een 'gat' in kennis en specialisatie. De brandweer lijkt deze ruimte meer en meer op te vullen. Veel geïnterviewden noemen de teams brandonderzoek die onderzoek doen naar het verloop van de brand en de bluswerkzaamheden. De onderlinge samenwerking tussen politie en brandweer is in dezen een punt van aandacht. Voor wat betreft tactisch onderzoek lijkt men eveneens tevreden te zijn over het daadwerkelijk onderzoeken, indien het wordt uitgevoerd. Maar ook hier wordt opgemerkt dat veel zaken van brandstichting 'op de plank blijven liggen'. Dit lijkt vooral een organisatorische en financiële reden te hebben. Met name voor de tactische recherche zijn brandstichtingsonderzoeken erg tijdrovend en zijn er vaak weinig aanknopingspunten.

Hoewel het hier niet gaat om een tevredenheidsonderzoek, is de tendens dat men met betrekking tot de technische en tactische onderzoeken over het algemeen tevreden is over de wijze waarop deze onderzoeken geschieden. Er is echter ruimte voor verbetering voor wat betreft de inzet van deze middelen. Momenteel wordt de politiecapaciteit vooral besteed aan de grotere branden of aan reeksen van brandstichtingen die maatschappelijke onrust veroorzaken. Idealiter ziet men echter dat bij elke brand waarvoor geen oorzaak bekend is, een technisch onderzoek wordt uitgevoerd. Zeker omdat men het idee heeft dat er nu veel branden niet als brandstichting herkend worden. Daarnaast zijn er verbeterpunten met betrekking tot de samenwerking met onderzoekers van de brandweer. Het verdient aanbeveling om de onderlinge samenwerking in zaken van vermeende brandstichting goed op elkaar af te stemmen, mogelijk door gezamenlijk op de (mogelijke) plaats delict onderzoek te doen.

Samenvattend worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- Bij branden waarvan de oorzaak onbekend is, verdient het onverkort aanbeveling dat brandonderzoek wordt uitgevoerd.
- Brandonderzoek moet bij voorkeur uitgevoerd worden door gespecialiseerde én gemotiveerde brandonderzoekers.
- Een groter deel van de opleiding tot technisch rechercheur zou moeten worden besteed aan brandonderzoek.
- De onderlinge samenwerking tussen brandonderzoekers van politie en brandweer kan beter op elkaar worden afgestemd, zodat men van elkaars kennis kan profiteren.
- Brandstichtingszaken verdienen meer aandacht en capaciteit, zodat minder zaken in de la verdwijnen.

Het tweede deel van de laatste onderzoeksvraag gaat in op de vraag hoe de onderzoeksbevindingen van het onderhavige onderzoek een bijdrage kunnen leveren aan de opsporing van verdachten van brandstichting. Zoals hierboven al aangegeven is, zijn er in zaken van brandstichting vaak weinig concrete aanknopingspunten, zodat men niet weet waar men het zoeken moet. Dit lijkt mede de reden dat brandonderzoeken niet altijd worden uitgevoerd. Op basis van de gevonden onderzoeksresultaten kunnen concrete bevindingen op de plaats delict richtinggevend zijn voor de identificatie van de mogelijke daders. Hierdoor wordt het zoekgebied verkleind en kan men gerichtere rechercheren. Delictkenmerken als het feit dat bepaalde brandversnellende middelen al dan niet worden aangetroffen, of dat getuigen meerdere of slechts één dader hebben gezien, kunnen naast de gevonden resultaten worden gelegd. Het feit dat er brandversnellers zijn gebruikt, wijst er bijvoorbeeld op dat er minder grond is om aan te nemen dat het om het werk van een zuchtige brandstichter gaat, en uit de resultaten blijkt verder dat in het geval van meerdere daders de kans groot is dat het om vandalistische brandstichting gaat, terwijl men in het geval van één verdachte eerder aan gestoorde, relationele of zuchtige brandstichting moet denken.

De empirische bevindingen kunnen de volgende bijdrage leveren aan de opsporing:

- Indien uit het technisch brandonderzoek blijkt dat sprake is van brandstichting, kunnen de gevonden resultaten aanknopingspunten bieden voor het tactisch onderzoek, zodat minder zaken op de plank verdwijnen en meer verdachten kunnen worden opgespoord.

10.7 Aanbevelingen voor verhoor

Uit de gevoerde interviews komt naar voren dat het met betrekking tot het verhoor van verdachten aanbeveling verdient om verhoorplannen op te stellen in samenwerking met de technische recherche. Zeker indien het gaat om brandtechnische kwesties, zoals bepaalde ontstekingsmechanismen, zodat specifiek hierop doorgevraagd kan worden. Daarnaast vinden officieren en rechters het belangrijk dat ook de vragen die gesteld zijn, worden weergegeven in de verhoorrapporten.

Hierbij wordt de volgende aanbeveling gedaan:

- Resulteert het tactisch onderzoek in een verdachte, dan verdient het aanbeveling dat men in samenwerking met de technische recherche verhoorplannen opstelt om brandtechnische vragen te kunnen stellen.

De onderzoeksresultaten dragen eveneens bij aan het verhoor. Allereerst is algemene kennis over brandstichters van belang bij de voorbereiding van het verhoor.³⁶⁸ Daarnaast dragen de empirische resultaten met betrekking tot persoonlijke achtergrondkenmerken bij aan het verhoor van verdachten. Het verdachtenverhoor vormt een essentieel onderdeel van het opsporingsonderzoek in zaken van (seriële) brandstichting. Door de vaak geringe bewijslast hangt er veel af van het verhoor en zijn er bovendien weinig ‘harde’ bewijzen waarmee de verdachte geconfronteerd kan worden.³⁶⁹ Uit de interviews komt nog eens naar voren dat bekennende verklaringen in zaken van brandstichting cruciaal kunnen zijn voor het rond krijgen van het bewijs. Hierbij is het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan het persoonsgericht verhoor, om zo vertrouwen en een werkrelatie op te bouwen met de verdachte. Door de kennis over verschillende dadertypen mee te nemen in verhoorsituaties kan men gericht vragen stellen en meer specifiek doorvragen, wat kan bijdragen aan het tot stand brengen van een vertrouwenssituatie en de bereidheid tot verklaren.

Samengevat kunnen de empirische onderzoeksresultaten de volgende bijdragen leveren aan het verhoor:

- De kennis over typen brandstichters kan bijdragen aan een goede voorbereiding van het verhoor.
- De kennis over persoonskenmerken draagt bij aan het creëren van een goede verhoorsituatie waarin de verklaringsbereidheid wordt vergroot.

Al met al geven de vijf verschillende dadertypen van brandstichters een leidraad voor zowel opsporing als verhoor, doordat aanwijzingen op de plaats delict richtinggevend kunnen zijn voor het tactisch onderzoek en doordat kennis over de achtergrondkenmerken en drijfveren van een bepaald type brandstichters vervolgens het vaak belangrijke verhoor kan faciliteren. Het verdient aanbeve-

³⁶⁸ Schoenmakers e.a., 2010.

³⁶⁹ Schoenmakers e.a., 2010.

ling om dit onderzoek uit te breiden en bij een grotere onderzoekspopulatie te repliceren. Verder is het aan te bevelen dat de gevonden resultaten schematisch worden verwerkt en wellicht worden gedigitaliseerd in een zoekschema. Hiermee zou op basis van het invoeren van verschillende delictkenmerken een bepaald type dader in meer of mindere mate naar voren kunnen komen. Een dergelijke uitbreiding van dit onderzoek zal volgen.

Samenvatting

Brandstichting heeft verschillende negatieve consequenties, alleen al om die reden is een goede opsporing van daders van brandstichting noodzakelijk. Meer inzicht in verschillende typen daders en de aard van de door hen gepleegde delicten kan hieraan positief bijdragen. In dit onderzoek staat de vraag centraal welke patronen van het delict brandstichting zich in Nederland voordoen en welke typen daders hierbij naar voren komen. Doel van het onderzoek is de daad van brandstichting en de verschillende typen brandstichters in Nederland in kaart te brengen om zo te kunnen bijdragen aan de opsporing in zaken van brandstichting. Het gaat hierbij om zowel seriële als niet-seriële brandstichting. Er wordt gebruikgemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. Specifiek is literatuuronderzoek uitgevoerd, zijn 100 strafdossiers van veroordeelde brandstichters geanalyseerd en zijn elf praktijkdeskundigen geïnterviewd. Het literatuuronderzoek heeft bijgedragen aan het theoretisch kader, op basis waarvan een hypothetische indeling in vijf dadertypen is opgesteld. Deze hypothetische indeling is vervolgens kwalitatief getoetst in de interviews. Ten slotte resulteerde een kwantitatieve analyse van de gegevens uit de 100 strafdossiers in informatie over deze verschillende typen brandstichters en hun branden.

Brandstichting en brandstichters in de vakliteratuur: een karakterisering van daad en daders

Uit literatuuronderzoek blijkt dat de meeste branden impulsief gesticht worden met gebruikmaking van lucifers of aansteker. In de meerderheid van de gevallen wordt een brandversneller gebruikt. Vaak zijn de daders onder invloed van alcohol en stichten ze brand als het donker is. Ze reizen over het algemeen niet ver naar de plaats delict. Het object waarop de brandstichting is gericht, is vaak een (eigen) woning. De branden resulteren vrijwel altijd in gevaar voor goederen, gevaar voor personen daarentegen komt in ongeveer een derde tot de helft van de gevallen voor.

Met betrekking tot daderkenmerken blijkt uit onderzoek dat de meeste daders van brandstichting man zijn, hoewel het aandeel vrouwen gestaag toe-

neemt. Verder laat onderzoek zien dat het meestal gaat om jonge daders van autochtone afkomst. Vaak hebben ze geen baan, is sprake van alcoholproblematiek, een lager dan gemiddelde intelligentie, een problematische gezinssituatie en gedragsproblemen in de jeugd. Zowel mannen als vrouwen lijken voornamelijk brand te stichten uit wraak en woede. Brandstichters hebben vaak een psychiatrische voorgeschiedenis of actuele psychiatrische diagnoses. Het gaat hierbij, mede door de strenge in- en exclusiecriteria, zelden om pyromanie. Persoonlijkheidsstoornissen, alcoholmisbruik en schizofrenie zijn veelvoorkomende aandoeningen. Daarnaast laten brandstichters problemen zien op het gebied van sociale vaardigheden. Ze zijn vaak verlegen en niet assertief. Voor wat betreft de kans op recidive zijn de verschillende onderzoeken niet eenduidig. Wel kan gesteld worden dat algemene recidive vaker voorkomt dan specifieke recidive.

Brandstichters onderscheiden naar delictgedrag en daderkenmerken

De eerste stap in het ontwikkelen van een goede werkwijze met betrekking tot het verminderen van brandstichting is het identificeren van verschillende typen brandstichters, waarbij het belangrijk is dat een goed classificatiesysteem wordt gehanteerd. Door de jaren heen zijn verschillende methodes gehanteerd om brandstichters in te delen. De eerste classificaties richtten zich vooral op het motief met gebruikmaking van taxonomieën. Het is echter vaak lastig om een duidelijk omlijnd, enkelvoudig motief te vinden, omdat brandstichting een complex gedrag is. Daarnaast is het retrospectief beoordelen van het motief voor een daad lastig. Vervolgens is op basis van karakteristieken van de daad of de dader getracht de heterogene groep van brandstichters onder te verdelen. Hierbij is echter nog steeds sprake van een indeling gericht op een enkele factor. Door middel van een meerfactorenbenadering wordt een meer overkoepelend beeld gegeven. Meerdere factoren worden hierbij gecombineerd om tot een meer passende categorisering te komen. Door het gebruik van deze classificaties kunnen specifieke groepen van brandstichters geclassificeerd worden die zich onderscheiden van de rest op basis van bepaalde karakteristieken. De identificatie van brandstichters wordt hiermee vergemakkelijkt, omdat zo op basis van karakteristieken van de daad kennis over de dader te genereren is. Een bekende multifactoriële benadering is het model van Canter en Fritzon (1998) dat is gebaseerd op het actiesysteemmodel.

De populatie brandstichters van het empirisch onderzoek

In de onderzoekspopulatie is de meerderheid van de brandstichters man, werkloos, van Nederlandse nationaliteit en lager dan gemiddeld intelligent. Gemiddeld zijn de brandstichters 24 jaar oud. Maar tien brandstichters hebben een relatie, de meerderheid is alleenstaand en vaak woont men nog bij de ouders. De biologische ouders van de brandstichters zijn meestal nog bij elkaar en in leven. Brandstichters hebben over het algemeen goed contact met de ouders. Wel is vaak sprake van problemen in het gezin van herkomst, vooral afwezigheid van ouders, verwaarlozing en mishandeling. Veel brandstichters vertonen vóór het 12^e jaar geen gedragsproblematiek thuis of op school. Na het 12^e jaar komen gedragsproblemen vaker voor. De meeste brandstichters hebben in het verleden contact gehad met hulpverlenende instanties en ten tijde van het delict is psychopathologie in de zin van DSM-classificaties en psychopathologische kenmerken frequent aanwezig. De meeste brandstichters stichten de brand uit verveling of financiële motieven.

Hoewel hierboven enkele algemene kenmerken zijn beschreven, vormen brandstichters geen homogene groep. In plaats daarvan gaat het om een heterogene populatie, waarbij op basis van literatuuronderzoek, dossieronderzoek, informatie uit de interviews en persoonlijke ervaring een indeling is gemaakt in vijf typen brandstichting: vandalistische brandstichting, gestoorde brandstichting, brandstichting als een relatiedelict, opportunistische brandstichting en brandstichting uit verlangen naar vuur of brand.

Vandalistische brandstichting

Vandalistische brandstichters maken het grootste deel uit van de onderzoekspopulatie. Het gaat hier om brandstichtingen uit verveling, thrill seeking, sensatiezucht of vandalisme. Daarnaast zijn brandstichtingen uit geldingsdrang/heldendom, behoefte aan erkenning en om emoties af te reageren in deze categorie meegenomen indien het hierbij om jonge jongens gaat (tussen de 12 en 20 jaar oud).

Over het algemeen gaat het om jonge, autochtone jongens die in een groep brandstichten aan objecten zonder dat sprake is van gevaar voor personen. De intelligentie is over het algemeen lager dan het gemiddelde. Veel vandalen wonen thuis bij hun ouders en problemen in de gezinssituatie komen frequent voor. Vandalistische brandstichters gaan meestal naar school en hebben vrien-

den. Er is sprake van gedragsproblematiek en ADHD, gedragsstoornissen en pervasieve ontwikkelingsstoornissen op As I van de DSM. Over het algemeen functioneren vandalistische brandstichters goed, ze zijn in staat tot empathie, hebben goede sociale vaardigheden en geen problemen met middelengebruik.

Vandalistische brandstichters gaan vooral impulsief te werk en stichten brand aan willekeurig gekozen objecten die vrij toegankelijk zijn. Woningen en voertuigen zijn een belangrijk doelwit van de brandstichting. Deze brandstichters verplaatsen zich meestal te voet en gebruiken vaak brandversnellende middelen die ze meenemen naar de plaats delict, meestal in een woonwijk. De branden worden voornamelijk in de avonduren of vroege ochtenduren gesticht, op donderdag of zondag, en er is een piek te zien in de maanden augustus tot en met oktober. Vandalistische brandstichters zijn meestal niet onder invloed van middelen ten tijde van de brandstichting.

Gestoorde brandstichting

Indien sprake was van brandstichting uit zelfmoordpoging of begaan onder invloed van een psychose of waan, dan valt men in deze categorie. Brandstichters die de brand stichten als een 'cry for help' in combinatie met een DSM-classificatie, vallen ook in deze categorie. Verder zijn vrouwen en 30-plussers in deze categorie ondergebracht indien ze duidelijk een gestoordheid lieten zien (in de vorm van een DSM-diagnose of een bizar delict). Gestoorde brandstichters zijn over het algemeen mannen in de 30 die geen relatie hebben en gemiddeld intelligent zijn. In de meeste gevallen is enkel basisonderwijs gevolgd. Verder groeien gestoorde brandstichters vaak op bij beide ouders in een problematische gezinssituatie. Men heeft meestal geen dagbesteding of vrienden. Eerdere veroordelingen komen frequent voor. Psychiatrische diagnoses staan op de voorgrond. In het verleden is men vaak meermalen opgenomen geweest en vrijwel alle gestoorde brandstichters hebben een huidige DSM-classificatie. Daarnaast is sprake van grote impulsiviteit, beperkte empathie, vijandigheid, interpersoonlijke problemen, tekortkomingen op het gebied van zelfredzaamheid en inadequate coping.

De populatie gestoorde brandstichters kenmerkt zich verder door een ruime mate van verminderde toerekeningsvatbaarheid, een groot recidiverisico en de oplegging van maatregelen. De branden worden voornamelijk impulsief gesticht en de brand richt zich op het persoonlijk treffen van iemand. Meestal richt de gestoorde brandstichter de brand op zichzelf, vanuit een psychose of

suïcidaliteit. De eigen woning is vaak het doelwit, waarbij gevaar voor personen ontstaat. De helft van de gestoorde brandstichters maakt gebruik van brandversnellende middelen. Ze handelen alleen en in de helft van de gevallen is men onder invloed ten tijde van het delict. Een deel van de gestoorde brandstichters blijft na de brandstichting op de plaats delict, soms om de brand te blussen.

Brandstichting als relatiedelict

Brandstichters zijn in deze categorie ingedeeld als de brand zich specifiek richt op een bekende met wie de relatie verstoord is, en het ‘terugpakken’ van deze bekende mogelijk als motief meespeelt. Brandstichting als relatiedelict wordt meestal gepleegd door alleenstaande, Nederlandse mannen van rond de 30 met een gemiddelde of beneden gemiddelde intelligentie. Ze hebben vaak een relatie en wonen zelfstandig. Relationele brandstichters zijn meestal opgegroeid in een problematisch gezin waar beide ouders wel aanwezig waren. In de jeugd laten ze vaak gedragsproblemen zien, zowel thuis als op school. Vaak hebben ze vrienden en een dagbesteding, zoals werk, waar ze over het algemeen goed functioneren. Hoewel men wel eerdere formele justitiële contacten heeft, gaat dit meestal om kleine vergrijpen. In het verleden laten deze brandstichters beperkte psychopathologie zien. Wel hebben ze meestal een actuele DSM-classificatie. Ze zijn impulsief, niet goed in staat tot emotionele verbondenheid met anderen en er is sprake van een gebrek aan sociale vaardigheden. Er zijn problemen met alcohol en softdrugs en men sticht vooral brand om wraak te nemen.

Planning van het delict komt voor in de helft van de gevallen. De afstand die gereisd wordt is tamelijk groot. Meestal stichten relationele brandstichters brand in een woonwijk en richten ze de brand op een specifiek persoon die ze daarmee willen treffen. Vaak gaat het hierbij om vrienden, bekenden of kennissen, maar ook (ex-)partners zijn doelwit. De branden veroorzaken materiële schade. Daarnaast is bij een groot deel van de gevallen ook sprake van levensgevaar voor personen. Vaak worden vrij toegankelijke objecten in brand gestoken met gebruik van brandversnellende middelen, waarbij de ontsteking buiten plaatsvindt. Vooral in het najaar en de wintermaanden worden relationele branden gesticht.

Opportunistische brandstichting

Wanneer de brand gebruikt wordt als instrument om een bepaald voordeel te behalen, valt men in deze categorie. De meeste opportunistische brandstichters zijn alleenstaande, Nederlandse mannen van midden twintig met een beneden gemiddelde intelligentie. Ze hebben over het algemeen een dagbesteding en hebben meestal geen schulden. In vergelijking met andere groepen laten opportunistische brandstichters minder vaak en minder ernstige gedragsproblemen zien in de jeugd. Ze hebben daarnaast weinig psychopathologische kenmerken en problematisch middelengebruik is zeldzaam. Wel hebben ze vaak moeite hun impulsen te controleren. Achteraf nemen opportunistische brandstichters vaak grotendeels of volledig verantwoordelijkheid voor het door hen gepleegde delict.

Dit delict wordt meestal in de donkere wintermaanden gepleegd op een doordeweekse dag in de vroege ochtenduren of juist in de namiddag. Meestal wordt een brandversneller gebruikt en meegebracht en er is over het algemeen sprake van één brandhaard. Over het algemeen stichten opportunistische brandstichters brand in vereniging. Vaak gaat het om branden in een woonwijk, bijvoorbeeld aan voertuigen of woningen, waarbij men vaak de auto gebruikt als vervoermiddel. Meestal is de brandstichter nuchter ten tijde van het delict. Daarnaast worden zij over het algemeen volledig toerekeningsvatbaar bevonden.

De zucht naar brandstichting

Vijf brandstichters vallen in deze categorie. Zij hebben brandgesticht uit fascinatie voor vuur of blussen en hebben meerdere brandstichtingen gepleegd, waarbij de kick die het geeft een hoofdrol speelt. Over het algemeen kan gesteld worden dat zuchtige brandstichters jonge, alleenstaande, autochtone mannen zijn met een lage intelligentie. Ze vertonen gedragsproblematiek in hun jeugd, vooral na hun 12^e jaar, en er zijn problemen in de opvoedingssituatie. In onze studie heeft de meerderheid wel een dagbesteding. Daarnaast hebben ze meestal wel vrienden, al zijn er problemen op het gebied van sociale interactie. Over het algemeen hebben zuchtige brandstichters geen goede sociale vaardigheden. Ook op het gebied van empathie zijn er beperkingen. Het controleren van impulsen lijkt ook een belangrijk probleem. Vaak is sprake van een classificatie op de DSM, eenmaal wordt de diagnose pyromanie gegeven. Branden worden gesticht vanuit fascinatie voor vuur of de nasleep ervan, maar ook als manier om spanningen te verlichten.

De branden zijn veelal impulsief gesticht, aan willekeurig gekozen objecten, met gebruikmaking van brandgeleiders die men bij zich heeft. Vaak ontstaat er alleen gevaar voor goederen door de brand. De objecten die men kiest, zijn vaak containers en bedrijfspanden; de meeste branden worden gesticht in woonwijken. Meestal verplaatsen zuchtige brandstichters zich te voet of met de fiets naar de plaats delict en blijven ze niet om te kijken naar de brand. Wel zijn er brandstichters die later terugkeren naar de plaats delict. Zuchtige brandstichters zijn vaak onder invloed op het moment van de brandstichting. Ze plegen hun delicten alleen en handelen voornamelijk in het voorjaar.

Conclusie en aanbevelingen

In de conclusie worden de vijf typen brandstichters onderling vergeleken met gebruikmaking van chi-kwadraat- en Fisher's exact-toetsen en de Mann-Whitney U test. Resultaten laten zien dat de verschillende typen daders statistisch significant verschillen op veel daad- en daderkenmerken. Daarnaast zijn er belangrijke trends gevonden die ook in die richting wijzen. De gevonden resultaten dragen bij aan tactisch onderzoek, doordat nu op basis van kenmerken van de plaats delict en de brandstichting aanknopingspunten met betrekking tot het type dader gevonden kunnen worden. Daarnaast draagt de kennis over persoonskenmerken van verschillende typen brandstichters bij aan het creëren van een goede verhoorsituatie, waarin de verklaringsbereidheid vergroot wordt.

Op basis van de gevonden resultaten worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- Bij branden waarvan de oorzaak onbekend is, verdient het onverkort aanbeveling dat brandonderzoek wordt uitgevoerd.
- Brandonderzoek moet bij voorkeur uitgevoerd worden door gespecialiseerde én gemotiveerde brandonderzoekers.
- Een groter deel van de opleiding tot technisch rechercheur zou moeten worden besteed aan brandonderzoek.
- De onderlinge samenwerking tussen brandonderzoekers van politie en brandweer kan beter op elkaar worden afgestemd, zodat men van elkaars kennis kan profiteren.
- Brandstichtingszaken verdienen meer aandacht en capaciteit, zodat minder zaken in de la verdwijnen.
- Resulteert het tactisch onderzoek in een verdachte, dan verdient het aanbeveling dat men in samenwerking met de technische recherche verhoorplannen opstelt om brandtechnische vragen te kunnen stellen.

Summary

Arson has many negative consequences; which on its own is enough to necessitate a thorough detection of arsonists. More insight into different types of perpetrators and the nature of their crimes can be a helpful contribution hereto. This study focuses on the question which patterns of arson occur in the Netherlands and what types of perpetrators can be seen. Aim of the study is to identify the act of arson and the types of arsonists in the Netherlands to contribute to the detection of arson. This research will include both serial and non-serial arson and will use a variety of research methods. Specifically, literature is studied, eleven field experts are interviewed and 100 Dutch criminal files of convicted arsonists are analysed. The literature study has contributed to the theoretical framework that resulted in the hypothetical categorisation of five offender types. This hypothetical categorisation was then tested qualitatively in the interviews. A quantitative analysis of the criminal files finally, resulted in information on these different types of arsonists and their fires.

Arson and arsonists in the literature: a characterisation of act and actor

Literature study shows that most arsons are an impulsive act and that the preferred tools to make a fire are matches and lighters. In the majority of the cases an accelerant is used. Perpetrators are often intoxicated by alcohol and set fires when it is dark outside. They often do not travel far to the crime scene. The object of the fire is often the own home or a different house. Virtually all fires result in danger to property; whilst danger to persons only occurs in between one third and a half of the cases.

Research has shown that most arsonists are male, though it must be mentioned that women's share is continually rising. Furthermore it is known that most perpetrators are young and autochthonous. They are often unemployed, have alcohol problems, a below average intelligence, have a problematic family situation and have (had) behavioural problems in their youth. Both male and female perpetrators are mainly motivated to set fire by revenge and anger.

Arsonists often have a psychiatric history or current psychiatric diagnoses. Pyromania is rarely diagnosed, partly due to the strict inclusion and exclusion criteria. However, personality disorders, alcohol abuse and schizophrenia are common diagnosis. Arsonists also have problems with social skills. They are often shy and non-assertive. There is no conclusive answer on their risk of recidivism. What can be said is that general recidivism occurs more often than specific recidivism.

Arsonists differentiated by characteristics regarding the offender and the offence

The first step in the development of a good working method with regard to arson is identifying the different types of arsonists, whereby it is important that a good classification system is used. Throughout the years different methods have been used to classify arsonists. The first classifications focused mostly on the motive by using taxonomies, but in most cases it is difficult to establish a clearly defined and singular motive due to the complexity of the behaviour. It is also difficult to determine motive retrospectively. Next an attempt was made to categorise the heterogeneous group of arsonists based on the characteristics of the act or the perpetrator. However this categorisation still focused on a single factor. Following, through a multifactor approach, a more general picture is given. This approach combines multiple factors in order to get a more appropriate categorisation. By using these classifications specific groups of arsonists can be classified, that can be distinguished based on certain characteristics. The identification of arsonists is thus facilitated, because the multifactor approach helps generate information on the perpetrator using characteristics of the act. A well-known multifactor approach is the model designed by Canter and Fritzon (1998), which is based upon the action system model.

The arsonist population in empirical research

Of the arsonists empirically studied, the majority is male, unemployed and of Dutch nationality, with a lower than average intelligence. On average the arsonists are aged 24. Only ten arsonists are in a romantic relationship, the majority is single and still residing at the parental home. The biological parents of the arsonists are often still together and alive. Arsonists generally have contact with their parents. However, their parental homes are usually troubled, with parents

being absent, neglecting and abusing. Many arsonists do not exhibit behavioural problems at home or at school before the age of twelve. After they turn twelve, behavioural problems are more common. Most arsonists have had past contact with support agencies and treatment services, and at the time of the offence perpetrators frequently suffered from psychopathology within the meaning of DSM-diagnoses and psychopathological characteristics. Most arsonists set fires out of boredom or for financial reasons.

Even though certain general characteristics are described, arsonists do not make up a homogeneous group. Instead, arsonists form a heterogeneous population, which is categorized into five types of arson, based on literature, analyzed criminal files, information gathered from the interviews, and personal experience. The five types are: vandalistic arson, mentally disturbed arson, arson as a relationship offence, opportunistic arson, and arson out of desire for fire.

Vandalistic arson

Vandalistic arsonists make up the majority of the research population. This concerns arsons out of boredom, thrill seeking, sensationalism or plain vandalism. Furthermore, also arsons motivated by the need for self-assertion/heroism, the need for recognition and to vent emotions (abreaction) are included in this category, provided that the perpetrator was a young male (between twelve and twenty years of age).

Generally speaking this category contains young, autochthonous boys that set fire to objects in a group; their fires usually do not cause danger to persons. In general, these boys have a below average intelligence. Many vandals reside at their parental home, where problems frequently occur. Vandalistic arsonists usually attend school and have friends. They have behavioural problems and ADHD, behavioural disorders and pervasive developmental disorders on axis I of the DSM. They generally function well, are capable of showing empathy, have good social skills and do not abuse intoxicants.

Vandalistic arsonists are impulsive and set fire to randomly chosen objects that are freely accessible. Houses and vehicles are a common target. They usually move around on foot and often utilise accelerants that they bring to the crime scene, which lies usually within a residential area. Fires are set mostly in the evenings or in the early hours of the day, on Thursdays or Sundays, and there is a rise in fires in August until October. Vandalistic arsonists are commonly not intoxicated during the commission of the crime.

Mentally disturbed arson

Mentally disturbed arson is present, when the act of arson is committed as a means of committing suicide or when committed under the influence of a psychosis or delusion. Arsonists who set fire as a cry for help in combination with a DSM-classification also belong in this category. Women and perpetrators above thirty who exhibited clear signs of mental illness (based on DSM-classification(s) or a bizarre crime) were also sorted into this category. Mentally disturbed arsonists are generally male, in their thirties, single and of average intelligence. Most people in this category have only been to elementary school and grew up with their parents in a problematic domestic setting. They have no daytime activities or any friends. They do usually have prior convictions. Psychiatric diagnoses stand in the foreground; mentally disturbed arsonists usually have already been committed multiple times in the past and almost all have a current DSM-classification. Furthermore, they are very impulsive, have limited empathic capabilities, are hostile, have interpersonal problems, shortcomings when it comes to self-reliance and inadequate coping skills.

The population of mentally disturbed arsonists is further characterized by a high degree of diminished responsibility, high risk of recidivism and the imposition of treatment measures. The fires are mainly set impulsively and targeted at a person. Most of these arsonists aim the fire at themselves, acting under the influence of their psychosis or for suicidal reasons. Their own home is a common target, resulting in danger for (other) persons. Half of these perpetrators use accelerants. They act alone and half of them are intoxicated during the commission of the crime. Part of the mentally disturbed arsonists remain at the scene of the crime after setting the fire, sometimes to extinguish it.

Arson within a relationship

Arsonists are classified in this category if they target the fire at someone they know with whom the relationship is disturbed and where a possible motive is 'to get back' at that person. Arson within a relationship is usually committed by single Dutch men around the age of thirty with an average or below average intelligence. They are often in a relationship, but mostly live independently. Relational arsonists commonly grew up in problematic households where both parents were present. In their youth they exhibit behavioural problems, both at home and at school. They often have a social life as well as a daily occupancy,

like work, where they function well. Even though they have been in contact with the law before, this concerns mostly minor crimes. In the past these arsonists have shown limited psychopathology. They do however usually have a current DSM-classification. They are impulsive, not good at bonding on an emotional level and have limited social skills. There are problems with alcohol and soft drugs, and the arson is commonly motivated by revenge.

Planning of the offence occurs in half of the cases. Distance travelled to the crime scene is quite large. Most fires are set in residential areas and are aimed at a specific person. These victims can be friends, acquaintances, but also (ex-)partners. The fires cause material damage, but in a majority of the cases there is also danger to persons. Often freely accessible objects like cars are chosen as targets, using accelerants, where ignition takes place outside. Relational arsonists set their fires mostly during the fall and the winter.

Opportunistic arson

When fire is used as an instrument to gain a certain advantage, the arsonist belongs to this category. Most opportunistic arsonists are single, Dutch males in their mid-twenties and of below average intelligence. They generally have a daily occupancy and no debts. Compared with the other groups, these arsonists have less often and less severe behavioural problems growing up. They also have few psychopathological characteristics and problematic use of intoxicants is rare. They do however have difficulties controlling their impulses. After the crime the opportunistic arsonist generally largely or fully takes responsibility for his actions.

This offence is usually committed in the cold and dark winter months on a weekday in the early morning hours or in the afternoon. Often an accelerant is used and brought to the crime scene, and there is commonly one single fire set. Usually, opportunistic arsonists commit arson in association. The fires are set in residential areas, burning vehicles or houses, using a car for transport. Most arsonists are sober during the commission of the crime. In addition, they are usually found to be completely sane while committing the crime.

Desiring arson

Five arsonists fall into this category. They have set multiple fires out of fascination for fire or extinguishing fire and the kick of setting a fire was central to committing the crime. In general desiring arsonists are young, single, autochthonous and male, with low intellectual capabilities. They exhibit behavioural problems in their youth, especially after the age of twelve and there are problems in the parenting situation. Our study shows that most of them have a daily occupancy. Moreover they usually do have friends, even though they do have problems with social interaction. Generally speaking the desiring arsonists do not have good social skills and are limited empathically. They also appear to have problems with impulse control. Often a DSM-classification is present and one arsonist is diagnosed with pyromania. Fires are set out of a fascination with fire, or its aftermath, but also as a means to alleviate tension.

The fires are set impulsively, the objects are randomly chosen and accelerants are used that have been brought onto the scene. Often the fire only endangers property. The objects chosen are usually containers and commercial buildings, most fires are set in residential areas. Most arsonists move around by foot or bicycle and do not stay to watch the fire. There are however arsonists who later return to the crime scene. Desiring arsonists are often intoxicated at the time of the arson. They act alone and mainly in springtime.

Conclusion and recommendations

In the conclusion the five types of arsonists are compared using Chi-square and Fisher's Exact tests and the Mann-Whitney U test. Results show that the different types of arsonists differ statistically significant from each other regarding many offence and offender characteristics. In addition, important trends were found that point in that direction. The results contribute to tactical research, because now characteristics of the crime scene and the arson can be a basis for finding points of reference to identify the type of arsonist. Moreover, the knowledge on personal characteristics of different types of arsonists can contribute to creating an advantageous interrogation setting, elevating a suspect's willingness to cooperate by making a statement.

Based on the results found the following recommendations are made.

- When faced with a fire with an unknown cause, it is highly recommended that fire investigation is conducted.
- Fire investigations are best carried out by specialised and motivated fire investigators.
- A larger part of the training to become a forensic investigator should be dedicated to fire investigations.
- The cooperation and coordination between fire investigators from the police and fire department should be aligned, to ensure that no evidence is lost and one can benefit from each other's knowledge.
- Arson cases deserve more attention and manpower, to solve more cases.
- When tactical investigation results in a suspect, it is recommended that interrogation plans are set up in coordination with the forensic detectives that include technical questions regarding arson.

Literatuur

- Almond, L., Duggan, L., Shine, J. & Canter, D. (2005). Test of the arson action system model in an incarcerated population. *Psychology, Crime & Law*, 11 (1), 1-15.
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. DSM IV-TR*. Washington: American Psychiatric Association.
- Anwar, S., Långström, N., Grann, M. & Fazel, S. (2011). Is arson the crime most strongly associated with psychosis? – A national case-control study of arson risk in schizophrenia and other psychoses. *Schizophrenia Bulletin*, 37(3), 580-586.
- Barker, A.F. (1994). *Arson: a review of the psychiatric literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Barnett, W., Richter, P. & Renneberg, B. (1999). Repeated arson: data from criminal records. *Forensic Science international*, 101, 49-54.
- Barnett, W. & Spitzer, M. (1994). Pathological fire-setting 1951-1991: a review. *Medicine, Science and the Law*, 34, 4-20.
- Blackburn, R. (1993). *The psychology of criminal conduct*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Brett, A. (2004). 'Kindling theory' in arson: how dangerous are firesetters? *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 38, 419-425.
- Canter, D. & Almond, L. (2002). *The burning issue: research and strategies for reducing arson*. London: Office of the Deputy Prime Minister.
- Canter, D. & Fritzon, K. (1998). Differentiating arsonists: a model of firesetting actions and characteristics. *Legal and Criminological Psychology*, 3, 73-96.
- Canter, D. & Larkin, P. (1992). The environmental range of serial rapists. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 63-69.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Brandweerstatistiek 2011*. Hardinxveld-Giessendam: Tuijtel.
- Coid, J., Wilkins, J. & Coid, B. (1999). Fire-setting, pyromania and self-mutilation in female remanded prisoners. *Journal of Forensic Psychiatry*, 10, 119-130.

- Dadds, M.R. & Fraser, J.A. (2006). Fire interest, fire setting and psychopathology in Australian children: a normative study. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40, 581-586.
- Dalhuisen, L. & Koenraadt, F. (2012). Zes decennia brandstichters in Nederland: van 1950 tot heden. In: F. de Jong & R. Kool (eds.). *Strafrechtelijke ontwikkelingen in relaties van gezag en verantwoordelijkheid*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers: 91-116.
- Davis, J.A. & Lauber, K.M. (1999). Criminal behavioral assessment of arsonists, pyromaniacs, and multiple firesetters: the burning question. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 15, 273-290.
- Del Bove, G. & Mackay, S. (2011). An empirically derived classification system for juvenile firesetters. *Criminal Justice and Behavior*, 38, 796-817.
- Dennett, M.F. (1980). *Fire investigation*. Oxford: Pergamon Press.
- Dickens, G., Sugarman, P., Ahmad, F., e.a. (2007). Gender differences amongst adult arsonists at psychiatric assessment. *Medicine, Science and the Law*, 47(3), 233-238.
- Dickens, G., Sugarman, P., Edgar, S., e.a. (2009). Recidivism and dangerousness in arsonists. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 20(5), 621-639.
- Dickens, G. & Sugarman, P. (2012). Adult firesetters: prevalence, characteristics and psychopathology. In: G.L. Dickens, P.A. Sugarman & T.A. Gannon (eds.). *Firesetting and mental health. Theory, research and practice*. Londen: Royal College of Psychiatrists: 3-27.
- Doley, R. (2003). Making sense of arson through classification. *Psychiatry, Psychology and Law*, 10(2), 346-352.
- Douglas, J.E., Burgess, A.W., Burgess, A.G. & Ressler, R. (1992). *Crime classification manual*. New York: Lexington Books.
- Ducat, L., Ogloff, J.R. & McEwan, T. (2013) Mental illness and psychiatric treatment amongst firesetters, other offenders and the general community. *Australian and New Zealand journal of psychiatry*, 47(10), 945-953.
- Faulk, M. (1988). *Basic forensic psychiatry*. Oxford: Blackwell Scientific Publications: 80-98.
- Freud, S. (1932). Zur gewinnung des Feuers. *Imago*, 18(1), 8-13.
- Fritzon, K. (2001). An examination of the relationship between distance travelled and motivational aspects of firesetting behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 45-60.
- Fritzon, K., Canter, D. & Wilton, Z. (2001). The application of an action system model to destructive behaviour: the examples of arson and terrorism. *Behavioral Sciences and the Law*, 19, 657-690.

- Gannon, T.A. & Pina, A. (2010). Firesetting: psychopathology, theory and treatment. *Aggression and Violent Behavior*, 15(3), 224-238.
- Geller, J.L. (2008). Firesetting, a burning issue. In: R.N. Kocsis (ed.). *Serial murder and the psychology of violent crimes*. Totowa, NJ: Humana Press: 141-177.
- Goudsblom, J. (2009). *Vuur en beschaving*. Amsterdam: Olympus.
- Häkkinen, H., Puolakka, P. & Santtila, P. (2004). Crime scene actions and offender characteristics. *Legal and Criminological Psychology*, 9, 197-214.
- Harris, G.T. & Rice, M.E. (1996). A typology of mentally disordered firesetters. *Journal of Interpersonal Violence*, 11(3), 351-363.
- Hoertel, N., Le Strat, Y., Schuster, J. & Limosin, F. (2011). Gender differences in firesetting: results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *Psychiatry Research*, 190(2-3), 352-358.
- Hollin, C.R., Davies, S., Duggan, C., e.a. (2013). Patients with a history of arson admitted to medium security: characteristics on admission and follow-up postdischarge. *Medicine, Science and the Law*, 53, 154-160.
- Horley, J. & Bowlby, D. (2011). Theory, research, and intervention with arsonists. *Aggression and Violent Behavior*, 16, 241-249.
- Inciardi, J.A. (1970). The adult firesetter, a typology. *Criminology*, 8, 145-155.
- Jayaraman, A. & Frazer, J. (2006). Arson: a growing inferno. *Medicine Science and the Law*, 46(4), 295-300.
- Kocsis, R.N. & Irwin, H.J. (1997). An analysis of spatial patterns in serial rape, arson and burglary: the utility of the circle theory of environmental range to psychological profiling. *Psychiatry, Psychology & Law*, 4, 195-206.
- Kocsis, R.N. & Cooksey, R.W. (2002). Criminal psychological profiling of serial arson crimes. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46(6), 631-656.
- Koenraadt, F., Mooij, A.W.M. & Mulbregt, J.M.L. van (eds.) (2007). *The mental condition in criminal law. Forensic psychiatric and psychological assessment in a residential setting*. Amsterdam: Dutch University Press.
- Koenraadt, F., Dalhuisen, L. & Nijman, H. (2012). Pyromanie. In: I.H.A. Franken, P. Muris & D. Denys (eds.). *Basisboek psychopathologie*. Utrecht: De Tijdstroom: 695-708.
- Kubrin, C.E. (2003). Structural covariates of homicide rates: Does type of homicide matter? *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 40(2), 139-170.

- Labree, W., Nijman, H., Marle, H. van & Rassin, E. (2010). Backgrounds and characteristics of arsonists. *International Journal of Law and Psychiatry*, 33, 149-153.
- Lewis, N.O.C. & Yarnell, H. (1951). *Pathological firesetting (pyromania)*. *Nervous and mental disease monograph*, Vol. 82. Nicholasville, KY: Coolidge Foundation.
- Liem, M. & Reichelmann, A. (2014). Patterns of multiple family homicide. *Homicide Studies*, 18(1), 44-58.
- Lindberg, N., Holm, M.M., Tani, P. & Virkkunen, M. (2005). Looking for pyromania: characteristics of a consecutive sample of Finnish male criminals with histories of recidivist fire-setting between 1973 and 1993. *BMC Psychiatry*, 5, 47-51.
- Ministerie van Justitie (2003). *Handleiding HKT-30 versie 2002. Risicotaxatie in de forensische psychiatrie*. Den Haag: Ministerie van Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Moll, K.D. (1974). *Arson, vandalism, and violence: law enforcement problems affecting fire departments*. Washington, D.C.: U.S. Dept. of Justice, Law Enforcement Assistance Administration, National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice.
- Molnar, G., Keitner, L. & Harwood, B.T. (1984). A comparison of partner and solo arsonists. *Journal of Forensic Sciences*, 29(2), 574-583.
- O'Sullivan, G.H. & Kelleher, M.J. (1987). A study of firesetters in the south-west of Ireland. *British Journal of Psychiatry*, 151(6), 818-823.
- Petherick, W. (2009). *Serial crime. Theoretical and practical issues in behavioral profiling*. Burlington MA: Elsevier Academic Press.
- Plinsinga, A.E., Colon, E.J. & Jong, S. de (1997). Brandstichting is meestal geen pyromanie. *Nederlands Tijdschrift Geneeskunde*, 141(3), 129-131.
- Prins, H., Tennent, G. & Trick, K. (1985). Motives for arson (fire raising). *Medicine, Science and the Law*, 25(4), 275-278.
- Puri, B.K., Baxter, R. & Cordess, C.C. (1995). Characteristics of fire-setters: a study and proposed multiaxial psychiatric classification. *British Journal of Psychiatry*, 166(3), 393-396.
- Räsänen, P., Hakko, H. & Väisänen, E. (1995). Arson trend increasing – a real challenge to psychiatry. *Journal of Forensic Sciences*, 40, 976-979.
- Repo, E., Virkkunen, M., Rawlings, R. & Linnoila, M. (1997). Suicidal behavior among Finnish fire setters. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 247, 303-307.
- Rice, M.E. & Chaplin, T.C. (1979). Social skills training for hospitalized male arsonists. *Journal of Behavior Therapy & Experimental Psychiatry*, 10, 105-108.

- Rice, M.E. & Harris, G.T. (1991). Firesetters admitted to a maximum security psychiatric institution. *Journal of Interpersonal Violence*, 6, 461-475.
- Rice, M.E. & Harris, G.T. (1996). Predicting the recidivism of mentally disordered firesetters. *Journal of Interpersonal Violence*, 11, 364-375.
- Ritchie, E.C. & Huff, T.G. (1999). Psychiatric aspects of arsonists. *Journal of Forensic Science*, 44(4), 733-740.
- Rix, K.J.B. (1994). A psychiatric study of adult arsonists. *Medicine, Science and the Law*, 34(1), 21-34.
- Santtila, P., Häkkänen, H., Alison, L. & Whyte, C. (2003a). Juvenile firesetters: crime scene actions and offender characteristics. *Legal and Criminological Psychology*, 8, 1-20.
- Santtila, P., Häkkänen, H. & Fritzon, K. (2003b). Inferring the characteristics of an arsonist from crime scene actions: a case study in offender profiling. *International Journal of Police Science and Management*, 5(1), 1-15.
- Santtila, P., Fritzon, K. & Tamelander, A.L. (2004). Linking arson incidents on the basis of crime scene behavior. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 19, 1-16.
- Schoenmakers, Y., Hoekendijk, J. & Kruk, R. van der (2010). Het vuur aan de schenen. *Seriematige brandstichting in de opsporing, een criminaliteitskundig onderzoek*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Schoenmakers, Y., Wijk, A. van & Ham, T. van (2012). *Seriebrandstichters. Een verkennend onderzoek naar daderkenmerken en delictpatronen*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Shye, S. (1985). Nonmetric multivariate models for behavioural action systems. In: D. Canter (ed.). *Facet theory approaches to social research*. Springer series in social psychology. New York: Springer Verlag: 97-148.
- Slotboom, A., Hoeve, M., Ezinga, M. & Helm, P. van der (2013). *Criminele meisjes en vrouwen. Achtergronden en aanpak*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Smith, J. & Short, J. (1995). Mentally disordered firesetters. *British Journal of Hospital Medicine*, 53(4), 136-140.
- Soothill, K., Ackerly, C. & Francis, B. (2004). The criminal careers of arsonists. *Medicine, Science and the Law*, 44(1), 27-40.
- Soothill, K.L. & Pope, P.J. (1973). Arson: a twenty-year cohort study. *Medicine, Science and the Law*, 41(1), 127-138.
- Stewart, L.A. (1993). Profile of female firesetters. Implications for treatment. *British Journal of Psychiatry*, 163, 248-256.
- Tamura, M. & Suzuki, M. (2008). Characteristics of serial arsonists and crime scene geography in Japan. In: D. Canter & D. Young (eds.). *Applications of geographical offender profiling*. Hampshire: Ashgate: 155-161.

- Veen, V.C., Stevens, G., Doreleijers, T. & Vollebergh, W. (2011). Moroccan adolescent suspect offenders in the Netherlands: ethnic differences in offender profiles. *Psychology, Crime & Law*, 17(6), 545-561.
- Vinkers, D.J., Heytel, F.G.M., Matroos, G.M., e.a. (2010). Rapportages pro Justitia van Antilliaanse verdachten in Nederland en op de Nederlandse Antillen. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 52(11), 745-752.
- Vreeland, R.G. & Levin, B.M. (1980). Psychological aspects of firesetting. In: D. Canter (ed.). *Fires and human behaviour*. New York: Wiley: 31-46.
- Wachi, T., Watanabe, K., Yokota, K., e.a. (2007). Offender and crime characteristics of female serial arsonists in Japan. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 4, 29-52.
- White, E.E. (1996). Profiling arsonists and their motives: an update. *Fire Engineering*, 149(3), 80-85.
- Williams, D. & P. Clements (2005). 'Fire and behavior: exploring intrapsychic trauma in arson survivors'. In: *Issues in Mental Health Nursing* 26-3, 299-310.
- Yesavage, J.A., Benezech, M., Ceccaldi, P., e.a. (1983). Arson in mentally ill and criminal populations. *Journal of Clinical Psychiatry*, 44, 128-130.
- Zeegers, M. (1984). *Brandstichting. Psychopathologische bevindingen bij brandstichters*. Arnhem: Gouda Quint.

Bijlagen

1 Respondentenlijst

dr. T. Deenen	Psycholoog, psychotherapeut, coördinerend hoofdbehandelaar in forensisch psychiatrisch centrum Veldzicht, Balkbrug
mr. H. J. Deuring	Raadsheer gerechtshof Leeuwarden
F. Drijver	Forensisch brandonderzoeker politie-eenheid Noord-Nederland
drs. K. Frijters	Klinisch psycholoog/psychotherapeut in forensisch psychiatrische kliniek De Beuken, Trajectum, Boschoord
mr. M. Gorter	Officier van justitie in het arrondissementsparket Midden-Nederland
mr. Y. van Kuijk	Vice-president gerechtshof Arnhem
J. van der Peet	Instructeur/geleider brandversnellende middelen Team Specialistische Honden, Korps Landelijke Politiediensten
M. van Scherpenzeel	Senior technisch rechercheur politie-eenheid Oost-Nederland
A. Vink	Operationeel expert tactische opsporing politie-eenheid Noord-Nederland
mr. P. Waarts	Rechter bij de rechtbank Midden-Nederland
mr. G. van der Zee	CIE officier van justitie arrondissementsparket Midden-Nederland

2 Samenstelling leescommissie

M. Bertels	Lid van de Wetenschappelijke Raad Brandweer Nederland
F. Drijver	Forensisch brandonderzoeker politie-eenheid Noord-Nederland
prof. dr. H. Nijman	Bijzonder hoogleraar Forensische Psychologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen
M. Mooij	Teamchef Opsporing politie-eenheid Midden- Nederland
drs. A. Rottenberg	Programmamedewerker Politie & Wetenschap, Apeldoorn
drs. Y. Schoenmakers	Criminoloog/onderzoeker te Amsterdam
drs. A. Venderbosch	Programmadirecteur Politie & Wetenschap, Apeldoorn
dr. mr. A. van Wijk	Criminoloog, directeur van Bureau Beke te Arnhem

3 Interviewvragen

Deel 1: Vragen met betrekking tot persoonlijke ervaringen met brandstichting en brandstichters

Vraag 1: Eigen ervaringen

- 1 Op welke schaal krijgt u in uw werk te maken met brandstichting en brandstichters?

Vraag 2: Subgroepen vanuit praktijk

- 2a Als u zelf op basis van uw ervaring met brandstichters deze daders zou omschrijven, hoe zou u dit doen?
Als u zelf op basis van uw ervaring met brandstichting dit delict zou omschrijven, hoe zou u dit doen?
- 2b Wat is het eigene van mensen die brandstichten? M.a.w. waarin onderscheiden deze daders zich van andere daders?
Wat is het eigene van het delict brandstichting? M.a.w. waarin onderscheidt dit delict zich van andere delicten?
- 2c Stel dat u bij het beschrijven van brandstichters een indeling mag maken in verschillende subgroepen, welke subgroepen zou u gebruiken?
Stel dat u bij het beschrijven van het delict brandstichting een indeling mag maken in verschillende subgroepen, welke subgroepen zou u gebruiken?
- 2d Hoe zou u de kenmerken van de daders in de verschillende subgroepen beschrijven?
NB: Teruggeven, u noemt deze categorie, hoe ziet die eruit?
- 2e Hoe zouden deze subgroepen eruitzien wat betreft kenmerken van het delict brandstichting? Bijvoorbeeld object van de brand, pleegtijd, modus operandi in samenhang met risico, enzovoort.

Deel 2: Vragen met betrekking tot gevonden onderzoeksresultaten

In mijn onderzoek heb ik gekeken naar 100 strafdossiers van veroordeelde brandstichters. Op basis van verschillende daad- en daderkenmerken heb ik zelf ook een indeling in subgroepen gemaakt. Ik zou deze subgroepen graag met u delen en wat vragen stellen over de kenmerken van daad en dader die u het beste binnen een bepaalde groep vindt passen.

Ik zal de subgroepen noemen.

- 1 Vandalistische brandstichting
- 2 Opportunistische brandstichting
- 3 Brandstichting als een relatiedelict
- 4 Gestoorde brandstichting
- 5 Zucht/hang naar brandstichting

Vraag 3: Verificatie/falsificatie vijf subgroepen

- 3a Zijn er categorieën van subgroepen die u mist?
- 3b Zijn er subgroepen die nieuw voor u zijn, of waar u zich over verbaast?
- 3c Heeft u in uw werk voorbeelden van verschillende subgroepen meege maakt?

Vraag 4: De rol van de politie

- 4a Wat is de rol van de politie bij brandstichting? Opsporing, ondersteuning plaats delict, orde/veiligheid op moment van brand.
- 4b In hoeverre vindt u de interventie door de politie bij brandstichting toereikend met betrekking tot de samenwerking met externe deskundigen/technische recherche en de brandweer?
NB: Indien ontoereikend, vragen naar verbeterpunten.
- 4c In hoeverre vindt u de interventie door de politie bij brandstichting toereikend met betrekking tot de opsporing van verdachten?
NB: Indien ontoereikend, vragen naar verbeterpunten.

- 4d In hoeverre vindt u de interventie door de politie bij brandstichting toereikend met betrekking tot het verhoor van verdachten?
NB: Indien ontoereikend, vragen naar verbeterpunten.
- 4e Op wat voor gebied of gebieden is de interventie door de politie met betrekking tot brandstichting volgens u nog meer voor verbetering vatbaar en hoe zou dit verbeterd kunnen worden?

4 Scoringslijst

Scoringsformulier strafzaken: onderzoek brandstichting P&W

Datum en instantie vonnis:

Parketnummer:

Is er pro Justitia gerapporteerd:

Datum van de rapportage + FRIS nummer:

Tenlastelegging:

Datum van invullen:

Bewezen verklaard:

Demografische gegevens
Geslacht
Nationaliteit
Geboortedatum
Datum van het delict
Leeftijd ten tijde van het delict
Burgerlijke staat
Gescheiden
Kinderen betrokkene
Contact met kinderen
Kinderen inwonend
Gedragsproblemen kinderen
Culturele achtergrond
Religie
Hoogst genoten opleiding
Intelligentieniveau
Delict en motief
Indexdelict
Motief van het delict
Aard van het delict
Object van het delict
Eigendom object delict
Delict gepland of impulsief
Toegebrachte schade
Materiële schade
Delict in groepsverband of alleen gepleegd
Verantwoordelijkheid voor het delict
Onder invloed tijdens delict
Afstand
Woonsituatie ten tijde van het delict
<i>Werk-/schoolsituatie ten tijde van het delict</i>
School
Werk
Professie ten tijde van het delict
Suïcidale gedachten ten tijde van het delict
Historische kenmerken
Justitiële voorgeschiedenis
Zuivere brandstichter
Recidive/First offender
Ernstigste eerdere delict
Leeftijd eerste delict
Leeftijd eerste brandstichting
Gedragsproblemen 12-
Gedragsproblemen 12+
Spijbelgedrag

Bedplassen
 Slachtoffer van geweld in de jeugd in
 opvoedingssituatie
 Slachtoffer van geweld in de jeugd in
 andere situaties
 Emotionele verwaarlozing
 Fysieke verwaarlozing
 Is er sprake geweest van seksueel misbruik
 Fysieke mishandeling
 Hulpverleningsgeschiedenis
 Arbeidsverleden/school
 Zit persoon nog op school
Middelengebruik
 Alcoholgebruik
 Softdrugs
 Harddrugs

 Psychotische stoornissen in het verleden
 Persoonlijkheidsstoornissen in het verleden
 Psychopathie
 Seksuele deviatie
Gezinsgeschiedenis
 Biologische ouders
 Stiefouders
 Leven biologische ouders
 Leeftijd overlijden moeder
 Leeftijd overlijden vader
 Contact biologische ouders
 Opgroeien kind
 Aantal kinderen in gezin
 Hadden de andere kinderen ook last van de
 opvoedingsproblemen
 Gedragsproblemen van andere kinderen
 Had de betrokkene vrienden
 Psychiatrische problemen
 ouders/verzorgers
 Middelenmisbruik ouders/verzorgers

Klinische kenmerken

Huidige DSM-diagnose
 AS I
 AS II
 AS III
 AS IV
 AS V
 DSM-diagnose
 Impulsiviteit
 Empathie
 Vijandigheid

Sociale en relationele vaardigheden	
Zelfredzaamheid	
Acculturatieproblematiek	
Copingvaardigheden	
Sociale steun en netwerk	
Eenzaamheid	
Relaties	
Zelfvertrouwen	
Conclusie en advies	
Beoordeling toerekeningsvatbaarheid	
Inschatting recidive	
Advies, juridisch	
Advies, gedragskundig	
Vonnis	
Detentieduur in maanden	
Daad- en daderkarakteristieken P & W (per brand noteren)	
<i>Pleegtijd</i>	
Maand	
Dag van de week	
Tijdstip van de dag	
Objecttype	
Doelwitkeuze	
<i>Kenmerken plaats delict</i>	
Pleegomgeving	
Zichtbaarheid plaats delict	
Ontdekking vertraagd	
Bron brandstichting	
<i>Modus operandi</i>	
Vervoermiddel	
Toegangverschaffing	
Hulpmiddelen	
Brandgeleiders	
Brandvertragende middelen	
Spoor van brandbaar materiaal	
Aantal brandhaarden	
Gevaar personen door locatie	
Levensgevaar	
<i>Geografisch gedrag</i>	
Woonadres ten tijde van delict	
Adres(sen) plaats(en) delict	
<i>Mate van delictplanning</i>	
Vooraf oriënteren	
Maatregelen tegen herkenning	
Brandbare stoffen meegebracht	
Brandgeleidend materiaal mee	
<i>Situationele factoren</i>	
Onder invloed van alcohol	

Onder invloed van softdrugs
 Onder invloed van harddrugs
 Mededader(s)
 Vaste rolverdeling
Postdelict gedrag
 Kijken naar de brand
 Keert de dader later terug
 Actieve rol bij de brand
 Woonsituatie ten tijde van het delict
Jeugdjaren en relaties
 Problemen in gezin
 Soort problemen
 Relatie dader familie/gezin.
 Relatie dader met partner
School en omgang met schoolgenoten
 Binding
 Agressief/onhandelbaar
 Cognitieve problemen
Arbeid en financiën
 Betaald werk
 Maandsalaris
 Functioneren
 Schulden
 Beheer eigen financiën
 Vrienden
 Dagbesteding
 Gokproblematiek
Psychische gezondheid
 Gewetensontwikkeling
 Emotioneel welzijn
 Denkpatronen
Criminele voorgeschiedenis
 Soort antecedent(en)
 Afdoening
Relatie dader-slachtoffer
 Duidelijk slachtoffer
 Soort relatie dader-slachtoffer
 Actieve rol slachtoffer

Synopsis

5 Indeling in subgroepen

In deze bijlage staat een sequentieel stappenplan beschreven op basis waarvan 100 strafdossiers zijn ingedeeld in hypothetische subgroepen van brandstichters.

Indelen van 100 strafdossiers in de volgende vijf hypothetische subgroepen

- 0 Vandalistische brandstichting
- 1 Opportunistische brandstichting
- 2 Brandstichting als relatiedelict
- 3 Gestoorde brandstichting
- 4 Brandstichting uit verlangen/de zucht naar brandstichting

Stap 1: Indelen op basis van motief

De volgende motieven zijn gescoord.

- 0 Financieel/opportunistisch
- 1 Wraak/vergelding
- 2 Jaloezie
- 3 Woede/boosheid/haat
- 4 Sensatie/verveling/vandalisme
- 5 Thrill seeking
- 6 Fascinatie/opwinding/plezierbeleving aan vuur of blussen
- 7 Roep om aandacht/cry for help
- 8 Zelfmoordpoging
- 9 Geldingsdrang/heldendom
- 10 Seksuele motivatie
- 11 Behoeftte aan erkenning
- 12 Om ontdekking van andere misdrijven/overtredingen te voorkomen
- 13 Geïnduceerd door psychose c.q. waan
- 14 Afreageren, ontlading van emoties
- 99 Onbekend

Van deze motieven kunnen de volgende motieven ingedeeld worden bij één van de subgroepen.

- Sensatie/verveling/vandalisme en thrill seeking (4 en 5) = 0
- Financieel/opportunistisch en om ontdekking van andere misdrijven/overtredingen te voorkomen (0 en 12) = 1
- Wraak/vergelding en jaloezie (1 en 2) = 2
- Zelfmoordpoging en geïnduceerd door psychose c.q. waan (8 en 13) = 3
- Fascinatie/opwinding/plezier beleven aan vuur of blussen (6) = 4
- Seksuele motivatie wordt ondergebracht bij de categorie lust/verlangen voor vuur (10) = 4

De volgende motieven zijn 'over':

- 3 Woede/boosheid
- 7 Roep om aandacht/cry for help
- 9 Geldingsdrang/heldendom
- 11 Behoeftte aan erkenning
- 14 Afreageren, ontlading van emoties
- 99 Onbekend

Stap 2: In geval van onduidelijkheid of onbekend motief wordt gekeken naar leeftijd in combinatie met geslacht en aanwezigheid DSM-diagnose

Op basis van literatuur/ervaring wordt het volgende aangenomen.

- Jonge jongens handelen vaak uit vandalisme en afreageren/acting-outgedrag en erkenningsbehoefte/geldingsdrang past hierbij. Gaat het om jongens van 10-20 al dan niet in combinatie met motief 9, 11 of 14 = 0
- Motief 7 (cry for help) in combinatie met een DSM-diagnose = 3
- Oudere brandstichters zijn vaker gestoord, 30-plus en een DSM-diagnose = 3
- Vrouwen zijn vaker gestoord, motief 3 (woede/boosheid) in combinatie met een DSM-diagnose bij vrouwen (of bij mannen die duidelijke gestoordheid laten zien) = 3

Stap 3: Voor categorie 2 is het van belang om de relatie met het slachtoffer mee te nemen in de indeling

- Motief 3 (woede/boosheid) in combinatie met een bekend slachtoffer = 2
- Ook erkenning van een bekende/relatie kan belangrijk zijn, motief 11 in combinatie met een bekend slachtoffer = 2

Stap 4: Voor categorie 4 is het van belang om mee te nemen of men meerdere brandstichtingen pleegt

- Indien categorie tenlastelegging uitgaat van meerdere brandstichtingen (4, 5, 6 of 7) = 4

6 Tabellen met betrekking tot het moment van de brandstichting

Tabel B6.1: Maand, dag en tijd van de vandalistische brandstichting

Maand	N	Dag	N	Tijdstip	N
Januari	7	Zondag	17	0-3 uur	12
Februari	3	Maandag	7	3-6 uur	17
Maart	1	Dinsdag	13	6-9 uur	
April	3	Woensdag	4	9-12 uur	4
Mei	2	Donderdag	23	12-15 uur	5
Juni	5	Vrijdag	5	15-18 uur	5
Juli	4	Zaterdag	2	18-21 uur	9
Augustus	10			21-24 uur	19
September	13				
Oktober	11				
November	4				
December	8				
Totaal	71	Totaal	71	Totaal	71

Tabel B6.2: Maand, dag en tijd van de gestoorde brandstichting

Maand	N	Dag	N	Tijdstip	N
Januari	1	Zondag	2	0-3 uur	4
Februari	3	Maandag	4	3-6 uur	1
Maart	3	Dinsdag	6	6-9 uur	
April	1	Woensdag	4	9-12 uur	6
Mei	2	Donderdag	6	12-15 uur	6
Juni	2	Vrijdag	6	15-18 uur	2
Juli	6	Zaterdag	2	18-21 uur	4
Augustus	3			21-24 uur	6
September	1				
Oktober					
November	5				
December	3				
Totaal	30	Totaal	30	Totaal	29

Tabel B6.3: Maand, dag en tijd van de relationele brandstichting

Maand	N	Dag	N	Tijdstip	N
Januari	4	Zondag	2	0-3 uur	5
Februari		Maandag	2	3-6 uur	3
Maart		Dinsdag	1	6-9 uur	1
April		Woensdag	3	9-12 uur	
Mei	1	Donderdag	1	12-15 uur	1
Juni	1	Vrijdag	3	15-18 uur	1
Juli	2	Zaterdag	2	18-21 uur	
Augustus	1			21-24 uur	3
September	2				
Oktober	1				
November					
December	2				
Totaal	14	Totaal	14	Totaal	14

Tabel B6.4: Maand, dag en tijd van de opportunistische brandstichting

Maand	N	Dag	N	Tijdstip	N
Januari	3	Zondag	2	0-3 uur	5
Februari	3	Maandag	1	3-6 uur	1
Maart		Dinsdag	3	6-9 uur	
April		Woensdag	3	9-12 uur	
Mei		Donderdag	5	12-15 uur	
Juni		Vrijdag		15-18 uur	6
Juli	2	Zaterdag	1	18-21 uur	2
Augustus				21-24 uur	1
September					
Oktober					
November					
December	7				
Totaal	15	Totaal	15	Totaal	15

Tabel B6.5: Maand, dag en tijd van de zuchtige brandstichting

Maand	N	Dag	N	Tijdstip	N
Januari	1	Zondag	2	0-3 uur	5
Februari		Maandag	3	3-6 uur	9
Maart	3	Dinsdag	1	6-9 uur	
April	3	Woensdag	2	9-12 uur	
Mei	7	Donderdag	4	12-15 uur	
Juni		Vrijdag		15-18 uur	4
Juli	2	Zaterdag	10	18-21 uur	4
Augustus	1			21-24 uur	
September					
Oktober	5				
November					
December					
Totaal	22	Totaal	22	Totaal	22

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter prof. dr. H.G. van de Bunt
Hoogleraar Criminologie
Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden mr. drs. C. Bangma
Districtschef Flevoland-Noord, Politie Eenheid
Midden-Nederland
Lid Commissie Politie & Wetenschap

drs. P. Holla
Hoofd Operatiën/plv. Politiechef Eenheid Noord-Holland

mr. W.M. de Jongste
Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek en
Documentatiecentrum
Ministerie van Veiligheid en Justitie

prof. dr. P. van Reenen
Van Reenen-Russel Consultancy b.v.
Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM)
Universiteit Utrecht

Secretariaat Programmabureau Politie & Wetenschap
Politieacademie
Arnhemseweg 348
7334 AC Apeldoorn

Postbus 834
7301 BB Apeldoorn
www.politieenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiewetenschap

1. **Kerntaken van de politie. Een inventarisatie van heersende opvattingen**
C.D. van der Vijver, A.J. Meershoek & D.F. Slobbe, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2001
2. **Bevoegdheden overd(r)acht. Een onderzoek naar delegatie en mandaat van beheersbevoegdheden in de politiepraktijk**
H.B. Winter & N. Struiksma, Pro Facto B.V., Universiteit Groningen, 2002
3. **Sturing van politie en politiewerk. Een verkennend onderzoek tegen de achtergrond van een veranderende sturingscontext en sturingsstijl**
J. Terpstra, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2002
4. **Woninginbrekers en zware jongens. Daders vanuit het voormalig Joegoslavië aan het woord**
M. van San, E. Snel & R. Boers, Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2002
5. **Zeg me wie je vrienden zijn. Allochtone jongeren en criminaliteit**
F.M.H.M. Driessen, B.G.M. Völker, H.M. Op den Kamp, A.M.C. Roest & R.J.M. Molenaar, Bureau Driessen, Utrecht, 2002
6. **Op deugdelijke grondslag. Een explorerende studie naar private forensische accountancy**
J. van Wijk, W. Huisman, T. Feuth & H.G. van de Bunt, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2002
7. **Voorbij de dogmatiek. Publiek-private samenwerking in de veiligheidszorg**
A.B. Hoogenboom & E.R. Muller, COT, Den Haag, 2003
8. **Hennepteelt in Nederland. Het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding**
F. Bovenkerk, W.I.M. Hogewind, D. Korf & N. Milani, Willem Pompe Instituut, Universiteit Utrecht, 2003
9. **Politiekennis in ontwikkeling. Een onderzoek naar het verzamelen en veredelen van informatie voor het Politie Kennis Net**
I. Bakker & C.D. van der Vijver, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2003
- 10a. **Politie en geweld. Een verkenning van politiereacties op geweldsincidenten in vier Nederlandse regiokorpsen**
C.J.E. In 't Velt, W.Ph. Stol, P.P.H.M. Klerks, H.K.B. Fobler, R.J. van Treeck & M. de Vries, NPA-Politie Onderwijs- en Kenniscentrum, LSOP, Apeldoorn, 2003
- 10b. **Geweldige informatie? Onderzoek naar de informatiehuishouding van geweldsmeldingen bij de politie**
R. van Overbeeke, O. Nauta, A. Beerepoot, S. Flight & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam, 2003

11. **Blauwe Bazen. Het leiderschap van korpschefs**
R.A. Boin, P. 't Hart & E.J. van der Torre, Departement Bestuurskunde, Universiteit Leiden/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2003
12. **Over de grens. Een verkenning van projecten voor probleemjeugd in Duitsland, Engeland en Zweden**
I. van Leiden, G. Verhagen & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2003
13. **Integriteit in het dagelijkse politiewerk. Meningen en ervaringen van politiemensen**
J. Naeyé, L.W.J.C. Huberts, C. van Zweden, V. Busato & B. Berger, Centrum voor Politiewetenschappen, VU Amsterdam, 2004
14. **Politiestraatwerk in Nederland. Noodhulp en gebiedswerk: inhoud, samenhang, verandering en sturing**
W. Ph. Stol, A.Ph. van Wijk, G. Vogel, B. Foederer & L. van Heel, Nederlandse Politieacademie, Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2004
15. **De kern van de taak. Kerncompetenties van de politie als criterium voor de afbakening van kerntaken in de praktijk**
A. Mein, A. Schutte & A. van Sluis, ES&E, Den Haag, 2004
16. **Professionele dienstverlening en georganiseerde criminaliteit. Hedendaagse integriteitsdilemma's van advocaten en notarissen**
F. Lankhorst & J.M. Nelen, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Sectie Criminologie, Amsterdam, 2004
17. **Paradoxaal Politiebestel. Burgemeesters, Openbaar Ministerie en Politiechefs over de sturing van de politie**
L.W.J.C. Huberts, S. Verberk, K. Lasthuizen & J.H.J. van den Heuvel, Vrije Universiteit Amsterdam/B&A Groep, 's-Gravenhage, 2004
18. **Illegale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel**
A.C. Spapens & M.Y. Bruinsma, IVA, Tilburg, 2004
19. **Samenwerking en netwerken in de lokale veiligheidszorg**
J. Terpstra & R. Kouwenhoven, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2004
20. **Uit balans: politie en bestel in de knel. State-of-the-art: bundeling van kennis en inzicht**
H.G. van de Bunt, A.B. Hoogenboom, L.W.J.C. Huberts, E.R. Muller, J. Terpstra, C.D. van der Vijver & C. Wiebrens, 2004
Redactie: G.C.K. Vlek, C. Bangma, C. Loef & E.R. Muller
21. **Politie en media. Feiten, fictie en imagopolitiek**
H. Beunders & E.R. Muller, Erasmus Universiteit Rotterdam/COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Leiden, 2005 (2e druk 2009)

22. **Integriteit van de politie. State-of-the-art: wat we weten op basis van Nederlands onderzoek**
L.W.J.C. Huberts & J. Naeyé, Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen/Vrije Universiteit, Amsterdam, 2005
23. **De sociale organisatie van mensensmokkel**
R. Staring, G. Engbersen, H. Moerland, N. de Lange, D. Verburg, E. Vermeulen & A. Weltevrede; m.m.v. E. Heyl, N. Hoek, L. Jacobs, M. Kanis & W. van Vliet, Erasmus Universiteit Rotterdam: Criminologie – Sociologie – Risbo, 2005
24. **In elkaars verlengde? Publieke en private speurders in Nederland en België**
U. Rosenthal, L. Schaap J.C. van Riessen, P. Ponsaers & A.H.S. Verhage, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Universiteit Gent, 2005
25. **De strafrechtelijke rechtshulpverlening van Nederland aan de lidstaten van de Europese Unie. De politieke discussie, het juridische kader, de landelijke organisatie en de feitelijke werking**
C.J.C.F. Fijnaut, A.C. Spapens & D. van Daele, Universiteit van Tilburg, Vakgroep Strafrechtwetenschappen, 2005
26. **Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie**
J. Naeyé, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam, 2005
27. **Preventief fouilleren. Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten**
E.J. van der Torre & H.B. Ferwerda, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
28. **Zedenmisdrijven in Nederland. Aangiften- en verdachtenanalyses op basis van HKS-gegevens**
A.Ph. van Wijk, S.R.F. Mali, R.A.R. Bullens, L. Prins & P.P.H.M. Klerks, Politieacademie Onderzoeksgroep, Apeldoorn, Vrije Universiteit Amsterdam. KLPD, 2005
29. **Groepszedenmisdrijven onder minderjarigen. Een analyse van een Rotterdamse casus**
I. van Leiden & J. Jakobs, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
30. **Omgaan met conflictsituaties: op zoek naar goede werkwijzen bij de politie**
O. Adang, N. Kop, H.B. Ferwerda, J. Heijnemans, W. Olde Nordkamp, P. de Paauw & K. van Woerkom, Onderzoeksgroep Politieacademie, Apeldoorn/Advies en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
31. **De strategische analyse van harddrugsscenes. Hoofddlijnen voor politie en beleid**
E.J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2006
- 32a. **Cijfers en stakeholders. Prestatiesturing en de gevolgen voor de maatschappelijke en politiek-bestuurlijke relaties van de politie**
A. van Sluis, L. Cachet, L. de Jong, C. Nieuwenhuyzen & A. Ringeling, Centre for Local Democracy, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2006

- 32b. **Operationele betrokkenheid. Prestatiesturing en bedrijfsvoering Nederlandse politie**
A.B. Hoogenboom, Nivra-Nyenrode, Breukelen, 2006
- 32c. **Op prestaties gericht. Over de gevolgen van prestatiesturing en prestatieconvenanten voor sturing en uitvoering van het politiewerk**
M.P.C.M. Jochoms, F. van der Laan, W. Landman, P.S. Nijmeijer & A. Sey, Politie-academie, Apeldoorn/Twynstra Gudde, Amersfoort/Universiteit van Amsterdam, 2006
33. **Het nieuwe bedrijfsmatig denken bij de politie. Analyse van een culturele formatie in ontwikkeling**
J. Terpstra & W. Trommel, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente 2006
34. **De legitimiteit van de politie onder druk? Beschouwingen over grondslagen en ontwikkelingen van legitimiteit en legitimiteitstoekenning**
Bundel onder redactie van C.D. van der Vijver & G.C.K. Vlek, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente/Politie & Wetenschap, 2006
35. **Naar beginselen van behoorlijke politiezorg**
M.J. Dubelaar, E.R. Muller & C.P.M. Cleiren, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universteit Leiden, 2006
- 36a. **Asielmigratie en criminaliteit**
J. de Boom, G. Engbersen & A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2006
- 36b. **Criminaliteitspatronen en criminele carrières van asielzoekers**
M. Althoff & W.J.M. de Haan, m.m.v. S. Miedema, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen, 2006
- 36c. **'Ik probeer alleen maar mijn leven te leven'. Uitgeprocedeerde asielzoekers en criminaliteit**
A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam; Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek/Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, 2006
37. **Positie en expertise van de allochtone politiemedewerker**
J. Broekhuizen, J. Raven & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, Utrecht, 2007
38. **Lokale politiechefs. Het middenkader van de basispolitiezorg**
E. J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2007
39. **Nog niet verschenen**
40. **Conflict op straat: strijden of mijden? Marokkaanse en Antilliaanse jongeren in interactie met de politie**
N. Kop, Martin Euwema, m.m.v. H.B. Ferwerda, E. Giebels, W. Olde Nordkamp & P. de Paauw, Politieacademie, Apeldoorn, Universiteit Utrecht, 2007

41. **Opsporing onder druk**
C. Liedenbaum & M. Kruijsen, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
42. **Symbolen van orde en wanorde. Broken windows policing en de bestrijding van overlast en buurtverval**
B. van Stokkom, Centrum voor Ethiek, Radboud Universiteit Nijmegen, 2008
43. **Verkeershandhaving: prestaties leveren, problemen aanpakken**
G. Meershoek & M. Krommendijk, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
44. **De frontlinie van opsporing en handhaving. Stelselmatige bedreigingen door burgers als contrastrategie**
M.J.G. Jacobs, M.Y. Bruinsma & J.W.M.J. van Poppel, IVA Tilburg, 2008
- 45a. **'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel A: Politiegeweld in de basispolitiezorg**
R. Bleijendaal, J. Naeyé, P. Chattellon & G. Drenth, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45b. **'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel B: Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid**
G. Drenth, J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45c. **Agressie en geweld tegen politiemensen. Beledigen, bedreigen, tegenwerken en vechten**
J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45d. **Belediging en bedreiging van politiemensen**
J. Naeyé, m.m.v. M. Bakker & C. Grijzen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2009
- 45e. **Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties**
J. Naeyé, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
46. **Wijkagenten en hun dagelijks werk. Een onderzoek naar de uitvoering van gebiedsgebonden politiewerk**
J. Terpstra, 2008
47. **Bijzonder zijn ze allemaal! Vergelijkend onderzoek naar reguliere en bijzondere opsporing**
W. Faber, A.A.A. van Nunen & C. la Roi, Faber Organisatievernieuwing, Oss, 2009
48. **Gouden bergen. Een verkennend onderzoek naar Nigeriaanse 419-fraude: achtergronden, dadenkenmerken en aanpak**
Y.M.M. Schoenmakers, E. de Vries Robbé & A.Ph. van Wijk, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2009
49. **Het betwiste politiebestel. Een vergelijkend onderzoek naar de ontwikkeling van het politiebestel in Nederland, België, Denemarken, Duitsland, Engeland & Wales**
A. Cachet, A. van Sluis, Th. Jochoms, A. Sey & A. Ringeling, Erasmus Universiteit Rotterdam/Politieacademie, Apeldoorn/Korps landelijke politiediensten, Driebergen, 2009

50. **Leven met bedreiging. Achtergronden bij aangiften van bedreiging van burgers**
B. Bieleman, W.J.M. de Haan, J.A. Nijboer & N. Tromp, IntraVal & Rijksuniversiteit Groningen, 2010
- 51a. **Het publieke belang bij private preventie. Een economische analyse van inbraakpreventiebeleid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2009
- 51b. **Het effect van langdurige opsluiting van veelplegers op de maatschappelijke veiligheid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2010
52. **Lokale politiek over politie**
T.B.W.M. van der Torre-Eilert, H. Bergsma & M.J. van Duin, met medewerking van R. Eilert, LokaleZaken, Rotterdam, 2010
53. **Trainen onder stress. Effecten op de schietvaardigheid van politieambtenaren**
R.R.D. Oudejans, A. Nieuwenhuys & G.P.T. Willemsen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
54. **Politie en publiek. Een onderzoek naar de communicatievormen tussen burgers en blauw**
H.J.G. Beunders, M.D. Abraham, A.G. van Dijk & A.J.E. van Hoek, DSP-groep, Amsterdam/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2011
55. **Managing collective violence around public events: an international comparison**
O.M.J. Adang with cooperation from: S.E. Bierman, E.B. Brown, J. Dietermann, C. Putz, M. Schreiber, R. van der Wal, J. Zeitner, Police Science & Research Programme, Apeldoorn, 2011
56. **Stads- en regioscan in de grootste Brabantse gemeenten. De achtergronden van onveilige GVI-scores**
B.M.W.A. Beke, E.J. van der Torre, M.J. van Duin, COT, Den Haag; LokaleZaken, Rotterdam & Beke Advies, Arnhem, 2011
57. **De mythe ontrafeld? Wat we weten over een goed politieleiderschap**
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
58. **Proactief handhaven en gelijk behandelen**
J. Svensson, H. Sollie & S. Saharso, Vakgroep Maatschappelijke Risico's en Veiligheid, Institute of Governance Studies, Universiteit Twente, Enschede, 2011
- 59a. **De sterkte van de arm: feiten en mythes**
J.H. Haagsma, T.M. Rumke, I. Smits, E. van der Veer & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
- 59b. **Blauw, hier en daar. Onderzoek naar de sterkte van de politie in Nederland, België, Denemarken, Engeland & Wales en Nordrhein-Westfalen**
J.H. Haagsma, I. Smits, H. Waarsing & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
60. **De nachtdienst 'verlicht'**
M.C.M. Gordijn, Rijksuniversiteit Groningen, 2012

61. **Opsporing Verzocht. Een quasi-experimentele studie naar de bijdrage van het programma Opsporing Verzocht aan de oplossing van delicten**
J.G. van Erp, F. van Gastel & H.D. Webbink, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2012
62. **Jeugdige zedendelinquenten en recidive. Een onderzoek bij jeugdige zedendelinquenten naar de voorspellende waarde van psychiatrische stoornissen en psychosociale problemen voor (zedes)recidive**
C. Boonmann, L.M.C. Nauta-Jansen, L.A. 't Hart-Kerkhoffs, Th.A.H. Doreleijers & R.R.J.M. Vermeiren, VUmc De Bascule, Duivendrecht, 2012
63. **Hoe een angstaas een jokkebrok herkent**
J. Jolij, Rijksuniversiteit Groningen, 2012
64. **Politie en sociale media. Van hype naar onderbouwde keuzen**
A. Meijer, S. Grimmelikhuijsen, D. Fictorie, M. Thaens, P. Siep, Universiteit Utrecht, Center for Public Innovation, Rotterdam, 2013
65. **Wapengebruik. Van inzicht in modus operandi naar een effectieve aanpak**
M.S. de Vries, Universiteit Twente, Enschede, 2013
66. **Politieverhalen. Een etnografie van een belangrijk aspect van politieculturen**
M.J. van Hulst, Tilburg University, Tilburg, 2013
67. **Recherchebazen. Een empirisch onderzoek naar justitieel politieleiderschap**
E.J. van der Torre, M.J. van Duin & E. Bervoets, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
68. **Driehoeken: overleg en verhoudingen. Van lokaal tot nationaal**
E.J. van der Torre & T.B.W.M. van der Torre-Eilert, met medewerking van: E. Bervoets & D. Keijzer, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
69. **Overvallen vanuit daderperspectief. Situationele aspecten van gewelddadige, niet-gewelddadige en afgeblazen overvallen**
W. Bernasco, M.R. Lindegaard & S. Jacques, NSCR, Amsterdam, 2013
70. **Geweld tegen de politie. De rol van mentale processen van de politieambtenaar**
L. van Reemst, T. Fischer & B. Zwirs, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2013
71. **Vertrouwen in de politie: trends en verklaringen**
L. van der Veer, A. van Sluis, S. Van de Walle & A. Ringeling, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2013
72. **Mobiel banditisme. Oost- en Centraal-Europese rondtrekkende criminele groepen in Nederland**
D. Siegel, i.s.m. R. Koenraadt, D. Lyubenova, N. Sovre & A. Troscianczuk, Universiteit Utrecht, 2013
73. **De ontwikkeling van de criminaliteit van Rotterdamse autochtone en allochtone jongeren van 12 tot 18 jaar. De rol van achterstanden, ouders, normen en vrienden**
F.M.H.M. Driessen, F. Duursma & J. Broekhuizen, Bureau Driessen, Utrecht, 2014

74. **Speciaal blauw. Verschijningsvormen en overwegingen van specialisatie en despecialisatie binnen de Nederlandse politieorganisatie**
R.J. Morée, W. Landman & A.C. Bos, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2014
75. **Gevangene van het verleden. Crisissituaties na de terugkeer van zedendelinquenten in de samenleving**
M.H. Boone, H.G. van de Bunt & D. Spiegel, met medewerking van K. van de Ven, Erasmus Universiteit, Rotterdam, Universiteit Utrecht, 2014